

כרם חב"ד

עיון וחקר במשנת חב"ד

דברי ימי החסידות ודרכי החסידים

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

גליון 4

(חלק ב)

יוצא לאור ע"י

מכון "אהלו שם" - ליוזבאוויטש

מחקר ופיענוח כתבי יד וספרי רבותינו נשיאינו ותלמידיהם בהלכה ובחסידות
לזכר הרבנית הצדקנית מרת ח'יה מושקא ע"ה שניאורסאהן

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושנים לבריאה

KEREM CHABAD

Issue No. IV

(Vol. 2)

העורך: יהושע מונדשיין

©

כל הזכויות שמורות

מכון "אהלי שם" — ליובאוויטש

ת"ד 16, כפר חב"ד ב, 72915

טל' 03-9606158/9. פקס. 9606530

Published & copyrighted by:

Machon Oholei Shem — Lubavitch

P.O.B. 16, Kfar Chabad II, 72915

Tel. 03-9606158/9. Fax. 9606530

5752 • 1992

PRINTED IN ISRAEL

אגרת הויכוח והשלום

מאמר זה הגיע לידינו בשני נוסחים; נוסח א', נדפס ע"י ר' חיים הכהן הורוויץ בירושלים, ביי"ט כסלו תרפ"ז, בשם 'אגרת וכוח והשלוש'. נוסח ב', קצר יותר, נמצא בשלשה כתבי־יד: [א] כ"י ווארשא 1007, כיום בספריית ליובאוויטש נ.י. (מס' 30560 במכון לתצלומי כ"י בירושלים), וכתרתו: 'אגרת האמת והשלוש'. [ב] כ"י הספריה הלאומית בירושלים, מס' 8/3149. [ג] כ"י הספריה הני"ל, מס' 8/3545 (רק עד תחילת פרק שני). הכותרת בשני כתבי־היד האחרונים: 'אגרת הוויכוח והשלוש'.

בשנת תרמ"ג הדפיס ר' ברוך הלוי יפית בפטרבורג את ספרו 'אגרת השלוש', ובו עיבודו של חיבור זה לכעין הרצאה, כפי שכאילו "יצא מפי רב גאון, אשר השמיע מדברותיו אדות זה בקהל רב, וזה כמה שנים אשר עלתה בידי להשיגו.. נתתי לבי לתקנו ולהוסיף בו מאמרים אשר יתאימו עם רוח כותבו הנוגעים להענין".

בס' 'שמועות וסיפורים' (כפר־חב"ד תשכ"ד, עמ' עב) מספר הרה"ח ר' רפאל הכהן ע"ה כי בשנת תרע"ו ראה באמתחת כתביו של אדמו"ר מוהרש"ב את 'אגרת הוויכוח והשלוש', ולפי השערותיו היתה בכתובת ידו של אדמו"ר הצ"צ. אולם כיום לא ידוע דבר על כת"י מעין זה.

סגנונו של החיבור מוכיח עליו ללא צל של ספק כי לא יצא מידי אדמו"ר הצ"צ. מסגנון השער של 'אגרת וכוח והשלוש' דפוס ירושלים נראה, כי המו"ל חשב שהצ"צ הוא המחבר, ורק בפתיחת המאמר כותב הוא כי יש אומרים שזהו מהרה"ק הגאון מו"ה בנימין קלעצקער תלמיד רבינו הזקן. ואין אתנו יודע עד מה.

אגרת הויכוח והשלום

העתקה אות באות מכתובת יד אדמו"ר מהרמ"מ מליובאוויטש אשר הי' אצל המ"ץ מו"ה חיים יעקב ווידרעוויץ, כי הוא הגיה כל כ"ק אשר הניח כ"ק נ"ע אחריו ברכה את ה'צמח צדק'. ושמעתי שאומרים שזהו של הרה"ק הגאון מו"ה בנימין קלעצקער תלמיד רבינו הזקן בעל התניא. וזה החלי.

בעה"ת,

ראה ראיתי את עוני עמינו בני ישראל אשר במיצר הם שרוים, וכי נחצו העם לשני מחנות, מחנה האחת נקראת בשם חסידים, ומחנה השנית נקראת בשם מתנגדים. והנה קריאת השמות הנ"ל למאן דלא דייק בשמא לידע תוכן ענינם, ועל מה אדניהם הוטבעו, הן הנה היו לישראל גרמא בניזקין שנתפרדו הלבבות ורבתה המחלוקת בעוונותינו הרבים ושנאת חנם, ונעשתה תורתנו הקדושה כשתי תורות ר"ל. כי יתמהו ונבהלו עשתונות הרואה בהשקפה ראשונה על היות יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא. אבל באמת כאשר נבוא היום אל העיון האמיתי עיון תורתנו, הנה באור התורה נסע ונלך לשני המחנות הנ"ל, ויהיו תמים למטה ויחדיו יהיו תמים למעלה אי"ה, ואיש על מקומו יבוא בשלום.

הנה ידוע מאמר רז"ל בסוף פרק אין עומדין, שיש שתי דרכים בעבודת הבורא ית', דרך האחת היא של צדיקים גמורים, ודרך השניה היא של בעלי תשובה. הגם שבש"ס הנ"ל במחלוקת היא שנויה הי מנייהו עדיף, אבל בזוהר הק' פרשת חיי שרה על פסוק ואברהם זקן בא בימים אתמר מילתא בפשיטות כר' אבוב בש"ס הנ"ל דאמר במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד. וביארו בזוהר שם הטעם וזה לשונו, בגין דמשכו עליהו ברעותא דליבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא. עוד שם באותו ענין וזה לשונו, זכאין אינון מאריהון דתשובה דהא בשעתא חדא וביומא חדא וברגע חדא קרובין לגבי קוב"ה, מה דלא הוי הכי אפילו לצדיקים גמורים דמתקרבי לגבי קוב"ה בכמה שנין וכו'. וכן הוא בש"ס דע"ז פרק ג' בכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת כו'.

והנה זאת תורת האדם לעבוד את הוי' ית' בשתי דרכים הנ"ל בכל עת. הדרך האחת של צדיקים גמורים, הנה מקרא מלא דיבר הכתוב ועמך כולם צדיקים, מורה שזאת היא עבודת האדם בעולם הזה לעבוד את ה' ית' בדרגא

נוסח שני

אגרת האמת והשלום

ראה ראיתי את עני עמינו בני" וכי במיצר הם שרוים, כי נחצו העם לשני מחנות, מחנה האחת נקראת בשם מתנגדים, ומחנה השני בשם חסידים. והנה קריאת שמות הנ"ל למאן דלא דייק בשמא גרמא בניזקין שנתפרדו בעוה"ר הלבבות ונתרבה המחלוקת בשנאת חנם ר"ל, כי יתמהו עשתונות המביט בהשקפה ראשונה היות יציבא בארעא כו'. ובאמת כאשר נבוא אל העיון, עיון תורני, הנה באור התורה ניסע ונלך משני המחנות, הגם כי הם אינם תאומים למטה אבל יחדיו יהיו תמים למעלה. וזה החלי בעזה"ש צור ית' רם על כל רמים, ויוליכני בדרך הישר והתמים.

פ"א) הנה איתא בסוף פ' אין עומדין שיש שתי דרכים בעבודת ה', האחת היא של צדיקים והשני היא של בעלי תשובה. והגם שבש"ס הנ"ל במחלוקת שנויה לה הי מנייהו עדיף, אבל בזוה"ק (פ' חיי שרה ע"פ ואברהם זקן בא בימים כו') אתאמרא מילתא בפשיטות כר' אבוב דש"ס הנ"ל שאמר מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. וזה לשון הזוהר, זכאין אינון מרייהו דתשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא קריבין לגבי קוב"ה מה דלא הוי הכי אפילו צדיקים גמורים דאתקריבו לגבי קוב"ה בכמה שנין עכ"ל. וכן הוא בש"ס דע"ז פ' קמא בכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת. והטעם למעלת בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים מבואר בזוה"ק הנ"ל וזה לשונו, בגין דאינון משכי עליהו ברעותא דליבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא.

והנה שני הדרכים האלו נצמדים גם יחד לכל איש מישראל בחובה ובכל עת, דהנה דרך הצדיקים הלא מקרא מלא דיבר הכתוב ועמך כולם צדיקים, וכן השבועה שמשביעין את הנשמה קודם ירידתה לגוף תהי צדיק ואל כו',

דצדיק, וד"ל. והדרך השני של בעלי תשובה, גם כן זאת היא עבודת האדם השלם להיות עבודתו תמה לפני הבורא ית', שיעסוק בדרך ועבודה זו כל ימיו כאשר יבואר אי"ה. דהנה כל גדולי הראשונים מוני המצות מנו את מצות התשובה בכלל תרי"ג מצות, ומפקי לה מקרא ושבת עד ה' כו'. והרמב"ם ז"ל מפקי לה מקרא דוהתוודו את עונם כו'. וכיון דבמנין המצות הוא מצות התשובה, נראה בעליל שלא על החוטא לבד הוטלה מצוה זאת בעת הצורך לו כפשטי דקרא, אלא היא מצוה תמידית על כל איש ישראל, הגם שהוא הולך בדרך ה' ותורת ה' חפצו ישמור לעשות ככל הכתוב בה, אעפ"כ חובה עליו לקיים מצות התשובה בתמידות ככל מצות התמידיות (המבוארים בדברי רז"ל בעלי מוני המצות, עיין סם). והגם שיש מקום לטעות ולאמר שמצות התשובה על החוטא לבד הוטלה ואעפ"כ כל האדם מחויב בה לפי שאין צדיק בארץ אשר לא יחטא, כי אם כן מה יענה על ארבעה שמתו בעטיו של נחש, איך קיימו הם מצות התשובה, הכי נאמר שנחסרה להם מצוה זו. אי לזאת מבקשי ה' יתנו עדיהן ויצדקו שמצות התשובה היא מהמצות התמידיות, ואף צדיקים גמורים נצטוו עליה, כאשר יבואר אי"ה בטוב טעם (ובפרט בזמנינו אלה בעיקבא דמשיחא, בפירוש אמרו רז"ל בש"ס דחולין כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, לכן חובה עלינו להזהר במצוה זו ביותר לקרב קץ משיחנו בהקים מצוה זו מגפילתה).

ולבאר הענין איך תהי מצות התשובה מצוה תמידית בכל איש ישראל ההולך בדרך ה', יובן בהקדם מאמר רז"ל בפ"ג דחגיגה אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו. והנה זה ודאי דהאי לבו דואג בקרבו לאו על החוטא אמרו שלבו דואג בקרבו מהעבירות, כי זה אי אפשר, דהא לסתרי תורה צריכין טהרה יתירה והכנה רבה ויתירה והזדככות החומר כידוע. אלא הענין של מדרגת לבו דואג בקרבו כנ"ל הוא שבכל מעשיו יהי הילוכו בקודש בעבודת ה' ית' הוא נמלך ונרתע לאחוריו ולבו דואג בקרבו תמיד, אולי קיצר בעבודת ה' ית' המוטל עליו ואין עבודתו זכה וברורה לפניו ית', ואינו שבע מדרכיו כלל כל ימיו. ולזה הוא מחזק בכל יום להיות הולך באור התורה בזהירות יתירה וקדושים רבים וענין רב נוסף על הקודש וד"ל. והנה עבודה זו היא עבודה תמה לפני הבורא ית', ואחרי כל אדם יומשך כל אחד לפי מדרגתו. ורמז לזה שלמה המלך ע"ה בספר משלי באמרו הקדוש, מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב כו'. פירוש כי מי אשר לבו מלא סיגים ופסולת הוא שבע מדרכיו ונחשב עצמו כאלו הוא צדיק, על כן איננו בכלל דורשי ה' ית' לדרוש ולבקש ולהלך בכל יום מדרגא לדרגא למדרגה היותר זכה וברורה לפניו ית', כמו שמצינו ברמז מרומז בתורה וילך אברהם הלך ונסוע כו', עיין

נוסח שני

לכן חובה על כל ישראל להזהר שבכל עת יהי צדיק לבל יזוז מדרך הטובה והתורה אפילו זיז כלשהו. וכן בדרך בעלי תשובה לא על החוטא לבד הוטלה המצוה הזו, כי אם על כל איש מישראל, ואפילו צדיקים גמורים קדושי עליון מוזהרים במצות התשובה, כי היא מצוה תמידית ולא זמנית כסברת ההמון. וראיה לזה, דהנה חז"ל מוני המצות של תורה"ק מנו את מצות התשובה כי היא מצוה לשוב אל ה' מקרא ושבת עד ה', והרמב"ם מפקי לה מוהתוודו את עונם וגו'. וכיון דמצות התשובה במנין המצות היא, קשיא טובא, ארבעה שמתו בעטיו של נחש האין קיימו מצות התשובה אם על החוטא בלבד הוטלה מצוה זו. הנה נראה בעליל שמצות תשובה היא מהמצוות התמידיות, ולא לבד מטעם כי אדם אין צדיק בארץ כו', וכאשר יבואר אי"ה.

ויוכן זה בעז"ה ע"פ מאמר רז"ל בחגיגה אין מוסרין סתרי תורה (ראשי פרקים דמעשה מרכבה) אלא למי שלבו דואג בקרבו, והנה זה ודאי דלא כיוונו חז"ל על מי שלבו דואג בקרבו מעבירות שבידו ח"ו, שזהו אין לו לעמוד בקשרי המלחמה וכל שכן וקל וחומר בסתרי תורה אשר צריך לזה טהרה יתירה והזדככות החומר כידוע. אבל הענין של לבו דואג בקרבו הוא דבכל דרכיו דרכי ה' והילוכו בקודש בתורה ומצות, אינו שבע מדרכיו כלל וכאילו לא התחיל עדיין לעבוד ה' הוא נחשב בעיניו, וכמ"ש במשה רבינו ע"ה ונחנו מה. וכל זה מטעם התכוננות רוממות המצוה מהאל ית' אשר אין ערוך אליו ית', ולו יחיה אדם אלף אלפים שנה בתורה ומצות לא ישיג לגדולתו וחקרו כלל וכלל. הגם שעבודתנו היא רצויה לפני המקום ב"ה בכל עת וזמן, ומתקן תיקונים בעולמות עליונים ותחתונים, אעפ"כ אין ערוך אליו ית' א"ס ב"ה אשר מרומם הוא על כל ברכה ותהלה. ואי לזאת לא נחשב בעיני עצמו למאומה, ולכן מוסיף והולך בכל יום בעבודת ה', וכמ"ש הלך ונסוע הנגבה (וכן כתוב על הצדיקים ילכו מחיל אל חיל, שגם

בזוהר הק'. ובאמת זהו עצת הס"מ ר"ל, שמראה פנים לאיש להיות שבע מדרכיו כדי למנוע ממנו דרכי התשובה. וסיפ' דקרא ומעליו איש טוב כו' פירוש האדם השלם אשר בקרב לבו טוב, הנה האיש הזה אינו שבע מדרכיו כלל, רק שמתחזק בכל יום והולך באור התורה למדריגה היותר נעלה לפניו ית', וזה עליו וד"ל. עיין ריש ברכות ועיין כרתי ופלתי וד"ל. וכמוהו הרבה במשנה וגמרא נלאיתי לכותבם.

עוד מצינו מעלת ומדריגת לבו דואג בקרבו הנ"ל אפילו בפרשעי ישראל, והיא המצילתם מהמות. והוא במשנה דסנהדרין דף ע' אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אינו נעשה בן סורר ומורה כו'. ולכאורה יפלא הלא יותר ראוי לענשו כיון שאכל כשיעור ונוסף עליו איסור טריפות ונבילות. אך הטעם האמיתי שכן סורר ומורה על שם סופו נהרג על שם שהולך שובב בדרך לבו, אבל אם אכל נבילות וטריפות כו' אין לבו שובב כל כך, ולבו דואג בקרבו שעה קלה בזכרו על שעבר רצונו ית'. משא"כ כשאכל בשר כשירה ומשל אביו דוקא, שלבו שובב עליו ומדרכיו ישבע סוג לבו, ואין לבו דואג ורחוק לבו מן התשובה. וכן מצינו בש"ס דמועד קטן בועלי נידות מותרין בדברי תורה ובעלי קריין אסורין בדברי תורה, ופירש רש"י על דרך הנ"ל, שזה לבו דואג בקרבו ובעל קרי לבו ודעתו זחה עליו, וד"ל. ועיקר גדול מצינו בירושלמי על פסוק ואד יעלה מן הארץ כו', שדרשו שם אד הוא מלשון שבר ואנחה, ועיקר העליה של כנסת ישראל היא על ידי בחינת האד ודאגת הלב, היפוך השבע מדרכיו כנ"ל וד"ל. ועיין שערי תשובה לרבינו יונה קמ"א.

ונחזור לענינינו, דאין מוסרין סתרי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו, היינו הגם שאינו נוטה מדרך התורה כלל ושמר לעשות ככל הכתוב בה, אעפ"כ דאגתו קבועה בלבו אולי קיצר בעבודת ה' ית' המוטלת עליו, ומוציא פסולת מתוך אוכל וד"ל. ולמה נחשב בעיניו כל טרחתו ועבודתו ויגיעתו, וכאילו לא התחיל כלל עדיין לעבוד את הבורא ית', ועל כן מוסיף אומץ להיות הולך באור התורה בכל יום בתוספת מרובה על העיקר וד"ל. ומרומז במאמר רז"ל בכל יום יהיו בעיניך כחדשים וד"ל. וזה ה' מדת משה רבינו ע"ה שאמר ונחנו מה, על כן זכה שנמסרו לו כל רזי התורה גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (עיי"ש כל הדרוש). וכן כל העובד את ה' על דרך זה שלבו דואג בקרבו מוסרין לו סתרי תורה וד"ל.

נוסח שני

לעתיד ולעולם הבא המה הולכים ונוסעים ממדריגה למדריגה, והוא מטעם הנ"ל וד"ל). וכתוב ואברהם זקן בא בימים אינון קריבין ל' מדרגא לדרגא כמ"ש בזוה"ק, משא"כ השבע מדרכיו ח"ו עומד על עמדו (וא"כ מה הועילה הנשמה בהשתלשלה בגוף גשמי וחומרי לעולם הזה השפל, אם היא ג"כ בבחינת עמידה גם כאן כמו שהיתה קודם ירידתה לגוף כידוע, אבל תכלית הירידה לגוף גשמי הוא לצורך עליה שתהי' בבחינת מהלך ממדריגה למדריגה ותהי' גבוהה אף מהמלאכים שנקראים עומדים, כמ"ש עצי שטים עומדים. וזה אינו במי שהוא שבע בדרכיו כו' ח"ו).

וזו כוונת הפס' מדרכיו ישבע סוג לבו ומעליו איש טוב, פירוש שהסוג לבו היינו שהסיגים עדיין בלב (וסיג מלשון כספך ה' לסיגים) שלא נצרפו, איש כזה הוא תמיד שבע מדרכיו. וזהו מסטרא דעשו ר"ל עשוי ונגמר בלי מחסור, ולכן הוא רחוק מהתשובה. משא"כ איש טוב בלא סיגים ופסולת הרע ח"ו שפל הוא בעיניו, וזהו מסטרא דיעקב יו"ד עקב ענוה כו', ונחשב בעיני עצמו כאילו לא התחיל עדיין לעבוד את ה', וכל ישעו וחפצו להגיע לפנימיות רצונו ית' בעילוי אחר עילוי, וזהו ומעליו איש טוב וד"ל.

ושני חילוקים אלו מפורשים בגמ' דפ' קמא דקידושין כל שזכותיו מרובין על עוונותיו מריעין לו ודומה כמו ששרף את התורה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת, ומי שעוונותיו מרובין על זכויותיו מטיבין לו ודומה כמו שקיים את התורה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת. פירוש, שלזה מריעין לו מן השמים בדאגה בלבו בחסד עליון למען יהי' כל ימיו בתשובה, ולהיות מעון ומכון לקדושה כמ"ש ואת דכא אשכון (וזו כוונת הגמ' יאה עניותא לישראל כו' היינו עניות שיהי' לאדם מצד עצמו), ולהיפוך ח"ו לאיש רע מטיבין לו שיהי' שבע מדרכיו כאילו קיים את התורה כו' לכל יכנסו הרהורי תשובה בלבו, וזהו עונש מן השמים ר"ל. וזהו מה שאמר מרדכי לאסתר ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות, דהנה כשכלל ישראל היו אז בעת צרה כזו להרוג כו' אפשר לומר עליהם שהם מאותן שזכויותיהן מרובין, ולזה מריעין להן למען יהיו בתשובה וימסרו נפשם על קדושת השם, אבל את לעת כזאת הגעת למלכות, ומי יודע אותך אפשר את מאותן שעוונותיהן מרובין על זכויותיהן שמטיבין לו לכך כו' וד"ל כנ"ל).

עוד רמזו לנו חז"ל בצחות לשונם באמרם כל ישראל בני מלכים הם, פירוש שהם נמלכים והם שבים ללכת ונרתעים לאחוריהם תמיד, כל אחד לפי מדרגתו, אולי לא השלים חוקו בדיקדוקי מצות. וכן בעבודה שבלב זו תפילה, הגם שמעמיק בכל כוונתו ומייגע את עצמו, אך לעומק המושג וקוצר המשיג למה נחשב בעיניו, וכמאמר של הראשונים ז"ל בדרכי-משה סי' צ"ה וזה לשונו, אם תרצה לכוון פשוט נשמתך מעל גופך, וד"ל. וכמאמר רז"ל על פסוק כי אתם המעט מכל העמים, פירוש שממעטים את עצמם, וד"ל. והכל הולך אל מקום אחד, שלא יהא שבע מדרכיו כלל, רק דאגתו קבועה בלבו וכנ"ל, וכאילו לא התחיל בעבודה לעבוד את הבורא ית'. ולזה היא המביאתו להיות הולך באור התורה בתוספת מרובה על העיקר, עד כי נכון היום. וזו גם כן כוונת הזהר הק' הנ"ל בבעלי תשובה דמשכין בחילא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא לגבי מלכא, כי צמאה נפשם ברשפי אש כו' מצד דאגת לבבם כנ"ל, וכאילו לא התחילו עדיין לעבוד את בוראם, על כן יוסיפו אומץ והולכים ממדרגה למדרגה, והולכים ואור להם מלמעלה כמ"ש ואת דכא אשכון, וד"ל. עיין בשערי-תשובה לרבינו יונה סט"ז וכ"ד.

ומדרגת צדיקים גמורים שאינם נוטים מדרך התורה כלל, וכל מעינם לקיים רצון בוראם ית' ע"י קיום המצות בכל דקדוקי סופרים, אך שאינו כל כך בחילא יתיר מאחר שחסר להם תנאי זה לבו דואג בקרבו בצימאון נפשם, וד"ל. וכנ"ל בארוכה. נוסף עליהם מדרגת הבעלי תשובה שלבם דואג בקרבם, וצימאון לבם מקרב איש ולב עמוק ברשפי אש שלהבת-יה, היא המביאתם להיות הולך באור התורה ברעותא דליבא יתיר וחילא סגי, ושפלותם אשר למה נחשבים כנ"ל היא הגורמת להכשירים להשראת קדושתו ית' עליהם, כמ"ש ואת דכא אשכון וד"ל.

ועדיין צריכים אנו למודעי עוד חלוקה אחת אשר בין עבודת הצדיקים לעבודת הבעלי תשובה, כי עבודת הצדיקים היא שלא לזוז מדרך התורה כמלא נימה, ולקיים כל דקדוקי סופרים עד קצה האחרון עד שיד שכלם וכתם מגעת.

נוסח שני

משא"כ מי שלבו דואג בקרבו בתמידות כנ"ל ולמה נחשב בעיניו, הוא מעון ומכון להכיל כל אור, ומוסרין לו סתרי תורה. וזו מדת משה רבינו ע"ה ונחנו מה, לכן זכה שנמסרו לו כל רזי תורה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. וזהו מדרגת הבעלי תשובה שהם שבים ללכת תמיד לאחוריהם ואינם שבעים מדרכם כלל, ולמה נחשבים בעיניהם מפאת רוממות המצוה מאתו ית' אשר הוא מרומם על כל ברכה ותהלה, לכן תקצר עבודתם בתורה ותפילה בעיניהם וכאילו לא התחילו עדיין לעבוד לבורא ית' ב"ה. וגם מה שבענין התפילה בכוונה אמרו הקדמונים ז"ל אם תרצה לכוין בתפלתך פשוט נשמתך מגופך (הובא בדרכי משה סי' צ"ה). ובעסק התורה אמרו רז"ל כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר כי דבר ה' בזה, וברגע קטן אשר עזב התורה שהי' אפשריות הרגע לעסוק בתורה ולא עסק, עליו נאמר כו' כנ"ל. ומפאת זה הם כל ימיהם בתשובה. וכדאיתא בתנחומא סוף פ' לך דדריש קרא דמשלי חכם ירא וסר מרע על זה הדרך, חכם וסר מרע וירא, פירוש אעפ"י שסר מרע אעפ"כ הוא ירא פן קיצר בעבודתו ית' (ובאמת זהו עיקר יסוד מוסד בתשובה שידאג אולי קיצר בעבודתו, וע"י זה טהר ידים יוסיף אומץ כידוע בכל הספרי מוסר). וביראה עילאה איירי כמ"ש חכם ירא, היא יראה עילאה הנמשכת מהחכמה וכמ"ש הן יראת ה' היא חכמה כידוע לנ"ח, ואעפ"כ הוא ירא וד"ל.

ולטעם זה נקראים כל ישראל בשם בני מלכים, פירוש שכל ימיהם הם נמלכים ושבים ללכת ואינם שבעים מדרכם רק מוסיפין והולכין ואור להם בעבודתו ית' בכל יום, וצמאה נפשם לה', וכמאמר הזהר הנ"ל דאינון משכין עלייהו ברעותא דליבא יתיר ובחילא יתיר, שכל יום נחשב בעיניהם כחדשים. וענין דרעותא דליבא יתיר וחילא סגיא שבלשון הזהר"ק יובן ממעשה דר' אלעזר בן דורדיא שבש"ס ע"ז [יז, א] שגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו כו'. ובוודאי בעקבא דמשיחא הלך כל אדם בדרך זו, וכמאמר רז"ל בסנהדרין כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה.

פ"ב) ומדרגת צדיק גמור הוא שכל מעשיו שלא לנטות ח"ו מדרך התורה ולקיים רצון הבורא ית' בקיום מצוות דאורייתא ודרבנן בכל דקדוקי סופרים, והגם שהם מקיימים ג"כ מצוות התשובה, אך אינו כל כך בחילא סגיא ורעותא דליבא יתיר, מאחר שחסר מהם תנאי זה דלבו דואג בקרבו בתשובה בתמידות כנ"ל בארוכה, ומוחם ולבם טרודים רק בעסק התורה לקיים מצוותיו.

ומאחר שזכינו לכל זה, מעתה מוכן בטוב טעם ועיקר לקריאת השמות של שני המחנות, דהנה ידוע מאמר רז"ל השם שמו, אל תיקרי שמו, ואל תיקרי שמו, ואין קריאת שם מתנגדים על שם ההתנגדות על דברי חסידות

אבל בעלי תשובה מצד שהילוכם בקודש ועבודתם היא בחילא יתיר ורעותא דליכא סגי כרשפי אש שלהבת-יה כנ"ל בארוכה, הנה בסיבה זו ידמה לפעמים לעין המביט בהבטה חיצונית שהם נוטים קצת מדיקדוק איזה מצוה. אבל ה' ית' יראה ללבב, כוונתם הרצויה מקרב איש ולב עמוק, כי מדריגתם מאד נעלה מהבטה חיצונית ואינן מלגיו יתיר, על דרך באהבתה תשגה תמיד. ומקור לזה מצינו בתורה שבכתב ובש"ס ראיות ניצחות כשמש בחצי השמים לבלתי מתעקש ב"א לבו יראה דברי אמת.

וזה החלי בעזרת ה'. דהנה יש להפליא במעשה דפנחס שקינא לשמו ית' והרג לזמרי, הנה מקרא מלא דיבר הכתוב פנחס בן אלעזר כו' השיב את חמתי מעל בני ישראל, שמספר הכתוב בשבחו הרבה ומשגר לו ה' שלום בעבור הריגתו את זמרי. וכן אמרו רז"ל לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי כו'. ומצינו במדרשות שהרבה ניסים נעשו לפנחס בהריגתו לזמרי, וקוב"ה לא עביר ניסא לשיקרא ח"ו כי אם לדבר אמת. והנה אמרו רז"ל אין אמת אלא תורה, וכל מעשה וחשבון שאינו על פי תורה אינו אמת. והנה מסקינן בש"ס דסנהדרין (דף קנ"א) הבא לשאול אין מורין לו. וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' איסורי ביאה, ובשו"ע סי' תכ"ה בהג"ה. ולפי זה אם ה' פנחס בא לשאול מסנהדרין אם להרוג את זמרי לא היו מורין לו להרגו, אם כן קשה טובא, כיון שהרג פנחס לזמרי שלא על פי דרך התורה, למה זכה למעלה יתירה כנ"ל וחיבה יתירה נודעת לו מאת ה' ית' כזו.

ויוכן על פי מאמר זהר הק' קוב"ה סתים וגליא, ואורייתא גם כן סתים וגליא. והנה הנגלות שבתורה ניתן לנו ולבנינו לדון ולהורות על פי המדות שהתורה נדרשת בהן ועל פי טעמי הנגלות לנו בדברי רז"ל. אבל הנסתר שבתורה הם להוי' אלקינו ולא ניתן לדון ולהורות על פיהם כי אם דווקא על פי נגלות שבתורה, וד"ל, בני עלי' מעטים הזוכים לבא בסוד ה' ית' וטעמי התורה הנסתרים ורזין דאורייתא. והנה הלכה זו דהבועל ארמית קנאים פוגעין

נוסח שני

כטעות ההמון חס מלהזכיר, לא ניחא למרייהו דלימא הכי. אבל אמיתיות הענין הוא שהוראת שם זה מורה על מדריגתם והילוכם בדרך ה' היות שהם מתנגדים ומתנהגים בכל פרטיהם על פי שורת הדין ונתיב משפט תוה"ק בקו השוה, והוא ע"פ מה שפירש רש"י על הפס' נסעה ונלכה ואלכה לנגדך, ופירש"י ז"ל לנגדך בשוה לך. וכן אמרו רז"ל בברכות המתפלל כנגד רבו, ופירש"י בשוה עם רבו. ובאמת זהו דרכם בקודש של אחינו בני הנקראים בשם מתנגדים, בלי לצאת מדרך התורה ולא לזוז אפילו זיז כלשהו ממנהג קדמונים ז"ל, כי אם דרכם ישר בקו השוה, ושמרו דרך הוי' וגו' ודברי תורה אינם צריכים חיזוק.

פ"ג) אבל באנו לחזק ידיים רפות, הם אחינו בני אנ"ש הנקראים בשם חסידים, כי לפעמים ידמה בהשקפה ראשונה אליהם כי ינטו צללי חכמת ודרכי התורה מהם בשנותם את טעמם באיזה מהפרטים מדרכי ודקדוקי התורה, וכגון באיחור זמן קריאת שמע וטיפוח וריקוד באמצע התפלה וכדומה לזה, וקיצור הפיוטים וכהאי גוונא. ובהיות שהזהיר אותנו הכתוב בצדק תשפוט עמיתך, ובפרט את הרבים וכן שלמים, חובה עלינו לדונם לכף זכות בשנותם את טעמם לפני אביהם שבשמים מלכו של עולם הנראה בהם בהשקפה ראשונה. כי מפאת אהבת ה' אשר כיקד יקוד אש בלבבם מפאת שלבם דואג בקרבם כנ"ל להכרת רוממות המצוה ית' אשר אין ערוך אליו, ומהרגשת שפלות עצמם, הנה עומק הדעת בשתי התכונות האלו הוא המביאם לצאת מן הדעת בתוקף אהבה עזה כרשפי אש שלהבת י"ה ית' עד שיעבור עמך הוי' מדרך איזה מהפרטיות הנ"ל, מפאת תוקף אהבת ה' שבקרבם מקרב איש ולב עמוק.

ומצינו דרכם בקדש מפורש בש"ס ובמקרא מפורש, דהנה בפנחס מקרא מלא דיבר הכתוב הנני נותן לו את בריתי שלום, ששיגרו לו שלום מן השמים על הריגת זמרי ומסירת נפשו על קדושת השם, לכן נתעלה בעילוי קדושה דכהונה גדולה ועוד מעלות רבות המבוארות בסה"ק על שהי' קנאי שקינא לשמו ית'. והנה בפירוש אמרו בש"ס דסנהדרין [פב, א] דקנאי הבא לשאול אין מורין לו, וכן הוא מוסכם לפסק הלכה ברמב"ם פ"ב מהל' איסורי ביאה ובשו"ע סי' תכ"ה, א"כ אם ה' פנחס בא לשאול מפי סנהדרין אם להרוג את זמרי לא היו מורין לו. וצריך להבין, הואיל דהריגת זמרי היתה שלא ע"פ דין תורה, למה זכה פנחס למעלה וקדושה יתירה ע"י הריגת זמרי, ואמרו רז"ל אין אמת אלא תורה, והרבה ניסים נעשו לפנחס בהריגה זו וקוב"ה לא עביר ניסא לשקרא ח"ו.

ויוכן הענין בעז"ה ע"פ מאמר הזהר הק' קוב"ה סתים וגליא ואורייתא סתים וגליא, וכמ"ש הנסתר וגו' והנגלות וגו'. והנה הנגלות שבתורה נמסר לנו ולבנינו להורות ולדון ע"פ כללים שהתורה נדרשת בהן וע"פ דרשות חז"ל, אבל הנסתר שבתורה הם לה' אלקינו ולא ניתן לדון ולהורות על פיהם גם להבאים בסוד ה'. והנה הלכה

בו, או המשנה השני' הגונב את הנפש כו', הם מהנסתרות שבתורה, ולכן קנאי הבא לשאול אין מורין לו על פי דיני התורה לפי שההוראה צריכה להיות על פי נגלות שבתורה דווקא, וד"ל. ומכל מקום העושה בעצמו בלתי הוראה ומקנא לשמו ית' מצד יקד יקוד אש שלהבתייה אשר מקרב לבו למען כבודו ית', זוכה ע"י זה למדריגה גבוהה מאוד נעלה, וחיבה יתירה נודעת לו מלמעלה כמפורש גבי פנחס.

והזוכין למעלת ומדריגת הנסתרות שבתורה וקנאות ית' כנ"ל, הן הן הבעלי תשובה אשר לבם דואג בקרבם, והם שבים תמיד לילך בדרך השפלות אשר למה נחשבים בעיניהם כנ"ל. אשר על כן מתגלה עליהם בחסד ה' ית' עליהם אור פנימיות התורה ורזין וסתרין דאורייתא, וכמ"ש ואת דכא ושפל רוח כו'. וכמאמר רז"ל אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבם, שמוסרין לו מלמעלה את סתרי תורה, וד"ל.

עוד האירו לנו חז"ל בש"ס ההולך בדרך זה כל בעלי תשובה הגם שלכאורה הוא נגד התורה וקו הדין, לפי שהילוכם בקודש לפנים משורת הדין ונתיב המשפט. דהנה מצינו בש"ס כתובות פרק בתולה נישאת [דף קג, ב] גבי ההוא כובס דלא הוה באשכבתא דרבי, סליק לאיגרא ונפיל ומית, יצאה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא. והנה אם ההוא כובס בא לשאול לפי ההוראה אם מותר לו לאבד את עצמו לדעת על שלא זכה להיות באשכבתא דרבי, הלא בוודאי היו מורין לו לאיסורא. ואעפ"כ כשעשה מעצמו בלי הוראה כי אם מחמת שהי' לבו דואג בקרבם על העדר האור שהי' זוכה אליו בהיותו באשכבתי' דרבי, וכיקד יקוד אש בקרבם על העדר האור, עד שגבר רשפי אש שלהבתייה אשר בקרב לבו להפיל את עצמו מאיגרא לארעא ומית. ומן השמים הסכימו על ידו זוכה למעלה יתירה וחיבה נודעת לו מן השמים שמזומן לחיי העוה"ב. הגם שלהמביט בהבטה חיצונית הרי עשה נגד הוראות דיני התורה, וד"ל. והכל הולך אל מקום אחד שהן הן הדברים מהנסתרות שבתורה, והוראות בית דין לא תחול עליהם, לפי שכל הוראות דיני התורה צריכים להיות על פי נגלות שבתורה דווקא כמ"ש הנגלות לנו ולבנינו כו' וד"ל.

עוד ראי' ניצחת בעז"ה לדרך המחנה השני הבעלי תשובה אשר מעשיהם לשם שמים ורצויה כוונתם לפני הבורא ית', הגם שלכאורה בהבטה חיצונית נדמה שהוא נגד דיני התורה ח"ו. והוא בש"ס דיומא (ס"ט ב') דאמר ר' יהושע בר לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה לפי שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה ואמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמי' ואמר גוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו ולא אמר הנורא, אתא דניאל ואמר

נוסח שני

זו דהבועל ארמית קנאים פוגעין בו [סנהדרין פא, ב] וכן אידך דהגונב את הקסוה דבמשנה סנהדרין [שם], הם הנסתרות שבתורה, ולכן הבא לשאול אין מורין לו לפי שההוראה צריכה דוקא ע"פ דיני התורה הגלויים לנו ולבנינו. ואעפ"כ העושה מעצמו ומקנא לשמו ית' זוכה למעלה יתירה להנסתרות שבתורה שגבהה מעלתה מאד נעלה שהם לה' אלקינו, והזוכים למדריגה זו הם הבעלי תשובה המבואר לעיל ומרומז בדברי רז"ל אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבם, והבן.

עוד מצינו ראי' בדברי רז"ל בש"ס דכתובות [קג, ב] גבי ההוא כובס דלא הוה באשכבתי' דרבי נפל מאיגרא לארעא ויצאה בת קול ואמרה ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא. והנה ודאי אם הי' הכובס בא לשאול מבית דין אם מותר לו ליפול מאיגרא לארעא על שלא הי' באשכבתי' דרבי שהיתה בת קול מבטיח לאותם שהיו בעת פטירתו שיהיו בני עוה"ב, בוודאי לא היו מתירין לו ליפול, כי הרי זה כמעט כמו שמאבד את עצמו לדעת, ואעפ"כ אם נפל מעצמו על העדר אותו אור ה' ומסר נפשו, ע"כ זכה למעלה גדולה. והכל הולך אל מקום אחד, שהוראות דיני התורה הם מהנגלות שבתורה דוקא, כמ"ש הנגלות לנו ולבנינו לדון על פיהם, אבל הנסתרות לה' אלקינו, והזוכים לזה הם המוסרים נפשם להוי' באיזה מן הפרטים, וכמו בעלי תשובה מאהבה רבה דעבדי בחילא יתיר ובתיאובתא סגיא.

פ"ד) עוד מצינו ראייה ללמד זכות על אחינו כנ"י אנ"ש העושים מעשיהם מקרב איש ולב עמוק, הגם שידמה בהשקפה ראשונה כי ינטו מקו הדין ודת של תורה, והוא בש"ס דיומא (סט, ב) דאמר ריב"ל למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמי' אמר גוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו ולא אמר נורא, אתא דניאל ואמר גוים משתעבדין בבניו איה גבורותיו ולא אמר גבור, ואנשי כנסת הגדולה חדרשו הדבר אשר הוקשה להם, כי הרי הן הן גבורותיו שנתן ארך אפים לעוברי רצונו, והן הן

גוים משתעבדים בבניו איה גבורותיו ולא אמר הגבור, אתו אינהו ואמרו אדרבה הן הן גבורותיו שכובש כעסו ונותן ארך אפים לעובדי רצונו. ופריך בגמרא היכי עבדי הכי ועקרו תקנתא דתקין משה, ואמר ר' אלעזר מתוך שידועים שהקב"ה אמיתי הוא לפיכך לא כזכו בו. הנה נראה בעליל שמדת אמת שבקרב לבם גרמה להם לצאת מקו הדין ותקנתא דתקון משה רבינו ע"ה. והם היו יחידים בדבר זה, ואילו היו שואלים לבית דין שבימיהם אם מותר לעקור תקנתא דמשה מפני טעם המדומה להם, הרי בוודאי לא היו מתירין להם לעקור ח"ו תקנתא דמשה מפני טעמים, ואעפ"כ כשעשו על פי מדת האמת שבקרב לבם, הסכימו עמהם מן השמים כדמשמע בש"ס הנ"ל. והוא ה' דרך הבעלי תשובה אשר כל מעשיהם לשם שמים מקרב איש ולב עמוק כנ"ל.

ומעתה שזכינו בעזרת ה' ית' לבאר ענין חילוקי מדריגות בעבודת ה' ית' של צדיקים גמורים ושל בעלי תשובה, יובן היטב טעם לקריאת שני השמות של שני המחנות כנ"ל, כי הוא ית' השם שמונת בארץ אל תיקרי שמונת אלא שמונת, ולכולם בשם יקרא מן השמים, וד"ל. דהנה מחנה אחד נקרא בשם מתנגדים, אמת מארץ תצמח שאין הוראת קריאת שם זה להם על כי מנגדי האמת המה ח"ו וכטעות ההמון, ח"ו למימר הכי ולא ניחא ל' למרייהו כו'. אך טעם העיקרי לקריאת שם זה כי באמת הוא שמם המורה על מדריגתם בעבודת הקודש אשר עליהם, והוא על פי מה שפירש רש"י ז"ל על פסוק נסעה ונלכה ואלכה לנגדך כו' ופירש"י ז"ל בשוה לך, וידוע שזהו עמוד התורה אשר כל בית ישראל נשען עליו להתנהג דווקא על פי קו הדין המרומו בפסוק יקוו המים, וד"ל. וזהו שמם מתנגדים מורה על מדריגתם בעבודת ה' ית' שהם מתנהגים על פי שורת הדין, שלא ינטו מדיני התורה ודקדוקי המצות דרבנן עד קצה האחרון. ונראה לעין כל מנהגיהם עד"ז שאין משנים שום מנהג ישן ואפילו בניגון, וכן בענין הפיוטים הקבועים לנו מחז"ל, קל וחומר שלא לאחר זמן קריאת שמע ותפילה מזמן הקבוע לנו מש"ס ופוסקים, וכן בעמדם בתפילת שמונה עשרה באימה כעבדא קמי' מריה. וכן הרבה פרטים תקצר היריעה מהכיל שהם מדקדקים יותר נגד מחנה השני. והכל הולך אל מקום אחד, בלי לשנות ח"ו מקו ושורת הדין, אשר כמסמרות נטועים הם בלבם על פי הש"ס ופוסקים. והוא מדריגת הצדיקים להצדיק את מעשיו בכל פרטיותיו לפני ה' ית' ולהיות צדיק בדינו, וד"ל.

אך יש עוד דרך ישר לפני ה', הוא דרך מחנה השני הנקרא בשם חסידים. והשם שמונת בארץ לכולם בשם יקרא קרא שמם בשם חסידים, כי שמם זה מורה על מדריגתם והילוכם בקודש. כי ידוע מה שפירש הרע"ב וכל המפרשים [אבות פ"ה מ"י] ששם חסיד מורה על שעושה לפנים משורת הדין. וכן פירש הרמ"ה ז"ל כל המטה מקו האמצעי נקרא בשם חסיד כו'. ועיין בספר חסידים סי' יו"ד וי"א. וכאשר הקדמנו בעו"ה בביאור מדריגת בעלי תשובה שגבוהה מעלתן על מעלת ומדריגת צדיק גמור, לפי שלבם דואג בקרבם והם נרתעים לאחריהם, ותמיד

נוסח שני

נוראותיו שאלמלא מוראו אין אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. ופריך הש"ס ורבין היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקון משה, ומשני מתוך שידועין בהקב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא כזכו בו. והנה ברור שאם היו ירמי' ורניאל מציעין טעמן ונימוקן הנ"ל שלא לאמר הגבור והנורא לפני חכמי הדור בודאי לא היו שומעין להם לעקור תקנתא דמשה, ואעפ"כ הואיל וכוונתם היתה לאמת דבריהם לשם שמים, הגם שעשו שלא כהלכה הסכימו עמהם מן השמים ונתקבלה דעתם והילוכם בקדש מפאת ששרש אמת אשר בלבבם הביאם לשנות טעמים, ע"כ נתקבלה דעתם למעלה לבל יקראו ח"ו משנה ממטבע הברכות. הרי הנראה לכל רואה ענין ההפרש בין עובדים בחילא יתיר וברעותא דלבא סגיא שמקובלת אף אם שלא ע"פ ד"ת הגלויים לנו הוא, והיינו ענין לבו דואג בקרבו הנ"ל.

ולפי דרך כל קוטב דברינו בהילוך שני המחנות הנ"ל, יש לנו רמזא דחכמתא למבין בנוסח ברכת התורה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו, ופירש הטור סי' קל"ט דקאי השבח על שתי תורות, שנתן לנו תורת אמת היינו תורה שבכתב, וחיי עולם היינו תורה שבע"פ עי"ש. ולי הצעיר נראה פתרונו, שתורת אמת קאי על הנהגת האדם בדרך ה' אשר ע"פ מדת אמת וכוונת הלב, הגם שאינה מדוקדקת כ"כ ע"פ דיני התורה, אבל חיי עולם קאי על כל דיני התורה הקבועים לנו ולבנינו שהם כמסמרות נטועים כל יומו מהם אפילו זיו כלשהו וד"ל.

עוד מצינו בהדיא בש"ס דע"ז גבי קטיעא בר שלום דקטע לערלתי' בשיניו, ויצאה בת קול ואמרה קטיעא מוכן לחיי העוה"ב. ואע"ג דמילתו היתה שלא ע"פ דתוה"ק דמל ולא פרע כו', והרבה דקדוקים שיש על מצוה זו, ואעפ"כ כיון שעשה ברוב אהבת ה' ית' מקרב איש ולב עמוק, נתקבלו מעשיו לרצון לפני הבורא ית'. הרי נראה בעליל שיש שתי דרכים בעבודת ה', האחת היא דרך התורה בכל דקדוקיה דאורייתא ודרבנן שנק' חיי עולם אשר

הם שבים ללכת ממדריגה למדריגה היותר גבוהה וזכה וברורה ואמיתית מצד שאינם שבעים כלל מדרכם וכנ"ל, ושפלים הם בעיניהם על הרגש קיצורם בעבודת ה' ית', ולכן צמאה נפשם אל ה' מקרב איש ולב עמוק ולהיות הולך באור התורה בכל יכלתו בחילא סגי ורעותא דליבא יתיר כו'. והוא הוא דרך המחנה השני הנקראים בשם חסידים, שמדריגתם ועבודתם בקודש לפני משורת הדין וקו השווה בנתיב המשפט. וכמבואר לעיל במעשה דכובס אשר לגודל דאגת לבבו על העדר האור שהי' זוכה אליו בהיותו באשככתיה דרבי, גברה אהבת ה' אשר בקרב לבו על קו ושורת הדין, עד שאיבד את עצמו לדעת. ואעפ"כ ה' יראה ללבב כוונתו הרצוי' והאמיתית, ובאמצעות מעשה זה זכה למעלה עליונה עד שיצאה בת קול מן השמים עליו שמוזמן לחיי העולם הבא. והוא מהנסתרות שבתורה, וכנ"ל בארוכה בקנאת פנחס, וירמי' ודניאל ששינו טעמם לשבח מתקנתא דמשה, וד"ל.

והנה כאשר נצטוינו במעשה לדון את כל איש ישראל לכף זכות כמ"ש בצדק תשפוט עמיתך, וכל שכן וקל וחומר שחובה עלינו לדון את הרבים וכן שלימים לכף זכות, הם מחנה השני הנקרא בשם חסידים, הגם כי בהשקפה הראשונה ידמה לעין המביט באיזה מן הפרטים כי ינטו מדרך התורה והמצות כגון בשינוי המנהגים וקיצורי הפיוטים (עיין בבראשית רבה על פסוק וירד יהודה מאת אחיו, עיי"ש במתנות-כהונה) ואיחור זמן קריאת שמע ותפילה וריקוד באמצע תפילת שמונה עשרה, וכיוצא בזה מהספיקות שיפלו בזה עליהם להמביט בהבטה חיצונית. אבל האמת יורה דרכו להמעיין בטוב הוא יבורך, כי כוונתם הרצויה לפני הבורא ית' וטעמם כמוס עמהם, והוא שצימאון אהבת ה' אשר בקרב לבם בבחינת בעלי תשובה ולבו דואג בקרבו כנ"ל, והיא העולה על מוקד לבם בצימאון רב ורשפי אש אשר בקרב איש ולב עמוק, המעט הוא אם רב, כל חד לפום מה דמשער בליבי' (עיין בזוהר הק' [ח"א קג, א] על פסוק נודע בשערים) כו', היא המביאתם לנטות ולצאת מקו ושורת הדין ולעלות במדריגת לפני משורת הדין, וכמ"ש באהבתה תשגה תמיד, כנ"ל בארוכה.

ולהסביר הענין יותר למבקשי האמת בלתי מתעקשים ועומדים על דעתם ח"ו, נמשיל משל ומתוכו יובן עומק כוונת ההילוך שני המחנות הנ"ל, אשר יחדיו יהיו תמים למעלה לפניו ית'. משל למלך שהיו לו שני בנים, גם שניהם טובים ורצוים לפניו אך האחד נתגדל בבית המלך והשני נתגדל בארץ מרחק מעיר מלוכת אביו המלך. לימים זמן רב בא אותו האחד מארץ המרחק לאחיו שנתגדל בבית המלך, ונתוועדו יחדיו בעצה אחת לבוא למחר לפני המלך לאמר לפני צפרא טבא כנימוס וחוק המלך על כל שרי המלך הקרובים לפניו. ונוסח הצפרא טבא הנ"ל ידוע על פי ציווי המלך שיאמר דווקא מרחוק ולא להתקרב אל המלך, וכל העובר על נימוס המלך או משנה הנוסח, אחת דתו להמית. והנה בבוא הבן אשר נתגדל עם המלך, וודאי כיוון לשונו ולא שינה הנוסח והנימוס הקבוע מאת המלך, ואמר בצפרא טבא המוטל עליו כהרגלו בכל יום ונפטר לביתו בשלום. אבל בבוא הבן השני אשר מארץ מרחק, הנה מצד ריחוקו מאת פני המלך זה זמן רב וכעת ראה את אביו פנים אל פנים, גברה עליו אהבת אביו וכיקר יקוד אש גברה עליו עד אשר נפל על צווארו וחבקו ונשקו, וגם ככה על צוואריו עוד בדברי חשק ואהבה עזה, שכח את נימוס וחוק הקבוע כנ"ל. והנה כל העומדים לפני המלך בעת ההיא ידמו בנפשם כי בן מות הוא מחמת ששינה את נימוסי המלך ונוסח הקבוע, אבל המלך בעצמו בראותו כוונתו הרצוי' וגודל תשוקתו אליו

נוסח שני

נטע בתוכינו כמסמרות נטועים וד"ל, והשניה היא תורת אמת הנ"ל שמתנהג האדם הפרטי ע"פ מדת אמת שבקרב לבו לשם שמים, כמבואר לעיל בענין דניאל וירמי' שתירץ הש"ס עליהם, הגם שאינו מטבע הברכות אך יודעים בהקב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא כזבו בו.

ומכל הנ"ל ההיקש על כל דרכי ה' אשר נראה בהשקפה ראשונה על הפרטיות בנ"א אשר מנהגם כמו זר נחשבו לפי דקדוקי דיני התורה, אך טוב לישראל לדונם לכף זכות אשר כוונתם מעומק לבם לשם שמים, וכמאמר רז"ל הכל תלוי לשם שמים וד"ל. ושתי הדרכים כוללים הנ"ל מרומזים בפס' מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך, דמה גדלו קאי על דרך התורה של הנגלות לנו ולבנינו אשר הם כמסמרות נטועים, ומאד עמקו מחשבותיך זה קאי על הפרטים אשר עמקו מחשבותם מדרך התורה לפי טובת נפשם בדרך ה' לשם שמים, שהמה מאד נעלה. אך לא כל הרוצה ליטול את השם כו' וד"ל, אא"כ הוא מוחזק לירא את ה' ברוב מעשיו, לכן שדי נופו בתר עיקרו וד"ל.

מקרב איש ולב עמוק שגברה עליו, וכיקר יקוד איש יקוד לבו עד שיצא מגדר דרך ארץ ונימוס ונוסח המלך, על כן צוה המלך לכבדו כבוד גדול ביתר שאת ויתר עז על כל שרי המלוכה לעיני כל העם, ומילא את משאלותיו ביתר שאת ויתר עז.

והנה המשל עמוק למבין, ובעזרת ה' בו יוסרו כל הספיקות בענין ההילוך שני המחנות הנ"ל, וכל אחד על מקומו יבא בשלום. גם הוסר כו הספק הגדול אשר לפעמים נמצא באנשי המחנה השני אשר באמצע תפילת שמונה עשרה שמוזהרים אנחנו כל נפסיק ח"ו בדיבור אפילו למלך ישראל, והם מדברים דברי אהבה וחזק, וקצת בלשון לע"ז (כמו גוואלד טאטע פאטער העלף זשע), כפי שנובע מלבם בעת ההיא וכפי גודל תשוקתם לה' ית' מצימאון נפשם מקרב איש ולב עמוק כו'. וההולך בדרך התורה כל ינטו משורת הדין ישתומם על המראה הזאת להמביט בהבטה חיצונית, אבל באמת הכל הולך אל מקום אחד, וכמבואר במשל הנ"ל (ועיין מ"ש הראב"ע על פסוק באהבתה תשגה תמיד, פירוש תשגה כמו שגיון לדוד כו'. ועיין בספר חרדים ספ"ז ד"ע שאלה ה' בענין התלהבות החשק, וכך כתב בפ"א מעשה דרך החושק לשורר ולשווג עיין שם וד"ל).

עוד לאלקים פתורנו אשר שני דרכים הנ"ל המה בכתובים, מרומזים בפסוק כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, והכתוב אומר דרשוני, כי לכאורה היינו דבר ה' היינו תורה, ולמה חלקו הכתוב לשנים. ומהו ציון וירושלים בעבודת ה'. והענין יובן על פי הדברים אשר הקדמנו בביאור הילוך שני המחנות הנ"ל של צדיקים גמורים ההולכים בתורת ה' כל ינטו מקו ושורת הדין הן הם הנקראים ציון המצוינים בהלכה, מצויינים דווקא שהן כל שיעורי תורה במידה ושיעור דווקא, המטה דרכו משיעורי התורה בדקרוק לא עשה ולא כלום. אבל עבודת בעלי תשובה העובדים את ה' מאהבה ורעותא דליבא יתיר וכנ"ל הם נקראים ירושלים, יראה שלם. ובהם נמצא דבר ה' מלשון ידבר עמים תחתינו, ובלשון חכמים דְּכָר אחד לדור כו'. היינו שלגודל אהבתם לה' בחילא יתיר פעמים נמצא להם הנהגה חדשה אשר הוא לכאורה שלא על פי קו ושורת הדין, והוא לפני משורת הדין. כמעשה דפנחס אשר על פי קו ושורת הדין לא היו מורין לו להרוג את זמרי, ואעפ"כ כשעשה על פי גודל תשוקתו לה' זכה למעלה עליונה עד שנתבשר בשלום מן השמים. וכן מעשה דכובס שעשה נגד התורה במה שאיבד את עצמו לדעת, אך לגודל אהבת ה' אשר בלבו אשר כיקר יקוד אש על העדר האור שהי' זוכה בהיותו באשכבתיה דרכי גברה עליו, עד שיצא מגדר אנושית ונפל מאיגרא לארעא, ונתבשר בשלום מן השמים לחיי העוה"ב. וזהו הענין דבר ה', פירוש הנהגה לשם שמים אשר תצא מהשלמים ביראת ה' שלא על פי שורש הדין, וד"ל. והן אמרו לא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול כו', כי אם אשר כוונתו שלימה ביראת ה' בלי שום תערובות רע ח"ו, וד"ל.

והנה עת לדבר ולפענח נעלמים הנעלם בדברים הקדושים המקובלים ז"ל, ענין מאמרם ז"ל דסוכה (דף מ"ה) לא בציר עלמא מתלתין ושית צדיקי דמקבלי אפי שכינתא בכל יום, ומצאתי כתוב שזה נאמר על הצדיקים העוסקים בנגלות התורה, ובהיותם יראים ושלמים ועבודתם לפני ה' ית' על פי פשטיות התורה, המה זוכים למעלה זו. אבל לעומתם יש צדיקי עליונים גם כן תלתין ושית, העובדין את ה' ית' על פי רזין דאורייתא וכוננות ויחודים עליונים ומדריגות מאוד געלות מהראשונים. וכשבת אחים גם יחד שתי כיתות הנ"ל הם בסוד ע"ב גשרים, ועברו בכל יום את המים הזדונים בלי פגע רע כמו שהוא פעולת הגשר בגשמיות, וד"ל. ויחיש אי"ה קץ גאולתינו בזכות שתי כיתות הצדיקים הנ"ל, ב' פעמים ל"ו העולה ע"ב. וזאת היא עבודת האדם בעולם הזה כל ימינו, כל יתפרדו ח"ו שני מיני הצדיקים הנ"ל. ובעוונותינו הרבים שנאת חנם אשר עדיין מרקד בינינו מחורבן בית שני, היא המפרדת

נוסח שני

פ"ה) והנה זהו שתי בחינות אשר יש בעבודת ה', האחת נק' בחינת עבד, והוא בחינת כת הנק' בחינת מתנגדים, והשני נק' בחינת בן והוא בחינת כת מחנה דחסידים. דהנה ידוע עד"מ אם אדם מצוה לבנו יחידו שיעשה לו דבר מה שצריך לו, הנה בוודאי הכן מקבל על עצמו עול מצות כיבוד אביו ומוראו ועושה רצונו כרעותא דלבא, ואם רואה שצריך לעשות בדבר הזה יתרון על ציווי אביו הנה הוא בוודאי בעצמו עושה ואינו שואל מאביו אם יעשה, מכיון שרואה שיהי' מזה נחת רוח לאביו הוא עושה בעצמו להיתרון הלז. והוא ענין בחינת כת מחנה החסידים אשר עובדים את ה' מקרב איש ולב עמוק, ועושים דבר אף שלא ע"פ שורת הדין תוה"ק כמו הטיפוח והריקוד שבאמצע התפילה כנ"ל, אך כיון שיש מזה נחת רוח לבורא יתברך שמו, כיון שהם עובדים ועושים מעשה זה מחמת שעובדים בחילא יתיר. אבל העבד, אם רבו יצוה לו לעשות דבר מה, אף אם הוא רואה שבהיתרון שצריך לעשות במלאכה יהי' נחת רוח לאדונו,

וד"ל. הגם שהצפוני מראה מראות הצובאות ועושה חיל בפירוד הנ"ל, כל איש נבוכ ילבב להגביר השלום, כי בעוונותינו הרבים הפירוד הוא חוזק הניכר, אשר הושפלנו כעפר לדוש. ודבר המעמיד השלום הוא ההרגל בהסתכלות בטוב עין ולדון לזולתו לכף זכות עד קצה האחרון. ומה מצינו אפילו בדורות הראשונים קדושי עליון כתיב ויהי שאול עוין את דוד והכתיב עין, כי מצד עיונו עליו בהעדר טוב עין הוא גרמא בהבטת עין, כל שכן וקל וחומר לדידן יתמי דיתמא טוב עין הוא המעמיד השלום שיחזיק ברכה. וה' יברך את עמו בשלום. אמן סלה ועד.

נוסח שני

אעפ"כ אינו עושה, כיון שאינו עושה בחילא יתיר וברעותא סגיא לא יצא מציווי רבו אפילו זיו כלשהו. והוא כת מתנה המתנגדים שלא ינטו מדרך דין תוה"ק אפילו אם יהי' מזה נחת רוח לבוראנו יוצרנו, אך כי הם אינם עובדים כ"כ בחילא יתיר. אבל יחדיו יהיו תמים למעלה, כי בוודאי גם עבודתם פועלת פעולות ומתקנת תיקונים בעולמות עליונים ותחתונים, כי העיקר הוא קבלת עול מלכות שמים, רק שהוא לא ברעותא דלבא סגיא.

מרגניתא טבא

אגרת וכוח והשלום

העתקה בכתבדיר באדמו"ר כקשית נור ישראל טופת הרור
בי"ב סלובאוויטין אשר העתיק הרה"ג ר' חיים יעקב
זצ"ל ווידרעוויטין, כל כרטי יד, וגם הספר ציצ ש"ו.

בטרחת וזיעה רבה ודמים כרוכים השגתי האי מרגניתא טבא
והוציאתי לאור למען השלום ולמען השתדלות בכל כאמצי
כחי להנייץ למטותי לבנות ישיבה בשם „אור חיים" בשכונת
„בקר חיים" שיחיה בקור חיים גם בעד כל בני הישיבות
בכל מקום שהם, ולכל מי שהוא הן בעד חסידים והן בעד מתנגדים
שהם צדיקים, וחסידים שהם בעלי תשובות. כמו שביאר אדמו"ר
: : באגרת הזאת

באחי

חיים הכהן הורוויץ

יובל מופת"ז

בשכונת „בקר חיים"

בעתק ירושלים תשנ"א.

י"ט סלו תרפ"ז

הוצאת ספרי חיים ירושלים

שארית ישראל

**חמשה מכתבים בעניני חסידות
מהרה"ח ר' ישראל מדובראוונא**

חמשה מכתבים בעניני חסידות

בשנת תרפ"ד נדפס בקלוזש (קלויזנבורג) אשר בטרנסילבניה, הספר 'שארית ישראל' – 'דרושים יקרים על פי חב"ד ומכתבים יקרים ע"פ חב"ד' – מאת החסיד המפורסם מוה"ר ישראל מדובראוונא, "אחד המיוחד מן התלמידים המובהקים של אדמו"ר מהרש"י זי"ע בעל השו"ע והתניא". קרוב לשבעים שנה חלפו מאז ההדפסה הראשונה, וספר יקר זה עדיין לא חזר ונדפס שנית. בעז"ה, יוציא מכון 'אהלי שם' בקרוב את הספר לאור במהדורה חדשה, ובחרנו להדפיס מתוכו חמשה מכתבים שבהם משתקפת דמותו של חסיד מתלמידי רבינו הזקן. פרטים מתולדותיו של ר' ישראל מדובראוונא, יבואו אי"ה בספר 'שארית ישראל' השלם.

העתק ממכתב ו' עש"ק פ' שלח כ"ב לחודש סיון לנחם אחיו בכמ"ל מיונו

ב"ה, שלום וישע רב לאהובי אחי כו'. גיה"ק הגיענו בשבוע הלז, ושמחנו בו מאוד על בשורת החיים והשלום כו'. ועתה, הגם כי לא נגמר עדיין מעמדך לטוב, חכינו לה' המסתיר פניו למען חבוש שבר עמו ומחץ מכתו ירפא, כי רבים הם אשר עמך היום בראגת הזמן, ממשא ומתן ומקחי הסחורה אשר הורד, והן א"ל כביר לא 'מאס', ותפילת רבים קול ברמה נשמע, וכמאמר הכתוב בתוך עמי אנכי יושבת וכו' ברכים היו עמדי פדה בשלום נפשי, וע"כ השלך על ה' יהבך וכו' וד"ל. ובאמת מגודל שכיות החמדה ותשוקת לב להרבות לך במכתב, ותאות אדם חסדו ואמיתו, נפשי בתוך להבים אשכונה להטא לבי לשמח לבך בכל אופן האפשרי, והוא האהבה שעמדה למחזיק ולמעוז לדעתי להטעות אותי, כי כמו שקבלתי נחת מעט בשעה קלה מאמרי נועם הבנת ענין המדומה לחידוש נחמד ונעים, כן יקובל לך לרצון ולנחת. ובאמת מי יאמר כי גם לך לב חלוש ודעת קטן להתפעל מענין פסעטלעך חדשים מקרוב באו אשר לא שערם כו', וא"כ דברי מוסר כאלו לא מעלין ולא כו', ואדרבה וחדלת מעוזב דעתך בהם כמאמר הכתוב חדל בני לשמוע מוסר לשנות מאמרי דעת. ופירושו הפסוק מבואר, כי ישנו במציאות הענין הלז אשר דברי מוסר אלקיים ישנה את האדם מאמרי דעת, ודעת מחרון נבחר, ע"כ אפשר ראוי להדוף ידך מהם. והלא עמך שם מכתבי קודש אדמו"ר הם העומדים לימין צדקך להציל נפשך מדאגת וטירת הזמן, ולחזק לבך באמונת ה'.

וכאשר אמר הלוי כהן פסל מיכה לבני דן כאשר ביקשו ממנו לשאול בעצו ופסלו יגיד לו דרכו, והשיב להם נגד ה' דרכים, ולמה תשאול לשמו, אין ממש בו, ולא לעזר ולא להועיל הוא. ובאמת ענין פסל מיכה הנ"ל לא דבר ריק פשוטו כמשמעו, הגם כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אבל הוא ענין הנהגה ולימוד הנוגע למעשה עבודה ה'. אך הוא בבחי' פסול, אשר הוא מעורב מאוד בהרגשת עצמו ושמירת גופו והנאת נפשו. אבל ענין למודו והרגלו הוא לעשות את האדם מך מערכו מחמת יראת העונש או תגמול שכר העולם הזה או הבא, ואך מחמת שגם בענין כזה צריך ומוכרח להתבונן ולהעמיק דעת, ובלעדי זה גם חושך הגיהנם והעונש לא יחשיך את פני יצר לב האדם רע מנעוריו, ע"כ כאשר ה' לו הלוי לכהן ועובד, והוא בן בנו של משה רבינו ע"ה בחי' הדעת, אזי נתחזק עבודת מיכה, ויהיב תוקפא ללבו, באיש כזה אשר בוודאי ימשך הענין לחבליהו.

אבל באמת לא לנו הוא העבודה כזאת שהיא בחי' רצועה לאלקאה חייביא, וכאשר שמעתי מאדמו"ר נש"ע אשר יראה כו' אינה אלא בבחי' חגור חרבך על ירך גבור, להיות כמזומן, אולי יקרה מקרה אשר לא טהור בעת אפיסת השכל וחוסר דעת, ואזי מוכרח להיות מזומן בידו יראה זו ג"כ לעמוד נגד היצר לבלתי יחטיא את האדם ח"ו בפועל ממש, אבל לא לעבודה זו תורה או תפילה ח"ו, וד"ל. כ"א ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו ליראה את השם הנכבד וכו'. וכל מעמד הר סיני והקולות והברקים ברוחניות ה' לבעבור נסות אתכם, הוא הרמת המוחין, ולבעבור תהי' יראתו על פניכם, זו הבושה יראת כושת. ואפילו יראה תתאה מבחי' התפשטותו ית' לא רצו און, כ"א דווקא כו'. אך לא כל אדם זוכה, והלואי נוכה ונראה יראת ה' בבחי' יראה תתאה, כמאמר ריב"ז לחלמידי כו', אבל לא יראת העונש ח"ו לעבודה. הגם כי עתה הם בבחי' תכשיטין הוד והדר לאדם, כמאמר הכתוב הודך והדרך, אבל לא באמת לענין עבודה, כי לכן הם במלין לעתיד כפלוגתא דר"א וחכמים במס' שבת פרק במה אשה.

אבל בני דן הם שנדבקו בעבודה כזו, כי בחי' בני דן הוא מדינים וגבורות המענישים את האדם, כמאמר הכתוב וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, וכמבואר בזהר ויחי ענין בחי' דן עיי"ש. והנה כאשר תעיין היטב אשר עשיית פסל הנ"ל הוא מאלף ומאה כסף, אשר הם י"א מאות כנגד י"א ארורים, אך כאן הם בבחי' כסף ואהבת חסד לעבוד את ה' מחמתו, ולקח אותם מאמו בחי' ידוע. ומתחילה לקח בגניבה, ואח"כ הוכרח לחזור האור למקורו בחי' אמו, והיא הקדישה מידה לבנה בחי' מיכה הנ"ל, והכל לה'. והגם כי כל הוי' הנאמר שם חול הוא לבד אחר, הוא באמת כן, כי לא קודש הוא בבחי' חכמה וביטול יש, כי אדרבה גהפוך הוא, ועליו נאמר ועבר בים צרה. אלקים במילוי ההי"ן בגימטריא רצה, ומבחי' זו נמשך הרצון לאדם לעבוד את ה', אך הוא בבחי' צרה יגון ואנחה. אך אין זה כ"א בימות החול דתליא רצועה לאלקאה, אך לא בשבת. וכעברם ישראל הים הי' בחי' זו בלב בהעלם בבחי' מיכה הנ"ל, אך אח"כ כימי השופטים נגלה הדבר, ומיכה הנ"ל רצה להמשיך הדבר בעובדא ומילולא.

כי זה לעומת זה, כמו שאנו ממשיכין אור א"ס ע"י מקדש וארון וקרנות ומצוות מעשיות, כי לכל דבר צריך עובדא ומילולא ורעותא. אשר בהם היו נחלקים, יתרו בעובדא ובלעם במילולא ואיוב בדחילו ורעותא כמבואר בזהר"ק. ועכ"פ מפני שהי' פיתו ולחמו של מיכה, הי' ניהו השגתו הנוגעת לענין עשה וסור מרע בפועל, הי' מצוי לעוברי דרכים, הם העוברים דרך ה' אשר סרה מהם יראת ה' ולכם ויצרם תקף עליהם, אזי מוכרח להם הרצועה לאלקאה בגין דיהדרון בתיובתא. וע"כ היו עשן פסל הנ"ל ועשן המערכה של בית המקדש עולין כאחד. והעשן היינו מרירות העולה מהלב, אך זה מצד אלקות מחמת ריחוקו מה', וזה מחמת יראת העונש וצער עצמו. ובקשו מלאכי השרת לדחותו לעשן פסל הנ"ל ולא הניחם ה' ית' (כמבואר במדרש וגמ'), כי אעפ"כ תועלת מעט יש בו להנצל מכל רע גמור בעת הדחק, וכמאמר הכתוב גורו לכם מפני חרב כו' חמה וכו' למען תדעון שדון. וכאשר אמרתי לך פעם אחת משינוי הקרי והכתיב בתיבת שדון, שמלת דון הוא תואר לדיון, ומלת דין הוא על העונש והדין, והמכוון אשר בבחי' גבורות קדושות אחד הם הדין והדיון, כמאמר המלך המשפט. אבל בגבורות אשר לא קדושות נחלקים הם כמבואר ברמ"ז פ' [?] בתחילתו עיי"ש וד"ל.

ועכ"פ אהובי אחי, הער צו אחי חביבי, מיר האבין נישט וואס מורא צו האבין מהעונש ח"ו, כדאמרי אינשי האלי ראסבאיני באייצא [החסר-כל אינו מתיירא מגולגלים]. אמת, פאר גאט האב איך אויך נישט זייער מורא, וועט זיין אמאל אציט בריבוי בקשה ותפילה ותחינה מאת פני ה' שיתן יראתו ואהבתו בלכנו, הוא בעצמו אבל לא מצד ההתבוננות שלנו אשר הוא שקר ודמיונות שוא וכזוכות לגמרי, וכמאמר הכתוב לולי ה' הותיר לנו שריד כמעט וכו'.

ואל תרמה בנפשך כי אני מומטה בעצמי, מחמת ראותך [אותי] כותב דברים וענינים גדולים כאלה, כל זה אינו אלא רק מחמת נועם וטוב טעם הפסעטיל, אשר אמרתי אולי גם אתה החילות כמוני לקבל נחת מפסעטילך כאלה, אבל לא למעשה. ויודע אני כי איני כהן ועובד כלל, לא כתיב עבד ולא קרי עובד (עיי' ב"מ דף ל' ע"א), מה עבד לשעבר דלא ניחא לי, כן עובד בהווה דלא ניחא לי עדיין (עיי' בתניא ח"א פט"ו). ואעפ"כ אם יאמרו לי עלה לדוח"ן רהיינו לייאש א"ע ח"ו, לאמור כי כבר דוחיתי מא"ל ח"ו, כמאמר הכתוב רדנו לא נבא עוד, לא כן, כי הי' חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח, ותושע ידו לו וכו', וועט רעכט זיין, אי"ה הכל יהי' נכון הר בית ה' בראש ההרים, אז בינו לבינו וועט זייער נישט גוט זיין — א פפירה פאר כו'. אבער פרייליך מוז מען זיין, נימער פריש באמת בבטחון הן בגוף הן בנפש וממון. ופעם בדברים כאלה (ופעם בשתיית היי"ש) ופעם בדיכוכ חבירים. אך לא להניח העצבון ללב כלל, כמאמר הכתוב אל תעצבו כי חדות ה' היא מעוכם, כי ה' בודאי שמח וטוב, אחרי אשר איננו חסר לנפשו כלום, וחדוותו הוא מעוז ומחזיק לתום, והולך בתום ילך בטח לשון בטחון.

ואדרבה, למה אהי' מיצר ודואג להעלות עצב למעלה ג"כ ח"ו כמאמר הכתוב בכל צרתם לו צר, אדרבה גם אנכי אשמוח בה', יתמו חטאים לשון תמימות פשוט, אפילו חטאים יוכלו להחזיק בתמימות, אך מחמת שמחה. ובאמת לא באל"ף כתיב, כי אין עצבות לפני המקום, לפני דייקא, כי ויתעצב אל לבו דווקא כתיב, בחי' כו'. וענין זה צריך הרבה ביאור מקושיית הגמ' ופירוקו כאן בבתי גוואי וכו' וכמאמר הכתוב במסתרם וכו' וד"ל.

ועכ"פ אין דעם גופא דארף מען אויך קיין נאָר ניט זיין, ולא להונות את עצמו. עכ"פ אחי יקירי, לשמחה תן כבוד, על חסדי ה' ועל אמיתו אשר נהג עמנו עד הנה, כן אל יעזיבנו ואל יששנו. ולישרי לב שמחה, ולקבל הכל בשמחה וטוב לבב. וה' ישמחנו בכפליים ויראנו האמת כמאמר הכתוב אתה הראת לדעת. והבוטח בה' חסד יסובבנו יצרנהו וד"ל.

אהובי חתני, דע לך כי עיקר החסידות הוא להוסיף דעת במוח ומכאוב בלב, שיהי' לכו דואג על קושי פרידת מחשבות הבל ושטותין הנצמדים בקיר הלב, ובעלית קיר קטנות המוח, אשר זה כל פרי הסר חטאת האדם בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות וכו' כמ"ש בישעי" קאפיטל [כו] פסוק [ט]. ואבני מזבח הן האותיות ממוחשבות שוא ושקר, כאבני גיר הן אבני הצבע אשר מהם יוקח תפארת אדם לשבת תחכמוני, ומהם פינה ומהם יתר יסוד מוסד להעלות ולפאר את הנפש ורוח האדם העולה היא למעלה, אך דווקא בביטולן ממהותן ותוקפן כאבני גיר מנופצות, כמאמר הכתוב אעשה לו עזר מכנגדו דווקא. ואז בוודאי לא יקומו אשרים וחמנים, אשר הם שמות מושאלים לגאון ותאוה, חוס הלב ואושר תענוג שעשוע עצמותו, מהרגשת עשיית מצוותיו ותורתו ועבודתו. נכריה עבודתו, כי פהמה שמן חלקו, ולכו בריא כאולם אשר הוא היפוך מלב נשבר וגדלה. וגם בחוס הלב כתיב הצמת כל זונה ממך, הוא ניהו ליהוטת ולהב הלב, אפילו בהיתר, אשר בבית הלב לא ישכון פעם בחוץ, ואצל פינת תאות הגוף תארוך, וע"ז נאמר הצמת לשון צמיתות כעונש כרת ח"ו, והוא הנק' שאול ואבדון אשר ר"ת שלהם הוא א"ש וחוס הטבעי, אשר מתחילתו הוא שאול לאדם חכם להשתמש בו מעט בצרכי הגוף, ודעתו לחזור לבעליו, ארון כל הארץ, ואחר אחר סמוך בסופו יתקשר מעדנות עולם ומושכות כסיל, תפתח פתוחי חותם לבו בציפורן שמיר חרותה בלבו בהחלט להפקיר את לבו לחוס ההוא, כוונה המפקרת את עצמה לכל עובר לו יהי', אז הוא בחי' אבדון ומות וכו'. אבל מוריד שאול ויעל לטוב, להיות להבת שלהבת י"ה בקרב לבו רשפי אש אהבת ה' אחר כלות משך תאוות האספסוף אשר בקרבו.

עכ"פ נחזור לענינינו, כי עיקר ושורש למטה לעשות פרי למעלה, הוא הדק היטב אבני אותיות המוצמדים אחת לאחת במחשבת אדם לחשוב בזה ובכסף, ובחרושת עין הדעת למלאות מחסורי גופו, אשר במחברת האחת במחשבה נעשה מהם מזבח אשר לעומתו בקדושה נק' מזבח הפנימי, אשר באמת הוא בפנימיות הלב. והשנית בחיצוניות הלב במחברת השנית נק' ג"כ מזבח החיצון אשר לעומתו בקדושה וד"ל. ובהנתין מחברתם ומהותם עד אשר דק לעפר, ולהשליך עפרו אל נחל קדורנית, והיינו עיקר שמירת המחשבה מהם שלא יעלו על לב ומוח עוד מעצמם, כ"א מאשר יושיט להם המלך שרכיט ההכרח ונקראה בשם מחשבה טובה, אבל בר מן דין וכו'. עכ"פ הוא הנק' בכמה מקומות בלשון דעת, רהיינו לפנות מחשבתו ולהסיר דעתו מדברים אחרים, ולהעמיק מחשבתו בעניני מציאות הבורא והתחדשות העולם בכל רגע — והכל כמבואר בתניא — עיקר הדעת אינה לא מפי ספרים וכו', וע"ז אמרו דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מה קנית, וע"כ נאמר לכן גלה עמי מבלי דעת, ועוד כי אתה הדעת מאסת ואמאסך וכו'. וע"כ אמרו כל מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, ולא אמרו כל מי שאין בו חכמה או בינה, כי באמת חכמה ובינה הם מתחילת בריאת האדם, כמאחז"ל טיפה זו מה תהא עליה חכם או טיפש, ואילו צדיק ורשע לא קאמר, כי הוא תלוי בבחי' הדעת, אשר הוא עצם הבחירה אשר ניתנה לאדם להתבונן בדעתו ולפנות מחשבתו מרכרים אחרים ולחשוב בעומק ענין מציאות ה' ית' ופעולתו וחסדיו. ואם יפנה ללבב, ואחרי גילולי לבו ילך, עליו נאמר עזבו את ה' לשמור. וע"ז נאמר אל תפנו אל האלילים, ודרשו חז"ל אל תפנו א"ל מרעתכם.

והן אמת, דעת הוא קיום כל דבר, אך באופן שיהי' הדעת קנוי לו כיתר נאמן לעולם כל ימוט, להשתמש בו בכל עת מצוא וכו'. והתחלת יסודו הוא מאמת, ואמצעו בחסד, וסופו הוא ברעם ידבר, ודברי מחשבתו בהשכל תמיד יהי'. וכולם נאמרו בפסוק אחר כי אין אמ"ת ואין חס"ד ואין דע"ת אלקים בארץ, אשר ר"ת שלהם הוא אחד — אמת חסד דעת. והם בבחי' חיצוניות, וכן הם בבחי' פנימיות נפש האדם, אמת הוא הכרת עצמו לאמיתו (ובלע"ו), ניט פאר נארט אין זיך). ובאמת הוא נק' חכמה, ולא ערמה אשר הוא לבוש ובית לחכמה, וחכם מכיר את מקומו. וחסד בחי' מקורו בלב, הוא רכות ודבקות הלב להרגיש צער וזולתו, רהיינו צרת נפשו האלקית אשר תבכה ולא תאכל, ומדברת על לבה וקולה לא ישמע כי אם לחכמי אמת ודכאי לב הנשמעים לקול בכייתה אשר תקונן לאמר, כי גונב גונבתי מבית העברים, עבר הנהר, ראשית בינה הנק' נהר יוצא וכו', ושם עלו במחשבה. ועתה המלך אומר רדה, וירדתי אל בור תחתית הצריפין לצרף וללבן ולברר, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור אין מים, אבל יש נחשים ועקרכים, הם מחשבות ותאוות העומדים ועוקצים את נפשי, יום ולילה לא יחשו, ולא יניחוני עד בלעי רוקי כו', ובכל צרת נפשו לו צר, הוא הנק' איש חסד. ואחרי כן ימצא מה' לחונן אותו ברעם מתנת חנם, כי באמת הוא תלוי בבחירת האדם כמבואר למעלה. — —

ועתה אהובי חתני ידיד נפשי, מה נעשה וחסדינו כענן בוקר וכו', ועדיין לא נצטערנו בצרת הנפש מעולם, והאמת נעדרת ממנו מכבר, וע"כ דעתנו קצרה מהכיל טוב. ע"כ התחפש ובא במלחמה לחרד דעתך בהצנע לכת ולייגע את עצמך, ובמאחז"ל יגעת ומצאת תאמין בו וד"ל.

ב"ה, יום ו' עש"ק ויקרא ד' ימים לחודש ניסן (מכ"י אא"ז)

רב טוב ושלום וברכה ישיגו לאהובי אחי ידיד נפשי בו, ולכל הנלוים שלום. גם אתנו ב"ה הכל שלום, כה לחי. אחר"ש. הנה אמרו חכמינו ז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל בו, ואתחלתא דגאולה מתחילה מפורים, אחר מחיית המן מן התורה ומן התפילה הנק' עוזרי אדם, בהיותם מנוקים ממחשבות זרות. והנה כבר מלתינו אמורה בדרך הלצה, כי יעקב ועשו חלקו העולם, שאין אחד נכנס בגבול חבירו. אבל עשו אינו עומד בדיבורו כלל, כי היצ"ט עומד בדיבורו שלא ליכנס בגבול עשו בשעת אכילת האדם או שארי תאוותיו, למרר לבו אז בזכירת ה' ויראתו ופחדו בכדי לבלבל תאוות האדם ותענוגיו הקשים והרעים באמת, וכמו"כ מהראוי הי' שיצה"ר לא יבא בגבול איש יהודי הלומד ומתפלל לבלבלו במחשבות זרות הטורדים. אך מה נעשה, יעקב בלייבט יעקב אנערלעךר מאן, און עשו איז עשו צורר היהודים, חומס וגזול ועיפה נפשו להרוג נפשות אומללים כמונו, גא"ט ווייסט ווען מ'וועלין זיך אויס קאראפקען פון זייע הענט. אשר העיקר להפקיר את עצמו מכל וכל בשעת התפילה והלימוד, אשר המה שתי קריאות ה'. התפילה נקראת בימי אקרא, ימי היינו מדותי המאירים ע"י התבוננותו בגדולת ה' ובשפלות עצמותו וריחוקו מה', המביאים לידי צעקת הלב לה', אשר אעפ"כ לא נקרא קריאת אמת, כידוע מאמר הכתוב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, אין אמת אלא תורה, כידוע תמיד דברי אדומו"ר הזקן נש"ע זצ"ל על פסוק זה, ועל לשון מאחז"ל קורא בתורה, כל התורה כולה שמותיו בו, וע"כ קובל הנביא אין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך, כידוע. אבל עכ"פ הלימוד נקרא קריאת אמת יותר מצעקת לב האדם בתפילה, כי היא חולפת ועוברת, כי ע"כ אחר בימי אקרא נאמר אפפוני חבלי מות, דהיינו בחי' איסור משלש קליפות הטמאות הנק' מות, ומצרי שאל הוא בחי' היתר כמבואר בתניא, כי היתר הוא לשון מותר ויוכל לחזור לשרשו, וע"כ נק' שאל לשון שאלה, אשר חוזר לבעליו בעין. הגם כי השואל חייב באונסין, אבל בעוד כי הדבר קיים מוכרח להחזירו לבעליו בעין, ולא יכול לשלם לבעליו במעות. והנה שתי בחי' אלו נק' שאל ואבדון, וע"כ כתיב מוריד שאל ויעל, משא"כ אבדון וכו' אבוד לעולם ואין לו עליה.

והנה בענין הפסוק אבדון ומות אמרו באונינו שמענו — רב החזיון, כי בחי' מות מתפרש בשני ענינים כמו שידוע לך בענין גרב וילפת כמבואר בפירש"י בחומש, כמו"כ כאן שמדבר אצל אבדון נקרא מות בחי' מיתה, הסתלקות אור החכמה תחיה, וכשהוא מדבר אצל שאל הוא מדבר בבחי' שלש קליפות בחי' איסור ח"ו. אך אחר כל, וכשם ה' אקרא, היינו בחי' לימוד התורה, שמותיו של הקב"ה הנקרא אמת, לכל אשר יקראוהו באמת וד"ל. והנה תחילה הם אפפוני ומצאוני, ואחר סמוך אמור יאמר לב האדם בקרבו, הלא על כי [אין] אלקי בקרכי כמ"ש ותורתך בתוך מעי, ע"כ מצאוני, ע"כ טוב טוב לי שצרה ויגון אמצא לי לעצמי להיות עצב נבזה ולהדאיב לבו ע"ז ועל כיוצא, ובכל עצב יהי מותר, וכמו"כ ובשם ה' אקרא דהיינו בחי' תורה אשר הוא ה' כל התורה שמותיו וכו', והיא נקראת קריאת אמת אשר לא תמוט וד"ל.

ב"ה, ו' עש"ק פ' חקת ששה ימים לחודש תמוז (מכ"י אא"ז)

שלום וברכה ישיגו לאהובי חתני המופ' וו"ח י"א בו. אהובי חתני ידידי, הנה עדיין לא היתה נסיעתי לק"ק בו' לשמוע קול ספיר גזרת מלך, מאן מלכי רבנן, ואת הנשמע מרחוק שכוח ובא ולא מעיקר, וקשה עתיקי מחדתי להעמידם על בורים. אך דממה וקול אשמע מצעקת שבר לבי תמיד ותרועת מלחמה מעט המתעורר לניצוח העבודה שבלב זו תפילה, ואז מתחדשים לבקרים פסעמלך, כי תגבורת הניצוח ירבה החכמה בטבע, כידוע במלחמה אשר הניצוח ירבה לחשוב מלאכת מחשבת על שכנגדו. וכמו"כ בזה לעו"ז ברצון בלק ובלעם לקלל את ישראל, כתיב אולי תוכל בו' עד וישת אל המדבר פניו כידוע, אך יהפוך ה' ולא זעם באותן הימים. וה' ית' בעצמו משתבח ומתפאר בזה וכמאמר הכתוב עמי זכר נא מה יעץ בלק ומה ענה אותו וכו' למען דעת צדקות ה'. וכן הוא בכל המתעצמים ומתאבקים בטענות וויכוח כמילי דעלמא, או בלימוד התורה, אשר בהתגבר בלב אחד מהם מדת הניצוח תגדל טענותיו וימציא לו המצאות חדשות איך לבטל דברי חבירו בחכמה ובמנין. וכמו"כ הוא תמיד אצלי, בהיות כי מלך זקן וכסיל לפתח

חטאת הלב רובין תחת מש"א בדר אשר יכבירו עליו — ממו"ן שמל"ה אכיל"ה — לבר המוקצה והנעבד כבר לגנר רצון ה', הן הנה היו לבני ישראל למעול מעל ולסור מקבלת עול מלכות שמים בהסכם אמיתי.

ומחמת ידיעת בית רבי אדם"ר נש"ע כי התפילה הוא עיקר ויסוד מוסד לכל היום, לתורה ולתעודה ולעשות מצוה, אשר הוא סולם מוצב ארצה ובהא סלקא ובהא נחתא ירדת השפע, הכנה דרבה היא, ע"כ שעת צלותא שעת קרבא הוא, ומחמת חימוד רואה אני טיפת טעם כחרדל למרר את נפשי, היטב חרה לי, ומקבל אני על עצמי לישוב עליו שבעה נקיים, להיות מנוקה מעון אשר חטא מחמת חידוש דבר מה מחכמה ודעה מעט אשר מתחדש בעת התפילה. אבל אחר סמוך חלף עבר, וראגת הפרנסה הנק' דלילה תארוג שבע מחלפות ראש שמשון הגבור במסכת, אשר נסך אלקים רוח תרדמה על אנשים כמוני. ואחר תיישנהו על ברכים ותעביר תער התגלחת על ראשו להסיר השערות, משיכו דמוחין, אשר בהם יקרא קודש, בגימטריא ת"י נימין דאריך אשר בהם הוא נק' נזיר אלקים, מופרש מבחי' דינים לגמרי אשר בהם הוא נק' חוטא על הנפש, אשר כל יניקתה מבחי' דינים. נפש גימטריא ה' פעמים אלקים, ה' גבורות, וע"כ הוא אסור בין וכל השייך לין מעיקרו, אשר הוא בחי' מקור הדינים. והוא היפוך בחי' הלויים אשר הם בחי' גבורה לגמרי, כמו בחי' נוקבא האסורה בגילוי שער, וכמ"ש והעבירו תער על כל בשרם וכו'.

עכ"פ אפילו שמשון, אשר הוא שמש — יסוד דאבא המשכת החכמה מעיקרו, כצאת השמש בגבורתו — נפל ביד דלילה רשיעא, זו היא דאגת הפרנסה. ובראותה כי לא תוכל לו באריגתה את מחלפתו במסכת, דהיינו לערבם, המשכת הסתעפות חכמתו האלקית בחכמות אחרות הנק' מסך מבריל, ומחכמה אל חכמה יצא, ואת ה' לא ידע, וכל זאת לא הועילה לקלקל, כי טוב הוא. ע"כ מה עשתה, גלגלה עד דרוש האמת ממנו, להעביר תער על שער ראשו, ואז לא עצר כח בעצם חכמתו לעמוד להתגבר נגד ההיפוך, כי עיקר תגבורת על הגנדי הוא בהימשך העלם העצם לגילוי בבחי' שערות דווקא. כמו למשל חכם בעצם, בעוד לא הביא עצם חכמתו לבחי' גילוי השכל ואותיות המחשבה בלימוד והגיון, ורכות מחשבות ברעתו הגדולים מחכמתו בבחי' שערות ונימין אשר בהם יגברו מידותיו ומעשיו בלתי לה' לברו נגד היצר, אבל בלעדי זה, לא בכח יגבר איש כי אם בפועל, וכל פועל נק' גילוי ענין מהעלמו, כמו גילוי השכל מכח אל הפועל. וכמו"כ גילוי יראה ואהבה למעשה או גילוי בחי' בינה ליראה ואהבה גילויים בלב, ובכל אחד מבחי' זו יתרבה מחשבות לב אדם יחשב דרכו אשר הם נק' שערות והמשכות מבחי' זו, אם מבחי' רצון לשכל נק' שערות לבנים, אם מבחי' מדות לכח הדיבור נק' שערות שחורות, אם מבחי' דיבור למעשה נק' דלת ראשך כארגמן, אשר בהם יגבר איש נגד ההיפוך, וכל עוד שירצה להתגבר יתרכו המחשבות בחי' השערות הנ"ל, ובכיויים יתגבר יותר.

והנה שלשה הם מטיבי צעד למלחמה, אחת היא התפילה, שנית היא התורה הנק' ג"כ משיכי מלחמה שיערה מלחמתה של תורה, והשלישית קבלת עונג עולם החומרי הנק' אכילה, ולחם לשון מלחמה לברר בירורי ניצוצי נפשו המושפעים בעניני עוה"ז וחומרו ממאכל ומשתה וכדומה, כי אם הלחם אשר כו', אשר כל אלה מלחמה גדולה ועצומה כמאמר הכתוב ופושעים יכשלו כם זה האוכל לתיאבון וכו'. והנה שלש מלחמות אלה ידוע כי הן הם בירורי שלש בחי', או דנה" בעשיה, או דחג"ת בתפילה, או דחב"ד בתורה. אך בדרשת חז"ל משיכי מלחמה שיערה אמרו מלחמתה של תורה, ולא מלחמתה של תפילה ואכילה וכדומה, ולחכם ונבון כמוך אין להאריך, כי אמת הדבר למי שיש לו לב לידע ולהבחין בענין מלחמת עצמו עם לבו, או בלב או בפועל, אשר קשה מהעלם בלב, אשר בבחי' זו לא תוכל להיות אופן זר כי אם אמר לשבר את לבו ולהפוך מעשיו אשר לא טובים, ולמעט תענוגי בני אדם אשר הגוף אין מתרצה במלחמה זו כלל וכלל, ועיקר קריאת שם מלחמה זו הוא ע"ש עשותו היפוך לבו וטבעו.

אבל מלחמתה של תורה הוא בחי' עיון בקושיות ופירוקים להגביר כח השכל בחכמת התורה כפשטה לידע כל הדינים וההלכות על בורין, אשר אינו כמנגד לעצמו וטבעו כלל ועיקר, כי אדרבה נועם השכל יטעם לחך אדם לא טוב ג"כ, ואפילו לרשע גמור כמו אחאב ומנשה וירבעם אשר דרשו את התורה בכמה פנים. עד שהוצרך ה' ליתן קובלנא על הרשע לאמר מה לך לספר חוקי וכו', וענבים המה בפיהם יפה קול ומיטיב נגן, ועושים אינם עושים וכו' וכמאמר הכתוב משפטי אלקים ישאלוני ואותי יום יום ידרושון, כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלקיו לא עזב. ועכ"פ יוכל להיות בחי' מלחמה זו עיון התורה באופן גנדי לרצון ה', וע"כ שיכח הכתוב על משיכי מלחמתה של תורה שיערה, כמשיב את הגולה ליד בעליו שער עיר אלקינו, ארון כל הארץ ללמוד לשמה. ומובחן הוא הדבר ממעשה האדם, אמת מארץ תצמח, ואמת קנה, והקנין הוא בתפילה אשר הוא כנ"ל.

והנה באמת הוא עיקר הק"ש, אשר קבלת עול מלכות שמים באמת לאמתו על בחי' מסירת נפש ממש על כל היום להלך נגד לבו וטבעו בכל אשר יפנה, הן במחשבה דיבור ומעשה. והברכות שלפניה והפסוקי דזמרה הן אך רק ההתבוננות

והעמקת הרעת בכדי להוליד בלבו התפעלות אמיתית ביראה ואהבה, או התפעלות במוחו ובתעלומות לבו, אשר הוא נק' יראת ה' וכו', ואחר יוכל לקבל עליו עול מלכות שמים באמת ולא מרומה. דהיינו שתהי' קבלת עול מלכות שמים פעולה גדולה לכל היום, לעמוד נגד כו' בפועל ממש ובמעשה. ובחי' התבוננות זו היא בחי' יין המשכר או המשמח הניתן ג"כ להרוגי בית דין כדי שתטרוף דעתו עליו ולא יקבל צער מיתה כ"כ. והן אמת כי לא בבחי' התפילה נאמר זה כי אם על התבוננות של תיקון חצות וכיוצא, אבל התבוננות זו [דתפילה] היא נק' יין המשמח, אבל הוא ג"כ שתטרוף דעת המבזהיל מחמת בחי' השמחה, ותהי' קבלת עול מלכות שמים שלימה, והיינו מאחז"ל יפנה נגד עשיה, ויטול ידיו הם חג"ת עיקר המדות שבלב, ויניח תפילין הם ריבוי המוחין, ואחר יקבל עליו מלכות שמים שלימה. וריבוי המוחין הם הנק' יראת ה'. ועכ"פ מתוך כל זה מבואר מאמר הכתוב כי לא יראנו את ה' והמלך מה יעשה לנו, דווקא למעשה פועל ממש לא יוכל עמוד נגד הפכו, וד"ל.

העתק מכ"א א"ז ו"ל, מוסר השכל ע"ד החסידות

ב"ה יום ג' פרשת שלח.

שלום לאהובי חתני ג"י. הנה אין הפנאי גורם להאריך תמיד במכתב מילי רחסידות אשר אין קנצי למילין כהמה, ארוכה מיני ארץ ורחבה מיני ים, וכל הרוצה לקרבה אל מלאכת האמת באמת, ישנה וישלש ירד מאוד לעומק הלב לגלות נקודת מצפוני האמת המוסתר בלב כל ישראל, וכל עוד שיעמיק בענין ותמלא מחשבתו בדעת ותבונה מחודשת מיום ליום, וכל יום ינגד לחבירו, כי אמיתת עצם היום יגלה השקר של אתמול לאויב יקומם לה'. ועתה נראה בעליל כי שקר הי' ובער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי וד"ל. וכן מיום ליום, חכמת אדם תאיר פניו ועוז פניו ישונא בשנותו את טעמו וחכמתו מיום ליום, ואיש אשר רוח בו, בזה האופן, רוח ה' תניחהו, כבהמה תרד בבקעה הלך ונסוע בלי כסלון וגבה רוח, כי מיום ליום יביע האמת והרעת להוסיף מכאוב לבו על העבר אשר הלך בשוא נתעה ושוא תהי' תמורתו, והגם כי בסטרא דא תתרבה השמחה ג"כ כמאמר הכתוב ולישרי לב שמחה, אך לא מעצמו וממעשיו ישמח כי אם בעושייו ישמח, אשר הפליא עצה והגדיל תושיה עמו.

ועכ"פ ראיתי בני עליה והנה הם מועמין לנגד עיני בשר שלנו ברורות שלנו, לא נמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו בדעת מלאה ורחבה כזו לפלס מעגל ועיניו לנוכח יביטו וכו' כי אם אחד בדור וכו' או בעיר, ואנחנו הדלים ונכונים כבהמות נטמינו בטמטום הלב והמוח, וככסיל בחושך הולך, ואנחנו הרחק מאוד מאדם האור, אשר מצד צערות, וכ"ש מאוד צדיקים אשר ישמח. וא"כ מהראוי לאמור נושא מאחר כי רדנו מאוד ח"ו לא נבא עוד, ולא נחפש עוד אחרי מילי רחסידות ותורות אדמו"ר גש"ע אחרי אשר לא לעזר ולא להועיל לנו, כמאמר הכתוב כי אחרי גלוליהם לבם הולך. אעפ"כ באתי למחזיק ולמעוז לך, כי אחר כל היאוש ח"ו שינוי רשות לא נעשה ח"ו, לבלתי קנות אותנו היצר בשתי אלה רגע ח"ו, וכעני עבדים אל יד אדונייהם כן עיינו כו' עד שתחנינו. והן לא, להוי ידוע לך מלכא וכו', ואולי יחונן ה' את שארית ישראל לקרבו אל האמת, וכן אבא אל המלך אשר לא כד"ת הניגשים אל ה' בחכמה ודעת ותלמודו בידו, ואנכי אלך שולל וערום אשר אין לבא אל שער המלך בזה האופן, מחשבות לא טובות דבוקות בעצם הנפש הנקרא לבוש שק. ואם יעשו עמדי חסד לאמר, הסירו מעליו הכנדים הצואים והלבש אותו מחלצות, חאפ אהין חאפ אהער, אפילו כתונת אחת איז נישא מאחר שלא הוכן מערב שבת מה ללבוש, דהיינו מחשבות טהורות מאמרי נועם, אשר אוכל הדביקים כנפש לחשוב בהם מצד הרגל העמק השכל בהם תמיד.

ע"כ מוכרחים אנחנו עתה להזמין צרכי זוודא קלילא, להיות מוכן לעת צאת הנפש ממאסר מלבוש נכרי, או לא יפשיטוה ערומה ויציגוה כיום הולדה, כי החסד א"ל לא יועיל כי אם ההפשט מבגד בוגדים, ולא להעדרה לעשות לו בגד חדש, בלי קדימת מעשה אדם לעצמו. והגם כי נאמר קורי עכביש יארגו וכו' ולא יתפשו במעשיהם, אבל לא אוכל האריך בפירושו דהאי קרא לעת עתה, כי רב החזיון מאוד. אבל עכ"פ הכנה מבעוד יום בעיא, להרגיל עצמו בהשגות עמוקות בהתבוננות גדולת ה' ועומק סוד התורה, הגם כי אינו גונע למעשה לע"ע, כי אחר שרירות לבנו נלך, אעפ"כ אולי ירחם ד' עלינו להשיב אותנו במעט רגע, ליתן לנו חנינה להסיר מחשבת המן וכו' ולא לעמוד ערום, יוזמנו מעתה מחשבת מרדכי ואסתר, תורה ותפילה, סוד ופשט, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, או התבוננות באור ה' והתבוננות בריחוקו מה' הנ"ל, נק' מרדכי ואסתר בכלל ובפרט. ולענין הפכו ג"כ צריך הכנה מבעוד יום כמאמר הכתוב תנו כבוד לה' אלקיכם בטרם יחשך ובטרם יתנפזו רגליכם וכו'.

והוא ניהו הכנת דוד חמשה חלוקי אבנים בילקוט התלוי מאחוריו, קודם יגש אליו גבור הפלשתי. והנה פלשתים הוא לשון מבו מפולש, והוא באמת פריקת עול תורה ועול תשובה, והוא באמת איש אשר אין מעצור לרוחו, ובבוא אליו היצר אי נכחו יצא, והתהלך בו באוות נפשו, ולא יסוב פניו בלכתו, ואין מעצור לו להיות מוכרח להחזיר פניו בחזרתו, ואין סותם נגדו. והיינו כי השני מחיצות הנגדיים ימין ושמאל הנק' תרין דרועין יראה ואהבה, לא יעצרו כח נגדו בלתי מחיצה האמצעית המחבר אתהן הנק' תפארת או רחמים, הכלולה משתייהן. אשר נקודת כתר רחל הנק' קבלת עול מלכות שמים מאחור עומדת לעד, כמאמר הכתוב לעולם ה' דברך נצב בשמים, ושמים היינו מדת הרחמים כלול מאש ומים, יראה ואהבה. ודברך היינו בחי' דיבור בחי' מלכות, לעולם נצבת שם, כי היא עיקר הגורם לקבלת עול מלכות שמים מצד הרחמנות על נפשו האלקית, והיא הגורמת סתימת מחיצה לכל יהיו רבים, בחי' סטרא אחרא, בוקעין בו להדיא. והיא המחזקת את התרין דרועין יחד לעשות אותו רשות היחיד, ובלעדי מחיצה השלישית הנק' גופא לא יצויר ולא ישוער בחי' אדם כלל, ותרין דרועין על מה יתלו, אבל בלעדי התרין דרועין יחי' האדם בחי' גופא.

והגם כי מצד הרביעית פתוח הוא, לא חשו לו חכו"ל מאחר שאין היצר יכול לילך בו באוות נפשו ומוכרח להחזיר פניו. ומההכרח הוא להיות פתוח מרות אחת אשר בה יתחבר איש מעט עם גשמיית העולם, אשר כל התורה והמצוה תלוי בגשמיית העולם ומלואו מאשה ובנים ומשא ומתן וצדקה וציצית ותפילין וכיוצא. אך בסתימות אויר שכנגדו לא יוכל לבטל המחיצות הצדדיים מיראה ואהבה. אבל אם רבים בוקעין בו מעבר לעבר ממניעת קבלת עול מלכות שמים, אזי המחיצות הצדדיים בטלין ומבוטלין מאליהן, והיו כלא היו. והנה אפילו לענין טלטול מדרבנן, ושיהיו רשות היחיד, עדיין צריך עירוב ושיתוף מצד רבים שכן וכו', ועכ"פ במחיצות סגי בלחי או קורה, דהיינו הוספת מחיצה רביעית הנק' מלכות העומדת מאחורי ת"ת דז"א הנק' שמים, תבא ותעמוד לפני המלך בגילוי, או בבחי' מידות מבחי' אחרונה שבה הנק' לחי וקוף, הוא בחי' שוק ורגל, או בחי' עליונה שבה הנק' קורה, הוא הנק' בחי' כתר וגולגולת שבה, או בבחי' חכמה שבה כמאמר הכתוב המקרה במים עליותיו. וכלכך שלא תהא למעלה מעשרים אמה, כי עשרים בגימטריא כתר, דלא שלטא בה עינא, והרברים עתיקים.

עכ"פ מכל הנ"ל נודע ענין פילוש, אשר הוא פריקת עול ממש, היפוך של דוד מלך ישראל אשר הוקם על, קבלת עול מלכות שמים, הקים עולה של תורה, עולה של תשובה. ולכן לא ה' באפשר לשום איש וגבור חיל וצדיק מישראל לנצח את גלית הנ"ל כי אם דווקא דוד, אשר הוא היפוך הפילוש. ועליו נאמר זה יעצור בעמי, וכל מלך נק' כלשון עוצר ועווב, היפוך מאיש אשר אין מעצור וכו'. ולפני בוא ההיפוך נגדו הזמין לו חמשה חלוקי אבנים, אותיות, מחשבת ההתבוננות משמע ישראל עד אחד, אשר צדורין לכתחילה בשכלו, ההיפוך מרצונו ועצמותו, כי אם מאחוריו תלוי כילקוט הלז, אך אעפ"כ מוכנים הם אצלו בבוא הנגדי הפורק עול ממש להביאו לידי מעשה פועל ממש מהיפוך רצון ה', אשר יצרור אותם בכף הקלע היינו מלת אחד באופן א', או בפסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד באופן אחר, ויזרוק להטביע האבן במצח נחושה של הפורק הנ"ל.

והנה באמת אין די באר בכתב בדברים האלה, כי קצר המצע וקצר הזמן. עכ"פ עוד מעט אבאר לך ענין מאמר זוהר אשר בלילה למדתיו, והכל לחזק הלב החפץ שלום עבודת רדיפת מילי דחסידות, כי אין איש פטור ופוטור את עצמו מזה, כי הכל חייבין במצוה זו. הגם כי יהי' כסוס כפרד אין הבין, מחויב לשמוע ולענות אמן. או אם יקובץ מהאנשים כאלה שלשה או עשרה, אזי מחויבים בעצמם ליקח להם כוס של ברכה מלא יין. ובקיצור נמרץ, כוס הוא כלי המוחין דנוקבא הנק' מלכות, ויין אשר בו הוא אור המוחין בעצמן אשר אפילו נשים שדעתן קלות או אפילו קטנים שאין להם דעת כלל להתבונן בעומק הדעת כי אם יודע למי מברכין, אזי חייבין בכוס של ברכה מלא יין. והוא בחי' התבוננות וסודי התורה אשר נכנס בשכל המקבל ונק' נוקבא, דהיינו אם כי הדעת אין לו, אבל בחי' בינה יכול להיות לו, כמאמר הכתוב ויבן אלקים, מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה, ואעפ"י שדעתן קלה — הרי מוכרח כי תרי מילי נינהו. ואפילו אם לא אכל ולא השיג כלום, מחויב לענות אמן עליו. והיינו מאמר הכתוב ונהרו אליו כל הגוים, כאשר תמצא מבואר כ"ז כפ' כי תשא בזוהר פ' הנ"ל. וקצר הנייר מהכיל, ה' יגמור לטוב כלבנו וד"ל.

מעשה ר' זלמינא

סיפורי בדים אודות אדמו"ר הזקן

מעשיה זו נתחברה ע"י אלעזר מרגליות מסקאליט, שהדפיסה בטשערנאוויץ בשנת 1863, בשם "מעשה נפלאה ונורא מהרב.. מוהר"ר זלמינא וויטפסקער".

כעבור שנה, בשנת תרכ"ד, הדפיס מיכאל לוי פרומקין [ראדקינאוו], בלעמבערג, את ספרו 'שבחי הרב', ובהקדמתו מספר הוא כי המניע העיקרי להדפסת ספרו היה: "מאשר ראיתי בשנה העברה נדפסה המעשה [של המלשינות והמאסר] על ע"ט [=עברי-טייטש, היינו יידיש] (נקרא בשם מעשה ר' זלמינא), והיא מלאה שקרים ושטויות (כי כתבה יליד בוקאווינא אשר לא ידע ולא שמע מעולם את שם הרב, וכאשר שמע מאיזה תינוק המעשה העלה אותה על הספר, ולא השכיל להפריש הטוב מן הרע. ואין מן הצורך להעיר לב הקורא ע"ז, כי מעצמם יבינו כי אין בה ממש), עכ"ז ראיתי [כין] לחיבת שם הקודש מרבינו כל העם בעודה בכפה בלעוה".

אך גם בעל 'שבחי הרב' לקח מלוא חפנים מ"שקרים ושטויות" אלו, ובעיקר מסיפורי ה'חכמות' שהראה רבינו במאסרו ובחקירתו. מ'שבחי הרב' נעתקו חלקם אל ה'בית רבי', ונתערב התבן עם הבר (אך בעל ה'בית רבי' מקפיד לציין שמקורם של אותם סיפורים הוא מ'ספרים הנדפסים מכבר', שאין אחריותם עליו).

וראה להלן הע' 3, כי גם לספרים תורניים התגלגלו שמועות שמקורן כמעשיות אלו. הייחוס' העיקרי של ספרון זה: שהוא, קרוב לדואי, "ראשית הופעתה. המחודשת של ההאגיוגרפיה החסידית בדפוס בשנת השישים של המאה הקודמת" (ח' שמרוק, ספרות יידיש – פרקים לתולדותיה, ת"א תשל"ח, עמ' 212 הע' 29). זה גם, כנראה, הסיפור החסידי הראשון שנדפס ביידיש כמקור, ולא כתרגום.

מעשה

נפלא ונורא מהרב הגאון הגדול הקדוש מופת הדור

מוהר"ר זלמינא וויטפסקער

מזה המעשה אפשר לקחת מוסר רב בראותו איך שר' זלמינא כבר היה במצודה רעה, וכבר יצא עליו גזר-דין מות, אבל השי"ת היה בעזרו ונתגדל עוד יותר ע"י הנסים והנפלאות שהראה, וכמו שאכתוב הלאה. השי"ת יעזור גם לנו, יעשה לנו נסים וישלח לנו גואל-צדק במהרה בימינו אמן.

רוצים לחולל מרידה גדולה, ורוצים לקחת מן הקיסר את מלכותו. ור' זלמינא אוסף כספים רבים מאד ושולח אותם לארץ ישראל, ושם עושים תמורתם כלי מלחמה דהיינו חרבות, רובים וגם תותחים ואבק שריפה, ומשם תפרוץ המלחמה נגד הקיסר. ואולי לא תרצה להאמין לי, יכול אתה להיווכח מיד שמה שאני אומר הוא אמת, יצוה המלך להתנפל על האניה ואז תראה כמה כסף תמצא שם. מיד ציוה הקיסר להתנפל על האניה, ואמנם להוותו של ר' זלמינא מצאו כסף רב מאד שהוא אסף כדי לשלחו לאביונים בארץ ישראל. גם מצאו מכתב של ר' זלמינא, אלא שהמכתב לא היה שיעשו כלי מלחמה כפי שאביגדור אמר, אלא כתב שאת הכסף יחלקו לעניים ולאביונים. עד כאן המסירה הראשונה.

המסירה השניה היתה על שר' זלמינא הנהיג את נוסח ספרד שגם זה לתועלתו, ובכוונה עשה את נוסח ספרד כדי שבשמונה-עשרה של מוסף יאמרו "קדושת כתר", שפירוש הדבר הוא אך ורק שיתפללו שהוא יהיה המלך. זו היתה המסירה השניה.

המסירה השלישית היא, שהוא אמר שבנוסח שהנהיג ר' זלמינא כתוב "ומלכות יון הרשעה מהרה תעקר", ואתה אדוני המלך להוי ידוע לך ש"מלכות יון" הכוונה אליך, ולכן עשה את הנוסח הזה כדי שיתפללו שהמלוכה שלך תאבד והוא יוכל לרשת אותה מיד. הכלל, הוא העליל על ר' זלמינא ועל החסידים שלו כמה מסירות. ואביגדור זה חשב עוד יותר, הרי בוודאי יקחו את ר' זלמינא לחקירה כדי שישאלו אותו איך עלה בדעתו לעשות מעשים רעים שכאלו, אבל אביגדור ידע היטב שר' זלמינא הוא חכם גדול מאד, והוא יוכיח בוודאי שכל המסירות הן שקר, לכך נתיישב אביגדור בדעתו ואמר אדוני המלך, תדע לך שר' זלמינא הזה הוא אדם ארסי, ואם רק יביט על אדם בכעס, מיד ימות אותו אדם, ולפיכך תיכף שתקרא אותו לחקירה הרי כל אדם שהוא יביט עליו לבטח ימות.

וימי בימי [נפוליאון] מלך צרפת, נשאלו בעיר ברדיטשוב שתי שאלות מלפני הרב [ר' לוי יצחק] מברדיטשוב, שאלה אחת על ריאה, והשאלה השניה על נידה, והרב הנ"ל הכשיר את שתיהן. בעיר היה יהודי בשם אביגדור, שהיה נקרא "רב המדינה", ואביגדור הזה היה מתנגד גדול על הצדיקים ועל החסידים. כשנודעו לאביגדור זה שתי השאלות שהכשירן הרב מברדיטשוב, מיד שלח להכריז בכל הבתי-כנסיות והבתי-מדרשות ששתי השאלות הללו הן אסורות. ובכן פרצה מן הסתם מחלוקת גדולה בין הלומדים ובין החסידים. מיהרו חסידי הרב מברדיטשוב אל הגאון ר' זעלמילע – שהיה גם הוא גאון גדול – ושאלו ממנו את שתי השאלות הללו, וגם ר' זעלמילע התיר אותן. הלכו אנשיו של אביגדור ונסעו אל הגאון ר' אליהו מווילנא. וזה ידוע היטב שר' אליהו מווילנא היה גם הוא מתנגד על הצדיקים ועל החסידים, ובכן פסק ר' אליהו הנ"ל ששתי השאלות הן אסורות.

נועצו חסידי הרב מברדיטשוב ונסעו להגאון ר' זלמינא מוויטפסק כדי לשאול אותו על שתי השאלות. ודבר ידוע הוא כי לא היה בכל העולם למדן גדול מר' זלמינא שהכיר את כל שבע החכמות. ובכן כתב ר' זלמינא פלפול שלם והראה שזה מותר, ומה שהוכיח ר' אליהו הנ"ל שזה אסור, השיב לו ר' זלמינא שדוקא מאותם טעמים שהוא העלה לאיסור יש להוכיח לא כמותו. הכלל ר' זלמינא ביזה במכתבו מאד את ר' אליהו מווילנא ואת אנשיו, וכתב לו שהוא נהיה "חבר לאיש משחית וגם לאנשי רשע". וזה ידוע שתמיד המחלוקת גדלה והולכת, כמאמר חז"ל "האי תיגרא דמיא לבידקא דמיא כיון דרווח רווח", ור' אביגדור הנ"ל נמלך במחשבתו ומסר כמה מסירות [=הלשנות].

ואלו המסירות שאביגדור אמר על ר' זלמינא. המסירה הראשונה, היות שהרב ר' זלמן אסף שמונים אלף מקורבים אנשי-חיל שהכתירוהו למלך, והם

שנית אדוני המלך, משעה שתראה אותו שוב לא תוכל לאכול אפילו פת לחם מחמת מיאוס, היות והוא יעלה בזכרוןך – כל-כך משוקץ ומתועב הוא! הכלל, אביגדור הזה סיבב הדברים עם חשבי המלכות, והחשובים הללו פעלו אצל המלכות שיגרשו את ר' זלמינא ל"עלבא"¹ אחד בים, שיהיה מרוחק מביתו אלפים רבים של מילים, ושאת חלק מהחסידים ישלחו לגלות.

בקיצור, שום אדם לא ידע מהענין, מחמת שהכל היה בסוד. בקיצור, פתאום הגיעה מרכבת ברזל שחורה לר' זלמינא, והושיבו את ר' זלמינא במרכבת הברזל החשוכה, ששם היה כל-כך חשוך שמי שישב בה לא היה יכול להבחין בין יום ובין לילה, ונסעו עם ר' זלמינא. וכמרכן שלחו חסידים רבים לגלות הנקרא סיביר. הכלל, בעיר נעשה רעש גדול על שתפסו את הגאון ר' זלמינא ועמו כל-כך הרבה חסידים. הכלל, עלינו להניחם עתה ברעש, ונחזור לר' זלמינא. ר' זלמינא הגאון שלנו נסע להוותו כל השבוע, ומיד כשהגיע בוקר יום השישי נשבר לפתע יצול ברזל, והקצין שישב על המרכבה התפלא מאד, שהוא נוסע כבר שנים רבות כל-כך ולא קרה מעולם שנשבר יצול המרכבה, ועתה קרה לו דבר שכזה.

בקיצור, קראו לנפח שעשה מיד יצול חדש והמשיכו לנסוע. וכשנסעו רק מעט, נשברו שני יצולים. הכלל, שוב עשו יצולים חדשים, ויהי אך החלו לנסוע נשברו כל ארבעת הצירים. הכלל, השי"ת עזר לחביבנו ר' זלמינא, היו מוכרחים לעצור את הנסיעה, והלכו לעשות ארבעה צירים חדשים. עשיית הצירים נמשכה יומיים, ובינתיים ניצול ר' זלמינא מחילול שבת.

כל זאת סיפרו להרב מברדיטשוב, ועוד מספרים משמו של הרב מברדיטשוב שכשחזר ר' זלמינא כעבור זמן לביתו, שאל אותו הרב מברדיטשוב מה זה קרה לצירים שנשברו על הדרך, ענה לו ר' זלמינא, שכך כתוב ב"אתקינן סעודתא", היינו "צווחין אף עקתינן" והפירוש שגם ה"אקסיין" [=צירי העגלה] צווחו ונשברו, ובגלל זה "בטלין ושביתין" – נשארתי לשבות במקום ולא נסעתי להלאה.

בקיצור, כל זמן שנסעו ביבשה נשמר הוא מלנסוע בשבת, וכשבאו לים העלוהו על ספינה וכך נסע הוא כמה חדשים בים ולא ראה מאומה מלבד שמים ומים. שאל ר' זלמינא את קפיטן האניה, אמור לי איזו פקודה בידך, האם צריך אתה לשרפני, להטביעני, או לדוקרני למות. לא – השיב רב החובלים – יש לי

רק פקודה אחת להביאך מרחק רב בים, ושם תבוא לעיר וממנה לא תחזור לעולם לביתך. ענה ר' זלמינא ואמר תודה להשי"ת ששמעתי שלא יהרגוני.

בקיצור, ר' זלמינא הראה על הים שש חכמות. החכמה הראשונה היתה, שבשעה שנסעו בים נתחוללה "רוח סערה" שנשאה את הספינה ללב ים והכתה גלים גדולים למאד. קרא קפיטן האניה ואמר לר' זלמינא: לא טוב! אבדנו כולנו, בצרה גדולה אנחנו. שאל ר' זלמינא את הקפיטן מהו האסון, אמר הקפיטן רוצה אני לעגון כאן, היות והגלים מכים בחוזקה רבה, ואינני יכול להשליך עוגן מפני שהמים עמוקים והקרקע מרוחקת מאד. ענה ר' זלמינא ואמר, החזר את האניה אחורה מעט למקום הקודם ושם תוכל לעגון. שאל רב החובל מאין לך לדעת היכן הים עמוק והיכן אינו עמוק, אמר ר' זלמינא אל תשאלני, מן הסתם כשאני אומר יודע אני מה שאני מדבר. הלך הקפיטן והחל להחזיר את הספינה לאחוריה, ומיד כשהבין ר' זלמינא שהמים אינם עמוקים אמר ר' זלמינא לרב החובל: עמוד! כאן תוכל בנקל להשליך עוגן. ואמנם כך הווה.

החכמה השניה היתה, מלך רוסיה נקרא פאוולאוויטש, והוא היה למדן גדול בספרי התכונה, ובנו אלכסנדר היה אז עדיין נסיך. לקח לו אביו של אלכסנדר מורה, ומורה זה ידע כל החכמות. קרה שהמלך פאוולאוויטש לא הבין השכלה אחת מחכמת התכונה, ואיש מכל מי ששאל ממנו לא ידע. הוא שאל את דבר התכונה הזאת גם מכמה יהודים, אבל אף אחד לא יכול היה לדעת. הראה המלך למורה את דבר התכונה, ואמר לו באם לא תאמר לי את פירושה של דבר תכונה זו כדבעי למהוי אסיר את ראשך מעליך. אבל גם המורה לא ידע את הפירוש. הלך המורה ליהודים וחקר האם אין בנמצא בין היהודים מישהו שיאמר את פירושה של דבר התכונה, והשיבוהו שאין איש מלבד ר' זלמינא, ועתה שלחוהו בגלות ואין אנו יודעים להיכן הגלוהו. רץ המורה אל הממונים וחקר אצלם לאן שלחוהו, וחישב המורה כמה זמן יארך לו להגיע בהזדמנות אל ר' זלמינא ולחזור, ויצא לו שהדבר יארך חצי שנה. הלך המורה אל הקיסר ובקש ממנו שיתן לו משך זמן של מחצית השנה ואחר כך יאמר לו את פירושו של אותו דבר תכונה. נתן לו המלך ארכה, ואמר לו להוי ידוע לך שבאם לא תאמר לי אצווה להרגך.

בקיצור, המורה מיהר בהזדמנות מיוחדת, הגיע

1. הכותב שמע כי נפוליאון הוגלה לאי עלבא, וכנראה חשב לתומו כי כל אי של גלות נקרא "עלבא"...

בקיצור, ר' זלמינא הראה שם את כל שש החכמות מה שאין ביכלתו של שום אדם זולתו להראות. בקיצור, הבה ונניח עתה את ר' זלמן במקומו, ונתחיל לספר אודות מקורביו. כתבתי לכם לעיל שהיו לר' זלמינא שמונים אלף מקורבים, ובוודאי ידוע לכל אדם כי בין אנשים רבים כל-כך ישנם עשירים וגבירים, ובכן נאספו להם ארבעה עשרים שהיו אנשים חשובים ושלמים, והיו הם עשירים בעושר רב אשר אין לשער. בקיצור, אלו הארבעה נתייעצו מה יהיה הסוף עם ר' זלמינא שלנו, נמנו וגמרו שמוכרחים לעזור לר' זלמינא ולו אף יפסידו את כל רכושם. נסעו כל הארבעה לפטרבורג כדי ששם יראו להיות בעזרתו במשהו.

כיון שנודע לאביגדור הנ"ל שהאנשים החשובים באו לעזור לר' זלמינא, מיד החל להתעסק אצל השלטונות ואצל חשובי המלכות שישמידו את כל הליכי המשפט של ר' זלמינא, שלא יוכלו לדעת להיכן הגלוהו. בקיצור, ארבעת האנשים החשובים החלו בהשתדלות, כמובן שלא חסכו בכסף, אבל הכל היה לשווא. לא היה ידוע בכלל לאן הוא נשלח. הכלל, ארבעת האנשים החשובים החלו נועצים עם אנשי העיר, ואנשי העיר נתנו להם עצה: נמצא כאן עשיר גדול ושמו ר' נטע, והוא גם חשוב מאד אצל המלכות. ובכן, ילכו אליו ויבקשו ממנו, והוא בוודאי יבוא לעזרתם. ר' נטע זה היה כל-כך חשוב אצל המלכות עד שלא היה צריך להודיע מראש על רצונו לבוא אל המלכות כפי שאנשים אחרים צריכים לקבוע ראיון. הכלל, ארבעת האנשים החשובים הלכו לר' נטע וספרו לו את המעשה מהחל ועד כלה, ובכן דורשים הם שהוא יהיה בעזרתם. הכלל, ר' נטע שלנו לא נתן שידברו הרבה, הלך אתם מיד ותיכף נכנסו אל המלך.

מיד כשראה המלך את ר' נטע בקשהו לשבת, והחל שואל מה חדש ידידי האהוב ר' נטע. פתח ר' נטע ואמר, אדוני המלך, להוי ידוע לך כי באתי בענין ר' זלמינא ששלחו אותו בגלות, ואין איש יודע להיכן. וחוץ מזה ששלחוהו למרחק כל-כך, אפילו לא לקחוהו לחקירה כדי להיווכח האם כל זה מגיע לו. ור' נטע החל לפייס את הקיסר על שהוא מדבר בחופשיות דברים שכאלו נגד המלכות, ופתח ואמר האם זה נאה לך, מה יאמרו עליך העולם, והיכן נשמע כדבר הזה שיגזרו את דינו של אדם ללא חקירה ודרישה. אך מה שהיה היה ואיננו, אבל עתה מבקש אני שתצווה שיביאוהו אליך ואתה בעצמך תחקור אותו, ותבין האם חייב הוא אם לאו. אבל אומר אני לך שאביגדור הוא אדם כזבן והדברים שאמר הם שקר מוחלט, ור'

לנכון אל ר' זלמינא ובקש ממנו שילמד אותו את דבר התכונה. אמר לו ר' זלמינא, מן הסתם לטובתך שלך צריך אתה לדעת זאת, אלמד אותך את הדבר אבל מבקש אני ממך שגם אתה תעשה לי טובה. ר' זלמינא החל ללמדו והמורה תפש מיד את הענין. כשהגיעה שעתו של המורה לחזור לביתו, שאל אותו המורה איזו טובה דורש אתה ממני, החל ר' זלמינא לספר לו שהוא יושב כאן על לא דבר, ואין הוא יודע על מה ולמה. הכלל, הבטיח לו המורה שיעשה לו טובה אצל המלך.

בקיצור, נפרד המורה מר' זלמינא ונסע לביתו בשלום. כיון שבא המורה לביתו הלך מיד אל המלך ואמר לו את דבר התכונה. כששמע המלך את פירושו של דבר התכונה מצא הדבר חן בעיניו למאד. אבל הקיסר הבין שמוכרח להיות שיהודי לימד אותו את זאת, ואמר לו המלך למורה משביעך אני בכתרי שאעשה לך רק טוב, ובלבד שתאמר לי מיהו היהודי שלימד אותך את זאת. אמר לו שדבר זה לימד אותו ר' זלמינא זה שהגלו אותו ל"עלבא". ויצו המלך לכתוב את החכמה הזו על שמו של ר' זלמינא.

החכמה השלישית היתה כשהביאו אותו למקום שהוא היה צריך להיות שם, הכניסוהו למרתף חשוך שבו לא היה אפשר לדעת מתי יום ומתי לילה. וכך ישב לו האומלל, ר' זלמינא חביבנו, כמה שבועות. פעם אחת ירד אליו קצין אחד מן הפקידים ואמר לו, האם יוכל ר' זלמינא לומר לי מהי השעה עתה, והאם עכשיו יום או לילה. אמר לו ר' זלמינא לקצין הב לי ידך וכשאמשש בדופק אוכל לומר לך.

בקיצור, הקצין היה סקרן מאד לראות את החכמה הזו, הושיט את ידו, וכיון שהרגיש ר' זלמינא בדופק מיד אמר שעתה היא השעה השניה אחר צהרי היום. מיד בדק הקצין האם נכונים דבריו, הכלל, היה זה לא פחות ולא יותר. אחרי כמה ימים הלך אותו אדם לר' זלמינא אל המרתף, אבל הפעם הלך בלילה, ושוב שאל ממנו שיאמר כנ"ל. ושוב הורה ר' זלמינא להושיט את היד כדי שיאחז שוב בדופק. נתן לו הפקיד את ידו, ואמר לו ר' זלמינא כי עתה מורה השעון על שלשים וחמש דקות על השעה העשירית לפני חצות לילה. ומיד נוכח אותו אדם לדעת כי אמת הדבר. שאל הפקיד את ר' זלמינא מאין ידוע לו שעתה לילה, ובפעם הקודמת ידע שהיה זה יום, השיב לו ר' זלמינא כי הדבר ידוע לו מחמת שישנם "י"ב צירופי שם הוי"ו המשמשים ביום, וישנם י"ב צירופים אחרים המשמשים בלילה, ועל פיהם נודע לו, הוא מישש בדופק שלו והבחין איזה צירוף משמש, וכך יכול היה לדעת האם עתה יום או לילה.

זלמינא זה הוא אדם ישר בתכלית. בקיצור, המלך לא נתן שיאריכו בדיבור ומיד כתב בעצמו ונתן את המכתב בידי אחד הרצים בסוסים. במכתב נאמר להעמיד מיד את ר' זלמינא לחקירה. ר' נטע הודה למלך מאד, ור' נטע וארבעת האנשים החשובים הלכו לביתם. אמר ר' נטע לאנשים החשובים שלא יסעו לביתם עד שיביאו את ר' זלמינא, וכך יוכלו לראות איך יפול דבר בחקירה.

בקיצור, כיון שנודע לאביגדור מן הענין חשכו עיניו במאד, נתישב בדעתו, אסף שמונה עשר אלף אדומים, הלך לחשובי המלכות, נתן להם את הכסף מתנה עבור העניים, וכה אמר להם בזה הלשון: מדוע הנחתם שיביאו את ר' זלמינא לכאן? השיבו חשובי המלכות ואמרו איך היינו יכולים להתנגד למלכות כשהוא דורש אותו בעצמו לחקירה?! קרא אביגדור ואמר הרי הוא אדם מרעיל, וכיון שהוא מביט על משהו בכעס מוכרח אותו אדם שימות!

בקיצור, חשובי המלכות נכנסו אל הקיסר ברעש גדול ובצעקה ואמרו לו, יחי אדוננו המלך לעולם, ראה את אשר עוללת שבגלל יהודי אחד יאבדו כל שרי המלוכה! ענה הקיסר ואמר איך אוכל לתקן את אשר כבר עשיתי וכתבתי שהוא יבוא?! השיבו כל שרי המלוכה ואמרו, האמנם צריך אתה להשתעשע עמו הרבה? תן פקודה ויתלוהו!

בקיצור, יצאה פקודה שכשיבוא ר' זלמינא לא עוד יקחוהו לחקירה אלא יתנוהו מיד במאסר כבד, וכעבור כמה ימים יתלוהו. המלך וכל שרי המלוכה נתנו את חתימתם על פקודה זו, ונחתום בטבעת המלך. וזה ידוע לכל שדבר שחתמוהו בטבעת המלך אי אפשר כבר לשנותו לטוב. בקיצור, כיון שהוברר הדבר לר' נטע וארבעת האנשים החשובים, נצטערו במאד ואמרו, חשבנו להטיב ולבסוף עוד קלקלנו!

בקיצור, אביגדור זה ידע היטב שאותו ר' נטע מסוגל לשנות הכל באם רק ירצה לפזר ממון, ובכן סידר אביגדור שהמאסר יהיה בקירוב מקום לבית המלך, ופקודה תצא שאסור ליהודי להתקרב לתוך שלשים אמותיו של בית המלך, וכך לא יוכל כבר שום יהודי לילך ולהשתדל בעד ר' זלמינא.

בקיצור, הביאו את חביבנו ר' זלמינא והושיבוהו בבית המעצר שהכינו עבורו כני"ל, והפקודה יצאה שביום השמיני יתלו את ר' זלמינא. ר' נטע וארבעת האנשים החשובים נצטערו במאד ואמרו, אילו יכולים היינו לכל הפחות להודיעו, הרי "רבי" הוא, אולי יוכל להתפלל על עצמו.

ובכן, מניחים אנו אותו לשבת, ונספר משהו משרי המלוכה. כל שרי המלוכה נדברו ביניהם להרוג את

הקיסר, אבל לא עלתה בידם. השי"ת רצה שר' זלמינא ינצל ויתגלה הדבר שרצו שרי המלוכה לעשות. למועד נתאספו חמשה עשר קצינים ושינו לחלוטין את לבושם כבגדיהם של החיילים הפשוטים. תריסר מהם לקחו את הרובים ואת נרתיקי אבק השריפה והלכו לשחרר את תריסר אנשי משמר המלך ממשמרתם, ובכדי שתריסר החיילים הפשוטים לא יראו את כל הנעשה ציוו על אותם תריסר החיילים הפשוטים לעמוד בחוץ ולא לילך משם עד שיצו עליהם. שלשת הקצינים הנותרים מן החמשה עשר נכנסו אל המלך, וקופסא היתה להם, קופסא שנעשתה בתחבולות גדולות שאם היו מניחים אותה על המוח, היתה מוצצת את המוח עד יציאת הנשמה הבלתי נמנעת. וקופסא זו מונחת עד עתה בארון האוצרות הרוסי. נגש אחד מן השלשה, הניח את הקופסא וזו מצצה את המוח והוא מת מיד. השני נתן לו חבטה עזה בחזהו, השלישי נעץ את חרבו בבטנו. בקיצור, הקיסר מת. כל חמשה עשר הקצינים ברחו מיד איש לביתו, חיש החליפו את מלבושיהם ולבשו את בגדיהם הקודמים. הכלל, נתחוללה מהומה גדולה, ומיד החלו לצלצל בכל פעמוני האזעקה. הכלל, אותם החמשה עשר שהרגוהו נחפזו אף הם לבוא, רצים לשומרים ושואלים אותם מה קרה כאן, אבל לא מצאו את חיילי המשמר שהרי אותם שומרים הלכו מכבר מפני שהקצינים הונו אותם.

בקיצור, כיון שמת הקיסר, מיד נתמנה הנסיך אלכסנדר למלך. ועדיין חפץ היה הקיסר החדש לדעת מי יכול היה לעשות לאביו כדבר הזה, אבל היה קשה מאד לברר את הענין האמור, ולא יכלו לדעתו בשום אופן. בקיצור, נניח לאותו קיסר לנוח בשלום, ואנו נתחיל לספר מהמלך החדש. זה ידוע לכל שכשקם מלך חדש יכול הוא לשנות את גזירותיו של המלך הקודם. יכול הוא להטיב עם הנתונים בשביה, ויכול הוא אף לחון את אותם האנשים שנודונו למוות ולהעניק להם את חייהם במתנה.

בקיצור, כיון שראו ר' נטע וארבעת האנשים החשובים שקם מלך חדש, מיד הלכו אצלו לבקש עבור ר' זלמינא. וכדברים האלו אמרו לו: יושב כאן יהודי ושמו ר' זלמינא, נתון הוא בבית האסורים. חכם הוא שאין חכם כמוהו בכל העולם. יודע הוא את כל שבע החכמות. ברם נידון הוא לתליה על-ידי הקיסר הקודם. דורשים אנו כי אתה אדוני המלך תקח אותו לחקירה, וכך תיווכח שהוא בודאי נקי מאשמה, ולא מגיע לו שיתלוהו. וחוף מזה, אפשר ובחכמתו יברר מי המית את אביו, הקיסר הקודם.

בקיצור, כששמע הקיסר אלכסנדר את כל זאת, ענה ואמר: אם יוכל ר' זלמינא בחכמתו לומר לי מי

ואמר: כך וכך. מיד מדדו את צדו הישר של ההר וראו שהוא קלע בדבריו בדיוק.

אח"כ ציוה המלך למורה שלו, שאתו למד, שישאל את ר' זלמינא משהו. ויחוד לו המורה חידה: מהו שהראשון מ"פיער" [אש], השני מ"וואסער" [מים] והשלישי מ"רויך" [עשן], פעמים הוא נראה ופעמים שאינו נראה. ענה ואמר: באיזו לשון תרצה שאענה לך? ענה המורה ואמר: רשאי אתה להשיב באיזו לשון שתחפוץ. השיב ר' זלמינא: כבר יודע אני. מה ששאלת אותי מהו שהראשון מ"פיער", כוונתך היתה לאות אל"ף, כי אש היינו "פיער", והראשונה ממנה היא אל"ף. השניה מ"וואסער" היא האות יו"ד, כי מים פירושם "וואסער", והרי לך שהיו"ד היא השניה. ומה ששאלת מ"רויך" הכוונה לאות נו"ן פשוטה, שהרי עשן הוא "רויך", והאות השלישית היא נו"ן פשוטה. נמצא שהאל"ף, היו"ד והנו"ן מצטרפות לתיבת "אין", ולמלה זו שתי משמעויות בגמרא: מפני שלפעמים הפירוש בגמרא "אין" היינו "כן", ופעמים פירוש בגמרא "אין" היינו "לא". ובכך היתה כוונתך ל"עשן" שפעמים הוא "כן" [נראה] ופעמים שהוא "לא" [אינו נראה].

המשיך המורה ושאל אותו, כתוב בתורה "נפש תחת נפש", שנותנים נפש תמורת נפש — כמו שהרוצח הרג לאותו אדם כמו כן יהרגוהו. ושוב נאמר "עין תחת עין" שיתנו עין תמורת עין — היינו כשעקר הרוצח את עינו של מישהו כמו כן יעקרו את עינו של הרוצח. ומאין בא למפרשים לומר שלא יוציאו את עינו של הרוצח אלא שהרוצח צריך ליתן ממון תמורת העין!! חשב ר' זלמינא שבאם הוא יענה לו כדברי הגמרא על זה, היינו מפני שנאמר בתורה "לא תקחו כופר לנפש רוצח" שדורשת על כך הגמרא שאם הרוצח הרג את הנפש אז אינך רשאי לקחת כופר, היינו ממון, אלא יש ליקח את נפשו דוקא. אבל ב"ראשי איברים" דהיינו כשהוא חובל ועוקר את עינו או אבר אחר מה"ראשי איברים" — אז אפשר לקחת כופר היינו ממון, נו — חשב ר' זלמינא — אולי לא תיקלט דרשה זו במוחו של המורה, דהיינו שהוא לא יחפוץ לקבל את הדברים כפירוש האמיתי. אומר לך — השיבו ר' זלמינא — המפרשים צודקים אף הם, שהרי תיבת עין נכתבת כך: "עייין", ומצינו בסדר האל"ף-בי"ת שאחר האות ע' באה האות פ', אחרי האות י'

המית את אבי, אתן לו את חייו במתנה. ויתר על כן — יהיה הוא אצלי החשוב ביותר בכל המדינה. אבל, באם לא יוכל הוא לידע מי הרג את אבי — ישאר גזר-דינו כמות שהוא. אך קודם כל רוצה אני לראות האם בכלל אדם חכם הוא. מצאתי כתוב על-שמו בספר שהוא הראה על הים שש חכמות, ואעפ"כ עדיין אין אני מאמין שהוא אמנם כל-כך חכם. אפשר ויודע הוא אותן החכמות, אך אינו יודע אחרות. בקיצור, ציוה הקיסר כי יאסף גדוד שלם של חיילים שיולבשו בכל מלבושיהם וצידום, וגם המלך יתלבש כמו החיילים הפשוטים. יקשרו היטב את עיניו של ר' זלמינא שלא יוכל לראות אפילו את האור, ואח"כ יסבב ר' זלמינא וימשש את כל האנשים. והיה אם יוכל לדעת מי מכולנו הוא המלך אז אדע כי חכם הוא. עשו הכל כפקודת הקיסר, ובכן הלך ר' זלמינא שלנו מאיש לרעהו, וכשמישש את הקיסר מיד נפל ר' זלמינא והשתחוה לפני המלך. וישאל המלך לר' זלמינא: מאין ידעת שאני הוא הקיסר? "מפני שכשהגעתי אליך נפלה עלי אימת המלכות, ומזה ידעתי שאתה הוא המלך".² זו היתה החכמה הראשונה.

החכמה השניה שציוה הקיסר לנסותו — סיפרנו לעיל כי ר' זלמינא מבין ב"חכמות התכונה", ומחכמה זו ניתן לדעת הכל. לקחו את ר' זלמינא זה, שוב קשרו את עיניו כמקודם, הכניסוהו אל בית, הגישוהו אל שולחן, ושאלוהו כמה "צאָל" [=מדת אצבע] מהקרקע עד השולחן, וכמה "צאָל" מהשולחן אל התקרה. ענה ואמר: כך וכך. מיד מדדו, וכך הווה: לא פחות ולא יותר. אח"כ ציוה המלך שיניחו מטבעות זהב תחת רגלי השולחן, ושוב ישאלוהו — אם יקלע בתשובתו. מיד עשו כדבר המלך, ושאלו את ר' זלמינא שנית כנ"ל. ענה ואמר שמהשולחן אל התקרה פחת המרחק כעוביה של מטבע זהב. אח"כ ציוה הקיסר שיעלו את ר' זלמינא על הר פלוני, ושם ימתין עד שיבוא אליו המלך. מיד עשו כדבר המלך. אח"כ הגיע הקיסר, עמד ליד ר' זלמינא ושאל אותו: הלא יוכל לומר לי כמה אמות הן מההר עד לרקיע? ענה ר' זלמינא ואמר: כך וכך. אח"כ הלך הקיסר ועמד בצדו האחר של ההר, כי ישר היה ההר בצדו האחד כקיר. ויצו המלך שיעמידו גם את ר' זלמינא לצדו. שאל אותו הקיסר: כמה המרחק מכאן עד לרקיע? ענה ר' זלמינא

2. בסי' שבחי-הרב (עמ' 8) ובסי' בתי-דבי (עמ' 68) מסופר כי הקיסר נכנס בהסתר פנים לחדר כלאו של אדמו"ר הזקן, ורבינו הכיר בו מיד כי הוא המלך וביאר כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא כו' ובכניסת הקיסר נפלה עליו אימה ופחד כו'. וראה בסי' מאמרי אדמו"ר הזקן — הקצרים — עמ' תק: להבין ענין אימת מלכות שנופלת על האדם אף כי אינו רואה את המלך שעומד אחורי כותל ואין שם יראת עונש כו'.

היא הכי, ואחר הנו"ן היא הסמ"ך – ובהצטרפם יחד עולה התיבה "כסף". לפיכך דורשים המפרשים "ממון", ולכן אפשר לקחת כופר כסף תמורת "ראשי האיברים"³.

בקיצור, מצאו החידות חן רב בעיני המלך. אחר כך ענה הקיסר ואמר: התוכל לומר לי מי הרג את אבי, ואני אתן לך את חייד במתנה. אך אם לא תאמר לי, ישאר גזר דינך לתליה.

בקיצור, היה ר' זלמינא נאלץ להשתמש ב"שמות הקדושים", ובעזרת ה' הוברר לו מי הם שהיו העיקר, היינו אותם השלשה שהרגו אותו. ענה ר' זלמינא ואמר: אומר לך, האחד נקרא כך וכך, הוא שהכה את המוח על-ידי הקופסא, ואת הקופסא תוכל למצוא אצלו בכר. השני נקרא כך וכך, והוא הכה אותו בפטיש על לבו. את הפטיש תמצא תחוב בעלייתו. והשלישי נקרא כך וכך, הוא נעץ את החרב בבטנו. את החרב תמצא בביתו תחת אחד מקרשי הרצפה. והאחרים – אלו שהחליפו את השומרים – אותם יהיו כבר השלשה מוכרחים לגלותם. בקיצור, היה זה בדיוק כדברי ר' זלמינא.

בקיצור, נתנו לכולם את ה"פסק" כפי שמגיע להם. אחר כך המשיך הקיסר ושאל אותו: איך זה עלה בדעתך לאסוף "שמונים אלפים אנשי חיל" והם הכתירו אותך למלך, ואתה מאסף כסף ושולח לארץ-ישראל, ושם עושים כלי מלחמה?! ענה ר' זלמינא ואמר למלך: שמונים אלף האנשים אינם "אנשי חיל" אלא "מקורבים"⁴; אני הנני רב, ובכן נוסעים אלי להתיעץ בעסקי משא-ומתן או עניינים אחרים. ומה שאני שולח כסף לארץ-ישראל, זאת שולח אני היות וישנם שם יהודים כאלו שכבר אינם יכולים עוד להתעסק במשא-ומתן. אבל חסד-שלום שאשלח שיעשו כלי מלחמה.

אחר כך המשיך המלך ושאל אותו: מדוע עד כה נכתב בשמונה-עשרה "נקדישך", ואתה עשית

שיאמרו "כתר"? השיבו ר' זלמינא במשל נרחב. ענה הקיסר ואמר: עתה – לפי המשל – מבין אני כבר כי "נקדישך" זה "קראסָנָה" דהיינו יפה, ואילו "כתר" הוא "פָּרַעְקָרָסָנָה" דהיינו יפה מאד. אחר כך המשיך הקיסר ושאל אותו: מדוע תיקנת נוסח "ומלכות יון הרשעה וכו'!!" ענה ר' זלמינא ואמר: הכוונה בזה היא לאומה שהיתה משכבר הימים, והם היו עובדים לכוכבים ולמזלות. אומה זו היתה במלכות התוגר, אך חסד-שלום ש"יון" הכוונה אליך. אחר כך המשיך הקיסר ושאל אותו: מדוע עד כה התפללו רק "נוסח אשכנז", ועתה מורה אתה להתפלל "נוסח ספרד"? השיבו ר' זלמינא במשל: מלך הלך ביער עם שני ילדיו, וכשהגיעו לאמצע היער נעלם המלך מעיניהם. החלו הילדים צועקים "אבא! אבא!", אך אביהם איננו. נתיישבו הילדים בדעתם: שתי דרכים ביער, ואי-אפשר שלא יהא אבינו מוכרח לילך בדרך זו או בדרך זו. נדברו הילדים ביניהם שאחד ילך בדרך אחת, והשני ילך בדרך האחרת. וכך גם מלך מלכי המלכים נסתתר מאתנו, ואי אפשר אחרת אלא שאם לא מצאנוהו בדרך זו – היינו בנוסח אשכנז, לזאת נתתי דרך נוספת – היינו נוסח ספרד – אולי ימצאנוהו בדרך זו.

בקיצור, כיון שר' זלמינא זה הצדיק את עצמו, בא מן הסתם אביגדור, זה שרצה שימיתו את ר' זלמינא על לא דבר. ועתה, שר' זלמינא הוכיח שאין בו כל אשמה, מגיעה מן הסתם מיתה לאביגדור. אבל ר' זלמינא נתיישב בדעתו: נכון, אביגדור אכן רצה שיהרגוני חינם, ולפיכך הוא נבל גדול. אבל אני יהודי ירא שמים, ומדוע שאניח שבגללי יהרגו יהודי? ואף שהוא רשע, אבל הרי הוא יהודי. בקיצור, החל ר' זלמינא לחשוב באיזו תחבולה יציל את הרשע הזה ממיתה. נמלך בדעתו ואמר לקיסר: לאביגדור זה מגיעה מיתה, שהרי הוא רצה שיהרגו אדם בחינם. אבל כיצד אתנקם אני ממנו? מוטב שתתן לי אותו

3. מכאן התגלגל 'חידוש' זה עד לס' יש' משמעון' לר' אלטר שפירא מק"ק טלוסטע, זאלעשטישק תרס"ה, שמות, דף י, ד – "מה ששמעתי אומרים בשם הרב הגאון הקדוש המפורסם מו"ה רבינו שניאור זלמן זצ"ל מלאדי בעל המחבר ספר התניא, שהוא אמר בעת שהי' לו וויכוחא רבא עם חכמי האומות העולם" (ראה 'כרם חב"ד' גל' 1 עמ' 82-83, וראה שם שיש מייחסים זאת לר' שמשון מאוסטרופולע).

4. מן הענין להביא כאן את המסופר בסי' אבנ"ה ברזל (לר' שמואל הורוויץ, מפי ר' אברהם ב"ר נחמן מטולטשין ועוד, ירושלים תשל"ב, עמ' לד) כי כשחזר הרה"ק ר"נ מבראסלב בשנת תקנ"ט מא"י, נסע לרבינו הזקן, ובין שאר הדיבורים שאל אותו "האם אמת מה שאומרים עליכם שיש לכם שמונים אלף חסידים", והשיבו רבינו "שיש לו חסידים מלמדים, וכל אחד יש לו קופה של צדקה בשבילו, והנערים מאחר שנותנים צדקה בשבילו מסתמא לא יהיו מתנגדים עליו". ובמכתבו של ר' נחמן שטערנהארץ (ימחנים' גל' עד עמ' 72) מנוסח מענה רבינו בזה"ל: "מה לכם לחידוש זאת עליו שיש לו כ"כ חסידים, כי יש לו בתוך חסידיו מלמדים גם כן, וכל מלמד יש לו הרבה תלמידים שלו, וכל תלמיד נותן לצדקה לטובת התזקת הרב הני"ל, ובה הוא נחשב לחסיד שלו, כי באם הוא נותן צדקה לטובתו הוא בזה הכח לא יתהפך למתנגד עליו, ואדברה זכות הצדקה תגין עליו שיתהפך לטובה, ע"כ בזה האופן יוכל להיות שיש לו משמונים אלף חסידים".

לעבד, וכך אקח ממנו נקמה. ענה הקיסר ואמר לר' זלמינא: הצדק עמך. הלך ר' זלמינא ונתן עבור אביגדור אלף רובל, ונכתב הדבר שאביגדור חייב להיות לו לעבד כל ימי חייו. אעפ"כ ר' זלמינא אפילו לא הביט בו. הוא עשה זאת רק בכדי להציל יהודי ממות.⁵

הבה ונניח כבר את אביגדור לנפשו, ונתחיל לספר מר' זלמינא ומהנעשה עמו עד פטירתו. הוא אמנם נפטר במלחמה שהיתה בשנת תקס"ט, המלחמה שערך נפוליאון עם המלך שלנו, ועם מלך רוסיה וגם עם מלך פרוסיה. בתחילה הצליח נפוליאון מאד, אבל בזמן שמלך רוסיה הכיר את ר' זלמינא זה איך שהוא הראה דברים גדולים שכאלו כמו הני"ל, ור' זלמינא הבטיח למלך רוסיה שהם ינצחו את נפוליאון, עשהו קיסר רוסיה את ר' זלמינא למפקד, דהיינו שהגדוד לא היה רשאי להכנס לקרב קודם שעברו ליד ר' זלמינא, ומי שר' זלמינא ציוה עליו שיצא למלחמה – הוא כבר הלך לבטח. גם הראה ר' זלמן באיזה מקום תיערך המלחמה, ועוד – כשציוה על הפסקה בקרבות היה הכל כאשר פקד. כיון שנודע לנפוליאון שר' זלמינא מנהיג את כל המלחמה מיד ציוה נפוליאון להקפיד שְׁיִשְׁבּוּ את ר' זלמינא ויביאוהו.

פעם, ביום השבת השכם בבוקר, קם ר' זלמינא וציוה שיאספו מיד מנין, היות והוא צריך להמלט עם משפחתו. כיון ששמעו אנשי העיר את הדבר, מיד באו כל תושבי העיר במרוצה ואמרו: רבי אהוב! אמור לנו מה הדבר, שמא כל היהודים צריכים גם-כן להמלט? לא – ענה ר' זלמינא ואמר – לכם לא יקרה מאומה חי"ו, אבל אני ומשפחתי חייבים לברוח.

בקיצור, תיכף קראו למנין, והתפללו מיד. את כל יום השבת עשה ר' זלמינא בתפלה ובבכיות. הכלל, תיכף עם חשיכה רתמו עגלות רבות, ור' זלמינא לקח את כל משפחתו ונסעו מיד. כעבור כמה שעות צרו על העיר צבא שלם של הצרפתים, כבשו את העיר, ועברו בכל העיר לחפש את ר' זלמינא. אבל הם לא מצאוהו.

בקיצור, כיון שהצרפתים לא מצאוהו, עזבו הם את העיר וסבבו למצוא בעיר אחרת. אבל הם לא מצאוהו. הם שאלו ליהודים רבים וגם מן הערלים

אודות ר' זלמינא, וכולם השיבו שאין הם יודעים. בקיצור, ר' זלמינא שלנו נסע בדרכו והצרפתים בדרכם אחריו, עד שביום הרביעי לא היה המרחק מר' זלמינא אל הצרפתים אלא רביעית המיל. כיון שראה ר' זלמינא שהצרפתים הולכים במחנה גדול מאוד, מיד הבחין שלא יוכל לברוח מפני מחנה גדול שכזה. נמלך ר' זלמינא בדעתו וציוה על העגלות שלו לפנות את הדרך ושכולן יחנו. הקיצור, עשו כדבריו. הכלל, כל הגדוד עבר, ולא שאלו איש למי העגלות הללו.

בקיצור, ר' זלמינא המתין עד שכל הגדוד הסתלק, ואחר כך ציוה לנסוע הלאה. בקיצור, ר' זלמינא הגיע עם עגלותיו ונכנס לכזה מקום שהיה מרחק מיל רוסי ממנו אל המצודה. שלח ר' זלמינא שליח אל הגנרל שהיה מפקד על אותו מבצר, לשאול אותו האם יניח אותו ואת בני ביתו להכנס אל המצודה. ענה מפקד המבצר ואמר שהוא אינו יודע כלל מיהו אותו ר' זלמינא, ואין הוא מכיר אותו. חזר השליח וסיפר לר' זלמינא את פקודת הגנרל, בינתיים נודע לר' זלמינא שהקיסר נמצא אף הוא במבצר זה. שלח שוב את השליח והורה לו: לך אל הקיסר בעצמו, ומסור לו את דרישתו. שוב הלך השליח, ואמר למלך את אשר ציווהו ר' זלמינא. כיון ששמע הקיסר שר' זלמינא כאן, מיד יצא לקראתו עם כל הגדוד שלו, ועם כל מיני מנגנים. וכשנפגשו ר' זלמינא והקיסר נשקו זה לזה, והמלך ביקש את ר' זלמינא שישב עמו במרכבתו. אבל ר' זלמינא פייס במאד את הקיסר מחמת שלא היה יכול לעזוב את בני ביתו. ונתיישב המלך במרכבתו של ר' זלמינא. בקיצור, לאורך כל הדרך ניגנו המנגנים יפה מאוד, כיון שבאו קרוב לעיר מיד הביט ר' זלמינא על המבצר, ואמר: לא! לא אכנס לכאן, וגם אותך מצוה אני שלא תהיה פה. וגם מצוה אני אותך שלא תחזיק פה גדודי חיילים כל כך גדולים. היות ור' זלמינא ראה שהמבצר עומד במקום מאד גרוע, שאפשר לכבוש את המבצר בנקל. בקיצור, ר' זלמינא הורה שלא ישאירו שם יותר מעשרת אלפים איש, והשאר ילכו לקיוב, אשר שם יתחולל הקרב האמתי. הכלל, אז יעץ ר' זלמינא לקיסר שיניח את הצרפתים להכנס עמוק אל מוסקבא, ור'

5. נסמך שטות לשטות; בעתון 'יום הששי' (ט"ו כסלו תשנ"ב) נכתבו דברים אודות י"ט כסלו, ושם (בעמ' 33) מסופר אודות סופו של אביגדור: "כשהלך לבית המרחץ להתרחץ לקראת שבת החליף בטעות את דלי המים הרוותחים בזה של הפושרים ושפך על כל גופו, הוא נכוה כוויות נוראות וגסס באיטיות ובייסורים נוראים. לפני מותו אגב, הספיק לפי האגדה להאשים את החסידים שהחליפו לו את הדליים..." – נתחלפו לו לכותב בטעות סופו הרוותח של המוסר שהלשין את האדמו"ר מרוזין, עם סופו הפושר של אביגדור... (סופו של המוסר שמת מכוונותיו מסופר אצל יצחק אבן, פו"ם רבי'ס הוי"ף, עמ' 26. על סופו של אביגדור ראה בבית-רבי ח"א עמ' 68).

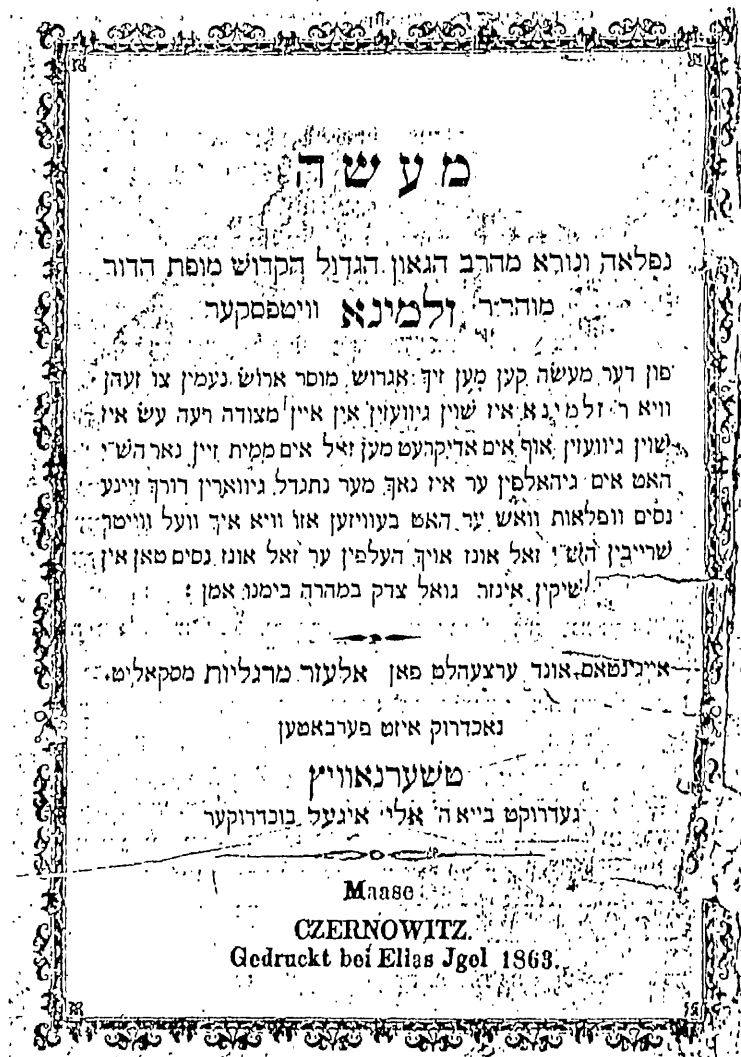
זלמינא אמר: רואה אני כי חורף זה יהיה חורף קשה, והצרפתים לא הורגלו לקרה. ובכן יודע אני שהם יגוועו בקור.

בקיצור, אמנם כך אירע כאשר אמר ר' זלמינא. הכלל, המלך ציוה לכל גדודיו ללכת אל קיוב, ולר' זלמינא נתן מקום במרחק לא רב מן המחנה. וכשהיה הקיסר זקוק לר' זלמינא הלך אליו. גם כל חסידיו של ר' זלמינא היו נוסעים אליו לשבת ויו"ט.

בקיצור, פעם אחת הגיעו צרפתים רבים אל מחנה הרוסים והקיפוהו מכל ארבע רוחותיו, והרגו הרג רב בחיילים הרוסים, עד שאלכסנדר קיסר רוסיא רץ מהרה לר' זלמינא ואמר: רבי אהוב, התפלל אל השי"ת בעדי ובעד צבאי, כי עוד מעט ואבדנו, אין אנו יכולים להמלט כי צרו עלינו מכל ארבעת הצדדים. אמר ר' זלמינא: אל תיראו, השי"ת יעזור. מצוה אני שצבאכם לא יעשה מאומה — אפילו לא יריה אחת — עד שאתייצב במרכז הגדוד. בקיצור, ר' זלמינא יצא תיכף ולקח עמו ספר תורה בידו, ועוד

שני יהודים לקח אתו, ובכן נכנס ר' זלמינא ושני היהודים לבין אנשי הצבא, והרים את ספר התורה לגובה ויצעק בקול: עכשיו יתחילו החיילים להמטיר אש! הכלל, מיד החלו לירות, בקיצור, מהצרפתים לא נותר אפילו שליש. ואת מלך צרפת שבו, והגלו אותו לאי רחוק בלב הים.

בקיצור, זמן לא רב אחר כך חלה ר' זלמינא, והניח צוואה שאחר פטירתו יוליכו אותו להאדיץ, היות ושם קבורים "גדולי הדור". אחר כך נפטר, ואת דברי צוואתו קיימו והובילוהו כאשר ציוה. עשו לו את הכבוד הראוי לו, כפי שתמיד היה לו. כשנודע לקיסר מפטירתו של ר' זלמינא בכה מאד, ובנין נאה למאד בנה על קברו, שאין בנמצא כמוהו בכל העולם. וחוק חק המלך שתמיד יסבוב משמר לידו, ומנורות תמיד ידלקו על הקבר. ועד היום הזה סובבים שם השומרים, והמנורות דולקות. זכותו תעמוד לנו, השי"ת יעזור לכולנו בני ישראל שזוכה לנחת כפי שזכה ר' זלמינא לנחת לעת זקנותו. וזכותו יגן עלינו אמן.

אין דער שטאט פארדיקטשט האט ווי פאר לאפען כימי פאנע פארטיי
 פראנטשענער קינג אזוי האט מען גיפערנט דעם באדיקטשער רב צו
 שאכות אין שאלה אויך גינען און אין ריאה דא צווייטע שאלה אויך
 אויף אין גדה אויך האט הרב הנ"ל ביידה שאלה מבשר גינען אויך
 שטאט אויך גינען אין יוד וואש ער האט גינען אביגדור הנקרא דר לא
 רב דר דאזיגער אביגדור אויך גינען אין גרושער מתנגד אויך גיטע יודין אין
 הסדים וויא פאלד דער אביגדור האט גינאר גינארין פון דא צווייטע שאלה
 אז הרב מבארדיקטשט האט נא מבשר גינען אויך האט ער גינאקט רופן
 און אדלע שלען אויך און אדלע פון פדרשים אז דא צווייטע שאלה זענע
 טרפה אויך און מהסתם גינארין אין מחלוקת גדול צווישען דא חסידים אין
 צווישען דא חסידים אז זענען גילאפין דא חסידים מהרב מבארדיקטשט
 דאזיגער וועלכע ער אויך גינען אין גרושער גאון אין וויא האבן און
 גילאפין דא צווייטע שאלה אז האט ד' וועלכע אויך מבשר גינען
 אז זענען גינאנגין דא לייט מבארדיקטשט און זענען גילאפין דא
 ווילנער און דאש אז ווער נאט בעקאנט אז ד' אלץ ווילנער אז
 אויך גינען אין מתנגד אויך גיטע יודין און אויך אויך חסידים
 אז האט ד' אליהו הנ"ל גינאסקת אז דא צווייטע שאלה זענען טרפה אז האט
 זיך גינאשט גינען דא חסידים מהרב מבארדיקטשט און זענען גילאפין דא
 ד' זענען מענטשן פאר און צו פרעגן אויך דא צווייטע שאלה און אז
 אז וויא לויף אז סוף ד' זענען אז נאט גינען קיין גרעסערער לידן אויך ער
 גאנצער וועלט ער אז פאקאנט גינען אין אלץ שבע חכמות אז האט ד' זענען
 גינאפין אין גאנצן פקל און האט און גינען אז עס אז פאר און זענען
 ד' איהו הנ"ל האט גינען אז עס אין טרפה אז האט אים ד' זענען דא
 גינאפין אז דאזיגער וויא ער דרינגט אז עס אז פקל אז נאט אז וויא ער האט
 גינאסקת ער האט און גינען אז עס אז דאזיגער פאר ד' זענען דא
 לוי איהו ווילנער אז פקל זענען גינען זענען זענען זענען ער האט
 גינאפין אז ער אז גינארין אין חבד (ראש משחית זעם לאנען)
 אז וויא גינאפין אז אין מחלוקת ווערט אזו מאהל גרעסער פאמאר ד' זענען
 גינאר דאזיגער לבידא המוצא ליוון דרוח דרוח אז האט וויא גינען
 ד' אביגדור הנ"ל און האט אן גינאנט פמה מסירות דא זענען ד' מסירות ווא
 אביגדור האט אן גינאנט ער ד' זענען ד' ערשט מסירות היות הרב ד' זענען
 האט וויא צווא זאמן נאנט שמונים און פאקאנט און חסידים און האבן
 גינאפין

קריינעט פד קינער אז ווילען אן אדפין אין גרושער ווערען און ווילען אונז
 נעלן פאם קינער דאם מלכות און ד' זענען נאנט אז זענען ווערען פול נעלד
 און שוקט אלעס אויך דארין ישראל און דארטן נאנט מען דר פאר כלי
 מלחמה לייט שווערן בקסען אויך קאנאנען אין פקלער אין פון דארטן וועט
 וויא אים פקלער דא מלחמה זענען קינער און אפער וועסט דא נאט וועלן
 גלייבן וו קענט דא חבד איך ציגען אז נאט איך זאג אז אפער ד' קינער
 זאל הייסן אויך פאלן דא שוף אז וועסט זענען פמה נעלד דא וועסט פקלער
 אזו ד' קינער גלייך גינאפין ד' שוף איך פאלן אז ד' מען גינען זענען
 פול נעלד וועלכע ד' זענען האט נאנט דא ערשט גינאפין ער זאל עס שיקן דארין
 ישראל דא אביגדור אויך האט מען גינען אין חבד של ד' זענען ד' דער
 חבד אז נאט גינען מען זאל פאקאנט פד מלחמה כמו אביגדור ד' גינאנט נאט
 ער האט גינאפין אז מען זאל דאם נעלד מילין דענען זענען זענען ער פאן אז
 דא ערשט מסירה :
 ד' צווייטע מסירה אז אז גינען פד וואס ד' זענען נאנט דעם נאט פקל
 אויך פון זענען וועלן ער דאס אן מיטען גינאפין דעם נאט פקל פקל מען
 זאל און דער (שמונה עשרה) פון מוסף פקל דא (קדושה בתר) דאם מיטען
 אז נאט מען זאל פקל ער זאל קינער וועלן דאס און גינען דא צווייטע
 מסירה :
 דא דריטע מסירה אז ער האט גינאנט אז און דעם נאט ד' זענען
 האט גינאנט שטעקט (ומלכות יון הרשעה מהרה תעקר) אז דא אזו
 קינער דא זאלסט וויסען אז מלכות יון זינט מען דא דאדאך ד' ער גינאפין
 דעם נאט פקל מען זאל דאם פקל אז ד' מלכות זאל צו גינאפין גינאפין
 ער זאל חבד דא מלכות איך נעמן . הכלל ער האט אן גינאנט אויך זענען
 און אויך זענען חסידים פמה מסירות דער אביגדור האט נאט פקל גינאפין
 מען וועט דא פקל ד' זענען זענען על פקלער פקל פקל מען זאל און
 פקלער וויא ער פאקט אים וועלכע מעשים דעם צווא טאן . נאט און אביגדור
 האט זענען גינאפין אז ד' זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען
 איך ווייזן אז דא אלע מסירות זענען לוינ אזו האט ד' אביגדור מיטען
 גינען און האט גינאנט אזו זענען זענען זענען זענען זענען זענען זענען
 אזו אין גינאפין מענטש אז וויא פאלד ער קוקט איינעם ביז אן אזו פלייבט דר
 פקלער חבד שוף נאט אז פאלד דא וועסט אים הייסן פאר גינען אויך
 גינאפין אז וועלכע מענטש ער וועט אן קוקען פלייבט ער זענען זענען
 צווייטע

צווייטנס: אדוני מלך או דוא וועסט אים דער זענען און וועסט דיר. תביר
 מאסען אפילו איין שטיקעל ברויט צוא עסן סתם. דוא וועסט דיר אן
 אום דער מאנין וואו שעהלעך איז גראהליך. און ער הפלל דער אבגור. האט
 אן געשטעקט מוט דוא חשיבי המלכות און דוא השוכים האפן פועל געווען
 אצל המלכות אז מען זאל ר' זלמינא פאר שיקין אויף איין עקבע אויף דעם ים
 עס זאל ווייט זיין פון זיין היים מעריד. מוונד מאכ און אפילו חסידים זאל
 זיין מען פאר שיקין סיקקי.
 בקיצור קיין שום מענטש האט דער פון נוס גויסט ווייט עס און געווען
 אלדונג בסוף בקיצור עס און פליצדונג אן גיקען איין שווארצ
 איינזע קאפס צוא ר' זלמינא און מען האט לר' זלמינא אריין געזעצט און
 דער איינזע פונשערע קאפס וואס דארטן איז און פונשער געווען אז ווער
 וואס איז און געווען האט נוס געקענט וויסן אוב עס איז טאג אדער
 נאכט און מען איז מוט ר' זלמינא אונזע גיפארין און אויך פון חסידים האט
 מען פאר שיקט סילק. דאס הייסט סאפערע. הפלל עס און געווארן און
 דער שטאט אנדוסר רעש ווייל מען האט הגאון ר' זלמינא מיט און פון חסידים
 אונזע ניהאפס הפלל מיר מווען וייל דער ווייט דאנען און דעם און מיר וועלן
 זוף צוא דרוק אום קערן דער זלמינא אינדר גאון ר' זלמינא וואו געפיר דוא
 נאנצ וואו גיפארין און ווייל אפאל עס איז געקען פרייטיג פרייט און
 פריצונג איין איינזע אפס געראכען און האט זוף דער עקשער וואס און גיפארין
 אויף דער קארטע ווער געווען דער פארט שון וואו פון יארן און גאד קיין גאר
 קיין אפס געראכט און אונד האט זוף אים זאלעס געראפער.
 בקיצור מען האט געווען איין שטיר ער האט גלייך גימאכט דוא אפס
 און מען איז ווייטער געפארן ווייל מען איז גאר אפוסל ווייטער גיפארין
 האט געראכט צווייל אפסן הפלל מען האט ווייטער גימאכט גייע האקסן האט
 מען געהאן געווען צו פארן האפן אל פיר אפסן געראכטן הפלל הש' האט
 אונד געווען ר' זלמינא געהאלפן מען האט געווען פלייפן שטיין און מען איז
 געווען גאון מאכן גע פון אפסן דוא אפסן מאכן האפן גרארש צווייל
 פון דעם אלומן האט מען דער ציילט להרב מברוטשוב און מען דער ציילט נאך
 פון דעם פארדושטער ווען און ר' זלמינא און איז אפוסל און אפוסל און אפוסל
 נקימן האט אים הרב מברוטשוב געקענט וואס איז דאס געווען מיט דאס אפסן
 וואס ווען געראכט (על הרוב) האט אים ר' זלמינא געקענט עס שטייט וואו
 און

און גאקטע סעודתא היינו וצוחין אף עקתי. דאס און טייטש אז דוא האקסן
 האפן און געווען און זוף צו גראכטן אונדער דעם (בטילין ושכתי) דאראך
 פון און געווען שבת און דעם ארט און פון ווייטער נוס געפארן.
 בקיצור פון מען איז געפארן און דער געפאר און ער איז געווען געווען פון צו
 פארן אים שבת ווייל מען איז געווען צום ים און האט מען אים און
 איין שוף געווען און און געווען עטליכע חסידים און דעם וואסער ער האט
 מערער נוס געווען ווייל האט און וואסער און האט ר' זלמינא געקענט דעם שוף
 קאפס און וואס מיר וואס פרייט פונשערל דו האט צו דארפסט דו מיר צו פאר
 געווען צו דר שטעקן צו דער שטעקן און האט זוף אן גרויס דר שוף קאפס און
 גיין און האט גאר איין פונשערל און זאל דוך פון גייער ווייט און דעם ים און
 דארטן וועסטע קימן און איין שטאט און פון דארטן וועסטע קיין מאל נוס
 אריים קימן און האט זוף אן געווען ר' זלמינא געווען און הש' אז און האט
 געקענט אז מען וועט מיר נוס האנגן.
 בקיצור ר' זלמינא האט און דעם ים געקענט חסידים פון דער שטעט חסידים און געווען
 ווייל ער איז געווען און דעם ים און און געווען איין (רוח סערה) דעם
 הייסט איין שטאט ווער און האט פון שטאטן דו שוף און מירן ים און עס דעם
 געווען ווער געווען וואס און דעם ים דר שוף קאפס און צו ר' זלמינא
 געווען מיר געווען און פון מיר געווען און איין גרויס אים געווען און פונשער
 ר' זלמינא דעם שוף קאפס און וואס און דער אים געווען און אונד דער שוף
 קאפס און און ויל דא אונדערן דו שוף ווייל וו חסידים געווען ווער שטאט
 און און קען נוס אונדערן סתם עס איז ווער טיף צו דעם געווען און דעם ווער
 אן ר' זלמינא געה מוט דער שוף נוס פול צוא דוק און דעם פונשער ארט און
 וועסטע דארטן יא קענען אונדערן און פונשער דר שוף קאפס און לר' זלמינא
 פון וואסן ווייטע און ים ווייל עס איז וואו טיף און ווייל עס איז נוס טיף און אונד
 ר' זלמינא פונשער מיר נוס סתם אז און וואס און ווייל און וואס און און
 געווען דר שוף קאפס און און האט אן געווען מיט דער שוף צו דוק צו געווען
 און ווייל פארד ר' זלמינא האט פאר שטאטן און דארטן און נוס טיף און האט ר'
 זלמינא געווען צום שוף קאפס און שטיי דא וועסטע קענען געווען האקסן און
 עס איז טאקע און געווען דו צווייטע חסידים און געווען דער ר' שטער קיין דעם
 געווען פאן און שטאט און און געווען איין גראסר למדן און דאס (ספרי) שר
 הכנה) און אלעס געווען ווייל און און געווען איין פונשער און האט
 דער פארט פון אפוסל צו געווען איין לערער דער לערער האט געקענט אלע חסידים
 האט

האט ווה געפאסן דאס דער קייזער פאמיליארישטע נישט פאר שטאנדיג
 איין שטיקל חכמה (מחכמת) תכונה) איז וועמען ער האט געפרעגט
 האט קיינער נישט געוויסט ער האט איהן געפרעגט פמה יהודים
 דאס שטיקל תכונה עס האט אפריינדט נישט געקענט וויסן אז ער געווען
 דעם לערער דאס שטיקל תכונה איז האט אים געזאגט וואו פאלד דאס וועסט
 מיר נישט זאגן דאס שטיקל תכונה אז וויא עס דארף זיין דאס פירוש דער פון
 אז וועל איז דור דין קאפ דאס אראפ נעמען דעם לערער האט אפריינדט נישט
 געוויסט דאס פירוש דער פון אז איז דער לערער געגאנגן צו דאס יהודים און האט
 נאך געפרעגט אוב עס געפנט ווה נישט צווישען דאס יהודים ער זאל אים זאגן
 דאס פירוש פון דעם שטיקל תכונה אז האט מען אים געעפנט עס איז מער נישט
 פאר האנדירן געווען נאר ר' זלמנה איז אצונד האט מען אים פארשטיקט און מור
 וועסן נישט וויא מען האט אים פארשטיקט אז איז דער לערער געלאפן צו דאס
 האמטען און האט דארטן נאך גענוכט וויא מען האט אים פארשטיקט אז האט
 ווה דר לערער פארעכנט וויא פיל עס דארף דארטן אז ער זאל מוט געלנגהייט
 נאך פארין פאר ר' זלמנה איז איהן צו ריק אז האט ער אים געעכנט
 אז עס דארף דארטן איין האלב יאר אז איז דער לערער געגאנגן לערער און
 האט אים געעפנט ער זאל אים נעבן שטעקן איהן איין האלב יאר און ווער נאך
 וועט ער אים זאגן דאס פירוש פון דעם שטיקל תכונה אז האט אים דער קייזער
 געעפן שטעקן איז האט אים געזאגט ווען דו וועסט מיר נישט זאגן וואלסטו וויסן
 אז איהן וועל דוה הייסן אים פרעגן :

בקיצור דער לערער איז געלאפן מוט איין עקסטרו געלנגהייט און איז ריכטיג
 געקומן צו ר' זלמנה און האט אים געזאגט געוויסן ער זאל אים אים
 לערן דאס שטיקל תכונה אז האט וואס ר' זלמנה געזאגט מהסתם דארפסטו
 געוויסן פון דין טובה וועגן איהן ווער דוה עס אים לערן נאר איהן ביטער דוה
 אז דאס זאלסט מיר איהן איין טובה טאן ר' זלמנה האט אים אן געוויסן צו
 לערן דער לערער האט עס תיבה אפריינדט וויא עס איז געקומן דו צייט דר
 לערער זאל איהן פארין פרעגט אים דר לערער וואס פאר טובה פאר לאגט איר
 פון ומיר אז האט אים ר' זלמנה אן געוויסן דער ציילן אז ער זיצט נאך
 אים וועסט ער וועסט נישט פאר וואס אים פאר ווען העלל דר לערער האט אים מקביל
 געווען פריי דעם קייזער טובה צו טאן :

בקיצור דער לערער האט ווה מוט ר' זלמנה געענט און און ווה בשלום איהן
 געפארן ווי דר לערער און איהן געקומן און ער גלייך געגאנגן צו דעם
 קייזער

קייזר און האט אים געזאגט דאס שטיקל תכונה וויא דער קייזער האט דר האט
 דאס פירש פון דעם שטיקל תכונה אז עס איז אים ווער געפאלן דר קייזער האט
 אפריינדט פאר שטאנדיג אז דאס האט אים נאר געזאגט איין יוד לערן וואו האט דער
 קייזער צום לערער איהן שווער דור ביא סיין קרוין אז איז וועל דר נאר נישט
 טאן דעם זאגט מיר זאגן דעם אמת וועלכער יהודי האט דוה דאס אים געלעגט
 אז האט ער אים געזאגט אז דאס האט אים געלעגט דער ר' זלמנה וואס מען
 האט אים פארשטיקט איהן דר עלפיני אז האט דער קייזער געוויסן דאס חכמה
 פאר שטיקלן ער שם ר' זלמנה :

דיא דריטע חכמה איז געווען אז מען האט אים געפראכט איהן דעם איהן וויא
 ער האט ביי דארפט צו זיין אז האט מען אים אריין געלאזט און איין
 פינפטערין קעגן וואס מען האט דארטן נישט געקענט וויסן ווען עס איז פאג
 אונד נאכט אז איז געפירט אונד ליכט ר' זלמנה געעפן עטליכע וואגן איהן איין
 מאהר אז צו אים אראפ גוקטן איין עלצער פון דעם האט אים זאגט איהן
 ר' זלמנה וועט איר מור קעגן זאגן וויא פיל דר זיגן האלט אים צו אים אצונד
 טאג אונד נאכט אז זאגט ר' זלמנה צו דעם עלצטן טוב מיר דאס האט אז
 וועל איהן איהן האלטן בייא דעם דעם אז וועל איהן איהן קעגן זאגן :

בקיצור דער עלצער און זיגן געווען צו זעהן דאס תכונה אז האט ער
 אים געעפן דאס האט וואו פאלד ר' זלמנה האט דעם דעם דעם געהאלטן
 אז האט ער געזאגט אונד זיגן האלט זיגן צוויי נאך מיטאג דער עלצער האט גלייך
 נאך געווען אויב עס איז ריכטיג העלל עס איז געווען לא פהות ולא יותר
 און עטליכע טאג שפעטער אז איז דער יענער ווידר געגאנגן צו ר' זלמנה
 איין קעליר אריין ער איז אפריינדט איין געגאנגן בייא נאכט אים ווידר
 געפרעגט אוב ער וועט אים זאגן כולל אז האט ר' זלמנה ווידר געוויסן
 וואו דאס האט געעפן בקדו ער זאל אים ווידר בייא דעם דעם האלטן אז האט
 אים דער פעהאמטער געעפן דאס האט אז האט אים ר' זלמנה געזאגט דער
 זיגן האלט פיה און דרייסיג מיניטן איהן צעהן פאר האלבע נאכט דער האט
 ווה גלייך אפריינדט אז עס איז אמת געווען אז האט דער פעהאמטער געפרעגט
 לר' זלמנה פון וואס ער ווייסט אז איז אים נאכט אים פרייט האט ער געוויסט
 אז עס איז געווען טאג אז האט ר' זלמנה געעפנט דוה דעם ווייסט ער
 וואל עס איז פאר האנדירן (י"ב צדופי הוויית) וואס דאס צוועק צדופים זענען
 משמש בייא טאג און ווידר און פאר האנדירן (י"ב צדופים) אונד וואס זיגן
 זענען משמש בייא נאכט דוה דעם האט ער געוויסט ער האט אים געזאגט בייא
 דעם

דעם דפּק און האט ער גוויסט וועלכער צירוף עס איז משמש און האט ער גיפּענט וויסן אוב עס איז פאָר אונדז נאָכט :

בקי צור ר' זלמינא האט דארטן בעוויזן זעקס אַרלייע הקמות וועלכעס קיין אַנדערע מענטש און נישט אַם שטאנד צוא בעווייזען . בקי צור לאמיר דער ווייל ר' זלמינא לאזען שטיין און מור ווערן אָן הייבן צוא דער ציידין פון זיינע מקורבים און האב אייך אובין גשריבן אז ר' זלמינא האט גיהאט (שמונים אלף מקורבים) און פונדא אייערין מענטש פּעקאנט אז צווישען זוא פול מענטשין גיפּינט זיך עשרים וגבירים און האפן זיך צוא זאמען גינעמין סיר עשרים וועלכע זענען גיוועזן (אנשים חשיבים אין שרימים) זיין זענען גיוועזן זייער בייף (אשר אין לייער) קארן דוא פיר האפן זיין עצה גיהאטען וואס וועט זיין דער סוף מוט אונדז רבי ר' זלמינא און צווישען זיין גבליבן אז זיין זאלין דאס גאנצן פאר מען פּר שפּילן און מיזען ר' זלמינא העלפן און זענען זיין אלקע פור גיפארן קיין פּעטיר פארג בכדי זיין זאלין דארטן זעהן אים עפּים צוא העלפן :

וויא אביגדור הנ"ל האט ער פארן אז דוא (אנשי חשובים) זענען גיקומין דר' זלמינא צו העלפן . און האט ער זיך ווא לאנג אָן גיהאפן ציא פאקען און דוא עקטיר און בייא דוא (חשובי המלכות) אז מען זאל דוא אלע אקטין פין ר' זלמינא פאר ווארפן מען זאך גאר נישט וויסען וויא אהין מען האט אים פאר שיקט . קארן דוא פיר (אנשי חשובים) האפּען זיך אָן גיהאפן צוא פארען קיין געלד האפן זיין פונדא נישט גשפאקט עס און האפּען אָם וואס מען האט גאך נישט גוויסט וויא אהין מען האט אים פּר שיקט געלל דוא פיר (אנשי חשובים) האפן אָן גיהאפן מוט דוא שטאט לייט עצות צוא האלטן און האפן דוא שטאט לייט זיין גראטן עס גיפונד זיך פּאָן זיין (עושר גדול ושמר נשע) ער איז אויך איין גרוסיר (חשוב) אצל המלכות) פּכו זאלין זיין צוא אים גיין און אים פּעטען ער וועט זיין פונדא העלפן דער ר' נשע און גיוועזן ווא איין חשוב (אצל המלכות) אז ער האט נישט גיראפּט זיך מעלדין אז ער האט גיוואלט צום מלכות ציא גיין פּמו אונדז דארפן ארבעטן צו האפן געלל דוא פיר (אנשי חשובים) זענען אריפּר גינאנגן צוא דעם ר' נשע און האפן אים דער ציילט דוא מעשה (מתחלה ועד סוף) פּכן פּר לאנגן זיין אז ער זאל זיין מוט העלפן געלל אונדז ר' נשע האט זיך נישט גילאס פיל דערין ער און גלייך מוט זי גינאנגן און זענען גלייך צום קיין אריין גינאנגן ווי דער קיין האט דה זעהן ר' נשע און האט אים דער קיין גיהייסן זעצן און האט אים אָן גיהאפן צוא

פירעני

פּרענין וואס איז גינעם מיין לופר פריינד ר' נשע און האט ר' נשע אָן גיהאפן צו דערין (אדוני מלח) דוא זאלסט וויסן און פון נקומן ווערן ר' זלמינא וואס מען האט אים פּר שיקט און קיין שום מענטש ווייסט נישט וויא אהין אים (חזון לוח) וואס מען האט אים ווא ווייט פאר שיקט האט מען אים אפּילו נישט גנוסן און פראטקאל מען זאל דערין אוב ער האט עס פּר דונט און ר' נשע האט אָן גיהאפן דעם קיין צוא איבער בעטן וואס ער ווא פרייא און זעלכס צוא זאגן קענען המלכות ער האט אים אָן גיהאפן צו זאגן און דאס שעהן פאר דור נישט וועט דו וועלט זאגן און דור און ווא איז דאס גהערט אז מען זאך איין מענטש איין ארטייל געבן גאנץ אים פראטקאל גאר וואס עס איז גוועזן און שוין פּר פאלן גאר אונדז פּעט און דוד זאלסט אים הייסן צו דור פּרענין און דו זאלין זאלסט פון אים פראטקאל נעמען וועסטו פּר שעהן אוב ער איז חייב אונדז נישט . נאר זאגן זאך און דור אז אביגדור איז איין פאלטשער מענטש ער האט פיר גאנט לופר לונגען און דער ר' זלמינא איז איין הופט ערדוכר מאן קארן דר קיין האט זיך נישט גלאזט פיל דערין און האט גלייך מוט זיינע אייגענע הענט גשרופן און האט איבער געבן איין שטופעט דעם פירן און פירן איז גשטאנן מען זאל גלייך ר' זלמינא צו שטעלן און פראטקאל און האט ר' נשע זייער שיין דעם קיין גראנט און און זיך ר' נשע מוט דוא פיר (אנשי חשובים) אהיים גינאנגן און האט ר' נשע גאנט צו דוא (אנשי חשובים) זיין זאלין נישט אהיים פארן פון מען וועט ר' זלמינא פּרענין דאמט מען זאל זעהן וויא דער פראטקאל וועט דאך פאלן :

בקי צור וויא אביגדור האט פון דעם גוואר גווארן און איז אים זייער פינעטער גווארן און דוא אונדז און האט זיך מיינען גוועזן דר אביגדור און האט צו זאמן גמאקט (שמונה עשר אלפים אדומים) און איז גינאנגן צו דו (חשובי המלכות) און האט עס ווייך (במתנה) גשענקט און דוא ארבעט לייט און האט צו זעה און גאנט (כזה הלשון) גאך וואס האט איר דער לאזט אז מען זאך ר' זלמינא אהער פּרענין און האפן דוא (חשובי המלכות) געפּרעט וויא האפן מור גקענט דער ווייך זיין דעם מלכות אז ער פּר לאנגט אים זאלין און פראטקאל האט זיך אָן גרופן אביגדור ער איז ווא איז איין גמאקטער מענטש און וויא פאלד ער קוקט איינס ביי אָן און מוז דער שטאנדן :

בקי צור דוא (חשובי המלכות) זענען אריין גינאנגן צום קיין מוט איין גרוס גפילד און מוט איין גוואלט און האפן גאנט דער קיין זאל אייביג לעבן זעה וואס דוא האסט גמאקט אז דוד איין יוד ווערט ווערן פאר לורין כס

(ב)

(כך שרי מלוכה) אזי האט זיך אן גרופן דער קייזער וואס קען איר יענער מאכן אז איר האט איין מאהל שוין געטוישט אז ער זאל קען אזוי האבן זיך אן גרופן (כל שרי מלוכה) דאקטאט קען מוט אים פיל פשוטות מאכן גיב איר פפול אז מען זאל אים הענגן :

בְּקִיצוֹר מֵעַן הָאֵם אֲרוֹם נִגְעֵפִין אִינִי דִקְרַעַט אֲזֵר וְדִמְקָא וְעַט קִיפִן הָאֵם
מֵעַן אֹם נִים מְעֻרֹר אוֹף פִּרְאֵת־קָאֵל צוֹ גַּעֲמִין נָאֵר מֵעַן זָאֵל אִים
אֹם שְׁוִיעֵרִין קְעָקֵרִי נַעֲפִין אֹם דְּעַר נָאֵה מוֹט עֲטָרוֹכִי טָאָה וְעַט מֵעַן אִים
הַעֲנִינִין אוֹף דַּעַם הָאֵבִין וְזֵר אִינִיטֵר גִּישְׁרֻבֶּעַן דְּעַר קִינִיעַר מוֹט (כֹּל שְׁרִי מְלוֹכָה)
אֹם מֵעַן הָאֵם גִּיהֶתְמִית מוֹט דַּעַם פִּינְגֵּרל פֿון דַּעַם קִינִיעַר אֹם דָּאִשׁ אֹם אִינִי גִידֵנֶע
לִפֹּל אֹם עַשׂ אֹם גִּיהֶתְמִית מִיט דַּעַם פִּינְגֵּרל אֹם קֵעַן מֵעַן שְׁוִין טוֹט בַּעֲסִיר מֵאֵפֶעַן
בְּקִיצוֹר וְיִיא ר' דָּטֵעַ מוֹט רוא פֿיר אֲנִשִּׁי הַשְׁיֹבִים הָאֵבִין פֿון דַּעַם גִּינִיעַר גִּינִיעַרִין
אֹם הָאֵבִין וְיִיא וּף וִיעֵר מִצֵּעַר גִּינִיעֻוִין וְיִיא הָאֵבִין גִּינִיעַט מִיד הָאֵפֶעַן גִּינִיעִיט
פֿאַסִיר צו מֵאֵפֶעַן לִסּוֹף הָאֵפֶעַן מוֹר נָאֵךְ עֲרִיגֵר גּוֹמֵאכֵט :

בְּצִיּוֹר דָּעַר אַבִּיגַדוֹר הָאָט זײַער נוט גײַוּסט אַז דָּעַר ר' נִטְעָקען נאָך אַיַפֿער
אַנדערשײַן אָדער וועט נאָר וועלן געלד שפּאַנדירען אָדער האָט אַבִּיגַדוֹר
אַן גישטעקט אָדער וואָל מאַכן דאָס אַדעשט נוט ווייט פון דעם קײַזער זײַן לִשְׁמִיב
אָדער מַעַן וואָל אײַן באַפֿעל געבן אָדער אײַן יוד טאָר נוט צו קיפֿן פֿון דרייַסיג אַמאָל
ווייט פון דעם קײַזער זײַן לִשְׁמִיב דאָהער וועט שוין קײַן שום יוד נט קענין געבן
פֿעטן פֿר דער וועלט :

בְּקִיצוֹת־מָעַן הָאֵם אוֹנֵךְ לִיפְעֹן ר' זְלִמְנָא גְבֵר־אֲכֹס אוֹן מָעַן הָאֵם אִים אֲרִיָּן
 גִּזְעָא אֹן דָּעס אֲרַעֲשֵׁט וְאֹם מָעַן הָאֵם גִּמְאֲכֵט פֿון וַיִּקֶּט וְעֵנִין כְּמוֹ
 הַגִּל אוֹן דָּר בַּפֶּסַעַר אֹן אֲדוֹים גִּמְאֲנִין אֹן צו דוא אֲכֵט טָאג זָאל מָעַן לִרְבִּי
 זְלִמְנָא הֶעֱנִין אֹן הָאֲבִין וּדָר נָטַע מוֹט דו פֿיר אֲנִישֵׁי הַשּׁוֹכִים וַיִּצֶר מִצֶּעַר
 גִּזְעוֹתָיו וַיִּיֵּאָדָבן גִּזְאָט מוֹר זָאלִין אֹם חֲאָשָׁשׁ קֶענִין מוֹדַע וַיִּין עַר אֹן יוֹא וְאֹא
 אִיין רְבִי אֲפִשֶׁר וְעוֹט עַר אוֹיֵף זֹה קֶענִין מִתְפַּלֵּל וַיִּין :

לְאָזן מיר אום דר ווייל לָאוּן יִצְן אונמור וועלן פון דוא שרי מלוכה עֲפִים
דער ציילן דוא נאָנצו שרי מלוכה האָבן גיהאט צווישן ווך אָפּ גשמיסט
אז ועה זאלן דעם קיין דאס לעבן נעמין עס האט ווך זיי אָפּר נט גיפֿרט
השרי האט אָפּר גוואלט אז ר' זלמניא זאל ניצל ווערין אונ דוא זאך זאל
אַרויס קומען וואס דוא שרי מלוכה האָבן גוואלט: טאָהן אזו האָבן ווך אונ דער
צייט צו זאָמן נעמען סופּצען עלצטו אונ האָבן ווך נאָכן אַנדערש פֿר קלידיט
פֿאַר דו פֿראַסטו וועלנר צוועליף שטיק פון זיי האָבן גינעמין דוא פֿוקסען מוט
דוא

(9)

[illegible]

בקיבור ויז דער קייד אזוי מה גיידן אזוי אז דער פרייז אלסגער הייבט קייד
 גיידן. און דער נייגער קייד האט אלץ גיידלט וויסן ווער דאס האט
 געקענט זיין פאטער טאטן נאך אים. דאס אז גיידן ווער שווער גיידן.
 צו ווערן מען האט בשום אופן נישט געקענט וויסן. גיידן מיר וועלן יענעם
 קייד לאזן רעג ליגן איז מיר וועלן פון דעם ניען קייד אן הייבן צו
 שטימען דאס אז (הדיעה לכל) אז עס ווערט אין נייגער קייד אזוי מעגער דא
 גיידן פון יענעם קייד איר אגדרשין ער מעג מיט זיין מיט דאס וואס ווער
 און דער שטייגער ער מעג אויך פרייזען דא יענעם מעגליש וואס ווערן פאר אר
 טיילט צום מיט מעג ער זיין דאשטלעבן שווערן :

בקיצור וי"א ר' נטע מוט דא פ'ר (אנשי השוכים) האבין ג'עקן אז עס איז
ג'ווארין איין ג'ענער קייר אזו גענין וי"א ג'עמאנען צו אים פ'עטין וועגן
ר' ולמנא וי"א האבן אים אזו ג'עאכט עס ו'צט דא איין יוד ושכ' ר' ולמנא ער
ו'צט

היגס און דער תשיסה ער אזו איז איין חכם וואס וו איין חכם גפינט ווי גוט איז
דער גאנצער וועלט ער אזו בעקאנט איז אללע שבע חכמות נאר ער אזו אפר
פר אר טיילט פון דעם אלטען קיין מען זאל. אום הענגן אזו פר לאנגען מור
אז רוא אונזי מלך זאלט אום נעמין אויף פריטקאל אזו וועסטו זעהן אז ער אזו
בונדאז אום שולד'ג ער האט נוס פר דינט מען זאל אום הענגן. און (חזון לוח)
קען אפשר זיין אז מוט זיין חכמה זאל ער. גי נאר ווערין ווער עס האט אייער
פאטער דעם אלטען קיין ממה גיוועזן.

בקי צור וויא דער קיין אלספנדר האט דאס אין גאנצן אויס גיהערט אזו האט
ער גינאנט וועט מיר ר' זלמינא קענין מוט זיין חכמה זאגן ווער מיין פאטער האט
ממית גיוועזן אזו שענק אויף אום זיין לעבן נאך מעריר זר. וועט בייא מור זיין
דער גרעסטער חשוב פון דער גאנצער מדינה וועט ער אפר נוס קענין וויסן ווער
מיין פאטער האט גיהרגט אזו פלייבט זיין דיקערט אזו וויא ער, אזו נאר פריער
ווייל אזו זעהן אוב ער אזו חאטשט איין חכם. אויף האב גיפן פר שריבן אין
בוך אויף זיין נאמען אז ער האט גימאכט אויף דעם ים וועקט חכמות פון דעס
וועגן גלייב אויף נאך נוס אז ער זאל זיין אזו איין גרוסער חכם מעגליך אז יענה
חכמות ווייסט ער יוא אין אנדערע ווייסט ער נוס. בקצור דער קיין האט גיהרגט
קען זאל. צו נאמען נעמין אגאנץ רינעמענט זעלניר אין מען זאל זיין הייסן
אין טאהן סאק אין פאק איז דר קיין וועט זיך גיב אזו אן טאהן פאל דו פראקטע
זעלניר אזו מען זאל ר' זלמינא דוא אונזן נוס פאר ביגדען ער זאל אפילו דאן
שיין נוס זעהן אזו דער נאך זאל ר' זלמינא ארום זיין אייעדען אן טאפען אזו
אז ער וועט קענין וויסן פון אונז אללע וועלכער דער קיין אזו אזו וועל אויף וויסן
אז ער. אזו אהכס נוא מען האט אללעס גיטאהן פאל דער קיין האט גיהרגט
אונדער ר' זלמינא אזו אזו גינאנגן פון איינס צום אנדערן. בזו ער האט דעם קיין
אן גיטאפט אזו אזו ר' זלמינא אנדער גיטאלין אין האט ווי גיבט פאר דעם
קיין אזו פערענט דער קיין לר' זלמינא פון וואנט האטסטו גיויסט אזו אויף פון
דער קיין ווייל דוא אמה פון דעם מכות אזו אויף מיר גיטאלין אזו אויף פון
צוא דור. צוא גימין פון דעם האב אויף גיויסט אזו דוא בוסט דער קיין דאס
אזו גיוועזן דר ערשט חכמה דו צווייט חכמה האט אום גיהייסן דר קיין אום פרויוון
מיר האבן אובין גשמיסט אור' זלמינא פר שטייט (חכמות התבונה) איז פון דער
חכמת קען מען אלץ וויסן אזו האט מען גינעמין דס ר' זלמינא אין האט אים גיגדער
אובין פר ביגדן פאל פריד איז מען האט אום אריין גיפדט און איין שטייב און
קען האט אים צו גיפדט צו איין טיש אונמען האט אום גיפדענט וויא פאל צאל
עס.

עס אזו פון דער ערד בזו צום טוש און אויף וויא פיל צאל פון דעם טיש בזו
צו דער ספעלי אזו האט ער גינאנט אזו פיל און אזו פיל אזו האט מען גלייך
אפר גימאסטן עס אזו נוס גיוועזן נוס וועניג נוס מעריר דער נאך האט דער
קיין גיהייסן מען זאל אונסר דוא פיס פון דעם טיש אונסר לעגן צו דעגדליך
און מען זאל אום ווידר פערעגן אוב ער וועט פערעגן אזו האט מען תיבה גיטאן
פאל דער קיין האט גיהייסן און פון האט גיפערענט לר' זלמינא ווידר פאל הנל
אזו האט ער גינאנט אזו עס אזו פון דעם טיש בזו צו דער ספעלי פחול וויא איין
רעגיר גראב דער נאך האט דער קיין גיהייסן מען זאל ר' זלמינא ארייף
פירען אויף דעם און דעם פארג און דארטן זאל ער ווארטן בזו ער וועט צו
אום קומען אזו האט מען תיבה גיטאן פאל דער קיין האט גיהייסן דער נאך
אזו דר קיין אן גימקען און האט ווי אנדער גשעלט לעבן ר' זלמינא אונדער
אום גיפערענט קענט אורמור נוס זאגן וויא פיל היילין עס אזו פון דעם פארג
בזו צום היסר אזו האט ר' זלמינא גינאנט אזו פיל און אזו פיל דער נאך אזו
גינאנגן דער קיין און האט ווי גשעלט און דער אנדער זייט פארג ווייל דער
פארג אזו גיוועזן און איין זאל גלייך וויא איין וואנה אזו האט דער קיין
גיהייסן אז מען זאל ר' זלמינא אויף לעבן אים אנדער שטעלן אזו האט איהם
דר קיין גיפערענט ווי פיל אזו פון דאנן. בזו צום הומעל אזו האט ר' זלמינא
גינאנט אזו פיל און אזו פיל האט מען תיבה דעם פארג גימאסטן אויף דער
גלייכר זייט אזו האט מען גיזעהן אז ער האט אקאראש גיטראפן דער נאך האט
דר קיין גיהייסן זיין לעריר וועלכער האט מוט אום גלערנט ער זאל עפס פערעגן
לר' זלמינא אזו האט אום דער לעריר גיפערענט איין רעטיניש וועלכס איז דאס
ערשטע פון פייער און דאס אנדערע פון וואסר. און דאס דריטע פון דעם רויך
אמאל זעהט מען אום און אמאל נוס אזו האט ער ווי אן גירוסין וויקסטו אויף
נאך דור זאגן אויף וואסר לשון אזו האט ווי אן גירוסין דר לעריר דו מענטש
זאגן אויף וואסר לשון דוא וויקסטו אזו זאגט ר' זלמינא אזו ווייסט לשון דס ווס הקס
מוך גיפערענט וועקט און דאס ערשט פון פייער אזו האטסטו גימיינט דאס און
גאלף ווארין אלס אזו סייטש פייער דאראך. אזו דאס ערשט פון פייער דוא
(אלף) און דאס אנדער פון וואסר אזו אזו דאס און (יוד) ווארין פיס און סייטש
וואסר אזו אזו דור דוא (יוד) דאס אנדער און דאס וואס האטסטו גיפערענט
פון רויך אזו אזו דאס און גלייכע (נון) ווארין געשטאן אזו סייטש רויך אזו דאס
דריטע און דאס גלייכע נון גמאד דוא וא' און דוא (יוד) און דוא (נון) פאכט
צו זאמען (אין) דאס ווארט (אין) האט און דער גמאד צווייט פייטשין ווארין
אמאל

אמאד אזו טייטש און דר נמרא (אין ווא) און אמאד אין טייטש און דער נמרא
 (אין נוס) דאס האסטו גימניט אויף דעם רויף אמאל און עס יא און אמאד
 און עס נוס אזו האט אים דער קעריר ווי דער גיפערענט עס שטייט נשרופן און דר
 תורה (נפש תחת נפש) דאס אזו טייטש זאקסט געפין איין נפש פר איין נפש
 היינט כמו דער רוצח האט יענים גיהארגות זאל מען דעם רוצח נישט הארגענען
 און ווי דער שטייט גישרופן (עין תחת עין) דאס אזו טייטש זאקסט געפין איין און
 פר איין און היינט דר רוצח האט איינים איין און ארום געגעבן אזו זאל מען דעם
 רוצח נישט איין און ארום געגעבן איין זאל און צו זאגן דו מפורשים אז מען
 זאל נישט ביי דעם רוצח צו רוק איין און ארום געגעבן וויא דען דר רוצח דארף געפן געלד
 פר דעם און אזו האט ווי ד' זאגט נמראקט אז ער וועט אום עקערן אזו וויא
 דא נמרא זאגט דארף היינט ווייל עס שטייט גישרופן און דר תורה (דא תקה
 כושר לנפש רוצח) אזו דרשית דא נמרא דארף אז דער רוצח הרגות דאס נפש
 אזו טאקסטו נישט געמין קיין אום לייזונג דאס הייסט געלד וויא דען טאקע נאר
 דאס נפש זאקסטו בייא אום צו רוק געמין אופר צו דאס (ראשי איברים) דהיינו
 אז ער שלאגט אים אום איין און אופר איין אנדר צפון פון דו ראשי איברים
 אזו מענטשטו געמין פאר דאס הייסט געלד נוא האט ווי ד' זאגט נמראקט
 אפשר וועט עס דעם קעריר נישט אריין גיין און דעם מוח היינט ער וועט עס נישט
 וועלן אן געפן פאר איין אמת אזו האט וויא אן גרופע ר' זאגט אזו וועל דור
 זאגן דא מפורשים וועט אום גיפערענט ווארן עין לעגט מען אום פיה עין נמרא
 און דעם ארום פיה שטייט נאך דר ע' ד' פ' און נאך דר יוד אזו ד' כ' און
 נאך דער נין אזו דא סמך אזו מאכט עס צו נאמין פסוק אופר דס דרשנין דו
 מפורשים ממון דאדארף מען מען פון (ראשי איברים) געמין געלד
 בקיצור דו געטנישן וועט דעם קייר ווער גיפערענט דער נאך האט ווי ד' דער קייר
 אן גרופן קאקסטו מור זאגן ווער מין פאטר האט גיהרגות אזו וועל און
 דור דין לעבן שענקען וועסטו מור אפר נישט זאגן בלייבט דין דקלעט אז מען
 זאל דור הענגן
 בקיצור ד' זאגט האט גמיוט אז הייבן צו פראכין מוט (שמות הקדושים) און
 האט ביה נואר נוארין פון דא וואס זענען געווען דער עיקר היינט פון
 דא דריי וואס האבן אים גיהרגות אזו האט ווי ד' זאגט אזו גרופע און וועל
 דיר זאגן איינר הייסט אזו און אזו ער האט אים מוט דעם פושקעל דעם מוח
 דער קוועטשט דאס פושקעל וועסטו בייא אים נאמען איין קישען דער אנדר
 הייסט אזו און אזו און דער האט אום מוט דעם האמט נשלאגן און ווי ד' דער
 דעם

דעם האמט וועסטו גיפן און דעם פאדעס פר שטעקט און דער דרשנין הייסט אז
 און אזו ער האט אום מוט דער שווערד נשטאכין און פיה אריין דא שווערד
 וועסטו בייא אים און שטופ גיפן אונטער איין פערט פון דער פרוק דו אונטער
 וואס האבן דא וואבן אופר גיפן ווא וועלן דא שון דא דריי מוען אום
 זאגן קארן עס אזו געווען אקראט כמו ד' זאגט האט גמיוט
 בקיצור מען האט אזו געגעבן ווער פאך אזו וויא זיין האבן ווי פר דונט דר
 נאך האט אים ווי דר דער מייז גיפערענט וויא פאלקסטו אום דור צי
 מאכין (שמונים אלפים אנשי חיל) און זיין האבן דוך גיפערענט פאר מייז און
 דא נעמסטו צו זאגן געלד און שיקט (לארץ ישראל) און דאקטין מאכט מען
 (כלי מלחמה) אזו האט נאמער זאגט צו דעם קייר דא (שמונים אלפים)
 מענטשין וועט קיין (אנשי חיל) זיין וועטן מקורבים און פון איין נישט ווא פאדעס
 מען צו מור איין עצה האקטין און עסק (משא ומתן) אופר אנדר וואבן
 און דאס וואס און שיק (לארץ ישראל) געלד דאס שיק און ווייל עס אזו
 דאקטין דא אונטערן יודן וואס זיין קענין שון נישט מערד קאן קיין מור
 אופר דו און זאל שיקן מען זאל מאכען (כלי מלחמה) דער נאך האט אום
 דער קייר ווי ד' גיפערענט פאר וואס פון אהער אזו גישטאנען און דער (שמונה
 עשרה נקישין) אזו האסטו גימאכט מען זאל זאגן (כתל) אזו האט אים ר'
 זאגט גימאכט זאגטן כשל אזו האט ווי ד' דער קייר אן גרופען אצינד פאר
 שטייט אזו שון נאך דעם מוש נאך אז דאס ווארט (נקדישק) אזו קראסנא
 דאס הייסט שעהן און (כתל) אזו פר עקראסנא דאס הייסט ווער שעהן דער
 נאך האט אים דער קייר ווי ד' גיפערענט פאר וואס האסטו גימאכט איין (נוסה
 ומלכות יון הרשע וכו') אזו האט ר' זאגט גימאכט דאס מיינט מען זאגן
 זאגט אזו געווען איין אוסה וואס האבן גינגט (לכוכבים וסמולות) דו אוסה
 אזו געווען בייא דעם שערקשין מלכות אופר דו אזו מיינט מען דוך דער
 נאך האט אים דער קייר ווי ד' גיפערענט פאר וואס פון אצינד האט מען נאר
 גימאכט (נוסה אישכנו) און אצינד הייסט דא וועט (נוסה ספרד) אזו האט אים
 ר' זאגט גימאכט אמשר עס אזו גימאכט איין מלך מוט זיין צוויי קינד
 אופר איין וואלד וויא עס אזו גימאכט און מיטען וואלד אזו און דער קייר פון
 זיין לעלס גימאכט אזו האבן דא קינד אן גימאכט צו שרייען פאטר פאטר
 אז דער פאטר און אפר נישט דא אזו האבן ווי ד' דא קינד מיינט געווען און
 דעם וואלד אזו דא צוויי וועטן אזו און נישט אנדרש אז אונט פאטר דאס
 גיססט גען און דעם וועט און דעם וועט אזו האבן דא קינד
 צווישן

צווישן זיך אפ גשמוסט או איינער זאל גיין מיט איין וועג. און דער אנדער זאל
נעקן מיט דעם אנדערן וועג. און דער (מלך - מלכי המלכים) הט זיך פון אונז
בהאקטן און נישט אנדערש און מען קען אים נישט אפ זוכען מיט דעם וועג היינט מיט
ניסח אשכנזי דאדאנך האב איר געפירן נאך אונזער אפזיך וועט מען אים און דעם
וועג אונזערן היינט מיט ניסח ספרד :

בקיצור וויא דער ר' זלמניא האט זיך פאר ענפערט און קומט מהסתם אן דער
אביגדור דער וואס הט גוואלט מען זאל ר' זלמניא אים ווסט אים ברענגן
און היינט און זלמניא האט זיך אויפ געווען אז ער און נאר נישט שוידרונג און
קוקט דורך מהסתם לאביגדור מיתנה נאר זלמניא האט זיך אפער מיטשט געווען
אמת אביגדור האט שטארק גוואלט מען זאל מיר אים ווסט ממית זיין און ער
דער מיט אנהער הימליא זיך פון דורך אפער איין ערליכער יוד נאך וואס נאר
איר דער לאזן מען זאל דורך מיר איין יוד ממית זיין האטש ער און ארשע ער
און דאך איז בקיצור ר' זלמניא האט אן גיהובין צו טראסטן איין תחבולה
וויא אז ער זיך דעם רשע פון דעם טום מציד זיין און האט ער זיך מיטשט
געווען און האט געזאגט דעם קייר פון דער אביגדור האט זיך דעם טום פאר
דעם ווייך ער הט גוואלט מען זאל איין מענטש אים ווסט ממית זיין נאך מיט ווס ווער
און מיר אן אים נוקם זיין דיפער גיב אים מיר פראקענט און וועל איר ביי אן אים נוקם
זיין און האט זיך אן גרייפן דער קייר ר' זלמניא דא האסט רעכט און און געזאגט
ר' זלמניא און הט געפירן פאר אביגדור שוויגט קערפליך און עס און פראקענט
גווארן און אביגדור דאך פון ער וועט דעפין אים איין קענט זיין פון דעם
געני האט אים ר' זלמניא אפילו נישט אן גוקיקט ער האט עס נאר גיטאון
פאר איין יוד מציד צו זיין פון דעם טום פאר
נאך לאמיר שוין אביגדור קאן געקן אים און מיר ווערן פון ר' זלמניא אן הייבן צו
שמיסן וויא און עס האט זיך מיט אים פאסירט פון און זיין פסידה ער
און טאקע נאכער גווארן און דער מלחמה וואס איז געווען און יאר בשנת
ה'קס"ט וואס גאפאלען האט גיפירט מלחמה מיט אונז קייר און מיט
דעם ריסשען קייר און איין מיט דעם פרייזשען קייר האט גאפאלען גיהאט
און תחלה ווער פאקוקט נאר אפער און דר צייט אז דער ריסשען קייר האט
דר קאנט דעם ר' זלמניא וויא ער האט באוויזן זעלבן גרויס זאכן פון ה'נ
און ר' זלמניא האט ממית געווען צום רוסשין קייר און זיין ווערן גאפאלען
געזיך זיין און האט גמאכט דער רוסשען קייר ר' זלמניא פראקענט און קאמאנדיר
דאס הייסט דאס חיל האט נישט גמאכט זיין און מלחמה אירן פון ער ווערן פרא
בייא

בפיא גינאננין דעפין ר' זלמניא און וועלכין ר' זלמניא האט גהייסן זיין און דער
מקדמה דער און שוין וועלכר גינאננין נס האט ר' זלמניא אן געווען וועלכין פראק
דיא מקדמה זאל זיין און ווען ער האט גהייסן עס זאל זיין שמואל שטאנדר און
און געווען פאר ער האט גהייסן נאך וויא גאפאלען האט גווארן און ר' זלמניא
פארט דו גאנצו מקדמה און הט גפארן גהייסן אפ הייבן אז מען זאל ר' זלמניא
האפען און מען זאל אים צו פראקענט נאך אפאל אים שבת נאך פראקענט און
ר' זלמניא און גשטאנען און האט גהייסן אז מען זאל נאך צו זאגן רופן מנן
זייל ער דאך מיט זיין פאמוליע אונזען פארן וויא דו שטאט לייט האבן דאס
דער הערט און זענען דו גאנצו שטאט לייט נאכט צו לופן און האבן געזאגט
לופר רבי זאגט און וואס דאס איז אפזיך דארפן אלץ יהודים נאך אנטלופן און
זאגט ר' זלמניא זיין צייר וועט חו נאר נישט נשעה נאר איר מיט זיין פאמוליע
און דאך און דארפן צו אנטלופן :

בקיצור מען האט גשווינד צו זאגן געווען מנן און מען האט גשווינד אפ
גינאננין און האט ר' זלמניא דעם גאנצן טאג שבת פאר פראקט און
פעסט און ווייזן הכלל עס איז נאר נאכט גווארן און האט מען איין גשפאנט
זייער פיל ווערן און ר' זלמניא האט זיך פראקענט פאמוליע און און
גשווינד אונזען גפארן מיט עטלעכע שעה שפעטער האבן פראקענט איין גאנצו
אירע קראנצוויין און האבן דו שטאט איין גענין און זענען גאנצן און דאך נאכער
זיין שטאט צו זוכן לר' זלמניא זיין האבן אים אויפ געטוישט
בקיצור וויא דאס פראנצוויין האבן אים נישט גענין האבן זיין דו שטאט אונזען
דאס גלאז און זענען און אנדער שטעט אים גאנצן ווען נאר זיין האבן
און נישט גענין זיין האבן געקענט צו פיל יהודים און איר ערליש איר ר' זלמניא
איר האבן גאנצט זיין ווייטן נישט קארן אונז ר' זלמניא און זיך גפארן מיט
זיין וועג און דו פראנצוויין זענען זיך מיט זייער וועג נאך פון צום פירן טאג און מער
נישט ווייט געווען פון ר' זלמניא פון צו דאס פראנצוויין נאר איין פראקענט פאר גייל נאך
וויא ר' זלמניא האט געקן וויא דו פראנצוויין געקן זייער איין גרויסע מחנה זאל
האט ער געקן אז פון ווא איין גרויסע מחנה קען ער נישט אנטלופן און האט זיך
ר' זלמניא מיטשט געווען און האט גהייסן זיין ווערן זאלן דעם וועג און וואס
און זאלן זיך אלץ אנדער שטעט קארן מען האט און גאט ווערן דעם גהייסן
הכלל דאס גאנצו חיל און דאך גינאננין און האבן קיינס נישט גפרענט וועסן
דאס פראקענט דאס ווערן געקן

בקיבור ר' זלמנא האט אויפ' גווארט. בוז דס גאנצ' חיל אזו אַלעס גיגאנגן
 דר נאך האט ער גיחיסען ווייטער פארין קארץ ר' זלמנא אז אן ניקסן
 מיט זינע וועגן און אזו איין אירט אריין וואס פון דעם אירט אזו גוועזן ווייט
 צו איין פעסטונג איין רוסשע מילע אזו האט ר' זלמנא נישקט איין שלוח צו
 דעם יעניראל וואס האט גיהאט צו שאסן אויפ' דעם פעסטונג אום צו פרעגן
 אוב ער וועט אים מיט זיין הויז גוונד אריין לאזן און פעסטונג אריין אזו האט
 גיפרעגט דער יעניראל פון דס פעסטונג ער וועסט נאר נישט ווער דער רבי
 זלמנא אזו ער קען אים נישט ווייז דער שלוח אזו צוריק גיטומען און האט
 לר' זלמנא דער צייט וואס דער יעניראל האט באמלדן דער ווייז האט רבי
 זלמנא גוואר גווארן אז דער קיבור אזו אויך און דעם פעסטונג אזו האט ער
 נאך אמאל גישיקט דעם שליח און האט אים אן גיזאגט געה צום קיבור איין
 און זאג אים וואס אויך פ'ר לאנג אזו איין דער שליח ווידער גיגאנגן און האט
 גיזאגט דעם קיבור וואס ר' זלמנא האט גיחיסן ווייז דער קיבור האט דר הערש
 אז ר' זלמנא איז דא אזו אזו ער מיט זיין גאנץ חיל אקעגן גיפארן אויך
 אלדרייט סאפעקס און ווייז זיין גענון וואו צווא זאמן ניקסען האפען וואו
 ר' זלמנא מיט דעם קיבור ניקשט און דער קיבור האט דר' זלמנא גיבעטן ער
 זאל וואו מיט אים און זיין קארטע זעצן נאר ר' זלמנא האט דעם קיבור זייער
 אויפ' גיבעטן ווייל ער האט נישט גיקענט אויפ' לאזן זיין הויז גוונד אזו האט
 זיך דר קיבור געזעט און ר' זלמנא קארטע קארטע אגאנגען וועג האבן דוא
 סאפעלעס זייער שוין גשפילט און ווייז פאלר זיין גענון ניקסען לעפן דער
 שטאט אזו האט ר' זלמנא איין היק גיגעפן אויך דעם פעסטונג און האט וואו
 אן גירעפן זיין אויך ווער אהער נישט אריין פארין און אויך הייס דור אויך נישט
 דא זיין אויך הייס אויך דור נישט אזו פ'ר חיל דא האלטן ווייל ר' זלמנא
 האט גיזעהן אז דאס פעסטונג שטעהט זייער אויך איין געמין
 קען דאס פעסטונג זייער גרינג איין געמין
 בקיבור ר' זלמנא האט מעריר נישט גיחיסן קאנען נאר צעהן סווינדמאן און
 דאס אויפ'גע זאל אוועק זיין קיין קיבור דארטון זאל זיין דער רעכטר
 שלוח הפלל ר' זלמנא האט רעגמאהל גיגאשן דעם קיבור אז ער זאל דוא
 פראנצוזען אריין לאזן און דער טוף מאסקווע ר' זלמנא האט גיזאגט אויך געה
 אז דער ווייטער וועט זיין זייער איין שטארקער ווייטער און דוא פראנצוזען זענען
 נישט גיוולט מיט קיין קעלט אזו ווייט אויך אז ווייז וועלן פ'ר קעלט אים שטארפן
 בקיבור עס אזו טאקע אזו גוועזן פ'ר ר' זלמנא האט גיזאגט הפלל דר קיבור
 האט

האט גיחיסן דס גאנצ' חיל נאך קיבור זיין איין צו ר' זלמנא האט ער אַלעס גיגעפן
 איין אויך נישט ווייט פון דעם קאנער און ווען דער קיבור האט גיגארפט צו ר'
 זלמנא אזו ער צוא אים גיגאנגען עס פלעגן אויך צוא ר' זלמנא צוא פארין
 בקיבור אזו איין מאהר האבן צוא גיטרעטן זייער פ'ר פראנצוזען צוא דעם
 ריטשען קאנער פון אללע סיד זאמען און מען האט דאס ריטשע חיל זייער פ'ר
 אום גיגריגט אזו איין דער ריטשער קיבור אלעס נאר גיגאפן לר' זלמנא
 און האט גיזאגט ריפ'ר רבי פעט להש' פאר פ'ר און פאר מיין חיל ווייל מור
 זענען פאלר פאר לארין מור קעגן נישט אגמלופין ווייל פון אלע פ'ר זיטען האט
 מען אונז פאלאנערט אזו האט ר' זלמנא גיזאגט פארקט אויך נישט גיטען וועט
 העקפין אויך הייס אז זייער חיל זאל נאר נישט טאהן אפירט נישט איין שאס פון
 אויך וועל מ'ה שטעלן און מיטען חיל בקיבור ר' זלמנא אזו מ'ה ארום גיפארן
 און האט מיט גיגעמין איין ספר מורה און זיין האנט און נאך צוויי יודים האט
 ער מיט גיגעמין און אזו אזו ר' זלמנא אריין גיגאנגען מיט דוא יודים צווישען
 דעם חיל און האט אויך גיהופן דאס ספר מורה און דער היק און האט אגשוייט
 גיגעפן אצור זאל דאס חיל אן הייבן צוא פראנצוזען הפלל זיין האבן מ'ה
 אן גיהופן צוא פראנצוזען קארטע עס אזו פון דר פראנצוזען קיין דרישען מיט נישט
 אויפ' גיגעפן און דעם פראנצוזען קיבור האט מען גיפאנגען און מען האט
 דאס פאר שיקט אויך זייער איין ווייט אגול אויך דעם ים
 בקיבור נישט באגן דער נאך און ר' זלמנא קראנק גיגארן און האט גיקאסט
 צוואה אז אהר הפסידה זאג מען אים פירען קיין הארין ווייז דארטן
 זינען גדול הדור דער גאון אזו ער גיפאר גיגארן און מען האט זיין צוואה
 גיגאלטן מען האט אים גיפירט ווייז ער האט גיחיסן מען האט אים זיין רעכט
 גיטאן פ'ר אים אן שטענדיג גינעזן אזו ווייז דער ריטשער קיבור אזו גיגאר
 גיגארן אזו ר' זלמנא און נאכער גיגארן האט ער זייער גיגוינט און האט גיקאסט
 אים פארען אויך זיין קבר איין זייער שנייע מועד וואס אועלכו פינדעט וואו נישט
 אויך דער גאנצער וועלט און דער קיבור האט אגזען גיגעפן אז עס זאל אייביג
 לעפן אים איין וואו גיין און אייביג זאל מען אויך זיין קבר גרענין לאהמפען
 און ער הייס הויז גינען לעפן אים וואקען אין דוא לאהמפען פרעגן זיין זכות
 זאל אונז בייא שטיין הש' זאל אונז אלע יודים העלפן אן מור זאנען זוכה
 זיין אזו צוא בעגלעקען פ'ר ר' זלמנא האט בעגליקט אויך זיין עלטר גיכוחל
 און גיגאט פאר אים זיין עלטר אמן

אגרות ארץ ישראל

מרבנן ותלמידיהן

בשעת מאסרם של החסידים בראשית שנת תקנ"ט, כשבאו לעצור את החסיד ר' משה ב"ר יצחק מוויז'ניץ, לא נמצא הלה בביתו. בחיפוש שנערך אצלו מצאו את אוצר המכתבים והקבלות שנשלחו אליו מאה"ק, בהיותו הגבאי המקומי למעוץ א"י.

הדפסנו כאן את רובם של המכתבים, אך לא את כולם. העיקרון שהנחה אותנו בבחירת המכתבים היה, לתת לפחות מכתב אחד מכל איש, ובאם אדם חשוב הוא או שהמכתב בעל תוכן – ניתנו גם כמה מכתבים מאותו כותב.

סכומי הכספים לא נעתקו, והם ענין לענות בו בשעה שיודפסו כל המכתבים בשלימותם. עיקר הקושי נובע מכך שבאותה שעה הלכו כמה סוגי מטבעות, ויש לדקדק היטב ולעמוד על יחסי המטבעות והשערים.

בהערות השתדלנו לזהות את כל הכותבים, ואגב כך נתבררו ונתחדשו כמה פרטים חשובים – בעיקר בנוגע לביוגרפיות האישיות, אך לא באשר ליישוב החסידי כשלעצמו.

ולא הייתי יכול לעמוד על בירורם של דברים, אלמלא נדפס זה עתה הספר 'יסוד המעלה' – דברי הימים ליישוב החסידים בא"י – מאת הרה"ח ר"א סורסקי, שהיה לי לעינים. והוא הנזכר כאן כמעט בכל הערה והערה, בשם 'יסוה"מ'.

מהאוסף כולו מקבלים אנו תמונה נאמנה ומדוייקת מהיקף תמיכת החסידים שבוויז'ניץ באחיהם שבאה"ק, אך זו תמונה חלקית בלבד, כל עוד אין אנו יודעים איזה אחוז היוו משלוחים אלו מכלל התמיכות שנשלחו מחו"ל לא"י.

אגרות ארץ ישראל

מרבנן ותלמידיהן

מהרה"ק אדמו"ר מו"ה אברהם הכהן מקאליסק

[א]

כבלות מקבוצת הכסף מאחינו אנ"ש דק"ק ווידו יצ"ו משנת תקנ"ב לפ"ק פעה"ק טבר"י תובכ"א

מו' משה בן ביילא בניו שי' דוב יעקב שלמה יוסף . . . . . שלשה רובל
 בנו חיים דוד ושכנא בתו שיינא בני שרה . . . . . שרה ?
 מו' יצחק בן פריידא . . . . . שבעה זה'
 מו' ישראל בן פייגא בנותיו רחל רבקה בנות פריידא . . . . . א' רובל
 מו' צבי הירש בן שיינא . . . . . חצי רובל
 מהמנין דק' הנ"ל ב' רובל ד' זה'

סך הנ"ל נמסר ליד אה' הוותיק מו' יונה מקאמין¹ שימסור לידי אה' גובה נאמן מופ' מו' יעקב סמוליאנר נ"י² לשולחם
 לארה"ק, ובעה"י הובא לידי בשלימות, ולאות אמת ולראי' באתי עה"ח בחודש אדר תקנ"ב לפ"ק פעה"ק טבר"י תובכ"א,
 נא אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

היום נתתי לרש"י אה"י אצ"ל ונתנו לי מאתינת אצל אצל אצל
 יו' משה בן ביילא בניו שי' דוב יעקב שלמה יוסף . . . . . שלשה רובל
 בנו חיים דוד ושכנא בתו שיינא בני שרה . . . . . שרה ?
 מו' יצחק בן פריידא . . . . . שבעה זה'
 מו' ישראל בן פייגא בנותיו רחל רבקה בנות פריידא . . . . . א' רובל
 מו' צבי הירש בן שיינא . . . . . חצי רובל
 מהמנין דק' הנ"ל ב' רובל ד' זה'

1. גובה מעמדות ברוסיה וגם שד"ר להולכה לא"י. וראה אצל מ' וילנסקי, 'היישוב החסידי בטבריה', עמ' 63 מס' 65 אודות אגרת רבינו הזקן שכותרתה היא: מכתב אדמו" הרב מוהר"ש זלמן מלאוני תקנוא"ו בשעת שילוח אחר מאה"ק ע"י השד"ר מוה' יונה מקאמין. (וראה עוד שם לפי מפתח-השמות, וביסוה"מ ח"ב עמ' רסה, ערב).
 2. הגובה הראשי של כסף המעמדות ברוסיה. נזכר פעמים רבות באגרות רבינו הזקן (וראה גם אצל רשד"ב לוין, 'תולדות חב"ד באה"ק', עמ' י, יג ועוד), וכן בתשובותיו בעת מאסרו השני (לעיל עמ' 93), ושם ששם אכיו לייב, ובחתימתו שלו עצמו (יסוה"מ ח"ב עמ' שו) שם אכיו ארי' ליב (וראה גם חתימתו באג"ק רבינו עמ' עט ב"ר א"ל). וראה עוד אודותיו אצל וילנסקי (לעיל הע' 1) לפי מפתח-השמות.

[Handwritten notes in Tamil script]

מו' יצחק במו' ארי' וויטעפסקר	ג' זה' וחצי
בנו מו' משה	ד' זה' וחצי
מו' רפאל בהרב מו' שלמה ⁴	י"ז זה' וחצי
מו' ישראל במו' חיים	ג' זה' וחצי
מו' משה במו' מאיר כ"ץ	ד' זה' וחצי
מו' רפאל במו' מרדכי	ג' זה' וחצי
מו' ירמי' במו' משה	רבע רובל
מו' יצחק במו' שמעון כ"ץ	ג' זה' וחצי
מו' אלי' במו' ארי' ליב כ"ץ מאניקסט	ג' זה'
מו' משה במו' אברהם	רבע רובל
מו' צבי הירש במו' יוסף ⁵	ג' זה' וחצי
מו' יהודא ליב במו' אברהם	ג' זה'

3. אנשי שלומנו,

4. מראשי החסידיים שנעצרו בשנת תקנ"ט ונשלחו לפטרבורג (ראה אודותיו לעיל מסמך ז מס' 27).

5. שו"ב. גם הוא בין העצורים דשנת תקנ"ט שנשלחו לפטרבורג (ראה אודותיו לעיל מסמך ז מס' 25).

מו' אברהם במהר"י ליב ..... ג' זה' וחצי
מו' קלונימוס במו' לפידות ..... רבע רובל
מחלוקת המנין דא"ש דק' הנ"ל ..... י"ב רובל ג' רבע
ס"ה עולה תשעה עשר רובל ד' זה' וחצי, סך הנ"ל מסרו ליד אהו' גיסי מו' שלמה מבייעשינקאוויץ⁶ שימסור ליד
אהו' ציר נאמן מופ' מו"ה יעקב סמוליאנר נ"י לשלוח לארה"ק, דהיינו סך י"ב רובל ח' זה' לי הח"מ והמותר
סך ששה רובל ששה זה' וחצי לעשות כפי שנרשם בדף מיוחד, ובעה"ה הובא לידי בשלימות, ולאות אמת ולראי' באתי
עה"ח בחודש אדר תקנ"ד לפ"ק פעה"ק טבר"י תובב"א.
נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

[illegible]

[T]

בעהש"י פ"ק טבר"י תובב"א תקנ"ד לפ"ק.

שלוש מחזיק ברכה, לאנשי לבב פתוחה, ה"ה אה' חביבי נפשי המופלאי' ומופלגים, נגידים ונדיבים, הוותיקין ואנשי מעשה דק"ק ווידז נ"י, וכיחוד להגבאים שלום רב.

אחרי השלום קודם לברכה, למען תהי' יראתם קודמת, ולמען תהי' תורת ר' בפיהם אמת, ושובע שמחות את פניהם נעימות, בימים נצח כיר"א.

מפתח שפתי משרים (אף?) שלום לארץ ולדרים עלי' ואנשי לכבי, ואני וביתי ונכדי חביבי האברך אה' כ"מ ישראל אלעזר נ"י ב"ה שלום הכל, כן יברכם ד' בכל, ושמועה טובה תדשן שהגיעו משולחינו בעז"ה שלום בחודש מרחשון עם כל כסף המוקדשין, וכל כתבי הקודש ומשמעות דורשין, ויום בואם הי' לנו לשמחה ולששון, על טוב שלומכון כי רב הוא, ועל כל הטוב ההוא, אה' ידידי אין קץ לכל עמלכם, אשר עמלתם וגדלתם וקידשתם, הקדש עילוי ומעלין בקודש, ישמחו במתנת חלקם אוכל קודש, אשי ד' בנחלתו יאכלון על טהרת הקודש, ובשמו יגילון כאנשי המקדש, אין תמורה עושה כיוצא בה, יקרה היא מפנינים וכל חפצי לא ישוו בה, והי' כאשר יקרו מאוד מעשיכם, כן תיקר נפשכם בעיני ד' יתן לכם כלבבכם וכל עצתם ימלא, ואני תפלה, על כל הכתוב באגרותיהם הנעימות, ודורשי רשומות, הלא המה כתובים על לוח לבי ומעי הומות, והיו לזכרון בין עיני אל ד' ויענני מהר קדשו

6. גובה למעמדות ברוסיה, גיסם של מוהר"א מקאליסק ואחיו ר' דוד (ראה מכתב יט) וגם גיסו של ר' משה מאוסטרובונה (ראה מכתב לו). נזכר באג"ק רבינו הזקן עמ' פד, ומכאן נראה להקדים את שנת התמונתו לגביית המעמדות (ראה שם עמ' תלד). וראה להלן מכתב ג.
7. בנו של ר' אלכסנדר במוהר"א מקאליסק שמת על פני אביו, ראה יסוה"מ עמ' קד, קלד (ושם שמו ישראל אליעזר, אך כאן ולהלן במכתב ו', וביסוה"מ ח"ב עמ' קעג ניכר שהקריאה **אלעזר** היא הנכונה). וראה גם הע' 26.

סלה. והנה מברכת הארץ אם אמנם מבורכת היתה השנה, עדיין היוקר פעמים שלש כסדרן, אין כאל ישורון, לו נחכה, לטובה ולברכה, עד עולם סלה, עד כי יבא שילה.

ד' המעתיר בעדם נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

הנה בהיות שלא יחדתי הדיבור להשיב לכל יחיד על מכתבו ומבוקשו בפרטיות כי כבד עלי הדבר לא יכולתי עשוהו, ע"כ אמרתי להודיע אמת נכון הדבר כי ראה ראיתי את כל הכתוב בפנקס שבא אלי וחותם יד כל איש במשאלות לבו כתוב ורשום ובאו עה"ח ה"ה כ"מ משה ב"מ יצחק⁸ וכ"מ ירמי' בן בתי' וכ"מ ישראל בן פייגא וכ"מ אליהו בן גיטל וכ"מ משה בן (לפשה?) וכ"מ אלי' בן פאייע וכ"מ שמעון בן רעצה וכ"מ יהוד' ליב בן לאה וכ"מ רפאל בן ביילה וכ"מ משה בן ביילה וכ"מ יהודא ליב בן פריידא וכ"מ רפאל בן גיטל וכ"מ צבי בן שיינא ואחיו יצחק, וגם מכתב הכללי בחותם יד הגבאי הנ"ל, את הכל ראו עיני ולבי לחוקקי לזכרון לחלות פני אל על כל פרטי פרטים לעורר רחמי עליהם ולקשרם ולחקקם על לוח לבי ומעי המו אל ד' ויענם משמי קדשו סלה.

נאו' אברהם כ"ץ הנ"ל מעל"ד.

[ה]

קבלות מקבוצת הכסף מאחינו אנשי לנבינו דק' ווידו משנת תקנ"ה לפ"ק פעה"ק טבר' תונב"א

מו' אברהם במוה"ר ליב מאסף ..... י"ג זה'
מו' אלי' במו' יהודא ..... רבע רובל
מו' אליעזר במו' שמעון סג"ל ..... רבע רובל
מו' אלי' במו' פנחס מהארוצשיק ..... ו' זה'
מו' דוד במו' בצלאל ..... רבע רובל
מו' אליעזר במו' זלקינד ..... ד' זה'
מוהר"א ליב במו' מרדכי ..... ב' זה'
מ' גרשון במו' יוסף ..... רבע רובל
מו' גרונם כ"ץ ..... ד' זה'
המנוח דוד במו' משה ..... רבע רובל
מו' דוד במו' יצחק מויטעפסק ..... ד' זה'
בעד בנו כמר ארי' ליב ..... ד' זה'
מו' דוד במו' משה בן שרה ..... ד' זה'
מו' יצחק במו' ארי' מויטעפסק ..... ד' זה'
מו' יהודא אידל במו' יצחק כ"ץ אמו פריידע ..... ד' זה'
בעד בנו יצחק בן העני' ..... ב' זה'
מו' ישראל במו' חיים ..... ג' רבע
מו' יהודא ליב במו' אברהם ..... ו' זה'
מו' יצחק במו' שמעון כ"ץ מאסף ..... י"א זה' וחצי
מו' יצחק במו' מרדכי ..... רבע רובל
מו' יעקב במו' אהרן ..... ד' זה'
מו' יעקב במו' דניאל ..... רבע רובל

8. עמד להיעצר עם החסידים בשנת תקנ"ט, אך לא מצאוהו (ראה אודותיו לעיל מסמך ז מס' 24). גבאי מעות א"י בווידו וברשותו מצאו אז את כל הקבלות שנשלחו מא"י לאנשי ווידו. הוא ואביו הם הנזכרים לעיל ולהלן בכמה מכתבים ולעתים בתוספת "מויטעפסק", אך זאת על שם שמוצאם משם, אבל הם עצמם התגוררו בווידו.

מו' ישראל במו' מאיר ..... ד' זה' .
 מו' משה במו' אברהם ..... רבע רובל
 מו' לפידות חלאוונה בן רבקה⁹ ..... ד' זה' וחצי
 מו' משה במו' יצחק גא"י¹⁰ מוויטעפסק ..... כ"ג זה' וח'
 מו' משה במו' ישראל כ"ץ ..... ד' זה'
 מו' משה במו' מאיר כ"ץ ..... ג' רבע
 מו' נפתלי הערץ בהרב ..... ד' זה'
 מו' צבי ב"ר יוסף ..... ג' רבע
 אחיו מו' יצחק ..... רבע רובל
 מו' יעקב במו' משולם פייוויש ..... רבע רובל
 מו' יוסף במו' מנחם ..... רבע רובל
 מו' שמאי בן עלקע מקאבנע ..... ד' זה' וחצי
 מו' זאב במו' דניאל ..... רבע רובל
 מו' רפאל בהרב מו' שלמה ..... ג' רובל
 הנגיד מאיר במו' רפאל מוילנא¹¹ ..... ד' זה'
 מו' ירמי' במו' משה ..... ד' רובל
 מו' שלמה זלמן במו' אליעזר דוקארער ..... ד' זה'
 מו' דוד בע"מ¹² של ש"כר ..... ד' זה'
 מהתאמצותם¹³ של אנשי ווילנא הנ"ל ..... ג' רבע
 מהתאמצות מו' אלי' במו' דוד מהארוצשיק ..... א' רובל וחצי
 מו' ברוך במו' אלי' ..... ג' רבע
 מו' יצחק במו' צבי ..... רבע רובל
 מהתאמצות הגבאי' ..... ו' רובל ג' זה'
 מהתאמצות מו' אברהם ש"כ מאסף ..... א' רובל
 פ"ג מו' אלי' במו' פנחס הנ"ל ..... רבע רובל
 פ"ג מ' דוד במו' בצלאל ..... רבע רובל
 פ"ג מו' ירמי' במו' משה ..... א' ג"ש
 ס"ה עולה על מעות כסף ל"ב רובל ח' זה' ה"ק¹⁴.
 מלבד אשר נשלח על ג"ח ועל הכנסת כלה כפי שמבואר לעיל, וכל הסך הנ"ל נמסר לאה' גיסי המופ' מו' שלמה מק'
 בייעשנאווין יצ"ו בכדי שימסור לאה' ציר נאמן מופ' מוהרי"ס¹⁵ נ"י לשלוח לארץ הק', דהיינו סך כ"א רובל ח' קט'
 לי הח"מ, והמותר סך י"א רובל ז' זה' ז"ק לעשות בהם כפי שנרשם בדף מיוחד, ובעה"י הובא לידי בשלימות, וכמו
 כן הסך הנשלח בשנה דאשתקד כפי הפנקס משנת תקנ"ד קבלתי הכל בשלימות, ומפני גודל הטרדא ורב הטורח
 לא כתבנו קבלות פרטיות כדרכנו תמיד.
 ולאות אמת וצדק באנו עה"ח בחרדש אדר תקנ"ו לפ"ק פעה"ק טבר' תובב"א, נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר א"כפנדר
 כ"ץ זללה"ה

9. ב"ר ברוך, מן החסידים שנעצרו בשנת תקנ"ט (ראה אודותיו לעיל מסמך ז מס' 26).

10. גבאי ארץ ישראל (וראה לעיל הע' 8).

11. החסיד הידוע ר' מאיר רפאלס מוילנא, מראשי החסידים שנעצרו בתקנ"ט ושנשלחו לפטרבורג (ראה אודותיו לעיל מסמך ז מס' 1).

12. בעל-מלאכה.

13. התאמצות היינו איסוף כספים מאנשים שונים ששמותיהם אינם מופיעים ברשימה עצמה. וראה באג"ק רבינו (עמ' קנד) דמשמע שם

דהיינו כספים שנאספו ע"י הגבאי (לאפוקי הכספים שמצא מן המוכן ממה שהופרש מכבר).

14. ה' קטנים (או ה' קופיקות), ועד"ז ז"ק היינו ז' קטנים (או קופיקות) וכו'.

15. ר' יעקב סמיליאנער (וראה לעיל הע' 2).

שלום טוב מרבנן טוב לטובייני חכימי יהודאי תוונא דליבאי אהובים חביבים נגידים ונדיבים מופלגי תורה ויראה הוותיקין דק"ק ווידז נ"י.

אחרי דרוש אחי שלום שלום כפול יהי וירכו שנים בנים ובני בנים מזון ומחי', ואלה המצות אשר יעשה האדם אותם וחיו יחי'.

את אחי אנכי מבשר רב שלומי שלום ביתי ונכדי המופלא מוהר"ר ישראל אלעזר וביתו נ"י, שלום כל אחינו גדולים וקטנים שלונ'ם ורעננים בבית ה' עליהם יחיו, שלום המשולחים המופלאי בתורה ויראה מוהר"ר דובער במוהר"ר משה קאפיל מדובראוונה¹⁶ ומוהר"ר אלעזר מדיסנא נ"י,¹⁷ המה צלחו ובאו בחודש טבת שלום הגיעו בעזה"י הכל שלום בפרט וכלל, ותהי' בעיני כמוצא שלל, ואשיש כעל כל הוני בהסבי עיני לנגדם המה הרהיבוני יותר מכל מיני נעימות בימיני, מרוב אהבתם אף חובב חיבתם הנה ערכו לנפשי יתר על כל תשוקתי.

שלום טוב מרבנן טוב לטובייני חכימי יהודאי תוונא דליבאי
אהובים חביבים נגידים ונדיבים מופלגי תורה ויראה הוותיקין
אחרי ווידז נ"י

אחרי דרוש אחי שלום שלום כפול יהי וירכו שנים בנים ובני בנים
מזון ומחי' ואלה המצות אשר יעשה האדם אותם וחיו יחי'.

את אחי אנכי מבשר רב שלומי שלום ביתי ונכדי המופלא מוהר"ר ישראל אלעזר וביתו נ"י,
שלום כל אחינו גדולים וקטנים בבית ה' עליהם יחיו, שלום המשולחים המופלאי בתורה ויראה מוהר"ר דובער במוהר"ר משה קאפיל מדובראוונה¹⁶ ומוהר"ר אלעזר מדיסנא נ"י,¹⁷ המה צלחו ובאו בחודש טבת שלום הגיעו בעזה"י הכל שלום בפרט וכלל, ותהי' בעיני כמוצא שלל, ואשיש כעל כל הוני בהסבי עיני לנגדם המה הרהיבוני יותר מכל מיני נעימות בימיני, מרוב אהבתם אף חובב חיבתם הנה ערכו לנפשי יתר על כל תשוקתי.

ואחרי דרוש אחי שלום שלום כפול יהי וירכו שנים בנים ובני בנים מזון ומחי' ואלה המצות אשר יעשה האדם אותם וחיו יחי'.

והנה כל כתבי הקודש וכסף הקדשים המובא בית ה' ע"י הנזכרים ונעשים קרבן לשמן כשרים ועלו לידינו בשלמות כה לחי בימינם נעימות, גם אשתקד כי השתא המורם מהם כיוצא בהם, מקובל ברצון לא חסר דבר. ובגין דא צריך למודעי כפעם בפעם לשנות הידוע ולשלש שיהי' לבם נכון ובטוח שכל כתביהם קורא אני אליהם יחד כולם תמיד עיני לה' אלקים במ' יהיו כחותם על לבי ולזכרון לפני ה' יברכם אכי"ר.

ד' הדש"ת ומעתיר עבורם בכל עת נאו' **אברהם בלא"א מוהר"ר אַלְבֶּסְנֶדֶר כ"ץ** זללה"ה

ואדברה נא שלו' הגבאי המופלג כ"מ משה ב"מ יצחק מוויטעפסק נ"י ולהמאספים המופלאי' כ"מ אברהם במהר"י נ"י ומ' יצחק ב"מ שמעון כ"ץ נ"י הם העומדי' על משמרת הקודש יצו ה' אתם את הברכה וחיים כימי שמים, ד' **אברהם כ"ץ הנ"ל**.

16. נזכר גם באג"ק רבינו הזקן עמ' פג"פד: "ברם זכור אותו האיש לטוב, ה"ה הרבני המופלא הוטיק מו' דוב בער שד"ר הנ"ל, אשר השליך נפשו מנגד לעבור ארצות ימים בשנה שעברה, להיות שליח להולכה והבאה, להביא כסף הקודש לאה"ק תובכ"א, כי לא הי' שליח אחר זולתו והי' בסכנות עצומות בהליכה וחזרה, והי' הצילו מכל צרה בזכות [רבותי?] ואחינו יושבי אה"ק תובכ"א. ולזאת זכה לנפשו, והסכמת כולם כאחד בשפה ברורה ובנעימה, להיות מיושבי אה"ק תובכ"א, ולהיות שד"ר בשנה זו" (וראה עוד שם עמ' עד, תלד). וראה תולדות חב"ד באה"ק עמ' יד, כו"כ. ביאת שני השד"רים הללו נזכרת גם במכתב אחר של מוהר"א מקאליסק משנת תקנ"ו (יסוה"מ ח"ב עמ' רכו), וראה בדבר בירור התאריך אצל וילנסקי (לעיל הע' 1) עמ' 124. שליחותו (הראשונה?) של ר' דובער דובראוונר נזכרת גם במכתבו של רי"ל קאמינר משנת תקנ"ה (להלן מכתב כו) עי"ש.
17. שליחותו זו נזכרת גם במכתב אחר של מוהר"א מקאליסק (ראה בהע' 16), ונראה שביאתו זו עלייתו. אודותיו ראה לפי מפתח-השמות באג"ק ובס' תולדות חב"ד באה"ק ואצל וילנסקי (לעיל הע' 1). בית-רבי ח"א עמ' עו.

מהרה"ק מו"ה משה בהרה"ק אדמו"ר רמ"ם מוויטעבסק

[T]

קבל' לאנ"ש דק"ס ווידו יצ"ו על נ"ל¹⁸ משנת תקנ"ג לפ"ק לר' משה בהרב נ"י

..עולת מנחתם הגיעני בשלימות ובהוצאה מועטת ע"י אה' הגובה נאמן כמוהרי"ס שהגובה לידו ע"י אהו' הגובה כמוהר"ש מביעשינקוויץ נ"י.

ולראי' באתי על החתום היום יום י' לח' אדר ראשון פה עיר הקודש טברי' תובכ"א משה בהמנות כ"מ מנחם מענדל זללה"ה

[illegible]

ב"ה פעה"ק טבריא ת"ו תקנ"ד לפ"ק.

החיים והשלו' לאה' א"ש המופלאים וותיקין ונדיבים אנשי שלומינו דק"ק ווידו יצ"ו ג"י.

עתה יבושרו משלומי הטוב ע"ש כב"ב ואמא¹⁹ שלו', וביחוד שלו' בני הבן יקר המופלא מ' שמואל לעבין,²⁰ ואי"ה נצפה ליום חתונתו למז"ט על חג שבועות הבע"ל, ושלו' כל אחינו אנשי קודש חיים ושלו' הכל שלום, ובפרט כבוד אדמו"ר ע"ר הרב מוהרא"ך²¹ עכ"ב שוי"ר.

השלוחין דהאי שתא באו שלו' בחודש מרחשוון העבר, שלו' בכל הכסף והמכתב, ונדבותם בא אלי בשלימות. וד' ישלם פעלם ומשכורתם כפולה, ואני תפלה לאלד' יברכם יאר פניו אתם סלה. ועל כל משאלותם לטב על מקום מנוחת אבא ז"ל אנכי אנכי אזכירה ישמע אל ויענם מהר קדשו סלה.

כ"ד א"נ ודורש טובתם משה בהמנוח כ"מ מנחם מענדל זללה"ה

ב"ה פעה"ק טבריא ת"ו תקנ"ד לפ"ק
 החיים והשלו' לאה' א"ש המופלאים וותיקין ונדיבים
 אנשי שלומינו דק"ק ווידו יצ"ו ג"י
 עתה יבושרו משלומי הטוב ע"ש כב"ב ואמא¹⁹ שלו'. וביחוד שלו' בני הבן יקר המופלא מ' שמואל לעבין,²⁰ ואי"ה נצפה ליום חתונתו למז"ט על חג שבועות הבע"ל, ושלו' כל אחינו אנשי קודש חיים ושלו' הכל שלום, ובפרט כבוד אדמו"ר ע"ר הרב מוהרא"ך²¹ עכ"ב שוי"ר.
 השלוחין דהאי שתא באו שלו' בחודש מרחשוון העבר, שלו' בכל הכסף והמכתב, ונדבותם בא אלי בשלימות. וד' ישלם פעלם ומשכורתם כפולה, ואני תפלה לאלד' יברכם יאר פניו אתם סלה. ועל כל משאלותם לטב על מקום מנוחת אבא ז"ל אנכי אנכי אזכירה ישמע אל ויענם מהר קדשו סלה.
 כ"ד א"נ ודורש טובתם משה בהמנוח כ"מ מנחם מענדל זללה"ה

19. באחד ממכתביו מזכיר הוא את שמו ושם אמו: אני משה בן שימא (יסוה"מ ח"ב עמ' קעב).

20. ראה אודותיו ביסוה"מ עמ' נח, קמג. וראה שם ממכתב אביו מוהר"מ (יסוה"מ ח"ב עמ' קצד) כי שידוכי בנו נעשו בשנת תקנ"ב, ועתה נמצאנו למדים כי חתונתו נועדה לאחר חג השבועות תקנ"ד. אלא שבין כתיבת המכתב הנוכחי (כנראה בחודש אדר תקנ"ד) לבין מועד חתונתו שחל"ה.

21. עטרת ראשנו הרב מוה"ר אברהם כהן.

קבלות מ' משה בהרב מ' מנחם מענדל זללה"ה פע"ה טבר' תוב"ב ע"נ א"ש 22 דק"ק ווידו

מ' אברהם ב"מ יהודא ליב מאסף	חמשה זהו'
מ' אלי' ב"מ פנחס	א' ג"ש
מ' אליעזר ב"מ זלקינד	א' זהו'
מ' גרונם כ"ץ	א' זהו'
מ' דוד ב"מ יצחק	א' זהו'
בעד מ' ארי' ליב	א' זהו'
מ' דוד ב"מ משה	א' זהו'
מ' יצחק ב"מ ארי'	א' זהו'
מ' יהודא אידל ב"מ יצחק כ"ץ	א' זהו'
מ' ישראל ב"מ חיים	רבע רוביל
מ' יהודא ליב ב"מ אברהם	שני זהו'
מ' יצחק ב"מ שמעון כ"ץ מאסף	ג' זהו' וחי'
מ' יעקוב ב"מ אהרן	א' זהו'
מ' ישראל ב"ר מאיר	א' זהו'
מ' לפידות חלאוונא	א' ג"ש
מ' משה ב"מ יצחק גא"י	א' רוביל
מ' משה ב"מ ישראל כ"ץ	א' זהו'
מ' משה ב"מ מאיר כ"ץ	רבע רוביל
מ' נפתלי הערץ בהרב	א' זהו'
מ' צבי ב"מ יוסף	רבע רוביל
מ' שמאי מקבנע	א' ג"ש
מ' רפאל בהרב מ' שלמה	א' רוביל
הנגיד מ' מאיר ב"מ רפאל	א' זהו'
מ' שלמה זלמן ב"מ אליעזר	א' זהו'
מהתאמצות מ' אלי' ומ' דוד	חצי רוביל
מ' דוד בע"מ של יִשְׁכָּר	א' זהו'
מהתאמצות של אנשי ווילנא	רבע רוביל
מ' ברוך ב"מ אליהו	רבע רוביל
מהתאמצות הגבאים הנ"ל	ב' רוביל

כל הנ"ל קבלתי בשלימות ע"י המשולחים דהא שתא, ומשנת תקנ"ד הגעני בשלימות ד' אהו' בלב ונפש ד"ש א"ש, (נאום?) משה בהמנוח כ"מ מנחם מענדל זללה"ה

היה זה? מה עשה? ידוע יתכן לאלה שיש להם חזון.

1711 67 28 29

א' חכמה	ב' חכמה	ג' חכמה	ד' חכמה	ה' חכמה	ו' חכמה	ז' חכמה	ח' חכמה	ט' חכמה	י' חכמה	יא' חכמה	יב' חכמה	יג' חכמה	יד' חכמה	טו' חכמה	טז' חכמה	יז' חכמה	יח' חכמה	יט' חכמה	כ' חכמה	כא' חכמה	כב' חכמה	כג' חכמה	כד' חכמה	כה' חכמה	כו' חכמה	כז' חכמה	כח' חכמה	כט' חכמה	ל' חכמה
א' חכמה	ב' חכמה	ג' חכמה	ד' חכמה	ה' חכמה	ו' חכמה	ז' חכמה	ח' חכמה	ט' חכמה	י' חכמה	יא' חכמה	יב' חכמה	יג' חכמה	יד' חכמה	טו' חכמה	טז' חכמה	יז' חכמה	יח' חכמה	יט' חכמה	כ' חכמה	כא' חכמה	כב' חכמה	כג' חכמה	כד' חכמה	כה' חכמה	כו' חכמה	כז' חכמה	כח' חכמה	כט' חכמה	ל' חכמה

ב ה' זלזל גלותו יי' המלכות גדולה וסודותיה

မဟာဗျူဟာဝိဇ္ဇာတိရစ္ဆာန်ကြီး၏ အမည်မှာ မဟာဗျူဟာဝိဇ္ဇာတိရစ္ဆာန်ကြီး ဟူသည်။

John B. Jones

קבלות מחסידי ארץ ישראל

[7]

קבלות סבוצות הבספ מא"ש דק"ס ווידו

..כל הנז' הגיעני ובא לידי בהוצאה מועטת ע"י אה' ויד'ן ציר נאמן לשולחיו הגובה הגדול כ"מ יעקב סמאלייניר נ"י, ותיכף לגטילה ברכה על העבור!] ותפילה על להבא שיזכו ליתן ביתר שאת ויתר עוז מרוב כל, ויזכו להני תלתא דלא תלין בזכותא, ויעלו לציון ברינה כיר"א, דברי אה' מלב ונפש אהרן הקטן סמלייניר ²³

[illegible]

23. ר' אהרן ב"ר מאיר ("ר' אהרן הקטן"), משמשו של מוהרמ"מ מוויטבסק. ראה יסוה"מ עמ' קא.

[illegible][illegible]

- 284 —

קבלת ר' זוסמן ובנו ר' משה מק' וזידו שהגיע טבת התקנ"ו(?) (מ"בז)

..והקריבו זו קבלת דמים הנזכרים ונעשים קרבן לשמן כשרים, ועלו לידנו בשלימות ידים מוכיחות מן הכתוב יש להם סמיכות שכך מקובלנו כפי הכתוב את כל ונוכחת, ואשתקד שלא פירש הכתוב ילמוד סתום מן המפורש, ומעתה עלינו לברך שתיים על נטילת ידים וברכת המוציא לחם בארץ למען ירחיב ה' להם ופרו בארץ, כמאמ' מתן אדם ירחיב לו ויברכך בגללו.

הכ"ד הדש"ת אליעזר זוסמן במהרי"ז²⁸, וכן דברי פי חכם בני מוה"ר משה נ"י

קבלת וסין אר"י מק' וזידו שהגיע טבת התקנ"ו(?)
 וקריבו זו קבלת דמים הנזכרים ונעשים קרבן לשמן כשרים, ועלו לידנו בשלימות ידים מוכיחות מן הכתוב יש להם סמיכות שכך מקובלנו כפי הכתוב את כל ונוכחת, ואשתקד שלא פירש הכתוב ילמוד סתום מן המפורש, ומעתה עלינו לברך שתיים על נטילת ידים וברכת המוציא לחם בארץ למען ירחיב ה' להם ופרו בארץ, כמאמ' מתן אדם ירחיב לו ויברכך בגללו.

[טז]

היום יום ב' לחודש אדר פה ק"ק טבריא ת"ו.

שלום לאהוביי אחיי ורעיי ה"ה המופלגים הוותיקים והחסידים כ"ר רפאל בנו יצחק ובנו המופלג כ"מ משה ואחיו והמופלג כ"מ רפאל ומ' ישראל וכל המנין בכלל.

אתנו ב"ה החיים והשלום כה יתן וכה יוסיף עד ב"ג א"ס.²⁸ הגה אהוביי הגם שלא הי' כהיום העת מספיק לכתוב הקבלות כאשר יבואר באגרת אדמו"ר מ' אברהם הכהן שי', עכ"ז לא מנעתי מליכתוב לידועי ומכיריי וקבלתי נ"ל הטהור הכל בשלימות ישלם ה' פעלם ונזכה לשמוח יחד באה"ק ב"ב א"ס.

כ"ד א"נ אליעזר מדיסנא²⁹

ופרוס בשלום המופלג

מ' אליהו הכהן אם הוא שם ש"ב.

היום יום ב' לחודש אדר פה ק"ק טבריא ת"ו
 שלום לאהוביי אחיי ורעיי ה"ה המופלגים הוותיקים והחסידים כ"ר רפאל בנו יצחק ובנו המופלג כ"מ משה ואחיו והמופלג כ"מ רפאל ומ' ישראל וכל המנין בכלל.
 אתנו ב"ה החיים והשלום כה יתן וכה יוסיף עד ב"ג א"ס.²⁸ הגה אהוביי הגם שלא הי' כהיום העת מספיק לכתוב הקבלות כאשר יבואר באגרת אדמו"ר מ' אברהם הכהן שי', עכ"ז לא מנעתי מליכתוב לידועי ומכיריי וקבלתי נ"ל הטהור הכל בשלימות ישלם ה' פעלם ונזכה לשמוח יחד באה"ק ב"ב א"ס.
 כ"ד א"נ אליעזר מדיסנא²⁹
 ופרוס בשלום המופלג
 מ' אליהו הכהן אם הוא שם ש"ב.

²⁸. ביאת גואל אמן סלה.

²⁹. ראה לעיל הע' 17.

כ"ד ארי' לייב א"ב³⁰ מצפת תובב"א

مجلس

ר"ג.

נרבת אנ"ש דק"ק ווידו ל' לשמי אשר

..קבלתי בשלימות כפי הנרשם מאת כל איש אשר נדבה רוחו לתת הנמסר ליד הגובה הנאמן ג"י, כספיקם בא אלי, שלום לכם אל תראו, אלקי אבותיכ' יתן לכם כלבבכם הטוב וכאשר עם לבבינו, חרות על הלוח, להעלות זכרונם לטובה ולברכה, ברוכים אתם להשם כאות נפשיכם ...
הצעיר אשר מעה"ק טבריא תוב"א³¹

נרבת אנ"ש דק"ק ווידו ל' לשמי אשר
קבלתי בשלימות כפי הנרשם מאת כל איש אשר נדבה רוחו לתת הנמסר ליד הגובה הנאמן ג"י, כספיקם בא אלי, שלום לכם אל תראו, אלקי אבותיכ' יתן לכם כלבבכם הטוב וכאשר עם לבבינו, חרות על הלוח, להעלות זכרונם לטובה ולברכה, ברוכים אתם להשם כאות נפשיכם ...
הצעיר אשר מעה"ק טבריא תוב"א

[יט]

קבלת מ' דוד הכהן סא"ש דק"ק ווידו ה' יגביהם לנצח אב"ר

..כל הנ"ל קבלתי בשלימות ע"י אהובנו גיסי מו' שלומה מביעשקאוויץ ונמסר ליד אהובנו מו' יעקב מסמילאיין ומידו הגיע לידי כמבואר בפנקס, וגם מה ששלחו נדבתם בשנה העבר, ותשואת חן חן על העבר ומבקש אני התאמצותם על להבא להחזיק ישיבתי בארץ החיים ושלום, כ"ד אהוב' הדוש"ת כל הימים,
דוד בא"א מו' אלכסנדר כ"ק צ"ל³²

קבלתי בשלימות כפי הנרשם מאת כל איש אשר נדבה רוחו לתת הנמסר ליד הגובה הנאמן ג"י, כספיקם בא אלי, שלום לכם אל תראו, אלקי אבותיכ' יתן לכם כלבבכם הטוב וכאשר עם לבבינו, חרות על הלוח, להעלות זכרונם לטובה ולברכה, ברוכים אתם להשם כאות נפשיכם ...
הצעיר אשר מעה"ק טבריא תוב"א

31. ר' אשר ב"ר אליעזר אשכנזי, שד"ר הכולל, נפטר ב' שבט תקע"ט. אודותיו ביסוה"מ ע' קר"ק. שליחותו נזכרת גם באתר הקבלות דנן (משנת תקנ"ג?), שבה נכתב בזה"ל: ..ס"ה הגיעו לידי אשת מ' אשר ג"י בשלימות, והוא כעת בשליחותו. ולראי' באתי עה"ח מנאי יואל סמולינר.

32. אחיו של מוהר"א מקאליסק, עלה לאה"ק בתחילת שנת תקנ"ג. אודותיו ביסוה"מ עמ' קי"קא. וראה גם לעיל הע' 6. בשנת תקנ"ד כתב רבינו הזקן לאנ"ש: "ומדי דברי זכור אכור לטוב משאלות אדונינו בוצינא קדישא האלקי הרב מו"ה אה"כ [אברהם הכהן] הגדול שי' מאחיו, בעד אחיו ידידנו המופ' הוה"ק מו"ה דוד כ"ץ לעשות לו מעמד נכון ככל אחיו העומדים שם לפני ה'... לא נצרך אלא להעדרה ביתר שאת ויתר עז לעשות זאת לטובת הרב שי' ולהקל מעליו... להיות מתמכי אורייתא קדישא וכל המוסיף יוסיפו לו ברכה וחיים" (היישוב החסידי בטבריה' עמ' 90).

הכ"ד אה' (הדש"ת?) ומעתיר בערם וכעד ביתם בכל עת מצוא ושלום, דוד הוא הקטן הרב מביחאוו³³ ואומר שלו' ביחוד לגבאי צדק עושי צדקה בכל עת ימצאו חיים וברכה מארץ חיים סלה ועלי ברכתם סלה עד כי יבא שילה.

קבלות מזהר"ד במזהר"י על נא"ש³⁴ דק"ק ווידז משנת תקנ"ה לפ"ק פעה"ק טבריא תובב"א

ד' אה' דוד ב"מ ישראל נ"י³⁶

[illegible]

21. 22. ... የኢትዮጵያ ሕዝብ ልማት
 23. 24. ... የኢትዮጵያ ሕዝብ ልማት

[illegible]

8 000 ----- 1/1
 8 1 ----- 1/1
 8 2 ----- 1/1
 8 3 ----- 1/1
 8 4 ----- 1/1
 8 5 ----- 1/1
 8 6 ----- 1/1
 8 7 ----- 1/1
 8 8 ----- 1/1
 8 9 ----- 1/1
 8 10 ----- 1/1
 8 11 ----- 1/1
 8 12 ----- 1/1
 8 13 ----- 1/1
 8 14 ----- 1/1
 8 15 ----- 1/1
 8 16 ----- 1/1
 8 17 ----- 1/1
 8 18 ----- 1/1
 8 19 ----- 1/1
 8 20 ----- 1/1
 8 21 ----- 1/1
 8 22 ----- 1/1
 8 23 ----- 1/1
 8 24 ----- 1/1
 8 25 ----- 1/1
 8 26 ----- 1/1
 8 27 ----- 1/1
 8 28 ----- 1/1
 8 29 ----- 1/1
 8 30 ----- 1/1
 8 31 ----- 1/1
 8 32 ----- 1/1
 8 33 ----- 1/1
 8 34 ----- 1/1
 8 35 ----- 1/1
 8 36 ----- 1/1
 8 37 ----- 1/1
 8 38 ----- 1/1
 8 39 ----- 1/1
 8 40 ----- 1/1
 8 41 ----- 1/1
 8 42 ----- 1/1
 8 43 ----- 1/1
 8 44 ----- 1/1
 8 45 ----- 1/1
 8 46 ----- 1/1
 8 47 ----- 1/1
 8 48 ----- 1/1
 8 49 ----- 1/1
 8 50 ----- 1/1
 8 51 ----- 1/1
 8 52 ----- 1/1
 8 53 ----- 1/1
 8 54 ----- 1/1
 8 55 ----- 1/1
 8 56 ----- 1/1
 8 57 ----- 1/1
 8 58 ----- 1/1
 8 59 ----- 1/1
 8 60 ----- 1/1
 8 61 ----- 1/1
 8 62 ----- 1/1
 8 63 ----- 1/1
 8 64 ----- 1/1
 8 65 ----- 1/1
 8 66 ----- 1/1
 8 67 ----- 1/1
 8 68 ----- 1/1
 8 69 ----- 1/1
 8 70 ----- 1/1
 8 71 ----- 1/1
 8 72 ----- 1/1
 8 73 ----- 1/1
 8 74 ----- 1/1
 8 75 ----- 1/1
 8 76 ----- 1/1
 8 77 ----- 1/1
 8 78 ----- 1/1
 8 79 ----- 1/1
 8 80 ----- 1/1
 8 81 ----- 1/1
 8 82 ----- 1/1
 8 83 ----- 1/1
 8 84 ----- 1/1
 8 85 ----- 1/1
 8 86 ----- 1/1
 8 87 ----- 1/1
 8 88 ----- 1/1
 8 89 ----- 1/1
 8 90 ----- 1/1
 8 91 ----- 1/1
 8 92 ----- 1/1
 8 93 ----- 1/1
 8 94 ----- 1/1
 8 95 ----- 1/1
 8 96 ----- 1/1
 8 97 ----- 1/1
 8 98 ----- 1/1
 8 99 ----- 1/1
 8 100 ----- 1/1

34. נדבת אנ"ש.

35. עד פרוטה או

36. ר"ד ב"ר ישראל מלא

36. ר"ד ב"ר ישראל מלאנזי. "סוה"מ עמ' קלד. האב ובנו נזכרים במכתבו של רבינו הזקן (ראה להלן אגרת לה). וראה ביסוד"מ עמ' קיא-ק"ב אודות "ר' דוד הגדול" ב"ר ישראל אשכנזי, ולענ"ד המכתבים הרשומים שם כחתומים על-ידו, יתכן בהחלט שנחתמו ע"י ר' דוד ב"ר ישראל מלאנזי.

[illegible]

41. אף פרוטה.

הכ"ד אהוב' וידידם מלב ונפש יהודא לייב במו"ה יוסף מעיה"ק צפת תוב"א⁴⁴

[illegible]

— 292 —

קבלה מהרב המגיד מ' יהושע משנת תקנ"ג פה טבריא ת"ו סא"ש טהורי לב דק' ווידו

..אה' אחי וריעי שישו ושמתו ברוב טובם וחסדם, וחדות ה' היא מעוזם, וכספם בא אלי (ובכ"ר?) ברכתי אותם על ציון התנא ר' מאיר בעה"נ גם ברוכי יהיו. אי"ה אראה עוד להשתטח על קברי נביאי תנאי ואמוראי למען ירכו ימיה' ולהיות עוד קשורים ועטופי' להחזיקני בתוספת מרובה, ובודאי יהי' חלקם בארץ החיים עץ חיים היא למחזיקי בה. ומחמת חלישות כחי אקצר הרב במעט המספיק כו',
או"נ מלב ונפש יהושע ב"מ נח אלמשיולר ז"ל מתושבי פה עה"ק טבריא תובכ"א⁴⁵

קבלה מהרב המגיד מ' יהושע משנת תקנ"ג פה טבריא ת"ו סא"ש טהורי לב דק' ווידו
אח' אחי וריעי שישו ושמתו ברוב טובם וחסדם, וחדות ה' היא מעוזם, וכספם בא אלי (ובכ"ר?) ברכתי אותם על ציון התנא ר' מאיר בעה"נ גם ברוכי יהיו. אי"ה אראה עוד להשתטח על קברי נביאי תנאי ואמוראי למען ירכו ימיה' ולהיות עוד קשורים ועטופי' להחזיקני בתוספת מרובה, ובודאי יהי' חלקם בארץ החיים עץ חיים היא למחזיקי בה. ומחמת חלישות כחי אקצר הרב במעט המספיק כו',
או"נ מלב ונפש יהושע ב"מ נח אלמשיולר ז"ל מתושבי פה עה"ק טבריא תובכ"א⁴⁵

45. האב, ר' נח, הוא סבו של אדמו"ר הצמח-צדק' — אבי אביו ר' שלום שכנא חתן רבינו הוקן. ראה אשר לקטתי אודותיו ב'די אידישע היים' גל' 78 עמ' יב, 'עדן ציון' עמ' קסא, 'סוה"מ עמ' קמו — ושם גם אודות הבן ר' יהושע דנן. ממכתב-הקבלה הנוכחי למדנו על מעמדו כ"הרב המגיד".

לר' נח הנ"ל היה אח בשם ר' יהודה, ולו בן בשם ר' נחום עזריה אייזיק חנן (שהיה 'חזור' אצל אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ), בנו היה המשפיע ר' דובער, ובנו ר' ישעיהו מיכל חנן (שסדר היחס הזה מופיע בקונטרס שלו, 'הדרך להשמחה והאמת', ירושלים תשי"ג, עמ' טו ועמ' ב).

מנאי דש"ת יוא"ל בלא"א כמוהר"ר משה וצלה"ה סמוליינר ⁴⁷

[כט]

48.. יחיאל מיכל שוחט

*45. ראה לעיל מכתב יז הע' 30.

46. עד עולם.

48. ר' יחיאל מיכל ב"ר אברהם ("ר' מיכל שוחט"), אודותיו ביסוה"מ עמ' קיט"קכ.

היו' יו' ג' ה' אדר פה עיר הקודש טבר' תתכ"ב שנת תקנ"ה.

שלו' לאהובי א"נ הרב המופלג הנגיד הוותיק כ"ש מפאר' כמ"ה משה ב"מ יצחק נ"י מק"ק ווידז גבאי דאה"ק דק"ק הנ"ל, ע"ש⁴⁹ כל כ"ב בניו הנחמדי' כולם יעמדו על הברכה אמן.

הנה אהובי חביבי מהודענא ב"ה באתי לאה"ק לעיר הקודש צפת תתכ"ב ער"ה לעת ערב, ודירתי הוא בחצר אדמו"ר מ' אברה' הכהן י"ג.⁵⁰ אחר ר"ה שכרתי חמור והלכתי לעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ב"ה כל אנשי שלומנו בחיי' ושלו'. והייתי שם עד אחר סוכן[ות]. השם יזכה אותנו להיות עמ' כל הזמ' חיי' על האדמה אדמת קודש. אהובי מהודענא שזכרתי את רמכ"ה לטובה בעת הצריך לו, גם אני אזכיר אותך בפני אנשי שלומנו תמיד לטובה, וגם לפרוס בשלו' את אהובי נפש ה"ה הרב הנגיד הוותיק מ' רפאל נ"י.⁵¹ אהובי מהודענא שקודם יה"כ דברתי וזכרתי לאדמו"ר וגם ראה את מכתב הכתוב בפניקס לו הפידין[ון] נפש אשר שלח רמכ"ה, וגם אצל בן אדמו"ר נ"ע.

[מעבר לך]: מאה"ק מעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ממני יעקב גאלצאר⁵² ליד אהובי חביבי וידידי ה"ה הרבני המופלג הוותיק הנגיד מ' משה נ"י גבאי דאה"ק, וח"ל בחדר"ג⁵³. לק"ק ווידז.

היה י"ג ה' אדר פה עיר הקודש טבר' תתכ"ב שנת תקנ"ה.
שלו' לאהובי א"נ הרב המופלג הנגיד הוותיק כ"ש מפאר' כמ"ה משה ב"מ יצחק נ"י מק"ק ווידז גבאי דאה"ק דק"ק הנ"ל, ע"ש⁴⁹ כל כ"ב בניו הנחמדי' כולם יעמדו על הברכה אמן.
הנה אהובי חביבי מהודענא ב"ה באתי לאה"ק לעיר הקודש צפת תתכ"ב ער"ה לעת ערב, ודירתי הוא בחצר אדמו"ר מ' אברה' הכהן י"ג.⁵⁰ אחר ר"ה שכרתי חמור והלכתי לעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ב"ה כל אנשי שלומנו בחיי' ושלו'. והייתי שם עד אחר סוכן[ות]. השם יזכה אותנו להיות עמ' כל הזמ' חיי' על האדמה אדמת קודש. אהובי מהודענא שזכרתי את רמכ"ה לטובה בעת הצריך לו, גם אני אזכיר אותך בפני אנשי שלומנו תמיד לטובה, וגם לפרוס בשלו' את אהובי נפש ה"ה הרב הנגיד הוותיק מ' רפאל נ"י.⁵¹ אהובי מהודענא שקודם יה"כ דברתי וזכרתי לאדמו"ר וגם ראה את מכתב הכתוב בפניקס לו הפידין[ון] נפש אשר שלח רמכ"ה, וגם אצל בן אדמו"ר נ"ע.
[מעבר לך]: מאה"ק מעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ממני יעקב גאלצאר⁵² ליד אהובי חביבי וידידי ה"ה הרבני המופלג הוותיק הנגיד מ' משה נ"י גבאי דאה"ק, וח"ל בחדר"ג⁵³. לק"ק ווידז.

מאה"ק מעיר הקודש טבר' תתכ"ב שנת תקנ"ה.
שלו' לאהובי א"נ הרב המופלג הנגיד הוותיק כ"ש מפאר' כמ"ה משה ב"מ יצחק נ"י מק"ק ווידז גבאי דאה"ק דק"ק הנ"ל, ע"ש⁴⁹ כל כ"ב בניו הנחמדי' כולם יעמדו על הברכה אמן.
הנה אהובי חביבי מהודענא ב"ה באתי לאה"ק לעיר הקודש צפת תתכ"ב ער"ה לעת ערב, ודירתי הוא בחצר אדמו"ר מ' אברה' הכהן י"ג.⁵⁰ אחר ר"ה שכרתי חמור והלכתי לעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ב"ה כל אנשי שלומנו בחיי' ושלו'. והייתי שם עד אחר סוכן[ות]. השם יזכה אותנו להיות עמ' כל הזמ' חיי' על האדמה אדמת קודש. אהובי מהודענא שזכרתי את רמכ"ה לטובה בעת הצריך לו, גם אני אזכיר אותך בפני אנשי שלומנו תמיד לטובה, וגם לפרוס בשלו' את אהובי נפש ה"ה הרב הנגיד הוותיק מ' רפאל נ"י.⁵¹ אהובי מהודענא שקודם יה"כ דברתי וזכרתי לאדמו"ר וגם ראה את מכתב הכתוב בפניקס לו הפידין[ון] נפש אשר שלח רמכ"ה, וגם אצל בן אדמו"ר נ"ע.
[מעבר לך]: מאה"ק מעיר הקודש טבר' תתכ"ב, ממני יעקב גאלצאר⁵² ליד אהובי חביבי וידידי ה"ה הרבני המופלג הוותיק הנגיד מ' משה נ"י גבאי דאה"ק, וח"ל בחדר"ג⁵³. לק"ק ווידז.

49. עם שלום.

50. יחיה נצח. האדמו"ר מוהר"א מקאליסק עצמו התגורר אז בטבר', אולם המשיך להחזיק בביתו שבצפת (ראה יסוה"מ עמ' רה).

51. נטר' רחמנא.

52. ר' יעקב ב"ר יהודה גאלצאר, אודותיו ביסוה"מ עמ' קכב (ועפ"י הכתיב כאן יש לתקן את שם משפחתו בכ"מ). וראה גם המכתב הבא.

53. וחזן לו(?) בחרם דרבינו גרשם.

בעזרת ה' פה עיר הקודש טברי' תתבב"א שנת תקנ"ז.

שלו' לאהובי א"נ חביבי וידידי הרבני המופלג הוותיק הנגיד כבוד מ"ה משה נ"ר מק"ק ווידז עש"כ ב"ב כולם יעמודו על הברכה.

אהובי קבלתי גי"ה וקיימתי כמו שכתוב רמכ"ה לי להראות אגרת כ"י לקרוביו וגם להרב כבוד מ"ה שמואל סג"ל, ועלי ג"כ להזכיר אותו במקומות המקודשים אשר בארץ המה לטובה וברכה. אהובי ידידי באמת מה מאוד בקשתי גם אני לרמכ"ה להתפלל עלי לפני השם ככל הדברים אשר כתב רמכ"ה באגרת שלו, כי ג"כ אני צריך לכל הדברים כמו רמכ"ה, על כן אהובי נבקש יחדיו לפני השם וכוודאי אם נבקש באמת מלפניו לא ימנע מלהטיב עם בריותיו, כי קרוב ד' לכל אשר יקראוהו רק באמת. ומחמת שאין אני עט סופר, באתי לקצר.

כ"ד א"נ הד"ש לנצח בלב ונפש חפצה ומצפה לשמוע מהם בשורות טובות ישועות ונחמות, ד' א"נ באמת יעקב בא"א כמ"ה יהודא זצ"ל גא"צאד

ובקשתי מרמכ"ה לפרוס בשלו' אביו נ"ר וכל ב"ב, ופרוס בשלו' כל המנין דמחניה' בכלל ובפרט, כולם יעמדו על הברכה. ד' א"נ יעקב הנ"ל.

[מעבר לדרך]: ליד אהובי ידידי כנפשי הרבני המופלג הוותיק כבוד מ"ה משה נ"ר מק"ק ווידז.

מחנתי פה צ"ה א"נ עבדי ורבה ש-ת"ת

אני לא אהבתי את חביבי וידידי המופלג הוותיק הנגיד
 (במחנה משה נ"ר) וזה ע"פ פה ט"ס וזהו ע"פ פה
 אהובי א"נ גי"ה וקיימתי כמו שכתוב רמכ"ה לי להראות
 אגרת כ"י לקרוביו וגם להרב כבוד מ"ה שמואל סג"ל, ועלי
 ג"כ להזכיר אותו במקומות המקודשים אשר בארץ המה לטובה
 וברכה. אהובי ידידי באמת מה מאוד בקשתי גם אני לרמכ"ה
 להתפלל עלי לפני השם ככל הדברים אשר כתב רמכ"ה באגרת
 שלו, כי ג"כ אני צריך לכל הדברים כמו רמכ"ה, על כן אהובי
 נבקש יחדיו לפני השם וכוודאי אם נבקש באמת מלפניו לא ימנע
 מלהטיב עם בריותיו, כי קרוב ד' לכל אשר יקראוהו רק באמת.
 ומחמת שאין אני עט סופר, באתי לקצר. כ"ד א"נ הד"ש לנצח
 בלב ונפש חפצה ומצפה לשמוע מהם בשורות טובות ישועות
 ונחמות, ד' א"נ באמת יעקב בא"א כמ"ה יהודא זצ"ל גא"צאד
 ובקשתי מרמכ"ה לפרוס בשלו' אביו נ"ר וכל ב"ב, ופרוס
 בשלו' כל המנין דמחניה' בכלל ובפרט, כולם יעמדו על
 הברכה. ד' א"נ יעקב הנ"ל.

א"נ אהובי, י. א. ז. י. ז. י.
 הי"ה המופלג הוותיק
 הרבני המופלג הוותיק

[illegible][illegible]

55. ראה יסוה"מ עמ' קכז.

56 ל"צ

[לה]

ד' דוד ב"מ ישראל⁵⁸

56. ראה יסוה"מ עמ' קכט.

57. על נדבת לב.

58. הבן ר' דוד חתם כאן במקום אביו ר' ישראל. על האב — ר' ישראל ב"ר יעקב מלאזני — ראה יסוה"מ עמ' קלד. על בנו — לעיל

קבלות מא"ש דק' ווידו מנכנתם כשנת תקנ"ג ל"ס מאיר

..כל הנ"ל קבלתי בשלימות ע"י ידידי' גובה נאמן מופל' מוהרי"ס נ"י בהוצאה מועטת. ישמחו במתנת חלקם בחיים וצפונם צפנו אור לישרים נאווה תהלה, כל המחזיקים בקודש מה יקר חסדם לאלקים מאוד נעלה, ולעולם בהם יעבודו עבודת הצדקה וישע ה' אל מנחתם ועולתם ידשנה סלה, והיו לזכרון לפני ה' בארץ החיים היא למחזיקים בה ותומכ' מאושר וישאו ברכה מאת ה' שלום. ולהודיע משלום הארץ ויושב' ת"ל הכל שלום כה לחיי עולם.
ד' או"נ הדש"ת הכותב בחודש אדר תקנ"ד פה עה"ק טבר' טוב"ב, נאום מאיר ב"מ יעקב זצ"ל בוחאוור⁵⁹

קבלתי על ידי ידידי' גובה נאמן מופל' מוהרי"ס נ"י בהוצאה מועטת. ישמחו במתנת חלקם בחיים וצפונם צפנו אור לישרים נאווה תהלה, כל המחזיקים בקודש מה יקר חסדם לאלקים מאוד נעלה, ולעולם בהם יעבודו עבודת הצדקה וישע ה' אל מנחתם ועולתם ידשנה סלה, והיו לזכרון לפני ה' בארץ החיים היא למחזיקים בה ותומכ' מאושר וישאו ברכה מאת ה' שלום. ולהודיע משלום הארץ ויושב' ת"ל הכל שלום כה לחיי עולם.
ד' או"נ הדש"ת הכותב בחודש אדר תקנ"ד פה עה"ק טבר' טוב"ב, נאום מאיר ב"מ יעקב זצ"ל בוחאוור⁵⁹

מכתב כא. על שניהם כותב רבינו הזקן לאנ"ש "לעזר רחמים רבים... על האי טהור גברא רבה ויקרא חסידא ופרישא המופלג בתורה וביראת ה' אוצרו כק"ש מוהר"ר ישראל שי' מעה"ק טבריא תובכ"א שד"ר, אשר נטה שכמו לסבול עול תורה ועול עבודה ועול יסורי א"י לחיות חיי צער לא יאומן כי יסופר זה שמונה עשרה שנה, ולא כיתת רגליו למדינתו עד עתה הפעם בצוק העתים אשר חלפו ועברו באה"ק תובכ"א... ואי לזאת ה' אנוס ע"פ הדיבור מפורש יוצא מפי כה"ג בקדושה ובטהרה... לכתת רגליו למדינתו... וגם לעשות לו ולבנו המופלא האברך הוותיק מוהר"ר דוד שי' מעמדות נכונות מספיקות להחזיק ישיבתם באה"ק תובכ"א על התורה ועל העבודה עד ביא' ינון" (היישוב החסידי בטבריה עמ' 86).

59. ר' (רפאל) מאיר הנק' "ר' מאיר ביחאוור", "אדם גדול בענקים, נערץ מאד על כל צדיקי דורו", תלמידו של מוהרמ"מ מוויטבסק עוד בהיותו בחו"ל, בקיץ תקע"ז יצא בשליחות החסידים אל צדיקי חו"ל ונפטר במחיצת הרה"ק מלכוביץ'. כל זה ראה ביסוה"מ עמ' קלד-קלט.

דברי אה' משה סג"ל הנ"ל⁶⁰

להתוודע ולהגלות שאשתקד קבלנו עד פ"א ויהי' לכם בטוח.

60. ר' משה [ב"ר אברהם] סג"ל אוסטראוונער, ראה אודותיו ביסוה"מ עמ' קמה-קמו. וגם הוא גיסו של ר' שלמה מביעשינקאוויץ כמו מוהר"א מקאליסק ואחיו ר' דוד (ראה לעיל הע' 6). לר' משה זה היה בן בשם אלכסנדר (יסוה"מ שם), כשם אביהם של מוהר"א הנ"ל ואחיו ר"ד — וגם זה אומר דרשני. בתיאור חתונתו של נכד מוהר"א (יסוה"מ ח"ב עמ' ריא) מספר ר' שמואל גרונם כי ר"ש זלמן ווילנר עשה סעודת שבע-ברכות "שה" מחותן", וסעודה נוספת עשה ר' משה אוסטראוונר — ואינו נותן לכך שום נימוק, אולי מפני שקירבת משפחתם היתה ידועה לכל. (שם אביו ר' אברהם מפורש להלן בהוספה, בהסכמה לס' שבחי ירושלים).

קבלת מ' משה ב"מ אורי שפירא חר"ש 61 לא"ש דק"ק ווידז

..כל הנ"ל קבלתי אני ח"מ בשלימות כפי הסדר נכוי מעט על הוצאות המשולח תקנ"ד עה"ק טבר"י תובב"א, מד' ישולם פעלם ומשכונר[תם] כפולה, ישא ברכה מאת ד' נזכר שמם בקדש אשר אנחנו מגיעים אליהם בעז"ה, וד' הטוב יקבל תפילת' לרצון לטוב להם כל הימים לרבות בניי חי' ומזונא רוויחא דשנים ור[ע]ננים בטוב ובנעימים נצח.

הכ"ד א"נ וידידם מבקש אהבתם ועזרתם (בצר?) ודש"ת, נאום משה יצחק ב"מ אורי שפירא ח' מוהר"ש סג"ל 62

קבלת מ' משה ב"מ אורי שפירא חר"ש 61 לא"ש דק"ק ווידז

לכבוד אהבתי באור מרבינו נשיא עליו השלום
 ע"ה טבר"י תובב"א ז"ל יום וטבת ט"ו
 יצאנו מיד אהבתנו ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה

[לט]

קבלת נ"ל מא"ש דק"ק ווידז להרב ר' מ' צבי הרב דחוסטוב שמש דאה"ק משנת תקנ"ג לפ"ק

..כל זה גובה ע"י גובה נאמן אהר' ידידינו מ' יונה קאמינר ונמסר ליד הגזבר נאמן אהר' מוהר"י"ס שי', ומאתם הגיע לידי בשלימות בהוצאה מועטת. ועלי להזכירם לטובה בכאן אה"ק על כל מקומות המקודשים. מנאי הדורש שלומם וטובתם כל הימים ומבקש אהבתם, נפתלי צבי חוסטור רב, שמש דעה"ק טבר"י תובב"א 63

קבלת מ' נפתלי צבי חוסטור רב, שמש דעה"ק טבר"י תובב"א 63

לכבוד אהבתי באור מרבינו נשיא עליו השלום
 ע"ה טבר"י תובב"א ז"ל יום וטבת ט"ו
 יצאנו מיד אהבתנו ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה
 והם אהבנו אהבה ג' ימים אליהם ב"ה

61. חתן ר"ש סג"ל, ראה בחתימתו (והכוונה כנראה לר' שמואל סג"ל מפלאצק [להלן מכתב מח], או שמא לר' שלמה סג"ל [אודותיו ביסוה"מ עמ' קסג]. בין חסידי א"י היה גם החסיד ר' שאול סג"ל, אך ראה ביסוה"מ שם שבתו היחידה נישאה לר' דוד אליהו).

62. אודות רמ"י שפירא ראה ביסוה"מ עמ' קמו, ושם כי אביו ר' אורי שפירא עלה לא"י בשנת תקכ"ד עם קבוצת החסידים שבראשותו של הרה"ק ר"נ מהוורונקא.

63. בקבלה אחרת חתימתו היא בזה"ל: נפתלי צבי ב"מ אליעזר זצ"ל, הנקרא בפי כל חוסטור רב. וראה אודותיו ביסוה"מ עמ' קמט (וע"פ חתימתו כאן אפשר שהר"ת יח"ר' שבחתימתו ביסוה"מ ח"ב עמ' רו משמעותם 'חוסטור רב').

בע"ה פעה"ק טבר"י תוכב"א בחורף התקנ"ד.

לק"ק וידד.

מן הארץ יצא קו החיים וברכה ושלוש לאה' חביב' כלבבינו המופלא' הוותיקין ונדיבים נחמד' אנשי צדק דק"ק וידד נ"י, וביחוד להגבאי' מחזירי' תדיר קודם לברכה ושל' עכב"ב שוי"ר.

יתבשרו אחיעזר שלום הארץ ושוכני' לעד של' ונור הקודש כבוד אדמו"ר הרב הכהן לאל עליון מברך על כל העולם כולו בטובו וברכתו לעד סלה. ושל' ביאת שלוחא דהאי שתא אחר התג העבר של' בכל הכסף והמכתב, ובפנקס ראינו שמם הטוב לזכרון במקום הקודש, וקבלתי נדבתם והתאמצו', ושמחנו מאוד בכשרון לבכם באהבתם וצדקתם, ברוכי' הם לד' ישלח עזרתם מקודש ומציון יזכור כל מנחתם, לברך את כל מעשי ידם הון ועושר בביתם, וצדקתם עומדת לעד ישמרו חסדם ובריתם נאמנת לדרוש סמוכין לעד לעולם להיות מוסיף והולך ביתר שאת ויתר עז, כאשר התחילו במצוה זו אשר חפץ ד' לזכותם, להחזיק ישיבתנו בחצרות בית ד', ברכם טהרם רחמי צדקתם גמלם כל טוב סלה, וכל משאלות לבם לטב ימלא, וד' יגמור בעדם להושיע לענוי ארץ סלה, לה' הישועה ועלינו ברכתם סלה.

הכ"ד אהו' הדשו"ט מלונ"ח ואהבתם אמת אהגה תמיד להזכירם לטב במקום מבוקשם, ובפרט לפני כבוד אדמו"ר הרב שי' בכל עת מצוא לברכה ארוכה מארץ חיים סלה, למען ישכילו ירמו רום קרנם ומזלם למעלה, עד כי יבא שילה, נתן נטע בלא"א מוהר"ר אליהו זללה"ה⁶⁴

כבוד אדוני אבי זקני הרב שי' מוהר"ר דוד מבוחאב נ"י פורס בשלומם הטוב באהבה לכאו"א איש אשר כבדתו שלום, ומעתיר בעדם ובעד ביתם לפני ד' באה"ח ושלום, ומכל פרשת העבר ויוקר השנים, כבר כתוב מפורש יוצא אליהם במכתבי' שונים ושלום.

[מא]

קבלות לאחינו בני ישראל א"ש דק' וידד טאהובם צבי סנ"ל

..אהובי אחי אשר כנפשי, מודיעני שקבלתי ברכתם דהשתא ודאשתקד ככל הכתוב לחיים, כל כתבי נדבותם ואגרותם הי' לי לעינים, עתה ה' ישמע השמים, אשריכם זורעי על כל מים, הדבקים בה' אלוקים חיים, כי הוא הגותן לכם כח לעשות ולקיים, ברם חמרא למארי' ולשקי' טיבותא, לכן גם אנא קטינא דארעא מהפיכנא להו בזכותא, ואם אני כן כש"כ הכל כן וביתר שאת ויתר עזו לאלוקים יברכם ברכת מזוני בני חיי' אריכא כימי השמים.

ד' רחמים לנצח צבי הירש כמו' אברהם סג"ל ז"ל⁶⁵

ורב של' להגבאי המופלא כמו"ה משה כמו' יצחק כ"ץ שי' ומו"ה יצחק כמו' שמ[עון] ומעל' המאסף שי', ה' יזכם לעסוק כל ימיהם במצוה גדולה כזו.

מנאי אהובם רחמים צבי הנ"ל

64. ראה אודותיו ביסוד"מ עמ' קנ, ושם כי במקו"א חתם "נתן נטע בלא"א מ"ו אליהו ז"ל משרת אדמו"ר שי", ובמקו"א "נתן נטע כמו' אלי' בהגאון מבראדי". עתה נמצאנו למדים כי הוא נכדו של ר' דוד מבוחאב (דלעיל מכתב כ), ושאליהם הכוונה במ"ש במכתב הנדפס ביסוד"מ ח"ב עמ' קעט: "מ" נטע עם זקינו הרב מבוחאב". לרג"ז היה בן בשם דוד אליהו (יסוד"מ שם), אולם אין לומר שנקרא ע"ש אביו אליהו וע"ש זקינו דוד, היות ורג"ז נפטר עוד בחיי מוהר"א מקאליסק, ואילו זקינו ר' דוד האריך ימים אחריו עד הרעש דתקצ"ז. וראה: י' חסדאי, "ראשיתו של היישוב ה'מתנגדי' וה'חסיד' בא"י", שלם, ד, עמ' 244, 250-251. דבריו כאילו ר' נתן נטע נעשה חסיד בעל-כרחו, צריכים בדיקה חזרה.

65. צבי הירש סג"ל מהארקי, מתלמידיו המובהקים של מוהרמ"מ מוויטבסק, אחר הסתלקות מוהר"א מקאליסק כתב הרה"ק מוהר"ב ממזיבו' לחסידי טבריה "לקרב עצמם לידידינו הרב המופלא בתורה וחסידות כ"ש מו"ה צבי הירש הלוי נ"י, על פיו יצאו ועל פיו יבואו לכל אשר יאמר והוא ירעם כתום לבבו", נפטר י"ב תשרי תקפ"ח. ראה אודותיו בהרחבה ביסוד"מ עמ' קנב-קנו.

קבלה מאת ס' רפאל לאנשי שלומי' רק"ק ווידו שנת תקנ"ה(?) לפ"ק

מ' אברהם ב"מ יהודא ליב מאסף ..... רבע רובל
 מ' אלי' ב"מ יהודא ..... ה' ק'
 מ' אליעזר ב"מ זלקינד ..... שבעה עשר ק' וחצי
 מ' ארי' ליב ב"מ מרדכי ..... חצי ?
 מ' מאיר ב"מ אהרן ..... י"ב ק' וחצי
 מ' דוד ב"מ יצחק ..... י"ב ק' וחצי
 מ' דוד ב"מ משה ..... חצי ג"ש
 מ' יצחק ב"מ ארי' מוויטפסק ..... רבע רובל
 מ' ישראל ב"מ חיים ..... ה' ק'
 מ' זוסקינד ב"מ יצחק ..... רבע רובל
 מ' יעקב ב"מ אהרן ..... חצי ג"ש
 מ' יעקב ב"מ דניאל ..... חצי ג"ש
 מ' לפידות חלאוונא ..... ששה ק'
 מ' משה ב"מ יצחק גבאי מוויטפסק ..... רבע רובל
 מ' משה ב"מ מאיר כ"ץ ..... רבע רובל
 מ' נפתלי הירץ בהרב ..... רבע רובל
 מ' צבי ב"מ יוסף ..... י"ג ק' וחצי
 מ' זאב ב"מ דניאל ..... חצי ג"ש
 מ' מאיר ב"מ אהרן ..... י"ב ק' וחצי
 מ' אביעזר ב"מ ארי' ליב ..... י"ב ק' וחצי
 מ' רפאל בהרב מ' שלמה ..... חצי רובל
 מ' נחמי' ב"ר אשר ..... רבע רובל
 התאמצות של אנשי ווילנא ..... א' זהב
 התאמצות מ' אלי' ב"מ דוד ..... ה' ק'
 מ' ברוך ב"מ אלי' ..... רבע רובל
 התאמצות גבאים ..... שלשה רובל

ה"ה (שאריו?) הרב מ' יהודא ידיד בהרב הגאון מ' ארי' ליב בע"ה שאגת ארי' 66 ו' רובל כסף.

ומה שמסר הרב הנ"ל להגבאי מ' צבי הירש מיאניוויץ סך ששה רובל כסף קבלתי בשלימות.

כל הנ"ל קבלתי לידי ע"י הגובה מ' שלמה מבעשינקוויץ סך הכל שנים עשר רובל ט' זה'...

ומברכי' על המוגמר ד' יתנם למעלה ויזכו לעלות לציון ברינה עם כל ישראל אחינו במהרה בימינו אמן, רפאל במהור"ר אברהם 67 [...?]

66. בעל המחבר ס' שאגת אריה (נדפס בפפד"א תקט"ז), תנ"ה(?)-תקמ"ה, ר"מ בפינסק ואב"ד וולוז'ין ואח"כ מיץ.

67. ראה יסוה"מ עמ' קנט. על חשיבותו בקרב קהל חסידי טבריה ניתן ללמוד משיעור דמי המעמדות שנקצבו לו, אשר מקום בראש ניתן למוהר"א מקאליסק, שני לו מוהר"מ בן מוהר"מ מוויטבסק, ואחריו ר' רפאל ב"ר אברהם (ראה להלן מסמך נא). וראה גם במכתב הכא שראו בו בר הכי לפנות אליו מחו"ל להאיר עיניהם באור תורה, והוא הורה להם את הדרך ילכו בה וכו'.

לכאורה הוא הנוכח באג"ק (עמ' עד) במכתב אדה"ז [מחורף תקנ"ו?]: "ידידנו מ"ו דובער נ"י מדובראוונה.. איננו רוצה להעמיד על דעתו בזה.. ולזאת שלח אלי מכתב לשאול פי, ואת פי ידידנו מ"ו רפאל שד"ר הכולל שלנו דהאי שתא, וגם ביקש מאתנו, שיסע לשם ידידנו מ"ו רפאל שד"ר נ"י תיכף ומיד להיות לו לעזר ולסעד.. להיותו יודע ובקי בטיב הנהגת והצטרפות חיוזק ישיבת אה"ק תובכ"א, לחזק כל אשר ימצא בו בדק.. ומ"ו רפאל נ"י יחזור למדינתנו אחר פסח הבע"ל אי"ה, וכולי האי ואולי יתעכב עד פרוס העצרת הבע"ל". אולם המכתב הבא מוכיח שבחורף תקנ"ו שהה בא"י.

ב"ה היום יום ו' עש"ק ר"ח אדר שני שנת תקנ"ו לפ"ק פ"ק טבריא טוב"ב.
אליכם אישים אקרא לשלוי' לכבוד אחי ומרחמי הרבני' המופלג' יראים ושלמי' ותיקי' (חסידים?) אנשי מעשה ויראי
ה' א' המיוחד מ' משה והשני כדומה לו מ' רפאל אור לוי עד יעלה לציון מושיענו.
מהודענא (שג"ק?) הגיעני וששתי כעל כל הון ובפרט בשורה טובה תדשן עצם בשמעי שב"ה חזר לבריאנו
(עמנו?) ה"ה אר"י הרבני המופלג מ' רפאל. ונידון שכתבו לי שארחיב הדיבור אליהם, איני יכול לדעת אם
לשבח ארץ ישראל קא אתינא, מקרא מלא דיבר הכתוב ארץ טובה. ואם מאנשים הצדיקים המפורסמי' שבכאן
כבר קדמוני, ובודאי הם יודעים ומכירים. ואם להאיר עיניהם באור תורה, לא מעבר לים הוא ובפרט שיש
להם על מי שיסמכו שהרב הגאון המפורסם איש אלוקי' מ' שניאור זלמן נ"י מלא דבר ה' ושכינה ממללת
מתוך גרונו לכל איש ואיש לפי שכלו, והוא סמוך אליהם. ולהודיע להם אהבתם .. מילתא דפשיטא הוא שלא
זוה אהבתם אהבת דודים מכל אור"א מאתנו אלה פה כלנו חיים באה"ק, ואין אנו מסיחים דעתנו מהם בכל

ב"ה היום יום ו' עש"ק ר"ח אדר שני שנת תקנ"ו לפ"ק פ"ק טבריא טוב"ב.
אליכם אישים אקרא לשלוי' לכבוד אחי ומרחמי הרבני' המופלג' יראים ושלמי' ותיקי' (חסידים?) אנשי מעשה ויראי
ה' א' המיוחד מ' משה והשני כדומה לו מ' רפאל אור לוי עד יעלה לציון מושיענו.
מהודענא (שג"ק?) הגיעני וששתי כעל כל הון ובפרט בשורה טובה תדשן עצם בשמעי שב"ה חזר לבריאנו
(עמנו?) ה"ה אר"י הרבני המופלג מ' רפאל. ונידון שכתבו לי שארחיב הדיבור אליהם, איני יכול לדעת אם
לשבח ארץ ישראל קא אתינא, מקרא מלא דיבר הכתוב ארץ טובה. ואם מאנשים הצדיקים המפורסמי' שבכאן
כבר קדמוני, ובודאי הם יודעים ומכירים. ואם להאיר עיניהם באור תורה, לא מעבר לים הוא ובפרט שיש
להם על מי שיסמכו שהרב הגאון המפורסם איש אלוקי' מ' שניאור זלמן נ"י מלא דבר ה' ושכינה ממללת
מתוך גרונו לכל איש ואיש לפי שכלו, והוא סמוך אליהם. ולהודיע להם אהבתם .. מילתא דפשיטא הוא שלא
זוה אהבתם אהבת דודים מכל אור"א מאתנו אלה פה כלנו חיים באה"ק, ואין אנו מסיחים דעתנו מהם בכל

כ"ד או"נ הדש"ת באהבה רבה ונפש חפיצה **רפאל** במהור"ר **אברהם**⁶⁸ [...] ?
 ופרוש שלו' לה"ה הישיש הזקן הרבני המופלג בתורה ובחסידות כש"ת מ' יצחק .. מהראוי הי' ליחד הדבר אליו אך
 ידין אותי לכף זכות כי גודל הטירחא והדרך נחוץ לפני השליח, ושלו' רב לכל אנשי שלומנו.

קבלות מו"ה שאול במו"ה צבי מג"ל על גרבות א"ש דק' וידי משנת התקנ"ב

דברי אהובם וידידם דורש שלומם וטובתם תמיד כל הימים, שאול במו"ה צבי הירש מג"ל⁶⁹

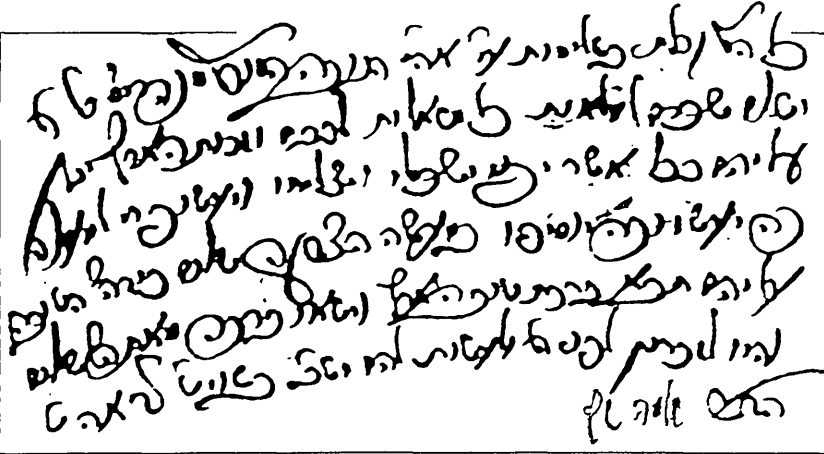
[illegible]

69. בנו של רצ"ה מהארזי (ראה מכתב מא), "אדם גדול מאד, מקובל אלקי, מחשוכי החבריא בא"י בימיו של הרא"ה מקאליסק זי"ע, ובזקנותו נשיא וראש עדת החסידים בטבריה", נפטר א' טבת תתי"ג. ראה אודותיו בהרחבה ביסוה"מ עמ' קס"קסב. בין הקבלות דנן נמצאת גם אחת בזה"ל: "סהנ"ל נתקבל לאשת דודי מ' יעקב סג"ל, ד' שאול במהר"ץ סג"ל". ואפשר שהכוונה לר' יעקב ב"ר אברהם סג"ל הנזכר ביסוה"מ (עמ' קכב), ונמצא שהוא אחיו של רצ"ה מהארזי ב"ר אברהם סג"ל, וכאשר שיער ע' אבישר בס' טבריה (עמ' 35). ומ"ש ביסוה"מ שם כי ר' יעקב זה נפטר בשנת תקס"ו לערך, הרי יסודו רק מהפסק שנערך בשנת תקס"ו (ונדפס בס' תקפו של יוסף עיי"ש), ואפשר בהחלט שהפסק לא יצא בטמיכות זמן לפטירתו.

קבל' לאנ"ש דק"ק ווידו יצ"ו על נ"ל משנת תקנ"ג למוהר"ר שלמה ש"ץ נ"י

..כל הנ"ל קבלתי בשלימות ע"י אה' הגובה המופל' מוהר"ס נ"י, ה' ישלם שכרם למלאות כל משאלות לבכם, וזכות הארץ יגן עליהם בכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו ויעשו פרי למעלה, כה יעשו וכה יוסיפו במעשה הצדקה שלום כיד ה' הטובה עליהם תבא ברכת טוב הארץ וישאו ברכה מאת ה' שלום, והיו לזכרון לפני ה' ולעשות להם מש"ב בשוי"ט.⁷⁰
ד' אה' הד"ש שלמה ש"ץ⁷¹

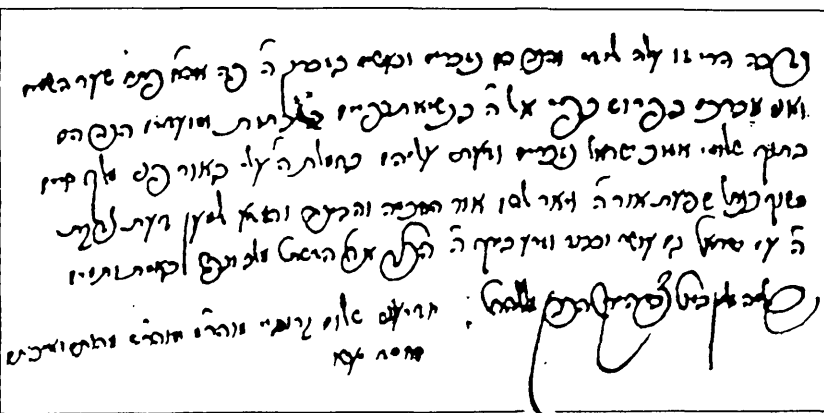

ה' אה' הד"ש שלמה ש"ץ

והנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה

נ"ל אנ"ש ק"ק ווידו לי לשם ז"ך⁷²

..גדבה הרי זו עלה לידי והנה הם נזכרים ונעשים בזכרון ה' פה אה"ח⁷³ פתח שער השמים, ואני מברכם בפרוש כפי אל ה' בנשיאת כפיים בשבתות ומועדי, הנה הם בתוך שלומי אמוני ישראל נזכרים ודעתי עליהו, כחמלת ה' עלי באור פני מלך חיים משוך כנחל שפעת אור ה', ויאר להם אור החכמה והבינה והמדע למען דעת צדקת ה' עם ישראל, גם עושר וכבוד וזרע בירך ה'.
הכ"ד אה' הדש"ת מלב ונפש באמת ותמים, שלמה זלמן במ"ו צבי הירש הכהן זללה"ה⁷⁴
יודיעוני שלום קרובי מוהר"מ ומוהר"ש מהותם ואיכותם וחסד יעשו.

ה' אה' הד"ש שלמה ש"ץ

והנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה
הנה	הנה	הנה	הנה

70. מי שבירך בשבת ויום טוב. 71. ר' שלמה ב"ר נתן נטע, ש"ץ, ראה יסוה"מ עמ' קסד. 72. זלמן כהן. 73. ארץ החיים.
74. ר' שלמה זלמן וילנר, "ארי שבחבורה, גאון וקדוש", יצא לחו"ל כמה פעמים בשליחותו של רבו מוהר"מ מוויטבסק, וגם אחר הסתלקותו. נפטר כ' אדר ב' תקנ"ט. ראה אודותיו בהרחבה ביסוה"מ עמ' קסה-קסז. בשנת תקמ"ד לערך כתב רבינו הזקן אודותיו לאנ"ש: "מדי דברי זכור ואזכרו לטוב, איש טוב וישר ירא ה' מרבים ה"ה הרב המפורסם בתורה וביראה, כק"ש מוה"ה שלמה זלמן הכהן שד"ר שי, אשר כתת רגליו עד מדינתנו לעשות לו פה מעמד נכון... ע"כ באתי אחריו למלאות דבריו ומשאלותיו לטובה, ולבקש כזאת וכזאת בבקשה

הכ"ד אהר' נ' הדש"ת מלב ונפש שלמה זלמן במו"ה צבי הירש הכהן זללה"ה

75. תחת י"ד.

יקבל תפלינו לרצון לטוב להם כל הימים, לרבות נחת רוח מבניי חיי ומזוני רוויחא דשנים ורענני בטוב ובנעימות נצח, ויאחז נא צדיק דרכו הטוב להטיב ולחזק עמינו בערי אלהינו אשר חיים היא למחזיקים, וימלא משאלות לבם לטוב.

בְּיָמֵינוּ אֵין מִלְחָמָה בֵּין שְׂטָן וּבֵין חַיִּים

[illegible]

הכ"ר א"נ הדש"ת מלונ"ח המזכיר ומוכן לשרת בקודש להעלות זכרונם הטוב לטוב להם בכל עת הראוי ומוכשר וידוע לפי קט שכלי, ובמקומות המקודשים אשר בארץ המה, וכיה"ר שיקוים(?) במ(?) ברחמים אמן, שמואל גרונס

הכהן⁷⁸

[1]

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל

79. מגובי המעמדות ברוסיה, וראה עוד בהע' 6 לעיל. קבלה זו אינה מארץ-ישראל אלא אישור על קבלת הכסף בוויזו לשם העברתו לאה"ק.

[תרגום ממסמך סיכום שנערך ע"פ הקבלות מא"י]

חשבון הכספים שנשלחו ע"י הקרלינים דוידו לארץ הקדושה — או פלשתינה — לערים טבריא וצפת, והשמות

0.82 — (27) לחיים בן מיכל	12.90 — (14) לרפאל בן אברהם	68.60 — (1) לרב אברהם בן אלכסנדר
0.37 — (28) לבן לייב	3.07 — (15) ליצחק בן זלמן	6.50 — (2) לישעיה בן שמואל
2.40 — (29) לדוד בן אלכסנדר	4.03 — (16) ליואל סמילינר	1.92 — (3) לבן יהודה
1.02½ — (30) לבן איסר	11.10 — (17) לאליעזר בן זוסמן	2.25 — (4) לדוד בן ישראל
0.77 — (31) לשמואל בן גרונים	2.25 — (18) לשאול בן הירש	2.30 — (5) ליהודה בן יוסף
2.15 — (32) לירמיה בן יוסף	2.07 — (19) לרפאל בן אברהם	2.02½ — (6) לאורי שפירא
0.82 — (33) לאובסיי [=יהושע]	0.87 — (20) להירש בן אליעזר	2.94½ — (7) למרדכי בן אליהו
0.82 — (34) לבן גרשון	0.82 — (21) לשלים ש"ץ	14.30 — (8) למשה בן מנחם
1.90 — (35) להירש בן אברהם	0.82 — (22) למיכאל שוחט	3.13 — (9) לרב של ביחוב
1.18 — (36) ליצחק בן גרשון	0.82 — (23) לאהרן סמוליינר	2.24 — (10) למאיר בן יעקב
	2.14 — (24) לאהרן בן יצחק	4.88 — (11) לזלמן בן הירש
	2.25 — (25) למשה מאוסטרובה	1.32 — (12) לנפתלי חוואסטער
סה"כ 174.48	0.87 — (26) לחיים בן שלמה	5.81 — (13) ליעקב גלנצר
כסף זה חולק במשך שנתיים		

1. הוא הרה"ק ר"א מקאליסק.
2. הכוונה לר' שמואל ב"ר ישעי' סג"ל (לעיל הע' 76).
3. שמא הכוונה לר' יהודה יודיל ב"ר יהושע זעליג (לעיל הע' 43).
4. ר' דוד ב"ר ישראל (לעיל הע' 36).
5. ר' יהודה ליב קאמינר (לעיל הע' 44).
6. הכוונה לר' משה יצחק ב"ר אורי שפירא (לעיל הע' 62).
7. בין מכתבי הקבלות נמצא בדומה לזה רק ר' נתן נטע ב"ר אליהו (לעיל הע' 64).
8. הוא הרה"ק ר' משה בן אדמו"ר מוהרמ"מ מוויטבסק.
9. הר"ר דוד מביחאווי ישן (לעיל הע' 33).
10. ר' מאיר ביחאוור (לעיל הע' 59).
11. ר' שלמה זלמן ב"ר צבי הירש הכהן (לעיל הע' 74).
12. ר' נפתלי צבי ב"ר אליעזר (לעיל הע' 63).
13. ר' יעקב ב"ר יהודא גאלצאר (לעיל הע' 52).
14. ר' רפאל ב"ר אברהם (ראה לעיל הע' 67-68).
15. ר' יצחק ב"ר שלמה זלמן הכהן (לעיל הע' 54).
16. ר' יואל ב"ר משה סמוליינר (לעיל הע' 47).
17. ר' אליעזר זוסמן סו"ד (לעיל הע' 25).
18. ר' שאול ב"ר צבי הירש סג"ל (לעיל הע' 69).
19. נרשם כבר במס' 14.
20. שמא הכוונה לר' משה ב"ר אליעזר זוסמן (לעיל הע' 25).
21. ר' שלמה ש"ץ (לעיל הע' 71).
22. ר' יחיאל מיכל שוחט (לעיל הע' 48).
23. ר' אהרן ב"ר מאיר (לעיל הע' 23).
24. ר' אהרן ב"ר יצחק (לעיל הע' 24).
25. ר' משה סג"ל אוסטראוונר (לעיל הע' 60).
26. ר' חיים ב"ר שלמה הלוי לעיל הע' 39.
27. ר' חיים ב"ר יחיאל מיכל מפינטשוב (לעיל הע' 38).
28. אולי הכוונה לר' ארי' ליב א"ב (לעיל הע' 30).
29. ר' דוד ב"ר אלכסנדר כ"ץ (לעיל הע' 32).
30. איני יודע למי הכוונה, ומכל המקבלים הנ"ל נותר רק ר' אשר (לעיל הע' 31) שלא נזכר ברשימה זו.
31. ר' שמואל גרונם הכהן (לעיל הע' 78).
32. ר' ירמיה ב"ר יוסף (לעיל הע' 56).
33. ר' יהושע ב"ר נח אלטשולר (לעיל הע' 45).
34. אולי הכוונה לקבלה הרשומה ע"ש "יתום מוהר"ג" (וראה יסוה"מ עמ' קט אודות ר' גרשון שו"ב).
35. ר' צבי הירש ב"ר אברהם סג"ל (לעיל הע' 65).
36. ר' יצחק ב"ר גרשון (לעיל הע' 55).

המלצת מוהר"א וחסידיו טבריה לר' אהרן הכהן

הסכמות חכמי אשכנזים שבק"ק טבריה תוב"ב

הדור אתם ראו את האיש הזה זקן אהרן במוהר"ר יעקב הכהן ממשפחת רם שבק"ק שקלאווי, אשר קבע דירתו בפה טבריה תוב"ב, והאיש הזה לתומ"ו הלך לכאן ולא טרח להזמין לו שיהיה לו בכאן די מחסורו אשר יחסר לו, ומי שלא זמן מה יאכל. לזאת בעמוד והחזר קאי למדינתו, וזכינו לו בספר שבחי ירושלים לעלות בדפוס בח"ל בכדי שיהיה לו תמורתו בכסף. לכן אחינו בני ישראל חתנוסו על הזקן הזה ותקנו ממנו את הספר הלזה, ובגזירת עירין שלא להשיג שום אדם גבולו להדפיס את הספר הזה במשך שלשה שנים. הכ"ד הרבנים חכמי אשכנזים שבעיר הקודש טבריה, הב"ע החתום יום ט"ב שבט שנת תקנ"ט לפ"ק.

אברהם בל"א מו' אלכסנדר כ"ץ זלה"ה¹

משה בהמנוח מוהר"ר אברהם סג"ל זלה"ה²

שלמה זלמן במהור"ר צבי הירש הכהן זלה"ה³

ישכר בער במהור"ר בונים מזאסלאב⁴

שמואל במהור"ר ישעיה סג"ל זצ"ל⁵

צבי הירש במהור"ר אברהם סג"ל ז"ל⁶

אליעזר זוסמאן במהור"ר ז"ל⁷

יואל במהור"ר משה מסקלאב⁸

שבחי ירושלים

לירע ולהודיע אמת הם רועים גדולים צדיקים במיתתן שלמים וכן רכ"ס משיני ארמת עפר חלקם בחיים • תולדותיהם של צדיקים כיוצא בהם ונונה להם מי מדר זכיותם וצדקתם מהאי שיפרא דבלי בארעא יחסותא וצדיקייא במיתתן קרויים חיים • הא לכם זרע קדש דברני פי חכם הן אשר לא היה לעולמים מה יכתב רבינו **מוהר"ר** זצוק"ל • ממה שקבל מרבינו **האר"י** זצוק"ל בלשוננו לשון הזהב אות באות • אשר חדשות הוא מגיד • ומגלה מסתורין ראשונים כמלאכים הממוני' בארץ החיים • ועוד זאת יתירה פרשת אלה מסעי מאיש נבון וחכם • לא נודע שמו אשר היה בשנת רפ"ב לאלף הששי וילך סובב בכל א"י • לדעת דבר דבור על אופניו אנכי העירותני לזכות את הרבים וימצאו הכל כשלחן ערוך אשר כל מוצאו ימצא חיים :

מיני היתה זאת • לכה פסעיה וזעיר **יעקב ברוך** כ"ו וסמיוק' כידי יסאו כדכא מלת כ' • כ"ה :

גערקוט עס • גענאלר מנבעכנויט

נדפס פה ק"ק **לבוב**

שנת ונפל ס' פת יאמלא **חלקן על אדמת** סקדש ונפס • סג"ל מירושלים לפ"ק •

* ההמלצה הסכמה וכן ההקדמה, נעתקים כאן מהס' 'שבחי ירושלים' מהדורת לעמבערג תקנ"ט. תודתי לידידי ר' יהושע שלמה צירקיני שהסב את תשומת לבי למקור חשוב ובלתי-נודע זה, ואף העמיד לרשותי את העותק הנאה שברשותו.

1. הרה"ק ר"א מקאליסק.
2. כנראה שהוא ר' משה אוסטראוונר (לעיל מכתב לו), ועתה נתפרש לנו שם אביו ר' אברהם.
3. ר' שלמה זלמן ווילנער (לעיל מכתב מר"מ).
4. "איש קדוש ומופלא, דור רביעי לרבינו המהרש"א, מרואי פניו של המגיד הגדול ממזריטש זי"ע, ומחותנו של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע. עד לעלייתו לא"י (בשנת תקנ"ה) שימש גבאי הקופה של 'מעות א"י' וגזכר הראשי במרכז שלה בעיר זסלאב" (יסוה"מ עמ' קלה-קלו, עיי"ש עור).
5. ר"ש סג"ל מפאלאצק (לעיל מכתב מח).
6. רצ"ה סג"ל מהאראקי (לעיל מכתב מא).
7. רא"ז סו"ד (לעיל מכתבים יג"טו).
8. הכוונה כנראה לר' יואל סמוליינר (לעיל מכתב כח).

הקדמה

אמר אהרן בן הנגיד מהור"ר יעקב בוכויר הכהן מק"ק שקלאווי במדינת ליטא אשר כעת קבע דירתו בעיר הקודש טבריה

אספרה נא הגדולות אשר עשה לי ד', הוא אלהים הרועה אותי מעודי עד היום. רענן הייתי בביתי וכל אורח אלי יבא, נופת צופים וכל מעדנים באוכלי שלחני היו. הפלית חסדרך עלי אתה אלהי ישעי. כרוב רחמיך עשית עמדי ולא כפועל ידי. הטית לב מלכות ושריו עלי לטובה, נכון לבי בטוח בד' ובחסד עליון כל הימים.

אזכרה ימים מקדם בהיותי יושב בשלוח בק"ק שקלאווי בהלו נרו על ראשי ולא חסרתי דבר מכל טוב, ותפארת אדם לשבת בית היא אשתי היקרה מנשים באוהל תבורך בת גדולי הדור מרת דינה בת הרב הגאון מו' ליב בהגאון המפורסם מהור"ר מאיר הלוי איש הורוויץ אב"ד דק"ק טיקטין, וחתן הגאון המפורסם מהור"ר ישעיה אב"ד דק"ק ראול'י. ובשבת האחים יחד בני מוהר"ל המה הרבנים המופלגים מהור"ר נטע הרב דק"ק הורקי ומוהר"ר מניס אב"ד דק"ק ראסי ומוהר"ר שואל מטיקטין, וגיסם הגאון מוהר"ר ליב אב"ד נשחיו במוהר"ר הנ"ל. בהיותם עמי בצוותא אזי דשנתי מרוב טוב, ומעת שבאו עלי השודדים ונטלו ממני הדרי וכל היקום אשר ברגלי ונתנו אותי ואת אשתי למדחפות מביתי ומחומתי אשר היו לי בהם יד ושם טוב כנודע לכל יושב ק"ק שקלאווי. ואחרון הכביד שמתה עלי זוגתי ולא הניחה לי זרע של קיימא.

ומעת חסרתי כל אלה נתתי על לבי מאן דביש לי' בהאי מתא וכו' ללכת אל ארץ הקדושה לישב שם עד יום מותי. ומדי עברתי נפלו עלי שודדים ובזזו את כל עמלי אשר הנחתי לי לכלכל את שבתי בארץ הקדושה, ולא נשארתי כי אם בעירום ובחוסר, אעפ"כ לא מנעתי מהליכתי ובאתי לק"ק טבריה וישבתי שמה במצור ובמצוק בחסר לחם שנתיים ימים, ולא יכולתי לסבול את הרוחק והכרחתי לחזור לח"ל לשום טרף לנפשי שיהיה לי בני מדינתי לעזר ולסעד, להספיק לי את לחם חוקי בכדי שאחזור לשוב לארץ הקדושה. ומדי הלכתי זכו אותי חכמי אשכנזים שבטבריה בספר שבחי ירושלים להדפיס אותו בח"ל, ונתנו עדיהן בח"י באיסור חמור שבל ישיגו גבולי משך שלשה שנים, כאשר יראה הקורא בהסכמה. ובכואי לק"ק לבוב הפצירו כי ריעי לאמר הלא בכאן הוא דפוס נאה לך זכה בנפשך ועל טוב יקרא שמך, ונענתי להם. ואנכי מבקש מאת אחי בני ישראל שיהיה לי לסעד ויעמדו לימין צדקי בכדי שאוכל לחזור לארץ הקדושה לשוב שמה כל הימים אשר יחנן ד' אותי בחיים. יום ב' ט"ו שבט מבשר טוב לפ"ק

והאלקים אינה לידי לעלות על עקבותיו של ר' אהרן הכהן, כשהוא בדרכו חזרה לאה"ק:

בעזבונו של י" קלויזנר אשר בארכיון הציוני המרכזי בירושלים (P16 תיק 7) מונחת התעודה הבאה שתורגמה מיספר הקהל' של בראפמן (כרך ב' מס' 283): "יג סיון תקס"ב. עבר דרך עירנו מינסק הזקן ר' אהרן בן ר' יעקב כהן בדרכו לאה"ק, בידו כתבים מקהילות רבות, בפנקס כרוכים, וכולם מדברים בדבר תמיכה בעניי א"י, הסובלים והמדוכאים שם. גם אנחנו, ראשי קהל מינסק, מצטרפים וקוראים לכל הרוצה, לתרום 2 קופיקות לנפש לשנה, 1 יתנו לפני ראש השנה, 1 יתנו לפני יוהכ"פ. והחלטנו לבחור בראשים, שישגחו על איסוף התרומה כל שנה, ויאספו התרומות, ואת הכסף ישלחו לאה"ק, ולר' אהרן כהן יותן כפליים מאשר לכל אחר.

הכתב והמכתב

מיד איש האלקים כ"ק רבינו הזקן נבג"מ

בקובץ הנוכחי זכינו בעז"ה לחזות בכמה דפים הכתובים בכתיבת יד קדשו של אדמו"ר הזקן, ובעוד כמה וכמה חתימות ידו. חשבנו לנכון לאסוף בהזדמנות זו למקום אחד את כל המצוי בידינו כיום בעצם כ"ק רבינו, ואגב כך הוספנו מכתב חדש שלא נתפרסם עד כה, וכן תצלום כ"ק בלתי נודע ממכתב נוסף.

מיד איש האלקים כ"ק רבינו הזקן נבג"מ

[illegible]

ה' יצחק שלם וחיים טובה אחרת למחמם וענינם רב ויהיה ורשין
ביתם קרוב קרוב יאמר לו ב'ת' ומה נחמם נחמם סו'
ואל הסמכים ב'ת' החכם ח'ת' חיים קר' קלם אכ'ת'
אחרי כ'ת'ת' יאמר ס'ת' ב'ת'ת' קר'ת' א'ת'ת' ח'ת'ת' א'ת'ת'
לחמם רב'ת' קל'ת' א'ת'ת' א'ת'ת' כ'ת'ת' א'ת'ת' ח'ת'ת' ח'ת'ת'
ח'ת'ת' א'ת'ת'ת' א'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'
א'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'
ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת' ח'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'ת'

ה' יספור לנו ומה טוב ואחרי ארבע רמתי ובה חכמי ה' הדבר הנצח המצוי מס' בא
 ופנינו בקדש אל ישראל ויחברו עינינו אל ירח ולבבם שורה

אלה יחידים הקשה לעמוד משה לחיות בעיני מרחוק ואסור מעות אהל תוקבא ואיש אשר לא
 ידענו ממנו של נקומה גם אשר הוא מהבטנים יושב כרם אשר לא ידע להנהיג בדבר הקלה
 כנו מדינות שונות ומלכותם בימינו ונצרך צדקות רבות מאד מאד והתחכמות עצומה ולוא אנו
 ההכרח לאסור דוקא איש מהמן מאנשי העולם הסומה הדקדא/ איך לאסור שמירה מעולה ועצומה
 ולהטבחו לא יספיקו חפזיהו אשר יפוקה ויצווה ואסור פלאמות בצדק תוקבא אל אלוה כפי
 הרשימה של בדר אנשי כלל וכפי רשימה של אל אלוה מהנעלה שם בשמותם וליקח קבלה מכל
 אלוה ברמות ולאו אלא וכל מה יעבש יעלה עמ ידברת מזה מהרש בנפולאון ונפולאון ונפולאון
 מהרא לנפולאון נפולאון וליקח הועקרון בזה מזה מהרש בנפולאון ובה ידברת מזה מהרש בנפולאון
 עם קלה אדומה והרשימה של עולה סוף של אדומה והאומר יהי' אשר כתבת אליו הנה
 היקח אתכם ועובד מלכותו ויחברו אליו בזה בזה

מכתב לרה"ק ר' ישראל מפיקאוו, אגרות קודש עמ' קמח

אלה אחי ורעי וכל הסביבה באווייערד ביחאב י' י' ה'
 אתם את הברכה ואלו וחי' עד העולם
 זכר פשט האמו אעלה יושב כל קואל אעורר רוח נקבתם
 אלה תת מעלות בעיני ה' אשר כי עליהם מלאש מנפיל
 עבת יסורין ואל אפרין עולה כה' האטות הנל ולג קות הי' ע' ש'
 עם עני צאן קבשים ויכזה היא מלכה יבה לו שתיחם אעורר
 עליהם רחמים רבים מעור הרוחם ובה ע' ק' ב' י' י' י' י'
 הברכה והחיים והשלא משה כששם הט' וי' א' ג' ו' ו'
 לזכור ואלו באו מ' ברוך ואלה

מכתב לאנ"ש דגליל ביחאב ישן, אגרות קודש עמ' קנו

אדני כספך לאוהבי שמו שמעך נפש. בשאלות ובקשות
 שטומה ונפול אלה כל אלה רחמי ונתן מעורר רחמי
 המורה על ידיך הותן המעוררם ייחודי על אלה ענין בוי
 ה זה טה נא ונא בשטומה מיניכן ברחמיך נפישין אנחנו
 יבם כב או בבי מאה ורחמי מן כנולד ומנולד מן
 אחר אנפם ול המרחק מרחק עליו מן המזים וברכה והבטלה
 והיה משה הכונה לא ויהי יאשי כעל היקשר ובט מלוח

נאור ילד
 וגם להיות לו מקור מעורר אלה חיל אנפיה אסמך בעיה
 כל הישוב ושיירות הסמוכות נא ונא

מכתב לכללות אנשי, אגרות-קודש עמ' קנז

אדני. ע' משה על הים ההסדח היה להתבאור עם היבוע ממחר נולד הכרזות בהיות
 בקלאה ונסתת לאמו איתן לו מליצה והנאן מולאנן על סיפוק בכול כל מה שביע
 לשלוח ארבע כולא וגם את הבטחת אלה סוף מה שביע ואחר נפיעה כב נפיעה
 מיתן לו מליצה ע' יען כל המעצבים הילא כולא חילוב ואהסכינו ארבעה ובראש ארבעה
 מלכא ואיש עצמו כב היה הנעב מ' מילא נפלא מלכא ארבעה ארבעה מלכא ג' וצב
 האדע והחבשה אנכור הסיפוק ה' לשלוח לו מעט מעט על עקבותי חתך אקל ארבעה

מכתב לר' משה מייזילש מוילנא, אגרות-קודש עמ' קסב

אחא אחי נריעי יידי בן קענשט ל נסו אייניק ל ומו אברהם מינה ל נסו יחג
 ל נסו קהלת אהמאן כל עני ונעצ נעו אברהם טובתו ל אר מוכר ל באמא
 כל הענינים ארצו מרובץ קייס מאמר עב וראוי יבקש את שכל אפ' צדיק בן ונע
 למצוה רבה חשב לא נא צד המבקש באמר אמינו בן טובתם ארצו ארצו

מכתב לכמה פרנסים, אגרות קודש עמ' קעא

אחא אחי נריעי ארצו בן קענשט ל נסו יחג יחג
 צד רבה ונעצו ארצו החזקו בן דב' קהלת ארצו נעצו נעצו נעצו
 כל נעצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו

מכתב לאנ"ש דק' וילנא, אגרות קודש עמ' קפב

ה' ב' ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו
 ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו ארצו

מכתב לאנ"ש דק' ראהטשוב (יגדיל תורה, גל' ע, עמ' קפז)

[illegible]

בדבר קביעת זמן חתונת נכדתו מ' דבורה לאה עם הרה"ק רי"י מטשערקאס
(כתיבת רבינו, ושרידי חתימתו. בטאון חב"ד, גלי' 19-20, עמ' 11)

מכתב לנכדתו מרת דבורה לאה אשת הרה"ק רי"י מטשערקאס

[תרגום: שלא לשנות הבטחתך שהבטחת לי שלא תדאגי כלל, ותהיי תמיד בשמחה בדיבורים שדיברתי עמך בחדרי, ותהיי בטוחה שהכל יהיה כשורה בכל מכל כל א"ה.]

[illegible]

מכתב לאנ"ש ראשי ק' ויטעפסק (יגדיל תורה, גל' מז, עמ' שעה)

וְכֵן אַתָּה מְתַקֵּן כִּשְׁמַת רַב צִיּוֹן וְאַחֲרָיו בְּרוּךְ הוּא

ה'תרמ"ב
ל' כסלו
ב' י"ג
ה'תרמ"ב

רשימת מאמרי אדמו"ר הזקן

לפי סדר השנים

רשימה זו מבוססת ביסודה על רשימותיהם של חברי מערכת 'אוצר החסידים', שנדפסו בסדרת ספרי המאמרים של אדמו"ר הזקן. אחר הדפסת הספרים הללו הגיעו לספריית ליובאוויטש כתבי-יד חדשים, ועל-פיהם הוסיפו העורכים פרטים לרשימותיהם וכן תוקנו רישומים קודמים.

ועל הטוב יזכרו: הרה"ח ר' אהרן שי' חיטריק, העומד בראש מערכת 'אוצר החסידים' (ובעריכתו: הס' תורה-אור ולקוטי-תורה), הרה"ח ר' אלי' שי' מטוסוב (בעריכתו: סה"מ תקס"ב, תקס"ד, תקס"ח-תקע"ג), הרה"ח ר' אלכסנדר זיסקינד שי' פיקארסקי (בעריכתו: סה"מ תקס"ה), הרה"ח ר' גבריאל שי' שפירא (בעריכתו: סה"מ תקס"ג, תקס"ו, תקס"ז), הרה"ח ר' שלום דובער שי' לוין (בעריכתו: סה"מ הקצרים, ובו רשימת מאמרי תקני-גיתקס"א).

ותשלם מלאכת הזהוי, הרישום, ריכוז החומר ועריכתו, ע"י התי' **יוסף יצחק שי' קעלער**.

אודות מאמרי ה'לקוטי תורה' נאמר, כי אדמו"ר הצ"צ לקטם מתוך אלפיים מאמריו של רבינו הזקן.¹ לידינו הגיעו עד כה למעלה מאלף ותשע מאות מאמרים, ושש מאות מהם נותרו עדיין בלתי מתוארכים. המאמר המתוארך הקדום ביותר שהגיע לידינו (ד"ה כלל הפחיתות) הוא מצום-גדלי' תקנ"ג.²

[illegible]

הערה

הוא חסד ה' קונו חסדך רב ונעלה ונבנה
 ונבנה אתה **בתך** באיכות והיך אחר כל
 הנה צריך להיות חסדך כחמל אחר אלה בשמחה כל
 והשמחה וה' חסדך ב' בחי' א' כי בנחמה עמל לו חסד אחר כל האלק
 במקומו עשה וצונו עשה דרית שאל חסדך לאלהך כי חסדך
 עמך הילוך ביקור יעניד ואלהם בכל אהבה וחסדך חסדך בחי'
 וחסדך רב ונעלה ונבנה אתה רב חסדך רב שאל אהבה

הלל

[illegible]

* בהבא להלן ראה גם ב"סקירה כללית ע"ד המאמרים הקצרים" שערך הרה"ח ר' שלום דובער לויך, מאמרי אדמוה"ו הקצרים (קה"ת תשמ"א), עמ' תקפט ואילך.
הערה כללית: מספרי כהי"י מתייחסים למספריהם בספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א. (כ"י) או כה"י הכוונה לכ"י יחיד, ואילו ב"י"י ו"כה"י הכוונה לל' רבים).
1. לוח 'היום יום', י"ד אדר"ר.
2. נדפס בס' מאמרי אדמוה"ו — הקצרים — עמ' תקכ (וראה שם עמ' תקצה). בבית־רבי ח"א עמ' 30 כותב: "נמצא בכתבים דרושי רבינו ד"ח [=דרושי חסידות] שדרש בשנת תק"מ".

המאמרים שנאמרו בשבתו בלאזניא (עד סוף שנת תקס"א שאז — אחר שחזרו ממאסרו השני בפטרבורג — העתיק רבינו את מקום מושבו ללאדי⁴) הם קצרים מהמאמרים ש"אחר פטרבורג".⁴

ומוצאים אנו במאמרים שלפנינו כי משנת תקס"ב ואילך ה' רבינו אומר בכל שבת קודש תורה ברכים, ובלייל שבת ה' אומר תורה על הזוהר ביחידות לבניו. בשנת תקס"ז ביאר פירוש המלות על הסידור מברוך שאמר⁵ עד לפני ויברך דוד ונשמת כל חי בלייל שבת, כמו"כ ביאר את הזוהר על השמים מספרים ונשמת כל חי.

חֵיכָה אֲדִינִיךָ אֵי שְׁמוֹנֵה בָּרֶכֶת תִּקְנוּ

[illegible]

מאמר 'מלפני פטרבורג' מתוך ב"י 'ספר תקג"ז'

3. כרשימת אדמו"ר הצ"צ (נדפסה בהוספות לפס"ד צ"צ עמ' תמב): "תקס"ב שנה ראשונה בלאר"י. בלות 'היום יום' עמ' 4 משמע כי רק ב"א מנ"א תקס"א נסע רבינו מפטרבורג ללאר"י, אך במאמרי תקס"א מצינו כי בש"פ חוקת ה' בדובראווא.
4. בשיחת אדמו"ר מוהרש"ב י"ט כסלו תרס"ג (תורת שלום עמ' 26): "ידוע אצל החסידים, וכן האמת, דקודם פ"ב ה' הדא"ח שורף את העולם... אבל אחר פ"ב נשתנה ולא ה' כן, לפי שאז כביאתו מפ"ב התחיל הדא"ח להיות מצד הפנימי דוקא, והעיקר מביאתו בפעם השני מפ"ב".
5. ד"ה ברור שאמר נאמר כליל ש"ק מטו"מ תקס"ו.

כותבי ה"הנחות" **

רבינו עצמו לא כתב את מאמריו.⁶ בין השומעים היו כמה שהעלו את הדברים על הכתב ("הניחו" על הכתב, ומכאן "הנחה" ו"הנחות"), ואלו הם הידועים שבהם:

(א) כ"ק אחיו של רבינו, מוה"ר יהודה ליב — המהרי"ל — מיאנאוויטש. עובדה זו נזכרת ע"י אדמו"ר הצ"צ באחת מתשובותיו: "אדמו"ר נ"ע דרשותיו הי' כותב אחיו הרי"ל ז"ל, והוא הי' משלם לו, להפיצם בישראל לכל השומעים".⁷ נראה שהכתבים מהתקופה שלפני פטרבורג — אלו שאין לנו הוכחה שהם מרשימותיו של אדמו"ר האמצעי — הם מההנחות שלו. גם מאחר פטרבורג ישנם דרושים מהנחותיו. כמה הנחות הגיעו לידינו בגוף כתי"ק.⁸ כ"י 737 כולל הנחות המהרי"ל לשנים תקס"ד תקס"ה ותחילת תקס"ו, וגם בכ"י 1034 — בסופו — נמצאות הנחותיו משלהי תקס"ד ועד ראשית תקס"ו, לתורות שנאמרו בריבם.⁹

[illegible]

'הנחה' בכת"ק מהרי"ל

** כהבא להלן (ובאשר לייחסו השונה של אדמו"ר הצ"צ לכותבים שונים) ראה גם: "מונדישען, "על מהדורות הספר 'תורה אור'", עלי ספר ט (סיון תשמ"א) עמ' 160 ואילך.

6. בס' תורה אור (טז, ג) נדפס "לשון אדמו"ר נ"ע בעצמו", אך אין זה 'דרוש' אלא 'רשימה'. ועוד שם (פא, א) "כיי"ק אדמו"ר נ"ע" – וגם זו 'רשימה'.

7. שו"ת צ"צ שער המילואים ח"ד סי' קמב אות ט. ועוד שם: ואחר הסתלקותו נ"ע לא נמצאו כלל הכתבים אצל היורשים ולא נודע מהם, כ"א אחד מייצאי חלציו [היינו אדמו"ר הצ"צ עצמו] טרח והשיגם מידי התלמידים השומעים והיו מעורבים עם עוד הרבה כתבים של כתבים אחרים שאין ראויין לעלות על שולחן כו' והוא בריר מתוכם הכתבים של הרי"ל ז"ל לפי האומדנא שלו והכרת לשונו היטב.

8. תצלום עמוד אחד מכתב זה נדפס בסה"מ הקצרים (עמ' תרט), עוד שני תצלומים נדפסו בלקוטי תורה (מהדורת תשד"מ), ותצלום מארבעה עמודים נדפס ב'כרם חב"ד' גל' 2 (ניסן תשמ"ז, עמ' 13-14) ובסה"מ בראשית-שמות (קה"ת תשמ"ט עמ' 45-48). תצלום נוסף נדפס בתו"א מהדורת תנש"א (קצו, א).

9. נראה שמהרי"ל היה רושם את ה'ביאורים' ואת מאמרי הזוהר, בנפרד מהתורות שנאמרו ברכי"ם.

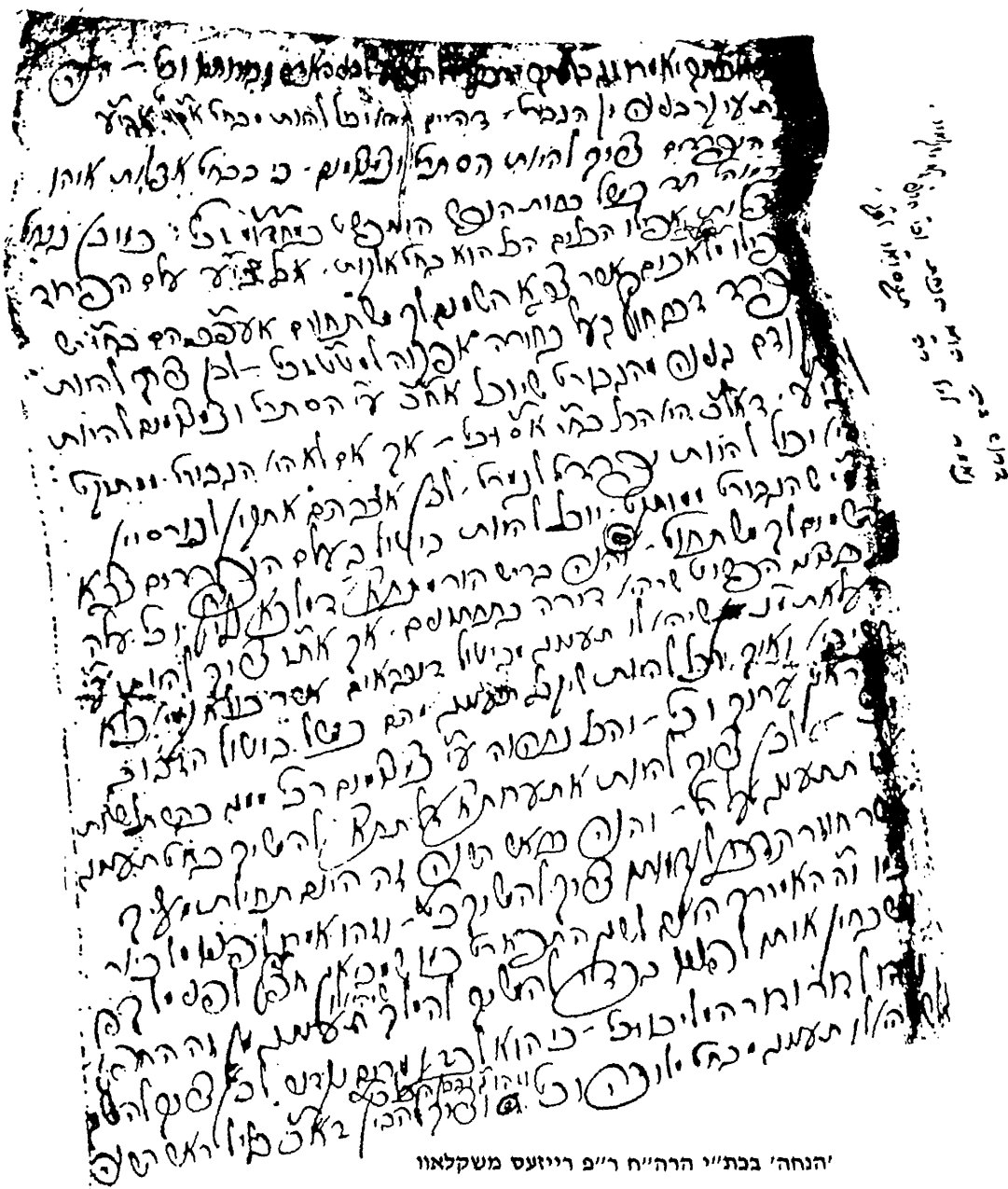
משבת פ' נצבים תקס"ב רשם על המאמרים שנאמרו ברכים: "תורה ברכים". בשנת תקס"ה רשם את מאמרי הזוהר בנפרד משאר המאמרים.¹⁶

וּלְהַבִּין גַּם הַטִּיב' הוּא אֵלֵינוּ כִּי בְּקִלְיוֹנוֹת הַקּוֹל הַתַּלְמֵד הוּא עוֹלָם י' רַבּוֹ רַבֵּן דְּרַבֵּי הַקָּדוֹשׁ (אֲהֵאֵלָהּ אֲרִינ') וְהוּא קוֹל שְׂרָף גִּלְגִּי כו' (וְהוּא חִיבּוּטֵי הַקּוֹל) ז'

'הנחה' בכת"ק הר"מ בן אדמו"ר הזקן

16. ראה בהערת הפתיחה למאמרי שנת תקס"ה.

(ד) הרה"ח מוה"ר פנחס משקלאוו (ר' פנחס רייזעס). מהנחותיו הגיע לידינו כרך שלם שנדפס בשם "מאמרי אדמוה"ד — הנחות הרה"פ" (קה"ת תשי"ח). כרך זה כולל הנחות בודדות — לא רצופות — משנת תקס"ו ואילך. מכתיבת ידו עצמה נמצא רק מאמר אחד, מליל ר"ה תקס"ו (נדפס שם בהוספות).
ארמור"ר מוהרש"ב אמר: "מקובלני כי אלו אשר דייקו הרבה בל' רבינו, והניחו בכתב כפי שאמר ממש בלי תוס' וגזעון, ה' אחד הרה"ר פנחס, אשר הצטיין בזה".¹⁷ ולרברי הביתרבי ה' הרה"פ "רושם ד"ח של רבינו בדקדוק גדול מאד, ואדמו"ר בעל צ"צ נ"ע ה' סומך על רשימותיו יותר מעל כל הרשימות".¹⁸

תורת-שלום עמ' 87.
יתרבי ח"א עמ' 140. וראה ברשימות הצ"צ לתהלים (יהל-אור) עמ' 190: "לימדנו רבינו ז"ל... וז"ל הרה"פ שכ' אות באות בשמו".
דרך-מצותיך עמ' קנב: "וכן ראיתי בכ"י ר' פנחס שקלאווער ז"ל שכ' אות באות מפי רבינו ז"ל" [וראה בהע' הבאה אודות מהרי"ל].
אורי-התורה בראשית (עמ' תתרעו): "...נ"ל שזהו שפת יתר ולא נמצא דקדוק זה בשני כותבים הא' דודי הרי"ל והב' הרה"פ משקלאב".

שנת תקנ"ג

- כלל הפחיתות (צום גדליה).¹
לך אמר לבי (שבת תשובה).²
תורת ה' תמימה (שמיני עצרת).³
הללו את ה' (שמחת תורה).⁴
והי' מדי חודש כחדשו (חנוכה).⁵

ומאחרי שנה זו נמצאים בכ"י 750, מתוארכים ובסדר השנה וקודם להם ס' התניא, שער היחוד והאמונה ואגרת התשובה — הכל במהדו"ק.

1. סה"מ הקצרים (עמ' חקב). שם (עמ' תקבב) בנוסח שני. שם (עמ' תקכר) בנוסח שלישי.
2. שם (עמ' ר). שם (עמ' קצח) ובונה ירושלים (ס"י מ) בנוסח שני. נוסחים נוספים בכ"י 403, 262, 941.
3. סה"מ שם (עמ' קצג). שם (עמ' קצב) בנוסח אחר. שם (עמ' קצ) ובונה ירושלים (ס"י נד) בנוסח אחר. סה"מ כחובים ח"א (עמ' א) בנוסח אחר. נוסף בכ"י 35. (וראה התוועדות ט"ו שבט תשמ"ה אות לא).
4. סה"מ הקצרים (עמ' רלט). שם (עמ' רלו) בנוסח אחר. שם (עמ' רמ) בנוסח אחר שבו רק הקטע הראשון. נוסחים נוספים בכ"י 349, 401, 424, 877.
5. שם (עמ' קסג). שם (עמ' קסב) בנוסח אחר. שם (עמ' קסא) ובונה ירושלים (ס"י לה) בנוסח אחר.
6. סה"מ שם (עמ' רלה). שם (עמ' רלד) ובונה ירושלים (ס"י לו) בנוסח אחר? [ראה הע' בסה"מ שם].
7. שם (עמ' רכו).
8. שם (עמ' קיח).
9. שם (עמ' סו).

אמר תורה

[illegible]

: מזמור ב"ג : תקכ"ג

כלל
הסמותות הוא ב' מדקדק • הסמות • והעפא
ועתה שמוך פופל • העם העלבות • הוא •
ומת ב' מדקדק ומת חסדן טעט עפא
א. מת חסדן טעט טעט • ומת חסדן
טעט • א. מת חסדן טעט • ומת חסדן

[illegible]

הערה

הוא זה אשר בגל' שה' ברעבה לא יעזר ומשנה
הוא משנה ה' ג' קרוני משנה מקום ועשה וכפ
משנה אפי' בתק' באיכות והי' אחר לא

מאמר משנת תקנ"ג

שנת תקנ"ד

אנכי ה' אלקיך [שבועות].³
וישב משה (דרוש כ' לשבועות).⁴

איתא במדרש יעקב אשר פדה (שבת חנוכה).¹
וארא אל אברהם (שבת שמברכין שבט).²

1. סה"מ נביאים (עמ' קיא). שם (עמ' קז) וכוונה ירושלים (ס"י קח) בנוסח אחר מקוצר. שם (עמ' קט) בנוסח אחר.
2. כרם חב"ד גל' 2 (עמ' 5) מכי"ק מהרי"ל עם הגהות כ"ק אדה"ו (ראה שם פקסימילא, וביאורי כ"ק הצ"צ וכ"ק אר"ש). סה"מ פרשיות ח"א (הוספות למהדורת חשמ"ט, עמ' 26). תורא דלעמבערג תרי"א (ז, א) וסה"מ פרשיות (עמ' רלח) כשינויים. הכותרת בכ"י 633.
3. סה"מ פרשיות (עמ' שיח). שם (עמ' שיו) בנוסח אחר. שם (עמ' שטו) בנוסח אחר. כ"י 337 בנוסח נוסף.
4. סה"מ הקצרים (עמ' נא). שם (עמ' נב) בנוסח אחר. כ"י 170 בכותרת ככפנים.

מאמר משנת תקנ"ד,

מאמר משנת תקנ"ד,
מוגה בכת"ק רבינו הזקן

שנת תקנ"ה

- שיר המעלות.¹
 אחת שאלתי (שבת שובה).²
 בשברי לכם.³
 ויהי קול מעל לרקיע (שבועות).⁴
 להבין ההפרש שבין אותיות סיפורי מעשיות (שבועות).⁵
 ויאמר משה אל העם אל תיראו (תורה שנית בשבועות).⁶
 ישקני מנשיקות פיהו (ליל ש"ק בהעלותך, לאדי).⁷
 וזה מעשה המנורה (בסעודה שלישית בבה"כ).⁸
- איתא בס' השיחות תורת שלום (עמ' 87) "999 (בדף) אחד ישנו שכתוב על גבו (אוי"פ רוקן) שנת תקנ"ה, והם דרושים קצרים ביותר". ובס' "תרמ"ו ותר"ן (עמ' 10) "ס' כי תשא לאזניא תקנ"ה" והוא עתה כ"י 2217 בספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א (להלן, כ"י א) הדרושים שבכה"י אינם מתוארכים, אך במפתח לדפים כ"פ נרשמו תאריכים לדרושים שבדפים נ"פ (החל מחשב מברכים אב תקנ"ה).
 בס' בונה ירושלים (נדפס) (בס' כ"ד"ב) סדרת דרושים ומכתב אחד, רובם מתוארכים וסדורים כסדר השנה, מש"פ בהעלותך תקנ"ה ועד שבת שמברכין ר"ח אב תקנ"ו. סביר שהמאמרים שאינם מתוארכים אבל נמצאים באותה סדרה, נרשמו גם הם כסדר השנה.
1. לקו"ת דברים (סב, ב), התאריך ע"פ כ"י 111 ר"ת 139.
  2. סה"מ כתובים ח"א (עמ' ב כ"י 1034 עם תיקונים והגהות בכ"ק הצ"צ), כ"י א בנוסח אחר (והתאריך במפתח שם), וראה גם סה"מ הקצרים (עמ' חס"ח סב).
  3. לקו"ת ויקרא (מח, א), כ"י 415 בכותרת: משבת שמברכין בו חודש סיון, ככמה כ"י בנוסח אחר, ובכ"י 1250 בכותרת: אמרות טהורות שיצא מפיו של אדמו"ר נ"ע בשבת שהי' קודם השבועות תקנ"ה לפ"ק, במפתח לכ"י א: ש"ש תקנ"ד, [ובאגרת מוהר"י מהאמיל שבסו"ס חנה אריאל: ואני הכותב האב מקיא גיווען חלב שניקחי ממעי אמי על אמונה זו, שבחי' הקטנות הנ"ל נטע אדמו"ר נ"ע בקרבי בתורה ואפו לחמכם כתנור אחר וכו'].
  4. סה"מ נביאים (עמ' רלב), אוה"ת במדבר (עמ' א'תכת) כשינויים קלים (והתאריך שם הוא זמן אמירתו ע"י הצ"צ), התאריך במפתח לכ"י א, כ"י 262: מה שאמר אדמו"ר בחג השבועות, אוה"ת במדבר (עמ' א'תשכד) בנוסח אחר ובתוספת הגהות, נזכר בלקו"ת לג"פ בתחילת ד"ה השמים כסאי (ומשם לאוה"ת בראשית עמ' עמ' תרכג): ומקור דברים אלו נאמרו מפי רבינו ז"ל שבועות תקנ"ה בד"ה ויהי קול מעל לרקיע, עכ"ל, ובהמשך חייב אדם לברך תרל"ח (עמ' לח): ועפ"ז יובן מ"ש ויהי קול מעל לרקיע בעמדם כו' ופי' רבינו ז"ל (שבועות תקנ"ה) כו'.
  5. בונה ירושלים (ס"י קטו), סה"מ נביאים (עמ' רלה), התאריך במפתח לכ"י א, כ"י 208 בכותרת: פ"י על תורה ויהי קול מעל לרקיע.
  6. סה"מ הקצרים (עמ' ס), במפתח לכ"י א: שבועות תקנ"ה, כ"י 262: תורה שנית בשבועות הנ"ל, נזכר בהמשך חייב אדם לברך (שם): וזהו שאמר להם משה אל תיראו... כ"פ רבינו ז"ל שם.
  7. בונה ירושלים (ס"י כד) בכותרת: מה ששמעתי מאדמו"ר ש"י בק"ק לאדי בהעלותך תקנ"ה, סה"מ הקצרים (עמ' ערב), כ"י 139 שממנו נדפס ס' בונה ירושלים, ובסיומו: ע"כ מה שאמר בליל שבת קודש.
  8. כ"י א, כ"י 139 בכותרת: וזהו מה שאמר בסעודה שלישית בבה"כ, לקו"ת במדבר (לב, ב) בנוסח אחר ובתוספת הגהות, כ"י 633 בנוסח אחר, כ"י 239 ואתרים בנוסח נוסף, נזכר בכ"ק הצ"צ 1101: תורה ישנה בלאדי כשדר בליאזני, ובס' "ש תורת שלום (עמ' 26): ..ובדוגמא כו' נמצא גם בלקו"ת דרושים שהמה מלפני פט"ב כמו וזה מעשה המנורה כו'.
  9. לקו"ת במדבר (נא, ג), כ"י א, נזכר באגרת מוהר"א הלוי מסטראשעלע לאדה"א (כרם חב"ד גל' 1 עמ' 99): ודרוש מעשה המנורה ג"כ שמעתי... הלא שמעת הדרוש וישלח יהושע מרגלים.
  10. נזכר באגרת מוהר"א הלוי הנ"ל: כי שמוע שמעתי מה שדרש דרש הרב מבלי אשר ימצא האדם ראש וסוף זהו נעוץ תחילתן בסופן וכו' והבין (ראה גם בכרם חב"ד שם עמ' 100), וראה לקו"ת במדבר (מג, ג) ד"ה ויהי לכם לציצית, וראה גם לעיל ד"ה ויהי קול מעל לרקיע (מס' 4).
  11. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' ריט), נזכר באגרת מוהר"א הלוי הנ"ל: שיק מיר ביר מוכ"ז תורה לך ה' הגדולה.
  12. בונה ירושלים (ס"י סה) בכותרת כפנים (ובכ"י א: מ"ח אב תקנ"ה), סה"מ הקצרים (עמ' פח), שם (עמ' צ) בנוסח אחר.
  13. בונה ירושלים (ס"י כו) בכותרת כפנים, סה"מ הקצרים (עמ' קה), שם (עמ' קז) בנוסח אחר, כ"י א.
  14. סה"מ שם (עמ' שט), כ"י א, נזכר בסה"מ תרמ"ו ותר"ן (עמ' טו): בשם רבינו ז"ל (ס' כי תשא לאזניא תקנ"ה), עיי"ש.
  15. סה"מ הקצרים (עמ' שלב), כ"י א, נאמר ע"י אדמו"ר מוהר"צ בליל א' י"ט כסלו תרפ"ב, סה"מ תרפ"ב (עמ' כח) בכותרת: כ"ק רבינו הגדול אמר (בשנת תקנ"ה לערך), וראה סה"ש תורת שלום (עמ' 16) וסה"ש תרצ"ט (עמ' 299 והע' 7).

שנת תקנ"ו

- להבין ענין התשובה (שבת תשובה).¹
 ענין תשובה קדמה לעולם.²
 להבין מ"ש לב נשבר.³
 להבין מ"ש ויעש דוד שם.⁴
 להבין פ"י הפסוק מי אל כמוך.⁵
 קול ה' על המים.⁶
 קול ה' שובר ארזים.⁷
 קול ה' על המים.⁸
 קול ה' חוצב להבות אש.⁹
 קול ה' יחיל מדבר.¹⁰
 קול ה' יחולל אילות [?].¹¹
 תתן אמת ליעקב.¹²
 אתהלך לפני ה'.¹³
 להבין מ"ש הלל ברגלים (שמיני עצרת).¹⁴
 ענין מוריד הגשם.¹⁵
 להבין מארז"ל שמיני רגל בפ"ע.¹⁶
 פתחו לי שערי צדק.¹⁷
 רני ושמחי (שבת חנוכה).¹⁸
 קחו מאתכם תרומה (שבת מברכין ר"ח אדר"ר).¹⁹
 כי אברהם לא ידענו (פורים).²⁰
 מה להלן באימה וביראה (פורים).²¹
 טעם למה נפש ישראל גדולה מהמלאכים.²²
 ומבשרי אחזה.²³
 למען תזכרו.²⁴

בדרך כלל מסודרים המאמרים שבס' מאמרי אדה"צ 'אתהלך לאזני' בסדר השנים. המאמר הראשון שבו נז"ה אתהלך הוא משמט"צ תקנ"ו. המאמרים בעמ' לו ואילך הם מהשנים תקנ"ח-תקנ"ט. וא"כ ניתן היה לשער ש35 המאמרים שביניהם הם מהשנים תקנ"ו-תקנ"ז אולם לבד ממאמרים בודדים לא מצאנו ראיה לדבר ולכן לא רשמנו אותם כאן

חלק גדול מאותם מאמרים מסופקים נמצא – בשינויים – בכ"ק אדה"א 1161. אך ללא תאריך אחדים מהם נמצאים בכ"י מעתיקים נציון הפרשה שבה נאמרו. אבל ללא ציון השנה (והם ד"ה משרבו תלמידי ב"ש וב"ה נעמ' דן נמצא בכותרת "שנת פ' בשלח" וד"ה מצפון זהב 'אתה נעמ' [זן בכותרת "פ' וארא"]

1. סה"מ הקצרים (עמ' תקפד). שם (שם) בנוסח אחר. לקו"ת דברים (ס, ד) בשינויים. ככמה כ"י בכותרת: תורה משבת תשובה שנת תקנא"ו לפ"ק. מאדמו"ר מ' שניאור זלמן שבק"ק לאזנאן. בכ"י ירושלים 3542: דברי אלקים חיים מפה קדוש אדמו"ר בוצינא קדישא מ' שניאור זלמן ש"י מה שדיבר לפני אנ"ש חברים המקשיבים בשבת תשובה דהאי שתא הגאולה תהי"ה לנ"ו [תקנ"ו].
2. סה"מ שם (עמ' שכט). לקו"ת שם (ס, ד, סא, א, סא, ד, סכ, ב) בשינויים. וראה סה"מ פרשיות (עמ' תקסה).
3. מאה שערים (סי' לג). סה"מ שם (עמ' רטו). לקו"ת שם (סכ, א"ב) בשינויים.
4. בונה ירושלים (סי' כז). סה"מ שם (עמ' קל). סה"מ פרשיות (עמ' תקסה) בנוסח אחר ופתיחתו: ושמרתם מצותי. לקו"ת שם (סא, א"ב) בשינויים.
5. סה"מ שם (עמ' קפג). לקו"ת שם (ס, ד, סא, ג"ד, סכ, ב) בשינויים. סה"מ שם (עמ' קפד) בנוסח אחר. כ"י 1157 בנוסח אחר (הנחת אדה"א?).
6. בונה ירושלים (סי' צט). סה"מ שם (עמ' רג).
7. שם (סי' ק). שם (עמ' רה).
8. סה"מ שם (עמ' רד).
9. שם (עמ' רה).
10. שם (עמ' רו).
11. שם (עמ' רז). שם (שם) נוסח שני (?). שם (עמ' רח) נוסח שלישי.
12. שם (עמ' קפה). שם (שם) בנוסח אחר.
13. בונה ירושלים (סי' קא). סה"מ אתהלך (עמ' א).
14. בונה ירושלים (סי' קב). סה"מ הקצרים (עמ' תכד). כ"י 996 בכותרת: תורה של שמיני עצרת תקנ"ו.
15. שם (סי' קג). שם (עמ' תי).
16. שם (סי' קד). שם (עמ' שלט).
17. שם (שם) – בתוך ד"ה להבין מארז"ל. שם (עמ' רמא).
18. כ"י 1034 בכותרת: שבת חנוכה דשנת תקנ"ו וא"ו לפ"ק. אוה"ת בראשית (עמ' שיא) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שמט): רני ושמחי דלאזני.
19. בונה ירושלים (סי' כח) בכותרת: דרוש שבת מברכין ר"ח אדר ראשון תקנ"ו. סה"מ שם (עמ' סח).
20. תו"א (צג, א – ובטופס הרח"א ביחאווסקי נרשם: פורים תקנ"ו). סה"מ נביאים (עמ' קצ) בשינויים. כ"י 137 בשינויים. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'ירט): ע"פ הלשון שמצאתי בכ"י רבינו ז"ל בדי"ה כי אברהם לא ידענו וז"ל הזהב [נראה כרם חב"ד גל' 1 עמ' 12 הע' 2-3].
21. בונה ירושלים (סי' קו) בכותרת: לפורים תקנ"ו לפ"ק. סה"מ הקצרים (עמ' שו).
22. שם (סי' כט). שם (עמ' שסח).
23. שם (סי' ל). שם (עמ' רסד).
24. שם (סי' לב). סה"מ פרשיות (עמ' תרנו). שם (עמ' תרנג) בנוסח אחר.

ויהיו בניי במדבר (שבת שמכרכין ר"ח תמוז).²⁵

קצת ביאור.²⁶

את קרבני לחמי גוי' לה"ע תפלה כנגד תמידין (פנחס, ש"מ מנ"א).²⁷

להבין ענין דקדוקי סופרים.²⁸

ויאכילך את המן (שבת שמכרכין אלול).²⁹

להבין ענין טמטום הלב (יום ג' אחר שבת הנ"ל).³⁰

להבין ענין תכלית כריאת האדם בעוה"ז.³¹

להבין ענין פסוד"ז קודם ק"ש.³²

להבין ענין קבלת מ"ש בק"ש.³³

להבין עצה היעוצה שלא יפול לב האדם.³⁴

ויקרא משה גוי' המסות (תבוא, שבת שלפני סליחות).³⁵

תחת אשר לא עבדת (כיום שני שאחר שבת הנ"ל).³⁶

אשת חיל עטרת בעלה.³⁷

25. כ"י 184 בכותרת: שבת שמכרכין ר"ח תמוז תקנ"ו לפ"ק. כ"י 262 בכותרת: ש"מ ר"ח תמוז. כ"י 413 בכותרת: שבת מ"ה תמוז תקנ"ו לפ"ק. כ"י 633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת שמכרכין תמוז שנת תקנ"ו. כ"י 1034 בשינויים. לקו"ת במדבר (מב, ב) בתוספת הגהות.

26. לקו"ת שם (מג, א) בשינויים ובתוספת הגהות. (בכל כה"י שראיתי כתובים המאמר והביאור בהמשך אחד בלי הפסק והיכר ביניהם. אך בלקו"ת הם נדפסים כל אחד לעצמו ונלפ"ז זהו המאמר המתוארך הראשון שיש בו מאמר וביאורו — ואחריו מצינו כן רק בסוף שנת תקנ"ט, ד"ה אם יתקע שופר ואחריו להבין שורשן של דברים)).

27. כ"י 400 בכותרת: מה שאמר אדמו"ר בשבת ר"ח מנחם אב שנת תקר"ף נון וא"ו לפ"ק. כ"י 265 ו-413 בכותרת: דרוש של שבת פ' פנחס שמכרכין החודש של מנחם אב תקנ"ו לפ"ק. בונה ירושלים (ס"י לג) בנוסח אחר ובכותרת: דרוש לשבת שמכרכין ר"ח מנחם תקנ"ו לפ"ק. סה"מ הקצרים (עמ' צב). במפתח שבראש כתי" 1064 נרשם: את קרבני לחמי גוי' פנחס תקנ"ו.

28. לקו"ת במדבר (פר, ד) בפתיחה: ושמע אביה את נדרה. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'שצד): כר"ה להבין ענין דקדוקי סופרים בר"ח אב תקנ"ו. בונה ירושלים (ס"י לג) וסה"מ הקצרים (עמ' צג) בנוסח אחר — בהמשך לד"ה את קרבני לחמי.

29. כ"י 265 בכותרת: דרוש לשבת שמכרכין ר"ח אלול פ' עקב שנת תקנ"ו לפ"ק. כ"י 413 ו-633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת שמכרכין אלול שנת תקנ"ו. כ"י 960 ו-963 בכותרת: מכרכין אלול תקנ"ו לפ"ק מאדמו"ר. כ"י 974 בכותרת: נאמרה בר"ח אלול. כ"י 983 בכותרת: תורת אדמו"ר בשבת שמכרכין ר"ח אלול תקנ"ו לפ"ק בע"ה. כ"י 1664 בכותרת: מאדמו"ר מכרכין אלול תקנ"ו לפ"ק. לקו"ת דברים (יג, ג) בתוספת הגהות. באוה"ת דברים (עמ' חקל): הגהות "לתורה ע"פ ויאכילך את המן וכי' דמכרכין אלול תקנ"ו".

30. מאה שערים (ס"י יט). סה"מ הקצרים (עמ' תפב). כה"י רבים הכותרת כפנים.

31. שם (ס"י כ). שם (עמ' תצו). הובא ונתבאר בשיחת ש"פ תשא תשי"ז.

32. שם (ס"י יז). שם (עמ' תד).

33. שם (ס"י יח). שם (עמ' תו). אוה"ת דברים (עמ' שצב).

34. שם (סיד יד). סה"מ שם (עמ' תקצד).

35. כ"י 265 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת שלפני סליחות שנת תקנ"ו פ' כי תבא. כ"י 789 בכותרת: לשבת שקודם סליחות תקנ"ו לפ"ק. כ"י 963 בכותרת: משבת שאחר חצי אלול תקנ"ו וא"ו לפ"ק. כ"י 1174 בכותרת: תורת אדמו"ר ש"י שאמר בשבת [מקום חלק] תקנ"ו. לקו"ת דברים (מג, ג) בתוספת הגהות. ובסה"ש תורת שלום (עמ' 26): וברוגמא כזו נמצא גם בלקו"ת דרושים שהמה מלפני פט"ב כמו... המסות הגדולות בפ' כי תבוא.

36. כ"י 265 בכותרת: דרוש לשבת תשובה שנת תקנ"ו. כ"י 337 בכותרת: תורת חצי אלול דשנת תקנ"ו לפ"ק. כ"י 633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר כיום שני שאחר שבת הנ"ל. כ"י 983 בכותרת: תורת אדמו"ר שיח' דשנת תקנ"ו לפ"ק. לקו"ת דברים (מב, ג) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תתשלב): תקנ"ו עבדת בשמחה. ובמפתח שבראש כ"י 1064: פ' נצבים תקנ"ו תחת אשר לא עבדת.

37. כ"י 1174 ועוד. חלקו בלקו"ת דברים (מג, ג) וחלקו בהגהות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שבהוספות ללקו"ת (יח, ד) בסיום ד"ה תחת אשר לא עבדת. סה"מ הקצרים (עמ' רנו) בנוסח אחר. הערות בהוספות ללקו"ת (יח, ד).

בבית אלקינו מ"ו ופה קדוש אלהינו בוצע קיימא ג' ע"א
ג' ע"א מה שביד אלהינו גברו הנקיימא ג' ע"א
ג' ע"א מה שביד אלהינו גברו הנקיימא ג' ע"א

שבת תשובה
בית אלקינו
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן
הקול שנתקן

מאמר שבת תשובה תקנ"ו
"לפני אני"ש חברים המקשיבים"

שנת תקנ"ז

- יחינו מיומים (שבת תשובה).¹
 טוב לחסות בה.²
 ענין השבירה בשם ס"ג.³
 קול ה' יחולל אילות (וישב בק"ק שקלאו).⁴
 להבין ענין משארז"ל יפה שעה אחת בתשובה (בק"ק שקלאו).⁵
 לשון אדמו"ר נ"ע בעצמו.⁶
 כי ישרים דרכי ה' (בק"ק שקלאו קודם חנוכה).⁷
 ויהי מקץ (שבת חנוכה).⁸
 ויהי מקץ? ⁹
 ולא זכר שר המשקים (שבת חנוכה).¹⁰
- כי הארם עץ השרה.¹¹
 תנו [כו'] יין למרי נפש.¹²
 קול דודי הנה זה בא (בשבת שמכרכין ר"ח שבט).¹³
 כי תשא.¹⁴
 קמתי אני לפתוח לדודי (צאסניק).¹⁵
 ושמרו בני ישראל (לסעודה ג' צאסניק).¹⁶
 וארא אל אברהם (שבת פ' וארא).¹⁷
 להבין מ"ש באגרת זורע צדקות.¹⁸
 לא תהי' משכלה (משפטים, ש"מ אדר).¹⁹
 ותוסף אסתר (פורים).²⁰
- כ"י 1174 (הוא הנוכח בהגהות אדמו"ר מוהרש"ב ללקו"ת בשם "ס' תקנ"ז) כולל מאמרים משנת תקנ"ז כסדר השנה (מאלול תקנ"ז עד תשרי תקנ"ח). אך לא כל מאמרי שנת תקנ"ז נמצאים בו וכמוהו כ"י 974
1. לקו"ת דברים (סג, ב). כ"י 265 ועוד בכתורת: תורת אדמו"ר שאמר בשבת תשובה תקנ"ז. כ"י 700 בכתורת: תורה משבת שוכה שנת תקנ"ז מאדמו"ר הזקן נבג"מ. נזכר במפתח שבכ"י 1064: יחינו מיומים תקנ"ז שבת תשובה.
  2. כ"י 265 ועוד בכתורת: דרוש לשמיני עצרת תקנ"ז. כ"י 974 בכתורת: תורת אדמו"ר שליט"א בשמיני עצרת תקנ"ז. לקו"ת שם (צא, א) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' איתשעט): תורה דשמ"ע ע"פ טוב לחסות דתקנ"ז לאוני. ועד"ו באוה"ת נ"ך ח"ב (עמ' תצא).
  3. סה"מ הקצרים (עמ' תקמך) — ועיי"ש בעי' כשוה"ג [בכ"י א'] נרשם בכתורת: דברים שדיבר הרב עם בנו.
  4. בונה ירושלים (סי' קכט). סה"מ שם (עמ' רח). כ"י 996 ועוד בכתורת: בהיות אדמו"ר בק' שקלאב וישב תקנ"ז לפ"ק. בונה ירושלים (סי' עט) בנוסח אחר. סה"מ שם (עמ' קפ). ריא.
  5. תו"א (טז, א). כ"י 265 בכתורת: בק"ק שקלאב תקנ"ז לפ"ק. בכמה כ"י בכתורת: שקלאו וישלח תקנ"ז. במפתח לכ"י 2217: מכרכין חשון תקנ"ז.
  6. תו"א (טז, ג). והוא ביאור למאמר להבין כו' יפה שעה אחת דלעיל מיני.
  7. בונה ירושלים (סי' לט) בכתורת: בהיות אדמו"ר בק"ק שקלאו קודם חנוכה תקנ"ז. סה"מ הקצרים (עמ' קפב).
  8. תו"א (ל, ג). כ"י 633 בכתורת: את זו דרש אדמו"ר בשבת חנוכה דשנת תקנ"ז. נזכר במפתח שבכ"י 1064 (מפתח לפנקס ראשון דף קפו): תקנ"ז. ויהי מקץ שנתיים וגו' לעיל מיני ולא זכר שר המשקים.
  9. כ"י 1064 בכתורת: שייך להתורה הנאמר בפ' מקץ בפנקס הראשון בדף קפז ע"ש. ס' חסד לאברהם (לר"א המלאך). סה"מ הקצרים (עמ' כא).
  10. בונה ירושלים (סי' עח) בכתורת: שייך לשבת חנוכה תקנ"ז. סה"מ שם (עמ' כ). כ"י 296 בתוך מכתב המתחיל: "ועתה אוריך ... מעט החסידות הטובים בקצה ... לאחר שתראה העתקה מהתורה שבשבת העבר". כ"י 633 בכתורת: ביאור על תורת מקץ.
  11. בונה ירושלים (בתוך סי' עט). סה"מ הקצרים (עמ' קטז).
  12. שם (סי' עט). שם (עמ' רנט).
  13. תו"א (נ, ד). כ"י 400 בכתורת: מה שאמר הרב אדמו"ר שיחי' בשבת שמכרכין ר"ח שבט שנת תקנ"ז לפ"ק. כ"י 1174 בכתורת: תורת אדמו"ר שאמר בשבת בק"ק שקלאו תקנ"ז (לפני דרושי חנוכה תקנ"ז). בכ"י א' נרשם: ר"ח שבט תקנ"ז.
  14. סה"מ פרשיות (עמ' שנו). שם (עמ' שנח) בנוסח אחר. סה"מ הקצרים (עמ' סד) בנוסח אחר.
  15. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קעד). אוה"ת שה"ש (עמ' תקלח). כ"י 265 בכתורת כפנים. אוה"ת שם (עמ' תקלב) בנוסח אחר (קטע נעתק באוה"ת ויקרא עמ' קצ בתוספת הגהות). כסה"מ תרס"ו (מהדורת תנש"א, עמ' תקנא), משיחת ליל ש"ת תרס"ו: עס איז דא דער רבי'ס א חסידות אין צוויי נוסחאות. מנוסחא א' משמע שנא' בהשנים דקס"ג ס"ד והיא הנחת אדמו"ר האמצעי. מ"מ הניחה כמו ששמעה (א"ה [מוהרי"צ] דלפעמים הי' מוסיף מעצמו ביאור הענינים והדומה. וכאן הוא כמו ששמע מרבינו הגדול). ומנוסחא ב' משמע שנא' בהשנים דקנ"ז או קנ"ז. ויותר קרוב שהוא כן, דכן משמע מסדר הענינים והדברים. עיי"ש.
  16. סה"מ פרשיות (עמ' שעה). כ"י 265 בכתורת הנ"ל. שם (עמ' שעא) בנוסח אחר. כ"י 1064 בנוסח אחר. כ"י 400 בנוסח אחר.
  17. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 406): ב"ה וארא אל אברהם דרוש בלאוני תקנ"ז. באוה"ת מג"א (מהדורת תשי"ג עמ' קנט"ס): ב"ה וארא אל אברהם כתב ישן דתקנ"ז. (וראה אוה"ת שם עמ' שכה). מאמר זה נרשם גם ברישית תקנ"ד עמ' כתי" 633, ואולי ט"ס בכ"י זה.
  18. בונה ירושלים (סי' קלא). סה"מ הקצרים (עמ' תקלג). וראה באג"ק אדה"ו (עמ' תלו) שאגה"ק וורע צדקות נכתבה בתורף תקנ"ז.
  19. תו"א (עז, ד). כ"י 400 ועוד בכתורת: שאמר אדמו"ר בשבת מכרכין אדר תקנ"ז לפ"ק. כ"י 1174 בכתורת: תורת אדמו"ר שאמר בשבת שמכרכין ר"ח שבט תקנ"ז [ונראה שזו ט"ס וצ"ל ר"ח אדר]. נזכר באוה"ת שמות (עמ' אידסב): משפטים תקנ"ז.
  20. תו"א (צד, ג). כ"י 265 (הנחת אדה"א?) בכתורת: דרוש לפורים תקנ"ז לפ"ק. כ"י 400 בכתורת: שאמר אדמו"ר שיחי' בפורים תקנ"ז לפ"ק. נזכר באוה"ת מג"א (מהדורת תשי"ג עמ' שט): לתורה ותוסף אסתר תקנ"ז. (ד"ה זה מארה"א בס' מאמרי אדה"א נ"ך עמ' תיא).

אלה החקים (ש"מ סיון).²¹

בפ' נסכים כתיב (שבת שמברכין תמוז).²²

ואשה כי תדור (שבת שמברכין ר"ח אב).²³

זאת הפעם.²⁴

האיש דרכו.²⁵

אני לדודי (שבת שמברכין אלול).²⁶

ביאור על הנ"ל (ענין אלול ור"ה ויוהכ"פ).²⁷

היום הזה ה"א מצוך (שבת אחרי חצי אלול).²⁸

21. לקו"ת ויקרא (מת, ג). כ"י 400 ועוד בכותרת: שאמר אדמו"ר שיחי' שבת שמברכין סיון תקנ"ז לפ"ק.

22. תו"א דלעמבערג תרי"א (טו, א). לקו"ת במדבר (מ, א) בתוספת הגהות. כ"י 349 ועוד בכותרת: תורת אדמו"ר פ' שמברכין חודש תמוז תקנויין לפ"ק.

כ"י 974 בכותרת: ברי"ת תמוז נאמרה. נזכר בדרך מצותיך (עמ' 186): בתורה ברכים פ' שלח. ובהגהת הצ"ח בטה"מ תקס"ב ח"א (עמ' רצא): פ' נסכים דלאזני.

23. כ"י 1102 (כ"י"ק מהרי"ל ז'). כ"י 633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת שמברכין מ' אב דשנת תקנ"ז. לקו"ת במדבר (פג, ג) בשינויים ובתוס' הגהות. אוה"ת במדבר (עמ' א'שכז) בשינויים ובהגהות אחרות. נזכר במפתח שבכ"י 1064: אשה כי תדור נדר, כ"י מקור נשמות, תקנ"ז. סה"מ הקצרים (עמ' ק) בהנחת אדה"א בכ"י"ק 1161. סה"מ אתהלך (עמ' ט) בשינויים.

24. סה"מ הקצרים (עמ' ד) מכ"י"ק אדה"א. אוה"ת במדבר (עמ' א'שלה-א'שלו) בתוספת הגהות. סה"מ אתהלך (עמ' ט) בשינויים, ופתיחתו: הרבה חילוקין בענין עליות המלכות.

25. סה"מ הקצרים (עמ' שמו) מכ"י"ק אדה"א. סה"מ אתהלך (עמ' יא) בשינויים.

26. לקו"ת דברים (לב, א). בכמה כ"י הכותרת כבפנים.

27. סה"מ פרשיות (עמ' תתכה) מהנחת אדה"א בכ"י"ק 1161, ופתיחתו: ענין אלול ור"ה ויוה"כ (וראה סה"מ הקצרים עמ' תקפה ד"ה להבין מפני מה, וש"נ).

28. לקו"ת דברים (מא, ג) בתוספת הגהות. כ"י 633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת שקודם לשבת שלפני סליחות שנת תקנ"ז. כ"י 750 בכותרת: מאדמו"ר חצי אלול. כ"י 974 בכותרת: תו" מאדמו"ר הנ"ל בשבת שקודם שעומדים לסליחות. כ"י 1174 בכותרת: תורת שבת אחר חצי אלול שנת הנ"ל. נזכר במפתח שבכ"י 1064: היום הזה ה' אלקיך וגו' פ' היום הזה תקנ"ז.

בהיות אדמו"ר בק"ק שקראו קודם הנוכה תקנ"ז

למ' בי ישרים דרכי ה' ר"ל שסנה הרבם דרכים שמעו ורלו לעורר את סאהבם וכולם ישרים סמם, וכל אדם יצחין אי"ע חמיד כשאינו מהפזרר בסחבונות א' יחבונן בדרך אחר וגמח עליו רוח ה'. כי עת לכל חפץ. ואולי עכשיו לריכין לזו סאהבם, ולכן ארזיל אל חיה צו לכל אדם. אפי' שאחס רואם שאינו יודע נחו בעלם. כי בודאי טחן ע"זה בנפשו בדרך אחרת. ואל הסי מפליג לכל דבר ר"ל לספליג בשבא אחו ע"זה והסבונות כי אין לך אדם שאין לו בעה מלשון וישע אל סבל. ר"ל כי עיקר סכל הוא מה שסאדם פוגם אל ה' ומנינו אס בזה ססכל או בד"א. ואין לך דבר וכו' :

מאמר משנת תקנ"ז, מהספר 'בונה ירושלים'

שנת תקנ"ח

- ביום השמיני עצרת (שמע"צ).¹
 יהיה מקץ (שבת חנוכה).²
 וזאת לפני בישאל.³
 וארשיך לי לעולם (חנוכה. חתונת בנו הקטן).⁴
 וארא (ש"פ וארא).⁵
 וכי ימכור איש (שבת שמברכין ר"ח אדר).⁶
 ענין יחוד קוב"ה ושכינתו.⁷
 יוצר אור ובורא חושך (שבת שמברכין ר"ח ניסן).⁸
 ערבים עלי דברי סופרים (ליל שבת שבתוך חג הפסח).⁹
 להבין שרש המצות (ליל אחרון של פסח).¹⁰
 כי הוי' יתן חכמה.¹¹
 להבין שרש ענין מצות דרבנן (ש"פ מצורע).¹²
- ארז"ל שרו חכימא למהוי כספריא.¹³
 כתיב ביתרו ויבא אהרן.¹⁴
 ענין חיוורתי שהוא גלגלתא.¹⁵
 בינו בוערים בעם.¹⁶
 להבין מ"ש רע"מ בפ' אמור.¹⁷
 להבין ענין ההפרש בין תורה לתפלה.¹⁸
 הנה מה טוב ומה נעים.¹⁹
 כגנה זרועיה תצמיח.²⁰
 וזכרתי את בריתי יעקוב (ש"פ בחקותי).²¹
 וכל העם רואים (חג השבועות).²²
 מארז"ל במנחות יבוא טוב.²³
 עשה ירח למועדים.²⁴

בס' המאמרים 'אתהלך' — לאזניא' (עמ' מדקיד) נדפסה סדרת מאמרים של שנה שלימה. תחילתה בשבת שובה וסיומה בש"פ חצא. רוב המאמרים נמצאים בכ"ק אדמו"ר האמצעי או בכתי"י מעתיקים בתוספת זמן אמירתם — אך ללא ציון השנה. לכמה מהם מצינו שאדמו"ר הציץ מתייחס כאל מאמרי שנת תקנ"ח. וא"כ יש מקום לשער שזו סידרת מאמרים מאותה שנה ברם, מצינו ששני המאמרים הראשונים שבאותה סידרה נמצאים בתצלום כ"ק אדה"א (כ"י 1003). הראשון בכותרת "שבת תשובה". והשני כותרתו "ש"פ האזינו" — ואילו בשנת תקנ"ח ש"פ האזינו היתה שבת תשובה ועוד. בכ"ק הנ"ל נמצא ד"ה להבין ענין מלכיות זכויות ושופרות ונותרו "ליל ר"ה" — והוא נדפס בטה"מ אתהלך (עמ' רג). ושם (עמ' רו) נדפס ד"ה שבת שבתון שבכ"ק הנ"ל כותרתו "שבת תשובה פ' וילך" וא"כ אפשר שמאמרים אלו מ"ה עד שבת חנוכה הם משנת תקנ"ט. אך שאר המאמרים כנראה שהם משנת תקנ"ח כל המאמרים שנרשם עליהם להלן כ"ק הכוונה לכ"ק אדמו"ר האמצעי או תצלום ממנו

- לקו"ת דברים (פ, ד). התאריך בכמה כ"י (ושם נוסף בסופו קטע שנדפס בהוספות להע' וציונים ללקו"ת). כ"י 943: "זוהי תורת אדמו"ר שליט"א בשנת תקס"ח לפ"ק שדרש ביום שמיני עצרת דשנה הנ"ל".
- תו"א (לא, ג). התאריך כ"י ירושלים 3513. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 2196 ועמ' תחשיא). כ"י 633: "את זו דרש אדמו"ר כשבת חנוכה שנת תקנ"ד". (ר"ה זה מאדמו"ר האמצעי נדפס בתו"ח בראשית ח"ב (עז, ב).
- סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קפז). שם ח"א (עמ' קיג) ללא ההתחלה. נמצא בהנחת אדה"א בכ"ק 1161.
- לקו"ת במדבר (ח, ב). התאריך הנ"ל כ"י 173 633. כ"י 139: "שנת תקנ"ח". כ"י 239: "חנוכה שנת תקנ"ח". כ"י 750: "תורה מהחחונה של בן הרב תקנח"ל לפ"ק". בכמה כ"י נמצא נוסח אחר, ונדפס בטה"מ ענינים עמ' קכ. (וראה גם ד"ה ביום ההוא, סה"מ אתהלך עמ' לט).
- תורת חיים (שמות סח, ב) בכותרת הנ"ל.
- שם (עא, ב) בכותרת הנ"ל. בתוספת הגהות הציץ באוה"ת משפטים עמ' א'קכו (ושם): "הדרוש הזה מרכינו הגדול נ"ע שדרשו בלאוני כימים הראשונים והוא דרוש נכבד מאד... מלא מוסר השכל".
- תורת חיים שם (עז, ב). סה"מ אתהלך (עמ' עד). 8. שם (עה, א) ושם (עמ' עה).
- תו"ח שם (עז, א) ונמצא כ"י 1745. קיצור מדרוש זה נדפס באוה"ת מארז"ל (עמ' מח).
- שם (עט, ב). 11. שם (פב, ב). סה"מ אתהלך (עמ' עז). 12. תו"ח שם (פד, ב).
- סה"מ אתהלך (עמ' פ). (קטע הסיום נמצא בנוסח אחר בכמה כ"י ונדפס בטה"מ הקצרים עמ' תער).
- שם (עמ' פא).
- שם (עמ' פב). נמצא בכ"ק והעתקתו בכמה כ"י.
- שם (עמ' פד). בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.
- שם (עמ' פה).
- שם (עמ' פז) ונמצא בכמה כ"י.
- שם (עמ' צב).
- שם (עמ' צו).
- הוספות לטה"מ אתהלך (קה"ת חשמ"א, עמ' עדר) ונמצא בכ"ק ובכמה העתקות.
- סה"מ פרשיות (עמ' שלב) מכ"ק והעתקות כנ"ל. דרוש זה מאדה"א נדפס בס' מאמרי אדמו"ר האמצעי (במדבר, עמ' תחכו).
- סה"מ אתהלך (עמ' לו). נמצא בכ"ק ובכמה העתקות.
- שם (עמ' לו), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.

הן יראת ה' היא חכמה (ש"פ נשא).²⁵
 בהעלתך את הנרות (ש"פ בהעלתך).²⁶
 ואולם חי אני (ש"פ שלח).²⁷
 ענין כל המקיים ג' סעודות.²⁸
 להבין ענין עשרה מאמרות (ש"פ בלק).²⁹
 וחכם באחור ישבנה.³⁰
 קדש ישראל לה' (ש"פ פנחס).³¹
 ציון במשפט תפדה (ליל שבת חזון).³²
 כאשר יאמר משל הקדמוני.³³
 להבין ענין ערב רב.³⁴
 ועיקר הענין דהגה איתא (שבת חזון).³⁵
 ברכי נפשי את ה' (ש"פ ואתחנן).³⁶

אנשי יריחו (ש"פ ואתחנן).³⁷
 תפול עליהם אימתה.³⁸
 ידיה שלחה בכישור.³⁹
 ונתתי מטר ארצכם.⁴⁰
 ראה אנכי נותן (שבת מברכין אלול).⁴¹
 וצדקה כנחל איתן.⁴²
 תמים תהי' [להבין ענין ל"ג בעומר].⁴³
 והאיש משה עניו מאד.⁴⁴
 סמכוני באשיות (ש"פ שופטים).⁴⁵
 לבבתיני אחותי כלה (ש"פ תצא).⁴⁶
 כי תצא למלחמה.⁴⁷
 לך ה' הצדקה.⁴⁸

בכ"י 1157 באו בהמשך למאמרי ש"פ בחוקתי וש"פ פנחס המאמרים ד"ה או ירננו וד"ה ענין יראה כי אין מחסור ליראיו (וכ"ה גם בסה"מ אתהלך — ושם גם ד"ה כל השונה הקב"ה יושב וקורא). ובכ"י 109 באו (באמצע המאמרים של סוף הקיץ) ד"ה ונגד זקניו כבוד וד"ה ירושלמי הביאורו הפוסקים — שבתצלוס כ"ק 1003 נמצאים הם יחד עם ד"ה ואספת דגנך, ד"ה יורו משפטיך, ד"ה חתן אמת ליעקב, ד"ה וכל מעשיך בספר נכתבים. ואולי גם המאמרים הללו הם משנת תקנ"ח.

בסה"מ הקצרים נרשמו ד"ה לך ה' הצדקה וד"ה כי תצא בין מאמרי שנת תקס"א, אך לעיל הוכחנו מכ"ק 1003 (שהגיע אחר הדפסת המאמרים הקצרים) כי ד"ה להבין ענין מלכיות כו' וכן ד"ה שבת שבתון נאמרו בשנת תקנ"ט, וא"כ ד"ה כי תצא וד"ה לך ה' הצדקה נאמרו בשלהי שנת תקנ"ח. גם בכ"י 109 נמצאים המאמרים הללו אחרי ד"ה לבבתיני דש"פ תצא תקנ"ח.

25. שם (עמ' מ), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.
26. שם (עמ' צח), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.
27. שם (עמ' ק), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 1590).
28. שם (עמ' קג), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.
29. שם (עמ' קד), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל. בסה"מ תרכ"ח (עמ' מא) בתוספת הגהות.
30. סה"מ הקצרים (עמ' רנח), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל.
31. סה"מ אתהלך (עמ' קז), בכ"ק ובהעתקות כנ"ל. נוסח אחר נמצא בכ"י 1034 ונדפס עם הגהות הצ"צ בלקו"ת במדבר (עט, ב).
32. סה"מ נביאים (עמ' כג) מכ"ק והעתקה (שבה הכותרת הנ"ל). נוסח אחר שם (עמ' כז) מכ"י אחר. נזכר בכ"ק הצ"צ (כ"י 1133): "ציון במשפט תפדה, הדרוש ביכעל תקנ"ח שבת חזון".
33. סה"מ נביאים (עמ' יד) מכ"ק.
34. סה"מ פרשיות (עמ' רמו).
35. שם (עמ' רמח).
36. ס' שני המאורות (יא, ב). סה"מ אתהלך (עמ' קיב). נמצא בכ"ק ובהעתקה.
37. שם (יז, ב) ושם (עמ' מג). נמצא בכ"ק ובהעתקה.
38. שם (יז, א). סה"מ הקצרים (עמ' לט). נמצא בכ"ק.
39. סה"מ אתהלך (עמ' קיד).
40. שם (שם).
41. לקו"ת רברים (יח, א). התאריכים בכמה כ"י.
42. אנה"ק שכתניא (בקו"א), ובשלימות באג"ק אדה"ז (עמ' צד). בכמה כ"י הכותרת: "מכתב וביאור מאדמו"ר על דרוש הנ"ל הנשלח ע"י שר"ר מ' שמואל מונקעת".
43. ד"ה תמים תהי' בכ"י 1157 ולא נדפס. נוסח אחר בכ"י 449 ופתיחתו להבין ענין ל"ג בעומר ונדפס בסה"מ פרשיות (עמ' תקצא). וראה דרמ"צ (כת, א) ואוה"ת שופטים (עמ' תחלח).
44. סה"מ פרשיות (עמ' תריח).
45. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' צב) ונמצא בכ"ק ובהעתקות.
46. סה"מ אתהלך (עמ' קיא), נמצא בכ"י.
47. שם (עמ' קצז).
48. שם (עמ' ר) ובהקדמה לסליחות (קה"ת תשכ"ג ואילך). נזכר באוה"ת דברים (עמ' ב'חכז). בכ"י 109 רושם עליו מהרא"י ריבלין: "דרוש זה הי' נכתב אחר כ"ק ד"ה תמים תהי' יעו"ש".

שנת תקנ"ט

- להבין ענין מלכיות וזכרונות (ליל ר"ה).¹
ששים המה מלכות (שבת תשובה).²
כי שבת שבתון הוא לכם (שבת תשובה פ' וילך).³
להבין מ"ש בפע"ח (ש"פ האזינו).⁴
להבין ענין ניסוך המים (חגה"ס יום הראשון).⁵
להבין מאמרז"ל בענין מעשיו מרובין.⁶
ביום השמיני עצרת (שמע"צ).⁷
מחץ מתנים קמיו (שמח"ת).⁸
להבין ענין חטא אדה"ר בעה"ד (שבת בראשית).⁹
כי פדה ה' את יעקב (ער"ח חשון פ' נח).¹⁰
זורעתי גו' כתיב ויקרא האדם שמות (ש"פ נח).¹¹
ועבדום וענו אותם (ש"פ לך).¹²
- כי נר מצוה (שבת חנוכה).¹³
ויען וגו' הסירו הבגדים.¹⁴
להבין ענין הברכות.¹⁵
ענין מה שאמר המלאך.¹⁶
דברים שהם שפלים.¹⁷
ושם אחיו יובל.¹⁸
אין שמחה אלא בחופה.¹⁹
אך בצלם יתהלך איש.²⁰
להבין מה שאמר שמואל לשאול (שבת שאחר מברכין אלול).²¹
ארוממך ה' כי דליתני.²²
אם יתקע שופר בעיר (שבת שלפני ר"ה).²³
להבין שורשן של דברים.²⁴

1. סה"מ אתהלך (עמ' רג). כ"ק (כאן ולהלן הכוונה לכ"י 1003).
2. שם (עמ' מד). סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קטט). כ"ק.
3. סה"מ אתהלך (עמ' רז). כ"ק. לקו"ת דברים (סח, א) בנוסח אחר.
4. שם (עמ' מד). כ"ק.
5. שם (עמ' מז). כ"ק והעתקה.
6. שם (עמ' נז). כ"ק.
7. שם (עמ' נב). כ"ק. לקו"ת דברים (פא, ד) מהנחה אחרת שבכמה כ"י.
8. שם (עמ' נה). כ"ק.
9. שם (עמ' נה). שני המאורות (ז, א). כ"ק. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 1060).
10. שם (עמ' נז). כ"ק. ועם הגהות הצ"צ וכו' בלקו"ת לג' פרשיות (סה, א) ובאוה"ת בראשית (עמ' חרסט). (הגהות הצ"צ נמצאות בכ"ק 1152, ושם נאמר כי זה "דרוש ער"ח חשון תקס"א". ברם ער"ח חשון תקס"א חל בש"פ בראשית, וגם תוכן המאמר שייך לפ' נח).
11. שם (עמ' נח). שני המאורות (ח, א). כ"ק.
12. שם (עמ' סא) ושם (לט, א). כ"ק.
13. שם (עמ' סג) ושם (מ, א). כ"ק והעתקה.
14. שם (עמ' סח).
15. שם (עמ' טט). חלקו בכ"ק וכולו בהעתקה.
16. שם (עמ' עא). בכ"ק ובשני המאורות (ו, א) בשינויים.
17. סה"מ ענינים (עמ' חטו). שני המאורות (ז, א). כ"ק.
18. סה"מ אתהלך (עמ' עא). שני המאורות (ו, א). כ"ק.
19. שם (עמ' עב). בשני המאורות (מח, א) וסה"מ הקצרים (עמ' שלח) ובכמה העתקות בשינויים.
20. שם (עמ' עג). שני המאורות (מז, ב) בשינויים.
21. שם (עמ' קטו). סה"מ נביאים (עמ' ה) מכ"ק 1161 בשינויים.
22. שם (עמ' קיז). כ"ק 1161.
23. שם (עמ' קיח). כ"ק הנ"ל. באוה"ת נ"ך (ח"ב עמ' תשסה): "שאמר אדמו"ר נ"ע בלאוני ערך שנת תקנ"ט".
24. שם (עמ' קכ). כ"ק הנ"ל.

שנת תק"ס

- להבין ענין תקיעת שופר — ע"פ כוונת הבעש"ט נ"ע (ליל ב' של ר"ה).¹
 בזהר ויקהל בענין טבילת נה"ד.²
 אם זכרתיך על יצועי.³
 לה"ע התשובה אמיתית ביה"כ (ליל יו"כ).⁴
 ענין הברכות ש"ע (שבת תורה"מ).⁵
 ושאתם מים בששון (שמיני עצרת).⁶
 שרשן של דברים.⁷
 כתיב בע"ח שנתהוה מקום פנוי (שבת בראשית).⁸
 קול ה' על המים (שבת פ' חיי שרה).⁹
 להבין מ"ש באד"ר דבמ"ס דא"א (שבת פ' תולדות).¹⁰
 להבין בענין תפילין.¹¹
 להבין מ"ש בזהר תמיד בענין עסק התורה בלילה (שבת פ' ויצא).¹²
 לכה דודי (שבת פ' וישלח).¹³
 ענין חנוכה (שבת חנוכה).¹⁴
 ויושט המלך (פורים).¹⁵
 כל המועדים בטלים.¹⁶
 ומרדכי יצא (פורים).¹⁷
 הרופא לשבורי לב.¹⁸

אחר סידרת מאמרי תקנ"ח שבספר"מ אתהלך לאזניא (עמ' עד"קד) באה שם (בעמ' קטורקלה) סדרה נוספת של מאמרי סוף חודש אלול וחודש תשרי. מאמרים אלו — בסדר זהה — נמצאים בכ"ק אדה"א 1161, וברור א"כ שנאמרו בסדר זה במשך חודש תשרי של שנה מסוימת. והנה מצינו כי באזה"ת נ"ך (עמ' תשסה) כותב אדמו"ר הצ"צ על אחד ממאמרים אלו (ד"ה אם יתקע שופר בעיר, משבת שלפני ר"ה): שאמר אדמו"ר נ"ע בלאזני ערך שנת תקנ"ט. נמצא שדרושי תשרי אלו הם משנת תק"ס, ובפרט ע"פ מה שכבר הוכחנו לעיל (בהערה כללית למאמרי תקנ"ח) כי מאמרי תשרי שבכ"ק 1003 (שנדפסו בספר"מ אתהלך) הם המאמרים דתשרי תקנ"ט. ואכן, הנחה אחרת מדי"ה ביום השמעי"צ נמצאת בכ"י 960 בכותרת: מאדמו"ר בשמעי"צ שנת תק"ס. הרי לנו שכל המאמרים הללו הם מתשרי דשנת תק"ס.

בכ"ק אדה"א 1003 נמצאים מאמרים מש"פ חיי שרה — ש"פ תולדות, וכן מאמרים מש"פ ויצא וישלח. והנה בבה"ז שלו ציין אדמו"ר הצ"צ על המאמר דש"פ תולדות: לאזני תקנ"ט לערך (עמ' תנא), ועל המאמר דש"פ ויצא ציין: ויצא תקנ"ט (עמ' קצו). ובשוה"ג שם: טעות דמוכח — כי בשנת תקנ"ט פ' ויצא ה' אדה"ז במאמר — ואולי צ"ל תקס"ט. אך אח"כ הגיענו כי"ק אדה"א 1003 ושם נמצאים מאמרים אלו בין דרושי לאזני (כנ"ל). ואולי נאמרו בשנת תק"ס. ונעפ"ז צ"ע על המאמרים דש"פ בראשית"לן שברשימת מאמרי שנת תקנ"ט, לפי מ"ש בלוח הי"י (עמ' 4) ובכ"מ כי אדה"ז נאסר באסרו חג סוכות תקנ"ט.

כאמור, מאמרים משנה זו נמצאים בשני כרכי כ"ק אדה"א: 1161 [להלן: כ"ק א], ו-1003 [להלן: כ"ק ב].

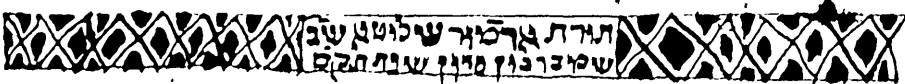
1. כ"ק א בכותרת כפנים. סה"מ אתהלך (עמ' קכד) בשינויים. סידור (רמד, ב) בנוסח אחר.
2. כ"ק א. סה"מ שם (עמ' קכו) בשינויים.
3. סה"מ כתובים ח"א (עמ' סו) מכ"ק א. סה"מ אתהלך (עמ' קכט) בשינויים.
4. כ"ק א בכותרת כפנים. סה"מ אתהלך (עמ' קל) בשינויים.
5. כ"ק א בכותרת כפנים. מאה שערים (נ, ב). סה"מ הקצרים (עמ' טט).
6. כ"ק א בכותרת כפנים. סה"מ אתהלך (עמ' קלב) בשינויים. כ"י 960 בשינויים, בכותרת: מאדמו"ר בשמעי"צ שנת תק"ס. לקו"ת דברים (עח, ג) בתוספת הגהות.
7. כ"ק א. סה"מ אתהלך (עמ' קלד) בשינויים.
8. כ"ק א בכותרת כפנים. סה"מ אתהלך (עמ' קלה) בשינויים.
9. שני המאורות (מו, ב). סה"מ כתובים ח"א (עמ' יא). כ"ק ב בכותרת כפנים. בלקו"ת במדבר (כט, א"ב) קטע — בתוך ר"ה זאת חנוכת המזבח.
10. שני המאורות (מה, ב). סה"מ מאדו"ל (עמ' רעג). כ"ק ב בכותרת כפנים. בה"ז צ"צ (עמ' תנא) בתוספת הגהות ובכותרת: לאזני תקנ"ט לערך — וראה בהע' הכללית למאמרי שנה זו.
11. סה"מ ענינים (עמ' תנב) מכ"ק ב. חלק נעתק בדרך מצותיך (מצות תפילין אות ה).
12. סה"מ מאדו"ל (עמ' רל) מכ"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' קצו) בתוספת הגהות ובכותרת: ויצא תקנ"ט — וראה בהע' הכללית למאמרי שנה זו (וראה סה"מ תרמ"ט עמ' ער).
13. סה"מ מאדו"ל (עמ' תנה) מכ"ק ב — ושם בכותרת כפנים. (הובא ונתבאר כסה"מ פר"ת עמ' קמט ואילך). קטע ממאמר זה (ובזה נוסח הקבלת שבת ... עפ"י סדר פסוקי שה"ש) הובא בהגהות אדמו"ר מוהרש"ב לסידור (סידור עם דא"ח שיט, ד), וגם באג"ק שלו (ח"א יח): הנוסח דלכה דודי כו' שיסדו הר"ש אלקבץ עפ"י קבלת הרמ"ק. כ"כ כ"ק אדמו"ר האמצעי צוקלה"ה בר"ה לכה דודי (אשר נמצא אצלי בכ"ק) וכתב דממילא יש בו גם כוונת הארז"ל דבכלל מאתים מנה כו' ושם מבאר כל הענין עפ"י חסידות.
14. תור"א (לב, ב). הכותרת בכמה כ"י. נזכר באזה"ת שמות (עמ' איתקסד): בדרוש חנוכה ולאזני ערך תק"ס.
15. תור"א (צג, ד). כ"י 1064 (הנחת אדה"א?) בכותרת: מאדמו"ר בפורים (עמ' איה"ת מג"א (עמ' קיא) בתוספת הגהות. (דרוש זה מאדה"א במאמרי אדה"א נ"ך עמ' שעח — וראה הערת העורך שם בשוה"ג).
16. סה"מ פרשיות (עמ' שצד) מכ"ק א. איה"ת מג"א (מהדורת חש"נ עמ' קכב) בתוספת הגהות ובכותרת: ביאור הדברים ע"פ שריב"ט הזהב.
17. סה"מ הקצרים (עמ' רפט). שם (עמ' רצא) בנוסח אחר. כ"י 960 בכותרת כפנים.
18. סה"מ שם (עמ' רמד). שם (עמ' רמו) בנוסח אחר.

19. לקו"ת ויקרא (לט, ג). כ"י 960 בכותרת כפנים. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תקמו): "כד"ה כי תנאו הנ"ל דלאוני'.
20. סה"מ פרשיות (עמ' תקצג) מכי"ק א. אוה"ת ויקרא (עמ' תתצו) חלק — מכי"ק הצ"צ — בשינויים וכו'.
21. לקו"ת במדבר (א, א). סה"מ אתהלך (עמ' קעח) בנוסח אחר בהנחת אדה"א, ופתיחתו: שאו את ראש. בכ"י רבים בכותרת כפנים.
22. לקו"ת שם (א, ד).
23. סה"מ הקצרים (עמ' תקמד). כ"י הצ"צ 1102 בתוספת הגהות ובכותרת: ד"ה ביאור... שאו את ראש.

אמר אברהם לנר הלא את חורבתי נתת חיים

[illegible]

אנו בים הג' חיותם שברכו יעקב אחריו. כך כתוב ויזכר תחלתו
כי ביום רב"ח יצא ה' רחל אברהם בעל אלה המעלות הנזכרות
יעקב אחריו חיות יחזיקו ויחזקו ויחזקו ויחזקו ויחזקו ויחזקו
ה' ביום רב"ח יצא ה' רחל אברהם בעל אלה המעלות הנזכרות

וַיִּבְרָה אֱלֹהִים בַּמַּגֵּדָה בְּאֹכַל מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא "שְׂמוֹנָה רָאשֵׁי וַיִּקְרָא אֶת־הַלְלוֹתָיו וַיִּקְרָא ...
וַיִּבְרָךְ אֶת־עַמּוּל שְׂמֹנֶה וַיִּבְרָךְ אֶת־אֹכַל מִזְבֵּחַ" הַזֶּה כִּתְּבֵה עֲלֵיךְ אֶפְסָה
בְּמִלִּין "לְכֹנֵן שֵׁשׁ רָאשֵׁי וַיִּקְרָא בְּעֵינֵי הַלֵּל לְהִרְאֵה עֵינֶיךָ הַיָּמִים וְעַל הַקְּלִיפֹת אֲדִיפֹה
כִּי הַבְּרִיטָנוֹת הַלֵּל חַדְשֵׁי יָמֵינוּ חֲדָה" וַיִּבְרָךְ הַיִּשְׁלֵשׁ יָמֵינוּ אֶת־הַיָּמִים הַיָּמִים
וַיִּקְרָא "בְּאֵיךְ חֲדָה וַיִּבְרָךְ אֶת־הַיָּמִים חֲדָה וַיִּבְרָךְ אֶת־הַיָּמִים חֲדָה וַיִּבְרָךְ אֶת־הַיָּמִים חֲדָה

שנת תקס"א

- בספר עמק המלך (ליל ב' דסכות).¹
 ויצחק בא מבוא (יום ב' דסכות).²
 וסוכה תהי' לצל יומם.³
 ולא יכנף עוד מוריק.⁴
 ביום השמיני עצרת (שמע"צ).⁵
 לעושה נפלאות גדולות (אסרו חג).⁶
 מה יפו פעמך בנעלים.⁷
 ויקרא אברהם שם המקום ההוא.⁸
 אין אנו מספיקים להודות (יום א' פ' לך).⁹
 ביאור ועינינו מאירות (ש"פ וירא).¹⁰
 ורוח אלקים מרחפת (ש"פ וירא).¹¹
 הודו לה' קראו בשמו (פ' ויחי).¹²
 התהללו בשם קדשו.¹³
- שירו לה' שיר חדש (פ' שמות).¹⁴
 להבין מא' הזוהר סוף פ' ויחי.¹⁵
 להבין מה שאחז"ל עתידה אשה שתלד.¹⁶
 ואלה שמות (פ' שמות).¹⁷
 ברוך שאמר.¹⁸
 המגיד מראשית אחרית.¹⁹
 בראשית ברא אלקים.²⁰
 להבין ענין מאמר ביבמה.²¹
 להבין מארז"ל שני גוים בבטנך.²²
 ארץ זבת חלב ודבש.²³
 תפלה למשה (ש"פ בהו"ב).²⁴
 אילת אהבים ויעלת חן (ש"פ בהעלתך).²⁵
 לדרוד בשנותו את טעמו (ש"פ בהעלתך).²⁶

בכ"י 1146 נמצאים מאמרים בסדר השנה מחדשי תשרי חשוון, טבת, אייר סיון, ודרושים שנאמרו על התנאים (ד"ה המגיד מראשית אחרית, בראשית ברא, להבין מאמר ביבמה) ועוד (ד"ה מאמרז"ל שני גוים בבטנך, ארץ זבת חלב ודבש).

ארבעת המאמרים האחרונים הנ"ל נדפסו בס' שני המאורות (שנדפס מכ"ק 1003), וחלקים מדרושי התנאים הנ"ל (סיוס ד"ה המגיד מראשית ותחילת ד"ה בראשית ברא) נמצא באותו כ"ק.

והנה על ד"ה להבין מאמר ביבמה כותב הצ"צ שהוא משנת תקס"ב, וכך רושם הצ"צ גם על הדרושים ד"ה ויצחק בא, וסוכה תהי', ביום השמע"צ. ברם על ד"ה וסוכה תהי' מציין הצ"צ במקורא שהם מדברים הנאמרים בלאזניא, וגם ד"ה להבין מאמר ביבמה נמצא בין דרושי לאזניא כנ"ל, וכך גם הדרושים דפ' ויחישמות, בהו"ב, בהעלותך נמצאים בסה"מ אתהלך לאזניא — ונראה שהם משנת תקס"א.

גם ברשימת אדמו"ר מוהריי"צ (בטאון חב"ד לחילט הע' 20) כותב אודות ד"ה הודו בש"פ ויחי: "הנחת הרה"ח ר' משה, בספר תקס"א — כתי"ק". בכ"ק 1003 הנ"ל נמצאים דרושים בסדר השנה מש"פ שלח עד יום ד' פ' עקב, וגם בכ"י 1745 נעתקו דרושים מש"פ פנחס ועד יום ד' פ' עקב, ועוד. וכמה הוכחות יש שמאמרים אלו הם משנת תקס"א.

ואלו סימני כהי"י, 1146 {כ"י א}, 1003 {כ"ק ב}, 1745 {כ"י ג}, 741 {כ"י ד}, 1144 {כ"י ה}, 1195 {כ"י ו}.

1. סה"מ ענינים (עמ' תיא), כ"י א ועוד.
2. סה"מ פרשיות (עמ' אי"ט), כ"י א.
3. סה"מ הקצרים (עמ' קמ), כ"י א ועוד. אוה"ת ישעי' (עמ' קיז) עם הגהות הצ"צ, בכותרת: "מה שמ"כ בכ"י מו"ח ז"ל מדברים הנאמרים בלאזניא".
4. שם (עמ' קמד), כ"י א ועוד. (הובא ונתבאר בשיחת שוהמ"ס תשכ"א).
5. סה"מ פרשיות (עמ' תרפה), כ"י א ועוד. וראה לעיל בהע' הכללית למאמרי שנה זו.
6. סה"מ כתובים (ח"א עמ' קכה), כ"י א ועוד.
7. כ"י א. דרוש זה מאדוה"א נדפס בס' מאמרי אדמוה"א נ"ך (עמ' רצד).
8. סה"מ פרשיות (עמ' קט), כ"י א ועוד.
9. סה"מ מארז"ל (עמ' תנט), כ"י א ועוד.
10. שם (עמ' תסב), כ"י א ועוד.
11. סה"מ פרשיות (עמ' א), כ"י א.
12. סה"מ אתהלך (עמ' עמ' קלו), כ"י א. וראה בהע' הכללית לעיל מרשימת אדמו"ר מוהריי"צ, שהוא "הנחת הרה"ח ר' משה, בספר תקס"א — כתי"ק".
13. שם (עמ' קלט), כ"י א. לקר"ת שה"ש (ג, ב) בשינויים.
14. שם (עמ' קמא), כ"י א. הצ"צ מזכירו בבה"ז שלו (עמ' תתכה): "שירו לה' שיר חדש בדרוש דלאזני פ' שמות".
15. שם (עמ' קמו), כ"י א.
16. שם (עמ' קמח), כ"י א.
17. שם (עמ' קמח), כ"י א. אוה"ת שמות (עמ' ב'תעא) בשינויים ועם הגהות הצ"צ.
18. שם (עמ' קנ), כ"י א.
19. סה"מ תקס"ב ח"ב (עמ' שכג), כ"י א וחלקו בכ"ק ב.
20. שם (עמ' שכו), שני המאורות (ב, א), כ"י א וחלקו בכ"ק ב.
21. שם (עמ' שכג) ושם (ד, א), אוה"ת דברים (עמ' תתרסג) בשינויים קלים ועם הגהות הצ"צ ונרשם עליו: "מכ"י מו"ח ז"ל דברי רבינו ז"ל בשנת תקס"ב" (וראה בהע' כללית לעיל).
22. סה"מ פרשיות (עמ' קנ), שני המאורות (ד, א), כ"י א.
23. שם (עמ' רכד) ושם (ה, א), כ"י א.
24. סה"מ אתהלך (עמ' קנו), כ"י א בשינויים.
25. כ"י שוקן 70074, בכותרת: "דרוש אדמו"ר הזקן שנמצא בכתבים עתיקים אשר דרש לבנו ביחידות מו"ה דובער שבת פ' בהעלותך שנת תקס"א".
26. שם (עמ' קנב), כ"י א.

פקח עינך וראה (יום ד' פ' עקב).⁴³
 בפרוך רשעים.⁴⁴
 להבין מארז"ל לע"ל יעשה קניגיא.⁴⁵
 ולא יכנף עוד מוריק.⁴⁶
 על כן יעזב איש.⁴⁷
 אין מוסרין סתרי תורה.⁴⁸
 להבין איך הקורא.⁴⁹
 מ"ש בזוהר ח"ג דק"ה.⁵⁰
 תלמוד בבריאה.⁵¹
 עיין ע"ח שער הנקודות.⁵²
 להבין מ"ש כשער היחודים.⁵³
 (להבין מארז"ל) דוד זמירות קרית להו.⁵⁴
 להבין מ"ש בפע"ח.⁵⁵
 השיבנו ה' אליך (ש"פ שופטים).^א
 להבין ענין ג' פעמים קדוש.^ב
 לויתן זה יצרת.^ג

והניף אהרן את הלויים.²⁷
 להבין מארז"ל שטן לש"ש נתכוון.²⁸
 ענין סוד ה' ליראיו.²⁹
 להבין מאמר רע"מ בענין ערב רב. (ש"פ שלח לך).³⁰
 מלאכי מרום מר יבכיון.³¹
 להבין שרש ענין יחודא עילאה (ש"פ קרח).³²
 והי' עקב תשמעון.³³
 שמאלו תחת לראשי (חוקת דובראוונא).³⁴
 שמאלו תחת לראשי (ש"פ חקת. דובראוונא).³⁵
 להבין ענין אני ה' לא שניתי (ליל ש"פ פנחס).³⁶
 אפריון עשה לו.³⁷
 מאשפות ירים אביון.³⁸
 להבין ענין אנת הוא חד.³⁹
 דבר אל בני' ואמרת (ש"פ מטות).⁴⁰
 ענין ג' עליות המלכות.⁴¹
 ענין המקוה (ע"ש פ' דברים).⁴²

27. שם (עמ' קנב). כ"י א בשינויים.
28. שם (עמ' קנה). כ"י א בשינויים. אוה"ת בראשית (עמ' תתמה) עם הגהות הצ"צ, לקו"ש ח"ה (עמ' 383).
29. שם (עמ' קנו). כ"י א בשינויים. אוה"ת בראשית (עמ' מט) עם הגהות הצ"צ.
30. שם (עמ' רכו) ובשלמותו בהוספות לסה"מ הנ"ל (עמ' רעט). כ"י"ק ב ובכמה העתקות.
31. שם (עמ' רכח). שני המאורות (כב, א). כ"י"ק ב ובכמה העתקות.
32. סה"מ ענינים (עמ' קפא). כ"י"ק ב. אוה"ת דברים (עמ' רכו) עם הגהות הצ"צ.
33. סה"מ פרשיות (עמ' חשעט). כ"י"ק ב וכו' ה. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' שעז): "אפריון.. עי' עקב תקס"א".
34. תו"א (פר, ג). בא' מכה"י בכותרת: "חוקת דובראוונא תקס"א". באחר: "דכדבראוונא". אוה"ת שמות (עמ' א'תתנד) בשינויים קלים וכתוס' הגהות. (ד"ה זה מאדה"א במאמרי אדה"א שמות ח"ב עמ' תקסו). כסה"ש תורת שלום (עמ' 169): דער מאמר שמאלו תחת לראשי וואס אין תו"א איז דער אנהויב דרוש האט קיין המשך נט, איז וויילע בשעת'ן ריידן האט ער גיהאט התלהבות במילא האט מען ניט גיהערט וואס ער האט גיזאגט. דער מיטעלער רבי אין דער הנחה האט אליין געשריבען, דער זיידע [הצ"צ] האט אויך צו געשריבען בכדי עס זאל האבען א המשך.
35. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קו). שני המאורות (יח, א). אוה"ת שמות (עמ' א'תתסח) בתוספת הג"ה ובכותרת: כיאור ע"פ שמאלו תחת לראשי שבתו"א. כ"י"ק ב ובכמה העתקות. ככ"י ה בכותרת: "שבת פ' חקת. לזיכרון שזה הדרוש כמעט רובו ככולו הוא דברים של ר' דוב בהרכ" — ואלו דברי המגיה ר' ליב מאהליזוער [ראה בהוספות לסה"מ אתהלך עמ' רסג] להודיע כי כותב ההנחה — היינו אדמוה"א — הוסיף כאן ביאורים משלו. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' רלא): "שמאלו חקת תקס"א".
36. סה"מ נביאים (עמ' רסו). שני המאורות (כו, ב). כ"י"ק ב ובכמה העתקות. חלק מהדרוש נעתק — בשינויים — בכ"י 1001 (מאמרי תקס"ה) ונרפס משם בסה"מ תקס"ה ח"א (עמ' שא).
37. סה"מ הקצרים (עמ' רפ). כ"י"ק ב וכו' ה. 38. שם (עמ' רלד). שני המאורות (יז, א). כ"י"ק ב וכו' ה.
39. סה"מ מארז"ל (עמ' של). כ"י"ק ב וכמה העתקות.
40. סה"מ פרשיות ח"ב (עמ' תקנו). שני המאורות (לא, א). כ"י"ק ב וכמה העתקות.
41. סה"מ ענינים (עמ' ריג). חלקו בכ"י"ק ו וכולו בכמה העתקות. שם (עמ' ריו) — בשינויים — מכ"י ה, ושם (עמ' רכא) נוסח אחר מכ"י 184.
42. סידור (קנו, א). כ"י"ק ו, המשכו בכ"י"ק ב והעתקתו בכ"י ג.
43. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קצח). שני המאורות (לד, ב). כ"י"ק ב ובהעתקות רבות. שם (עמ' רו) נוסח אחר מכ"י 109.
44. סה"מ כתובים ח"א (עמ' פד). שני המאורות (כד, א). כ"י"ק ב ובהעתקות רבות.
45. סה"מ מארז"ל (עמ' קמא). שני המאורות (י, א). כ"י"ק ב ובכמה העתקות. וראה לקו"ש ח"ב עמ' 177.
46. סה"מ הקצרים (עמ' קמג). שני המאורות (יא, ב). כ"י"ק ב ובהעתקות רבות.
47. שם (עמ' ה) ושם (כו, א). כ"י"ק ב ובהעתקות רבות.
48. שם (עמ' שמה) ושם (כו, א). כ"י"ק ב ובהעתקות רבות (מאמר זה נאמר ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א במוצאי ש"פ שמות אור לכ"ד טבת תשכ"ג).
49. סה"מ אתהלך (עמ' קס). קו"א בתניא. כ"י ג ור"י 105.
50. שם (שם) ושם. כ"י"י הנ"ל. 51. שם (עמ' קסא). כ"י"י הנ"ל.
52. שם (שם). קו"א בתניא. כ"י"י הנ"ל. 53. שם (שם) ושם. כ"י"י הנ"ל.
54. שם (עמ' קסב) ושם. כ"י"י הנ"ל. 55. שם (עמ' קסג) ושם. כ"י"י הנ"ל.
- א. מאמרי אדה"א דברים ח"ב (עמ' חעו). בכ"י 2007 וכ"י 2026 וכ"י ירושלים 2802 נמצא המאמר אחרי הנחות אדה"א למאמרי חקס"ב ותחילת חקס"ג, ואולי שיין לשנת תקס"א.
- ב. סה"מ נביאים (עמ' לו). בשלושת כה"י הנ"ל בהמשך להנ"ל.
- ג. סה"מ הקצרים (עמ' רל). מגדל עז (עמ' חנב). בשלושת כה"י הנ"ל בהמשך להנ"ל.

שנת תקס"ב

- כי ביום הזה יכפר (שבת שובה).¹
מי כמוך אב הרחמים.²
להבין כו' שדורות הראשונים כו' לא זכו לתורה (מוצאי יו"כ).³
אנכי אנכי הוא מוחה פשעין.⁴
כי עמך הסליחה (ליל ש"פ האזינו).⁵
להבין מאמר הזוהר פ' אמור כו' הני ט"ו יום (ליל א' דסוכות).⁶
לאהבה את ה' אלקיך (ליל ב' דסוכות).⁷
אשר קרשנו במצותיו.⁸
להבין ההפרש בין הלכות ואגדות.⁹
וירח ה' את ריח הניחוח.¹⁰
יקרה היא מפנינים (ליל שבת חה"מ).¹¹
משיב הרוח (ליל שמחת תורה).¹²
כי ביום הזה יכפר (שמחת תורה).¹³
בסוכות חשבו (שמחת תורה).¹⁴
להבין מ"ש בפע"ח כו' בענין התפלה (ש"פ בראשית).¹⁵
להבין ענין עגולים ויושר (ש"פ נח).¹⁶
ויספו ענוים בה' שמחה (ש"פ לך לך).¹⁷
אמת מארץ תצמח.¹⁸
כל המשמח את החתן (יום ה' פ' וירא).¹⁹
להבין ענין הריח שבלבושים.²⁰
והריחו ביראת ה' (ש"פ וירא).²¹
ואם בשדה ימצא האיש (ש"פ חיי שרה).²²
להבין ענין הבקשה באמרנו יהי רצון.²³
תחת אשר לא עבדת (ש"פ תולדות).²⁴
זכר רב טובך (שבת פ' וישלח).²⁵
לא יחפוץ כסיל בתכונה.²⁶
ונשב בגיא.²⁷
מה אנוש כי תזכרנו.²⁸
ענין החלומות.²⁹
ויתן לך האלקים (שבת פ' וישלח).³⁰

הנחות אדה"א למאמרי שנה זו נמצאים בכ"י 81 [להלן: כ"י ג] שממנו נדפסו בטה"מ תקס"ב ח"א, וכן בכ"י 2007, 2026, ירושלים 2802 ובטה"מ אתהלך לאזניא. הנחות אדה"א למאמרי הזוהר ומועדים נמצאים בכ"י 1195 [להלן: כ"י א] (ונעתיקו בסדר השנה בכ"י 1745, 105), ורובם נדפסו בטה"מ תקס"ב ח"ב. הנחות הרי"ם בן אדה"א (מפ' פרה ואילך) נמצאות בכ"י 1030 [להלן: כ"י ב]. בכ"י ירושלים 2026 [להלן: כ"י ד] (שנד, א) באים ראשי פרקים מאדה"א למאמרי שבת שובה תקס"ב — ב' וישלח תקס"ג. דף נוסף נמצא בכ"י א הנ"ל (נדפס בטה"מ תקס"ב ח"ב עמ' תקעט"קפג).

1. סה"מ תקס"ב (עמ' א). לקר"ת ויקרא (כה, ג) בהנחת מהרי"ל. כ"י 415 בכותרת: תורת אדמו"ר מהרש"ז שי"ן, שבת שובה תקס"ב לפ"ק.
2. סה"מ הנ"ל (עמ' י).
3. שם (עמ' יא). אוה"ת שמות (עמ' א'תחקסו) וסה"מ תרכ"ז (עמ' קג) — חלק בלבד, בתוספת הגהות, ושם: דרוש אדמו"ר נ"ע תקס"ב מוצאי יוהכ"פ.
4. סה"מ תקס"ב (עמ' יג). 5. שם (עמ' יד). 6. שם (עמ' כ). סידור (רנח, ב).
7. סה"מ הנ"ל (עמ' כה). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'כו): ברה"א לאהבה את ה' אלקיך ולעבדו דרוש סוכות תקס"ב כ"י מו"ח.
8. סה"מ הנ"ל (עמ' לא). 9. שם (עמ' כט). 10. שם (שם). 11. שם (עמ' ל). 12. שם (עמ' לב).
13. שם (עמ' לה). נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תקט).
14. סה"מ הנ"ל (עמ' מ). נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תתעב): סד"ה ביוהשמע"צ דתקס"ב.
15. סה"מ הנ"ל (עמ' מב).
16. שם (עמ' מו). נזכר באוה"ת דברים (עמ' תתפד). סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תקצא) הגהות הצ"צ מכ"י 1058.
17. שם ח"א (עמ' נא).
18. שם (עמ' נו).
19. שם (שם). סה"מ אתהלך (עמ' רכט). סה"מ תקס"ב שם (עמ' רצה) בתוספת הגהות הצ"צ. שם ח"ב (עמ' תריז) קיצורים מאדמו"ר מוהרי"צ להגהות אלו.
20. שם ח"א (עמ' סא) וסה"מ אתהלך (עמ' רלג).
21. שם (עמ' סב) ושם (עמ' רלג).
22. שם (עמ' סו) ושם (עמ' רלח).
23. שם (עמ' עג) ושם (עמ' רמה). נזכר בטה"מ תקס"ב ח"ב (עמ' תרח בהגהת הצ"צ): ד"ה יהי רצון, וישב תקס"ב.
24. שם ח"א (עמ' עה) וסה"מ אתהלך (עמ' רמז).
25. שם (עמ' פ) ושם (עמ' רנב). נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תתיט): דרוש רבינו ז"ל מה שאמר פ' וישלח שנת תקס"ב ע"פ מאמר הזוהר בפ' ויצא (דקס"ב ע"ב) ת"ח ישבעו עצי ה' כו' ע"ש בכ"י דו"ח נ"ע. [ד"ה זה מאדה"א נדפס בס' מאמרי אדה"א נ"ך (עמ' קנח), וחלקו הראשון נדפס גם בסידור (מח, א), בכותרת: ועוד יש לפרש].
26. סה"מ תקס"ב ח"א (עמ' פז).
27. שם (עמ' פח) וסה"מ אתהלך (עמ' רנח). אוה"ת דברים (עמ' קמד) בתוספת הגהות.
28. סה"מ שם (עמ' צד).
29. שם (שם). 30. שם (עמ' צה). אוה"ת בראשית (עמ' 322, תנב).

להבין שרשן של דברים.³¹
להבין ענין נטילת ידיים (ש"פ וישלח).³²
להבין מאמר הזוהר פ' וישב אך אל הפרוכת (ש"פ וישב).³³
להבין מאמר הזוהר ע"פ ובגפן שלשה שריגים (וישב).³⁴
בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה.³⁵
ומעתה נבוא לבאר ענין חנוכה.³⁶
ברוך שעשה נסים (ליל שבת חנוכה).³⁷
כי נר מצוה (שבת חנוכה).³⁸
להבין שרשן של דברים.³⁹
להבין מאמר הזוהר פ' ויגש בענין שיתין נשמי (שבת פ' ויגש).⁴⁰
להבין כל ענין סיפור המעשה דיוסף ויהודה.⁴¹
להבין מאמר הזוהר בענין הספיחים.⁴²
להבין ענין אילני בוסמי.⁴³
ויחי יעקב (שבת פ' ויחי).⁴⁴
להבין שרשן של דברים.⁴⁵
וארא אל אברהם (שבת פ' וארא).⁴⁶
להבין שרשן של דברים.⁴⁷

להבין ענין ששה קצוות.⁴⁸
אורך ימים בימינה.⁴⁹
ויהי בשלח פרעה (שבת פ' בשלח).⁵⁰
להבין שרשן של הדברים.⁵¹
קמץ בכתר (ליל שבת פ' משפטים).⁵²
ואלה המשפטים (שבת פ' משפטים).⁵³
להבין שרשן של דברים.⁵⁴
ואתה תצוה (יום ב' פ' תצוה).⁵⁵
אני ישנה.⁵⁶
ואשא אתכם על כנפי נשרים.⁵⁷
ענין נהר דינור.⁵⁸
להבין שרשן של דברים הנ"ל בפסוק אני ישינה (ליל שבת פ' כי תשא).⁵⁹
ויקהל משה (שבת פ' ויקהל).⁶⁰
זכור את אשר עשה לך עמלק (שבת פ' זכור).⁶¹
ששה חדשים בשמן המור.⁶²
זהר פ' בשלח ותאנא סנדל עילאה.⁶³
להבין ענין וא"ס ב"ה.⁶⁴

31. סה"מ שם (עמ' צט). אוה"ת שם (עמ' 326. תנר).
32. סה"מ שם (עמ' קד). סידור ק, ג). אוה"ת שם (עמ' תחקי) — חלק בלבד, בתוספת הגהות.
33. סה"מ שם (עמ' קח). בה"ז (כא, ב).
34. סה"מ שם (עמ' קיב). אוה"ת בראשית (עמ' 2188) בשינויים, בתוספת הגהות ובפתיחה: וכוס פרעה ביד. בה"ז צ"צ (עמ' קמ) הגהות הצ"צ, ושם: וישב חקס"ב כ"י מו"ח ז"ל.
35. תור"א (כט, איד) בהנחת אדה"א. אוה"ת בראשית (עמ' 556) בתוספת הגהות. ד"ה זה מאדה"א נדפס בקונטרס לעצמו (קה"ת תשמ"ט), וראה ס' מאמרי אדה"א בראשית (עמ' שיג).
36. תור"א (כט, ד) בהנחת אדה"א. אוה"ת בראשית (עמ' חצר) בתוספת הגהות. אוה"ת שם (עמ' 1064) עם הגהות אחרות. בכ"י ד ראשי פרקים מאדה"א לר"ה זה. וראה לקו"ד עמ' כא: "דעם מאמר - בכ"ה בכסלו - האט דער רבי נאך א מאהל געזאגט לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק בשנת חקס"ג, וישנו בהנחה כפי ששמעו".
37. כ"י 1745. 1144. בקונטרס לעצמו (קה"ת תשי"א, עם הערות ומ"מ מכ"ק ארמור"ר שליט"א) ובאוה"ת בראשית (עמ' 1114). בכ"י ד ראשי פרקים מאדה"א.
38. סה"מ חקס"ב ח"א עמ' קטז. 39. שם (עמ' קב).
40. שם ח"ב (עמ' שלא) מכ"י"א. א. בה"ז צ"צ (עמ' קמח) בשינויים ובתוספת הגהות.
41. סה"מ שם (עמ' שלה) מכ"י"א. א. אוה"ת בראשית (עמ' 2206) בשינויים קלים ובתוספת הגהות.
42. סה"מ שם (עמ' שלט) מכ"י"א. א. אוה"ת ויקרא (עמ' תרג) — חלק, בתוספת הגהות. נזכר בה"ז צ"צ (עמ' תחכא): דרוש כו' שאמר על הספיחים בחקס"ב.
43. סה"מ שם (עמ' שמ) מכ"י"א. א. 44. שם ח"א (עמ' קכה). 45. שם (עמ' קכח).
46. שם (עמ' קלד). תור"א (נה, א) בהנחת מהרי"ל. 47. סה"מ שם (עמ' קלו). 48. שם (עמ' קמב).
49. שם (עמ' קמג). מאה שערים (כח, ב). 50. סה"מ שם (עמ' קמה). תור"א (סא, א) בנוסח אחר בהנחת מהרי"ל.
51. שם (עמ' קנ) ללא ההתחלה. שם ח"ב (עמ' תרפג) בשלימות.
52. שם (עמ' שמא) מכ"י"א. א. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתא): בדרוש שמ"כ מחורף חקס"ב בכ"י מו"ח ז"ל.
53. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' קנג). 54. שם (עמ' קנז).
55. שם (עמ' קסג) ללא הסיום. שם ח"ב (עמ' שמו) בשלימות, בכ"י ד. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א"שע).
56. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' שנא) מכ"י"א. א. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קנ). סה"מ הקצרים (עמ' רפא) — רק קטע הפתיחה.
57. סה"מ חקס"ב ח"ב (עמ' שנג) מכ"י"א. א.
58. שם (עמ' שנד) מכ"י"א. א.
59. שם (עמ' שנה) מכ"י"א א ומכ"י 105, 1745. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קנב) בשינויים.
60. סה"מ חקס"ב ח"א (עמ' קסז) — קטע הסיום בלבד. שם ח"ב (עמ' שסא) בשלימות, בכ"י ד.
61. שם ח"א (עמ' קסז). אוה"ת ויקרא (עמ' א"שפח) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר בדרך מצותיך (צה, ב): ע"כ מתורה פ' זכור שנת חקס"ב.
62. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' שסז) מכ"י"א. א.
63. שם (עמ' חקסט) ובה"ז צ"צ (עמ' קנד) בתוספת הגהות הצ"צ. סה"מ שם (עמ' תקעד) נוסחא שני' מכ"י"א ב — ללא ההתחלה.
64. שם (עמ' שע) בהנחת אדה"א. שם (עמ' שעח) מכ"י"א ב — ללא ההתחלה והסיום. וראה ד"ה זה באוה"ת מארו"ל (עמ' קי. קמב).

- להבין ענין דהוה רגיש עלמא.⁶⁵
 להבין כללות ענין מצות פרה אדומה (ש"פ פרה).⁶⁶
 להבין מאמר הזהר פ' תזריע וילדה זכר (ש"פ תזריע).⁶⁷
 כתיב ולא תחללו (שבת פ' מצורע).⁶⁸
 להבין מאמר הזהר פ' פנחס ע"פ משכו וקחו.⁶⁹
 ברוך הנותן לשכוי בינה (יום א' דפסח).⁷⁰
 משליך קרחו כפתים (יום א' דפסח).⁷¹
 בוקע ים לפני משה (ליל שביעי של פסח).⁷²
 להבין מאמר הזהר פ' נח בשוא גליו.⁷³
 להבין שרשן של כל דברים הנ"ל (ליל אחש"פ).⁷⁴
 והוא עומד עליהם (יום א' דר"ח אייר פה מלון סמוך להארקין).⁷⁵
 נפש שביעה תבוס גופת.⁷⁶
 וידבר גוי קדושים תהיו (ש"פ קדושים).⁷⁷
 להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל (יום ג' פ' אמור).⁷⁸
 ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד.⁷⁹
 להבין ענין גמ"ח (שבת פ' אמור).⁸⁰
- להבין ענין ל"ג בעומר (יום ה' ל"ג בעומר).⁸¹
 דבר אל בניי וגו' כי תבאו (ש"פ בהר).⁸²
 להבין שרשן של דברים.⁸³
 לרוקע הארץ על המים (ש"פ בחוקותי).⁸⁴
 והנה לתוספת ביאור (בסעודה ג' דשבת הנ"ל).⁸⁵
 והנה לתוספת ביאור (יום ד' מחר חודש סיון).⁸⁶
 בשעה שהקדימו (תורה ברכים, חג השבועות).⁸⁷
 להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל.⁸⁸
 להבין מארז"ל אלמלא היו שומרין ישראל ב' שבתות (ליל שבת פ' נשא).⁸⁹
 וידבר גוי בהעלותך (ש"פ בהעלותך).⁹⁰
 להבין שרשן של דברים (במוצ"ש הנ"ל).⁹¹
 בזוהר פ' שלח ועתה יגדל נא (פ' שלח לך).⁹²
 ויקח קרח (ש"פ קרח).⁹³
 להבין שרש הדברים הנ"ל (מוצ"ש פ' קרח).⁹⁴
 להבין ענין שבת ויו"ט (יום ו' עש"ק פ' חוקת).⁹⁵

65. סה"מ שם (עמ' שפג) מכי"ק א. שם (עמ' שפב) מכי"ק ב. כ"י 2074 בשינויים ובפתיחה: איתא בבא מצינא פרק שביעי.
 66. תו"ח שמות (ש, ב) בהנחת אדה"א (שבכי"ק א נמצאות ממנה רק תיבות הפתיחה). סה"מ שם (עמ' שסח) מכי"ק ב ובפתיחה: להבין ענין פרה.
 67. שם (עמ' שפד) מכי"ק ב. 68. שם (עמ' שפז) מכי"ק ב. 69. שם (עמ' שפח) מכי"ק א.
 70. שם (עמ' שצד) מכי"ק א וכ"י 1745. אוה"ת במדבר (עמ' א'שצד) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'חשט).
 71. סה"מ שם (עמ' שצח).
 72. שם (עמ' ת). בה"ז (מב, ג) בשינוי ההתחלה. בה"ז צ"צ (עמ' רז) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר בסה"מ תקס"ב ע' תכט: בביאורי הזהר בשלח ד"ה עי"ל מאמר הנ"ל באופן אחר (והוא מרכיני ז"ל בפסח תקס"ב אך כמדומה שאין הלשון מרוקדק).
 73. סה"מ שם (עמ' תח).
 74. שם (שם). תו"ח שמות (רצו, ב). בה"ז צ"צ (עמ' ריז) בשינויים ובתוספת הגהות.
 75. שם (עמ' חיג) וסה"מ תרכ"ח (עמ' כ) בהנחת אדה"א. סה"מ תקס"ב (עמ' תטז) מכי"ק ב.
 76. שם (עמ' תיח) בהנחת אדה"א. שם (שם, בסיום המאמר הקודם) מכי"ק ב.
 77. שם ח"א (עמ' קעד). שם ח"ב (עמ' תכ) מכי"ק ב. דרך מצותיך (קנב, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 78. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' קעח). שם ח"ב (עמ' תכב) מכי"ק ב בכותרת כפנים. דרך מצותיך (קנה, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 79. כ"י 2007, 2026, ירושלים 2802.
 80. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' קפג). שם ח"ב (עמ' תכח) מכי"ק ב בכותרת כפנים ובפתיחה: ולתוספת ביאור ענין הקדוש הג'. דרך מצותיך (קנט, א) בשינויים ובתוספת הגהות.
 81. תו"ח שמות (רחצ, ב). סה"מ שם (עמ' תל) מכי"ק ב בכותרת כפנים ובפתיחה: להבין היטב ענין הילולא דרשב"י.
 82. שם ח"א (עמ' קפה). אוה"ת ויקרא (עמ' תחעז) בשינויים ובתוספת הגהות. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תלב) מכי"ק ב. דרך מצותיך (קסז, א) בשינויים ובתוספת הגהות, ובכותרת: ושבתה תקס"ב.
 83. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' קפח). אוה"ת ויקרא (עמ' תחצז) בתוספת הגהות. דרך מצותיך (קסט, א) בשינויים ובתוספת הגהות.
 84. סה"מ שם (עמ' קצד). שם ח"ב (עמ' תלה) מכי"ק ב. דרך מצותיך (קנט, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 85. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' ר). שם ח"ב (עמ' תמ) מכי"ק א בכותרת כפנים. דרך מצותיך (קסג, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 86. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רג) שם ח"ב (עמ' תמג) מכי"ק ב בכותרת כפנים. דרך מצותיך (קסה, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 87. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רד). שם ח"ב (עמ' תמה) מכי"ק ב בפתיחה: להבין מארז"ל בשעה שהקדימו. לקו"ת במדבר (יב, ג) בהנחת מהר"ל ובתוספת הגהות. אוה"ת במדבר (עמ' קנו) בשינויים ובתוספת הגהות, בכותרת: תורה ברכים, חג השבועות.
 88. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רי). שם ח"ב (עמ' תמח) מכי"ק ב. לקו"ת במדבר (יד, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
 89. סה"מ שם (עמ' תנג) מכי"ק ב. תו"ח שמות (רצט, ב) בפתיחה: והנה לתוס' ביאור שרשי הדברים.
 90. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רטו). שם ח"ב (עמ' תנה). תו"א דלעמבערג תרי"א (יג, ג) בהנחת מהר"ל. לקו"ת במדבר (כט, ג) בתוספת הגהות.
 91. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רכא). שם ח"ב (עמ' תנח) מכי"ק ב בכותרת כפנים. לקו"ת במדבר (לא, א) בתוספת הגהות.
 92. סה"מ שם (עמ' תס) מכי"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' קנד) בשינויים ובתוספת הגהות. כ"י 1824 בהנחת מהר"ל(?).
 93. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רכב). שם ח"ב (עמ' תסא) — רק ההתחלה, מכי"ק ב. לקו"ת במדבר (נב, א) — עד שו"ה אם אין חכמה אין יראה. כ"י 273 בשינויים.
 94. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רכז). שם ח"ב (עמ' תסב) מכי"ק ב בכותרת כפנים. אוה"ת במדבר (עמ' תרסח. תרדע) בתוספת הגהות. לקו"ת במדבר (נב, ב) — שו"ה אם, ולבאר הדברים.
 95. סה"מ שם (עמ' תסז) מכי"ק ב.

- בוהר פ' קרח ועבד הלוי הוא.⁹⁶
 להבין מאמר הזהר (פ' בהר) ע"פ רצע אדוניו (יום א' פ' בלק).⁹⁷
 תולה ארץ על בלימה (יום ג' פ' בלק).⁹⁸
 להבין מה שאמרו חכמי התכונה.⁹⁹
 אשר ברא אלקים לעשות.¹⁰⁰
 להבין מאמר הזהר פ' בלק המלאך הגואל (שבת פ' בלק).¹⁰¹
 מה טובו אהליך יעקב (ש"פ בלק).¹⁰²
 להבין שרש כל הדברים הנ"ל.¹⁰³
 וידבר וגו' ראשי המטות (ש"פ מטות).¹⁰⁴
 להבין שרש כל הדברים הנ"ל (במוצ"ש הנ"ל).¹⁰⁵
 והי' שמך אברהם (יום ד' פ' דברים).¹⁰⁶
 להבין מאמר הזהר פ' בלק ה' בוקר (ש"פ דברים).¹⁰⁷

96. שם (עמ' תסז) מכ"ק ב.
 97. בה"ז (פכ), כ"ק א. סה"מ שם (עמ' תעא) מכ"ק ב בפתיחה: להבין מאמר הזהר כו' והגישו אדוניו.
 98. שם (עמ' תעה) מכ"ק א. שם (עמ' תעז) מכ"ק ב בכותרת כפנים ובפתיחה: להבין קושיית התוכנים. אוה"ת תנ"ך (עמ' תרסט) וסה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רצג"ש) בפתיחה: ורבינו ז"ל באמרותיו לבניו יום ג' פ' בלק שנת חקס"ב אמר וזה דבריו, להבין קושיית התוכנים. נזכר באג"ק מוהרש"ב (עמ' קסא): בדרוש נוטה צפון על תהו תולה ארץ כו' שאמר כ"ק רבינו הגדול זצוקלה"ה נ"ע זע"א בשנת חקס"ב, ונמצא אצלי ככ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נ"ע זי"ע וככ"ק ה [=הוא כ"ק ב]. ובאג"ק מוהרי"צ (עמ' תצז): בספר ההנחות דשנת חקס"ב של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אחיו הרה"צ הרי' משה זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, נמצא דרוש אחד מתחיל "להבין קושיית התוכנים" (ומעתיק קטע מדרוש הצ"צ הנ"ל). סה"מ פרשיות (עמ' יב) תוכן המאמר בשינויים ובפתיחה: הפילוסופים הקשו ע"פ כי בו שבת.
 99. סה"מ חקס"ב ח"ב (עמ' תעט) מכ"ק ב. שם (עמ' תעז, בסוף המאמר הקודם) מכ"ק א בפתיחה: ועם הקדמה זו ברוחניו העגולי' — ואינו גמור.
 100. שם (עמ' תפ) מכ"ק א. אוה"ת בראשית (עמ' תקיד). סה"מ תרכ"ח (עמ' א) בתוספת הגהות מוהר"ש. סה"מ חקס"ב ח"ב (עמ' תפג) מכ"ק ב. תור"א (קכ, ד) — שו"ה למעלה, והנה בכ"ז יובן משלים דר' מאיר) בתוספת הגהות. אוה"ת שמות (עמ' א'תחצט) בהמשך לביאור כי תשא חקס"ג.
 101. סה"מ שם (עמ' תפד) מכ"ק א. שם (עמ' תפט) מכ"ק ב בכותרת כפנים. אוה"ת בראשית (עמ' 2246) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' רצז).
 102. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רלא). שם ח"ב (עמ' תצד) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (עג, א) בשינויים ובתוספת הגהות.
 103. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רלה). שם ח"ב (עמ' תצז) מכ"ק ב. אוה"ת במדבר (עמ' א'מא) בתוספת הגהות. לקו"ת במדבר (עד, ב"ג).
 104. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רלז). אוה"ת במדבר (עמ' א'רצד) בתוספת הגהות. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תצט) מכ"ק ב רק התחלת המאמר.
 105. שם ח"א (עמ' רמא). שם ח"ב (עמ' תחק) מכ"ק ב בכותרת כפנים.
 106. שם (עמ' תקד) מכ"ק א. שם (עמ' תקו) מכ"ק ב בפתיחה: להבין מ"ש אלקי' אל אברהם.
 107. שם (עמ' תקו) מכ"ק א. שם (עמ' תקא) מכ"ק ב.
 108. שם ח"א (עמ' רמד). אוה"ת ויקרא (עמ' סד) — קטע בלבד, בתוספת הגהות. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תקטו) מכ"ק ב. שם (עמ' תרי) קיצורים והגהות מהצ"צ. לקו"ת דברים (יא, ב) בהנחת מהרי"ל בתוספת הגהות. נזכר ברישית הצ"צ בסוף הפס"ד: חקס"ב שנה ראשונה בלארי תורה שבת נחמו.
 109. סה"מ הנ"ל ח"א (עמ' רנב). אוה"ת ויקרא (עמ' נה) בתוספת הגהות. סה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תכא) מכ"ק ב. אוה"ת בראשית (עמ' 992) בתוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' תריב) קיצורים והגהות אחרות מכ"ק הצ"צ.
 110. שם ח"א (עמ' רנט). שערי תשובה לאדה"א ח"א (ע, א). נזכר באוה"ת שמות (עמ' תחקנה): חקס"ב, במדבר (עמ' שכא): פ' עקב חקס"ב, הגהת הצ"צ בסה"מ הנ"ל ח"ב (עמ' תריד): שופטי' חקס"ב.
 111. שם ח"א (עמ' רסו) וחסר הסיים. לקו"ת דברים (לד, ג) בהנחת מהרי"ל בתוספת הגהות.
 112. סה"מ שם (עמ' רסט) וחסר הסיים. שם ח"ב (עמ' תרפח) חלק הסיים. וראה ד"ה זה באוה"ת דברים (עמ' תתפג), סה"מ תרס"ו (עמ' קלד"קלה, קלח"קלט).
 113. סה"מ כתובים ח"א (עמ' כז) ככ"י ד. סה"מ חקס"ב ח"ב (עמ' תקכד) מכ"ק ב בכותרת כפנים.
 114. סידור (רלא, ב). סה"מ שם (עמ' תקה) מכ"ק ב בכותרת כפנים. לקו"ת דברים (מד, א) בהנחת מהרי"ל בתוספת הגהות.
 115. סידור (רלב, ב). סה"מ שם (עמ' תקכט) מכ"ק ב.
 116. שם (עמ' תקלג) מכ"ק ב. אוה"ת שמות (עמ' כ'מו, כד"ה ויאמר אליו אם אין פניך הולכים) בשינויים קלים ובתוספת הגהות.
 117. תניא, אגה"ק (ס"ה). כ"י 750 בכותרת: מכתב ומאמר אדמו"ר שי' בענין נתינת הצדקה בשנת חקסכ"א לפ"ק.
 118. תניא, אגה"ק (ס"י). כ"י 1064 בכותרת: מאדמו"ר חקס"ב ענין מעשה הצדקה ועבורת הצדקה.
 119. סידור (יח, ג) ולראשונה בסידור שהרפ"ס רבינו בשקלאב חקס"ג]. תניא מהדרות שקלאב חקס"ו ('חתומה' בסופו). מחזור השלם (קד"ת חשכ"ג ואילך) "עפ"י הנדפס בסידור תורה אור, בהשוואה עם כח"י (מעתיק) של המאמר", עם הערות ומ"מ מכ"ק אדמו"ר שליט"א. כ"י 1114 בכותרת: תורת אדמו"ר שיחי' חקסכ"א לפ"ק.

שנת תקס"ג

- להבין המאמר הידוע דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקיא
בתובתא (ליל ש"פ וילך).¹
וטהר לבנו (ליל מוצאי יוה"כ).²
להבין ענין הצמצום באו"ס (ליל א' דסכות).³
להבין ענין נטילת לולב (ליל ב' דסכות).⁴
ענין מאמר הזוהר זכרתי כו' דא ענגא דאהרן.⁵
ביום השמיני שלח (יום שמח"ת – תורה ברכים).⁶
זוהר בראשית ר' חזקי' פתח (ש"פ בראשית).⁷
אלה תולדות נח כו' מאמר הזוהר (ש"פ נח).⁸
בעצם היום הזה (אור ליום ב' פ' וירא).⁹
להבין שרשן של דברים הנ"ל (יום ד' בבקר פ' וירא).¹⁰
להבין בתוס' ביאור (ליל ש"פ וירא).¹¹
פשטתי את כתנתי.¹²
כבוד אלקים הסתר דבר.¹³
זוהר וירא ויעש ה' לשרה (יום ה' פ' חיי שרה).¹⁴
אגרת השלוחה לאנ"ש – להודיע לבני האדם.¹⁵
להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל (ליל ש"פ חיי שרה).¹⁶
להבין ענין ושרש הדברים למה הנה"י חדשים נעשים מהארת
הכתר דוקא כנ"ל.¹⁷
להבין מארז"ל יפה שיחתן (ביום השבת הנ"ל).¹⁸
ותמהר ותורד כרה.¹⁹
זוהר פ' חיי שרה אמר ההוא גברא.²⁰
להבין הנ"ל היטב (זהר פ' חיי שרה אמר ההוא גברא – יום
ג' פ' תולדות בלובאוין).²¹
להבין ברכת המוציא לחם מן הארץ (יום ג' פ' תולדות
לובאוין).²²
אשר הוצאת כו' ממצרים מכור הברזל.²³
זוהר פ' תולדות פתח ר"ח מי ימלל (אור ליום ד' פ' ויצא).²⁴

מאמרי שנה זו (עד ש"פ חיי שרה) – הנחות אדמוה"א – נמצאים בכ"י ירושלים 2802 [כ"י א], כ"י 2007 [כ"י יא], כ"י 2026 [כ"י יב] ובו גם ראשי פרקים מאדמוה"א למאמרים שלו. חלקם נמצא גם בכ"י 81 [להלן: כ"י ב] ונדפס בסה"מ תקס"ב ח"א. הנחות הר"מ בן רבינו ממאמרי שנה זו (עד יוס' ב' פ' דברים) נמצאים בכ"י 1030 [להלן: כ"י ג]. כמה מהנחות אדמוה"א נמצאות בכ"י 1195 [להלן: כ"י ד], ועוד הנחות משלו בכ"י 623 [להלן: כ"י ה]. כ"י נוספים הם: 1149 [כ"י ו], 373 [כ"י ז], 757 [כ"י ח], 1745 [כ"י ט].

1. סה"מ תקס"ב ח"ב (עמ' תקלד). כ"י א יא יב ועוד. שם ח"א (עמ' ערד) חלק מהמאמר ללא ההתחלה מכ"י ב. שם ח"ב (עמ' תקמב) מכ"י ג.
2. שם ח"א (עמ' רעז). כ"י א ב ועוד. שם ח"ב (עמ' תקמז) מכ"י ג.
3. שם ח"א (עמ' רעט). כ"י א כנ"ל. שם ח"ב (עמ' תקנ) מכ"י ג.
4. שם ח"א (עמ' רפב). כ"י א כנ"ל. שם ח"ב (עמ' תקנג) מכ"י ג.
5. שם ח"ב (עמ' תקנו) מכ"י ג. נזכר במאמר הצ"צ (כ"י 649): סוכות תקס"ג. מ"ש בזוהר אמור ק"ג ע"ב זכרתי לך חסד דא ענגא דאהרן.
6. שם ח"ב (עמ' תקנו). כ"י א ועוד. שם ח"א (עמ' רפה) רק חלק הפתיחה מכ"י ב. שם ח"ב (עמ' תקסג) מכ"י ג. לקר"ת (דברים פו, ג) ותו"א דלעמבערג תרי"א (כח, ב) בהנחת מהר"ל ככ"י רבים. באוה"ת דברים (עמ' א'תיתח): תורה ע"פ ביום השמיני שילח וגו' שהי' שמע"צ תקס"ג.
7. סה"מ תקס"ג (עמ' א) מכ"י ג. בה"ז (א, א) בהנחת אדה"א, ככ"י יא.
8. סה"מ שם (עמ' ד) מכ"י ג. אוה"ת בראשית (עמ' תקצז) בחוספת הגהות (ושם עמ' תקצט: הנה העתקתי בפנים כמו כמ"ש בכתבים מהשומעים מרכינו ז"ל. ובעמ' תרג: אך מצאתי לשון א' מהשומעים מרכינו ז"ל [נכראה שהכוונה להנחת אדמוה"א]. ובעמ' תרד: ואני מסתפק אם לא אמרם רז"ל רק להוראת שעה בלבד, כפי שרשום בוכרונ' לפני מי שאמר דרוש זה, שהי' צריך להסירו מריבוי והשגות תנועות חיצוני' דרשפי אש כו'). כ"י א יא ועוד בהנחת אדה"א. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'שעא). וראה ד"ה זה במאמרי אדה"א בראשית (עמ' צג).
9. סה"מ שם (עמ' י) מכ"י ג בכותרת כפנים. תו"א (יג, ב). בשינויים קלים. הנחת אדה"א בכ"י א ט יא יב.
10. סה"מ שם (עמ' יב) מכ"י ג. הנחת אדה"א בכ"י א.
11. שם (עמ' כ) מכ"י ג. הנחת אדה"א בכ"י א ט יב.
12. סה"מ הקצרים (עמ' רפב). הנחת אדה"א בכ"י א ועוד. סה"מ תקס"ג (עמ' כג) מכ"י ג.
13. סה"מ הקצרים (עמ' רנו). כ"י יב. סה"מ תקס"ג (עמ' כד) בפתיחה: סוד ה' ליריאיו.
14. סה"מ תקס"ג (עמ' כד) מכ"י ג. בה"ז (יא, ב) בהנחת אדה"א ככ"י יא. סה"מ פרשיות (עמ' קכה) בנוסח אחר ובפתיחה: וה' פקד.
15. סה"מ שם (עמ' ל) מכ"י ג. אגה"ק שבתניא (סי' א) בפתיחה: פותחין בברכה.
16. סה"מ שם (עמ' לא) מכ"י ג. סה"מ כתובים ח"א (עמ' רכו) בהנחת אדה"א בכ"י א ועוד.
17. סה"מ כתובים ח"א (עמ' רל שו"ה ולהבין) בתוך המאמר ד"ה חגרה בעזו. כ"י א יא בדה"ל לעצמו. סה"מ תקס"ג (עמ' לה) מכ"י ג, ובהמשך לד"ה הקודם.
18. סה"מ תקס"ג (עמ' לרד) מכ"י ג. סידור (צא, ג) בפתיחה: והאיש משתאה לה, בהנחת אדה"א (ככ"י ט יא).
19. סה"מ שם (עמ' לט) מכ"י ג. סידור (צב, ב) בהנחת אדה"א (ככ"י ט יא).
20. סה"מ שם (עמ' כח) מכ"י ג. בה"ז (יג, ד) בהנחת אדה"א (ככ"י יא).
21. סה"מ שם (עמ' כט) מכ"י ג. בה"ז (יד, א) בהנחת אדה"א (ככ"י יא).
22. סה"מ שם (עמ' לט) מכ"י ג. סידור (קא, ג) בהנחת אדה"א (ככ"י יא יב [ושם בכותרת: פ' תולדות]).
23. סה"מ שם (עמ' מא) מכ"י ג. סה"מ הקצרים (עמ' תמה) בפתיחה: ענין האפילה והחושך, בהנחת אדה"א בכ"י א יא ועוד. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' נב): ממצרים מכור הברזל תחלת חורף תקס"ג.
24. סה"מ תקס"ג (עמ' מא) מכ"י ג. בה"ז (יד, ג) בהנחת אדה"א.

זוהר פ' תולדות פתח ר' יצחק זורח השמש (ש"פ ויצא).²⁵
 זוהר פ' לך ר' יוסי פתח מה ידירות (אור ליום ב' פ' וישלח).²⁶
 להבין מה שארז"ל שג' ברכות ראשונות.²⁷
 להבין הטעם שכל הקטרוגים.²⁸
 וישב יעקב.²⁹
 רבת את ריבם (ליל א' דחנוכה).³⁰
 להבין ענין הגס דחנוכה.³¹
 כי עמך מקור חיים (ש"פ מקץ שבת חנוכה).³²
 להבין שרש הדברים הנ"ל.³³
 זוהר פ' ויגש פתח ר' אלעזר (ליל ש"פ ויגש).³⁴
 חלום פרעה.³⁵
 (בענין האותיות) הגימל ביסוד.³⁶
 זוהר ויאסור יוסף מרכבתו.³⁷
 זוהר פ' ויגש ע"פ ה' בחכמה יסד ארץ (ביום השבת פ' ויחי).³⁸
 ואני נתתי לך שכם (תורה ברכים ש"פ ויחי).³⁹
 להבין שרשן של הדברים (פ' ויחי הנ"ל).⁴⁰

כי תשא את ראש בניי (שבת פ' שקלים).⁴¹

25. סה"מ שם (עמ' מז) מכי"ק ג. הנחת אדה"א בכי"י יא יב [ושם בכותרת כפונים].
26. שם (עמ' נא) מכי"ק ג. בה"ז (ח, ג) בהנחת אדה"א (ככ"י יא).
27. סה"מ שם (עמ' נד) מכי"ק ג. סה"מ מארז"ל (עמ' חמג) בהנחת אדה"א בכ"י 1146 (בכותרת: שייך לשנת תקס"ב פ' וישלח בעזרה).
28. סה"מ תקס"ג (עמ' נה) מכ"י ה בפתיחה: להבין שורש הטעם למה אין הקטרוג מצוי על ת"ת כו'. שם (שם) נוסחא שניי מכי"ק ג בפתיחה: להבין הטעם שכל הקטרוגים הם על תפלה כו'.
29. תר"א (כו, ג) בהנחת מהרי"ל, בכ"י 633 ועוד (בכותרת: את זו דרש ארמור' בשבת פ' וישב תקס"ג). סה"מ פרשיות (עמ' קפג) בהנחת אדה"א בכמה כי"י. נוסח אחר בכ"י 415.
30. סה"מ תקס"ג (עמ' נו) מכי"ק ד (ונמצא בעוד העתקות רבות).
31. שם (עמ' נו) מכי"ק ד (ובהעתקות רבות כנ"ל).
32. שם (עמ' נט) מכי"ק ד (והשלמות מכי"י נוספים). תר"א (לד, ג) בהנחת מהרי"ל בכמה כי"י. סה"מ כתובים ח"א (עמ' מד) נוסח אחר מכי"י 421. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א' שנה).
33. סה"מ תקס"ג (עמ' סד) מכי"ק ד (והשלמות מכי"י 401), תר"א (לה, ב) בשינויים.
34. סה"מ שם (עמ' ע) מכי"ק ד. 35. שם (עמ' עא) מכי"ק ד. אוה"ת בראשית (עמ' 1406).
36. שם (עמ' עג) מכי"ק ד (ועוד בהעתקות רבות). קטע נרפס בתר"א (נט, א: זוה מורה על כתי' היסוד... מן המשפיע כו').
37. סה"מ שם (עמ' עג) מכי"ק ג.
38. שם (עמ' עד) מכי"ק ד (הנחת אדה"א, ד"ה להבין כו' ע"פ ה' בחכמה), ומכי"ק ג (הנחת הר"מ, ד"ה זוהר כו' פתח ואמר).
39. שם (עמ' עח) מכי"ק ג. תר"א (קב, א) בהנחת אדה"א בכ"י 401, 555. ראשיפרקים בכי"ק ד ונרפסו בסה"מ שם (עמ' עכ).
40. סה"מ שם (עמ' פה) מכי"ק ג. תר"א (קג, א) בהנחת אדה"א. ראשיפרקים בכי"ק ד ונרפסו בסה"מ שם (עמ' עא"עב).
41. סה"מ שם (עמ' צה) מכי"ק ג. תר"א (קה, א) בהנחת אדה"א בכי"ק ד. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 2024). תתרפ"ה (2174) ויקרא (עמ' נה). ונזכרה שלזה הכוונה באוה"ת ויקרא (עמ' כז): דרוש חורף תקס"ג.
42. סה"מ שם (עמ' צט) מכי"ק ד (הנחת אדה"א, ד"ה להבין ענין מ"ש זוהר כו') ומכי"ק ג (הנחת הר"מ, ד"ה השמיעני את קולך כו').
43. תר"א (קו, א) בהנחת אדה"א בכי"ק ד. סה"מ שם (עמ' קב) מכי"ק ג. אוה"ת שמות (עמ' כ'תקטז) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תקכב). שה"ש (עמ' תשסח) דרך מצותיך (עמ' צד).
44. סה"מ שם (עמ' קו) מכי"ק ג ובכותרת כפונים. תר"ח שמות (קא, א) בהנחת אדה"א. תר"א (נו, ב) בהנחת מהרי"ל ובכ"י 633 בכותרת: תקס"ג.
45. סה"מ שם (עמ' קכב). קיצורים בסה"מ תקס"ב ח"א (עמ' רצב). במפתח לכ"י 1018 נרשם: הוא אהרן ומשה תקס"ג ל' אאומר' ו"ל.
46. סה"מ תקס"ג (עמ' קלה).
47. שם (עמ' קיג) מכי"ק ג ובכותרת כפונים. תר"א (נח, ב) בשינויים קלים ובתוספת הג"ה. תר"ח שמות (קג, א) בהנחת אדה"א.
48. תר"א (קו, א) בהנחת אדה"א בכי"ק ד. סה"מ שם (עמ' קמו) מכי"ק ג ובכותרת כפונים.
49. סה"מ שם (עמ' קנג) בהנחת אדה"א בכ"י ה. תר"ח שמות (רכז, א) בשלימות. סה"מ שם (שם) נוסחא שניה מכי"ק ג ובכותרת כפונים. כ"י 633 בהנחת מהרי"ל בכותרת: את זו דרש ארמור'... בשבת פ' בשלח... שנת תקס"ג. תר"א (סכ, ב) בתוספת הגהות.
50. סה"מ שם (עמ' קסז). שם (עמ' קסח) נוסחא שניה מכי"ק ג.
51. שם (עמ' קסט) מכי"ק ג בכותרת כפונים. בה"ז צ"צ (עמ' רלג) — קטע, בתוספת הגהות.
52. סה"מ שם (עמ' קעב). שם (עמ' שפז) עם הגהות ארמור' הצ"צ, ושם: חורף תקס"ג קודם פ' שקלים. 53. שם (עמ' קעה).
54. שם (עמ' קעז) בהנחת אדה"א ובכותרת כפונים. תר"ח שמות (תקסז, ב). תר"א (קיא, ג) — קטע, וביאור הדבר — עד סוף המאמר. שם (קיא, א"ג) בהנחת מהרי"ל — וחסר הסיים. אוה"ת שמות (עמ' א'תתעט) בתוספת הגהות — ושם (בסוף עמ' א'תתפג): ע"כ הועתק מכי"י דורי הרי"ל זצ"ל ויותר לא נמצא מכת"י.

- להבין שורש הדברים הנ"ל.⁵⁵
- להבין בתוס' ביאור שרשי הדברים הנ"ל.⁵⁶
- להבין ענין ברכת חתנים (פ' תרומה).⁵⁷
- זכור את אשר עשה לך עמלק (פ' זכור).⁵⁸
- כי טל אורות.⁵⁹
- להבין למה החכמה נק' עדן.⁶⁰
- להבין ענין התלבשות הנד' בע"ח.⁶¹
- להבין צירופי אותיות.⁶²
- והנה מפלתו של המן.⁶³
- ובזה הנערה באה.⁶⁴
- עברו את ה' בשמחה (ביום הפורים הנ"ל).⁶⁵
- ועבר הלוי הוא (פורים).⁶⁶
- מי יעלה בהר ה'.⁶⁷
- ברע"מ פ' כי תשא — ביאור על התורה ברכים בש"פ שקלים
- דחיה"מ של פסח.⁷⁸
- להבין בתוס' ביאור — ע"פ מה יפו פעמיך (ליל שבת פ' החודש — פה באבינאוויטש).⁷³
- למה נסמכה פ' המשכן לפ' שבת (יום שבת פ' החודש — באבינאוויטש).⁷⁴
- להבין שרש הדברים הנ"ל (ליל ד' פ' ויקרא).⁷⁵
- שאו מרום עיניכם.⁷⁶
- להבין מ"ד מלכותך מלכות (אור ליום ד' פ' צו).⁷⁷
- להבין מ"ש בע"ח בענין המסך שבין האצ"י לבריאה (יום ב' דחיה"מ של פסח).
55. סה"מ שם (עמ' קטע). תו"ח שמות (תקסח, א). תו"א (ק"ב, ב) בשינויים. אוה"ת שמות (עמ' א'תתצו).
56. תו"ח שמות (תקע, א). סה"מ שם (עמ' קפג) בשלימות. נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' תחכ): ביאור השני דמחצית השקל תקס"ג.
57. סה"מ שם (עמ' רמז). נזכר באוה"ת תנ"ך (עמ' תרז): חורף תקס"ג. סידור (עמ' רלז): פ' תרומה תקס"ג.
58. סה"מ שם (עמ' קצה). אוה"ת שמות (עמ' א'תשסט) בתוס' הגהות. שם (עמ' ב'תשעא) עם הגהות נוספות (וראה שם עמ' ב'תשסח). נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תתנ).
59. סה"מ שם (עמ' רא).
60. שם (עמ' רג).
61. שם (עמ' רד). נזכר — ונעתק בתוס' הגהות — באוה"ת דברים (עמ' תתרסב) בתוך סעיף ט.
62. סה"מ שם (עמ' רה). 63. שם (שם) מכ"ק ג.
64. שם (עמ' רז) מכ"ק ג [ונחלק לשני דיבורים: ובוזה הנערה באה. ובהגיע תור אסתר]. אוה"ת מג"א (מהדורת תש"נ עמ' לא-לב) — קטע, בתוספת הגהות [וראה תו"א (ק, גר) סוד"ה ובוזה הנערה באה]. סה"מ פרשיות (עמ' שעט) בהנחת אדה"א ובפתיחה: ובהגיע תור אסתר. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קצא). אוה"ת מג"א (עמ' כ) בתוספת הגהות. קטע נעתק באוה"ת נ"ך (עמ' תתקטו) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת מג"א (עמ' לח): ע' כידור"ח ובהגיע תור... ועי' כ"ה מזה תקס"ג יש סוף תורה ובהגיע תור הג"ל. עוד נזכר שם (עמ' שז): פורים תקס"ג.
65. סה"מ תקס"ג (עמ' רז) נוסחא שניה מכ"ק ג ובכותרת כפנים. שם (שם) בהנחת אדה"א ובפתיחה: להבין ההפרש בין שמחה לרינה. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' רסד). תהלים יהל אור (עמ' 373).
66. שם (עמ' רט) מכ"ק ג. לקר"ת במדבר (נה, ב) בשינויים קלים. סה"מ שם (עמ' רלז) בהנחת אדה"א ובפתיחה: הללוהו בנבל. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' רסד): ועבר הלוי הוא. עברו בשמחה. פורים תקס"ג.
67. סה"מ שם (עמ' רלז).
68. שם (עמ' ריא) מכ"ק ג ובכותרת כפנים. בה"ז צ"צ (עמ' ערה) בתוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' קצ) בהנחת אדה"א.
69. שם (עמ' רכב) נוסחא שניה מכ"ק ג. שם (שם) בהנחת אדה"א. נזכר בדרך מצותיך (עמ' ק): ונת' בביאור למאמר זהר בפ' חוקת פרה דקבילת מן שמאלא כו' משנת תקס"ג כ"י כדו"ח הרב שי'.
70. סה"מ שם (עמ' רמח) בהנחת אדה"א. דרך מצותיך (קצה, ב) בתוספת הגהות. אוה"ת שה"ש (עמ' תקעח). שם (עמ' תקצב) בשינויים, כקיצור ובתוספת הגהות, בכותרת: מה יפו פעמיך דתקס"ג. אוה"ת סידור (עמ' רלז) — קיצור.
71. סה"מ שם (עמ' רנט). אוה"ת סידור (עמ' רלז) — קיצור.
72. סה"מ שם (עמ' רנט). אוה"ת שם (עמ' רלז) — קיצור.
73. סה"מ שם (עמ' רסא) בהנחת אדה"א. שם (עמ' רמח) נוסחא שניה מכ"ק ג. אוה"ת שה"ש (עמ' תתקעג) בשינויים קלים ובתוספת הגהות. בסוף המאמר בכ"י 1030 נרשם: ותורה ביום השבת הג"ל וביאורו נכתב במ"א עיי"ש. ואולי הכוונה לד"ה למה נסמכה פ' שבת — הנרשם לקמן. (וראה מאמרי אדה"א דרושי חתונה עמ' עז). נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תחכב): תקס"ג באבינעוויץ. שמות (עמ' א'תסט): פ' החדש תקס"ג.
74. סה"מ שם (עמ' רלז) בהנחת אדה"א. סה"מ תקס"ד (עמ' עח) מכ"ק ג ובכותרת: יום שבת פ' החדש פה באבינאוויטש שנת תקס"ד. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתצו): בפ' החדש ע"פ למה נסמכה פ' שבת למלאכת המשכן שהי' בתקס"ג.
75. סה"מ תקס"ג (עמ' רמא) בהנחת אדה"א. סה"מ תקס"ד (עמ' פא) מכ"ק ג ובכותרת כפנים.
76. סה"מ תקס"ג (עמ' רסח) מכ"י ה. שם (שם) נוסחא שני' מכ"ק ג ופתיחתו: סמכוני באשירות.
77. שם (עמ' רעז) מכ"ק ג בכותרת כפנים. נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' תו): ועמ"ש בענין סיהרא לית לה מגרמה כלום ... בדרוש פ' צו תקס"ג גבי מצה. סה"מ שם (עמ' רפד) מכ"י ה ופתיחתו: להבין ענין פסח ומצה. דרך מצותיך (קעב, א) בתוספת הגהות. נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' כט): בדרוש חמץ ומצה פסח תקס"ג. ובאוה"ת סידור (עמ' שדמ): ובד"ה להבין ענין פסח ומצה דתקס"ג.
78. סה"מ שם (עמ' רצא) מכ"ק ד בכותרת: חה"מ פסח. נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' שנג): בדרוש חוה"מ"פ תקס"ג (וראה אוה"ת שמות עמ' קג. דברים עמ' רכח). סה"מ שם (עמ' רצא) נוסחא שני' מכ"ק ג בכותרת: יום ב' דחיה"מ של פסח, ופתיחתו: הנה תכלית העבודה. ס' התקירה (עמ' נו) ואוה"ת דברים (עמ' קפז) בתוספת הגהות.

להבין מארז"ל כל האומר תפלה לדוד (ליל ב' דחג השבועות).⁷⁹
 להבין המשנה אין עומדין להתפלל (חג השבועות זמן מתן תורתנו).⁸⁰
 פיקודי ה' ישרים.⁸¹
 וידבר הוי' כו' נשא את ראש (תורה ברכים פ' נשא).⁸²
 ולהבין שרשן של כל הדברים הנ"ל (יום א' בבוקר פ' בהעלותך).⁸³
 וידבר ה' כו' בהעלותך את הנרות (ש"פ בהעלותך).⁸⁴
 והשתי' כדת (יום א' פ' שלח לך בסעודה).⁸⁵
 ועתה יגדל נא כח אדני (ש"פ שלח לך, תורה ברכים).⁸⁶
 להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל (יום א' בבקר פ' קורח, ביאור על התורה ברכים הנ"ל).⁸⁷
 מי מנה עפר יעקב (ש"פ חוקת ובלק).⁸⁸
 להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל (במ"ש הנ"ל).⁸⁹
 אלה מסעי בניי (ש"פ מטות ומסעי).⁹⁰

דבר אל בניי וישבו (ביום שביעי של פסח).⁷⁹
 להבין שרשן של כל הדברים הנ"ל באר היטב (שבת שלאחר הפסח).⁸⁰
 ה' עוז לעמו יתן (יום ב' פ' תזריע).⁸¹
 להבין מארז"ל אמר רבא תכלית החכמה.⁸²
 בזהר פ' תזריע תנא מן בוצינא דקרדוניתא (ביום ש"ק פ' תזריע).⁸³
 להבין ענין מהות אור א"ס (יום ב' פ' אחרי מות).⁸⁴
 והיו הדברים האלה (שבת פ' [?]).⁸⁵
 ונקדשתי בתוך בני ישראל (תורה ברכים בשבת פ' אמור).⁸⁶
 בר"מ (פ' אמור) ולא תחללו (שבת פ' בהר, ביאור על התורה הנ"ל).⁸⁷
 עלה לכבש ופנה לסוכב.⁸⁸
 וידבר ה' אל משה במדבר סיני (תורה ברכים, בש"פ במדבר).⁸⁹
 ביאור על התורה הנ"ל (יום א' פ' נשא).⁹⁰

79. סה"מ שם (עמ' שט) מכי"ק ג. תר"ח שמות (קצח, א) כבכ"י ה, בכותרת: שביעי של פסח, ופתיחתו: ואתה הרים את מטך. נזכר באוה"ת ענינים (עמ' רנט).
80. סה"מ שם (עמ' שיו) מכי"ק ג. תר"ח שמות (קפא, ב) כבכ"י ה בכותרת ככפנים.
81. סה"מ שם (עמ' שכג) מכי"ק ג.
82. שם (עמ' שכד) מכי"ק ג.
83. שם (עמ' שכה) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. בה"ז צ"צ (עמ' שכו) בתוספת הגהות. בה"ז (ס, ב) בהנחת אדה"א כבכ"י ו.
84. סה"מ שם (עמ' שלה) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. לקו"ת ויקרא (לד, ב) קטע — בתוך ביאור ונקדשתי. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א ובפתיחה: להבין מארז"ל צמצם שכינתו.
85. שם (עמ' שנה) בהנחת אדה"א.
86. שם (עמ' שנה) מכי"ק ג. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. לקו"ת ויקרא (לא, א) בנוסח אחר.
87. סה"מ שם (עמ' שסו) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. חנה אריאל (לר"א מהאמיל, פ' אמור, עמ' 50) בהנחת אדה"א. סה"מ שם (עמ' שער) בתוספת הגהות הצ"צ. לקו"ת ויקרא (לג, ב) בנוסח אחר.
88. סה"מ שם (עמ' שעט) מכי"ק ג.
89. שם (עמ' תפא) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. לקו"ת במדבר (ב, א) בהנחת מהרי"ל, שבכמה כ"י בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת קודם שבועות שנת תקס"ג. ובאחרים: תורת אדמו"ר ש"י פ' במדבר תקס"ג"ל לפ"ק. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שמש).
90. סה"מ שם (עמ' תצ) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. לקו"ת במדבר (ג, ב) בנוסח אחר ובתוספת הגהות.
91. סה"מ שם (עמ' תק) מכי"ק ג. נזכר ביהל אור (עמ' תקלה).
92. שם (עמ' תקו).
93. שם (עמ' תקה) מכי"ק ג. אוה"ת מג"א (מהדורת חש"נ עמ' רעט). סה"מ שם (עמ' תקט) בהנחת אדה"א ובפתיחה: להבין מארז"ל יפה שעה אחת. נזכר בכי"ק הצ"צ 1135: ע' שבועות תקס"ג מרז"ל יפה שעה מחיי העוה"ב [וכצ"ל באוה"ת שה"ש עמ' רל].
94. כ"י ג בכותרת ככפנים. לקו"ת במדבר (כג, ד) בתוספת הגהות. סה"מ תקס"ג (עמ' תקיב) בתוספת הגהות וקיצורים. אוה"ת במדבר (עמ' רמא). סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדמו"ר האמצעי ובכותרת: שבת פ' נשא. אוה"ת במדבר (עמ' רכה) כשינויים ותוספות. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' רלח). במדבר (עמ' תתפב). דברים (עמ' א'תת).
95. סה"מ שם (עמ' תקכט) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. דרך מצותיך (פה, ב"פ, ב) קטע — כמצות בנין המקדש פ"א. וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"א עמ' קפב, המשך יו"ט של ר"ה עמ' רעג [ד"ה ויקח קרח].
96. סה"מ שם (עמ' תקג) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. לקו"ת במדבר (לא, ג) כשינויים. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א.
97. שם (עמ' תקסו) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. אוה"ת מג"א (מהדורת חש"נ עמ' רפד). סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א.
98. שם (עמ' תקעו) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. אוה"ת במדבר (עמ' תפו) בתוספת הגהות. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. דרך מצותיך (קנא, א"ב) קטע — בענין ההלל, ד"ה יהי שם ה' מבורך. כ"י 633 הנחת מהרי"ל (?) בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת פ' שלח שנת תקס"ג. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 1482). שמות (עמ' א'שפד). דברים (עמ' תקצו).
99. סה"מ שם (עמ' תקפו) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תתלג). דברים (עמ' א'תמב. א'תקצג).
100. שם (עמ' תר) מכי"ק ג בכותרת: תורה ברכים, שבת פ' חוקת. שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א בכותרת: שבת פ' חוקת ובלק. לקו"ת במדבר (סו, א) בנוסח אחר, ובכמה כ"י בכותרת: מאדמו"ר פ' בלק תקס"ג.
101. סה"מ שם (עמ' תריג) מכי"ק ג בכותרת ככפנים. לקו"ת במדבר (סח, ג) כשינויים ובתוספת הגהות. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א.
102. שם (עמ' תרכט) בהנחת אדה"א בכותרת ככפנים. כ"י 1054 נרשם בכי"ק אדמו"ר מהר"ש: דתקס"ג ל' אדמו"ר נ"ע. שם (שם) נוסחא שני'

להבין שרשן של כל הדברים (ביאור על התורה הנ"ל ביום כ' פ' דברים).¹⁰³

שחורה אני ונאווה (ש"פ דברים).¹⁰⁴

להבין שרש הדברים הנ"ל.¹⁰⁵

ואחרי הרעש אש (ערב ט' באב).¹⁰⁶

להבין שרש ענין הר' נהרות שיוצאים מעדן.¹⁰⁷

להבין שרש ענין בני אמי נחרו כי (ש"פ ואתחנן).¹⁰⁸

ואתחנן אל ה' בעת ההיא (ש"פ ואתחנן).¹⁰⁹

אם יהי' נרחק בקצה השמים.¹¹⁰

והיה עקב תשמעון (ש"פ עקב).¹¹¹

להבין שרש הדברים הנ"ל.¹¹²

כל המעשה אשר עשה אלקים.¹¹³

אות היא ביני וביניכם.¹¹⁴

פי' על מאמר לבושינ תקינת לון.¹¹⁵

לא תשבית מלח.¹¹⁶

וענין אכילת דגים לפני בשר כו'.¹¹⁷
אחרי ה' (אלקים) תלכו וכו' משכני אחריך נרוצה (ש"פ ראה).¹¹⁸

להבין שרש הדברים הנ"ל.¹¹⁹

את ה' אלקיך תירא.¹²⁰

ענין משפט דאיהו רחמי.¹²¹

ראה אנכי נותן (ש"פ ראה).¹²²

שרש ענין שמו הגדול.¹²³

להבין שרש הדברים הנ"ל.¹²⁴

אחת שאלתי מאת ה' (פ' שופטים).¹²⁵

והנה כדי להבין בתוספת ביאור ענין אחת שאלתי.¹²⁶

להבין שרשי הדברים הנ"ל.¹²⁷

ביאור לתורה אחת שאלתי.¹²⁸

להבין מאמר ר' גמליאל על ר' חנינא בן דוסא.¹²⁹

לריח שמניך טובים (ליל שבת פ' כי תצא נבוחאב).¹³⁰

מכ"ק ג כותרת: שבת פ' מסעי — תורה כרכים. אוה"ת במדבר (עמ' א'ססה"ע"שע) קיצור והגהות (והמה נזכרים בס' החקירה עמ' 122).
תו"א דלעמבערג תרי"א (טז, ג) וסה"מ שם (עמ' תשצה) בהנחת מהרי"ל בכותרת: פ' מסעי תקס"ג (ובהע' שם שתיבות אלו נרשמו בכי"ק הצ"צ). ובכ"י 633 בכותרת: את זו דרש אדמו"ר בשבת פ' אלה מסעי שנת תקס"ג. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תחקיא). ויקרא (עמ' נא. תרצב). דברים (עמ' שנד. א'תקפ).

103. סה"מ שם (עמ' תרמא) בהנחת אדה"א (וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ה עמ' א'תתמג). שם (שם) נוסחא שני' מכי"ק ג בכותרת ככפנים. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תשפז: ביאור דאלה מסעי דרוש תקס"ג שלא נדפס בת"א). תנ"ך (עמ' קס). ס' החקירה (עמ' ס).

104. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' לר). לקו"ת שה"ש (ר, א) בנוסח אחר ובתוספת הגהות. אוה"ת שה"ש (עמ' צו) בהגהות אחרות. וראה ד"ה ויהי כימי אחשוורוש בשו"ת דברי נחמיה סוף אר"ת.

105. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' מא). שם ח"א (עמ' קז) חלק בלבד.

106. סה"מ תקס"ג (עמ' תרסא).

107. שם (עמ' תרסד) — עם הגהות הצ"צ. סה"מ הקצרים (עמ' ב). סה"מ מארז"ל (עמ' רד) בנוסח אחר.

108. סה"מ תקס"ג (עמ' תרסה).

109. שם (עמ' תרסו). אוה"ת דברים (עמ' סה) בתוספת הגהות. נזכר ברשימת הצ"צ בס' פס"ד (עמ' תמב) ובאוה"ת דברים (עמ' א'תקמו). וראה סה"מ פרשיות (עמ' ו) ד"ה נעשה אדם בצלמנו.

110. סה"מ תקס"ג (עמ' תרעה). סה"מ כתובים ח"א (עמ' לה) בנוסח אחר(?) ופתיחתו: מציל עני מחזק ממנו.

111. סה"מ תקס"ג (עמ' תרעז). אוה"ת דברים (עמ' תעט) בתוספת הגהות וקיצורים. בקונטרס לעצמו (קה"ת תשט"ו).

112. סה"מ שם (עמ' תרפד).

113. שם (עמ' תרפו). סה"מ הקצרים (עמ' רפח).

114. סה"מ תקס"ג (עמ' תרפז). סה"מ הקצרים (עמ' ת).

115. סה"מ תקס"ג (עמ' תרפח).

116. שם (שם). וראה לקו"ת ויקרא (ג, ד-ד, א — מס' 102 במאמרי תקס"ד).

117. מאה שערים (לג, א). סה"מ שם (עמ' תרצ).

118. סה"מ שם (שם). אוה"ת שה"ש (עמ' ס) בשינויים ובתוספת הגהות. שם (עמ' עח) בהגהות אחרות, ופתיחתו: משכני. לקו"ת ויקרא (ב, ד-ג, א) קטע — בסוף ד"ה אדם כי יקריב. נזכר באוה"ת שם (עמ' תרכב): ועי' משכני דסוף תקס"ג.

119. סה"מ שם (עמ' תרצד).

120. שם (עמ' תרצה). סה"מ הקצרים (עמ' שכח).

121. סה"מ תקס"ג (עמ' תרצו). סה"מ הקצרים (עמ' ת).

122. סה"מ תקס"ג (עמ' תרצו). נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' תיד).

123. שם (עמ' תשכ). בכ"י 373 בהמשך לד"ה ראה.

124. שם (שם).

125. שם (עמ' תשד) בהנחת אדה"א. אוה"ת דברים (עמ' תקעח) — נוסח אחר? — בשינויים ובתוספת הגהות. ההתחלה נמצאת בכמה כ"י ונרפסה (בתיקונים והגהות מהצ"צ) בלקו"ת במדבר (צו, א) — מדרושי לאוניא.

126. סה"מ שם (עמ' תשח). אוה"ת דברים (עמ' תקפב) — נוסח אחר? — בשינויים ובתוספת הגהות. סה"מ כתובים ח"א (עמ' ה) בנוסח אחר.

127. סה"מ תקס"ג (עמ' תשיב). אוה"ת דברים (עמ' תקפד) בשינויים ובתוספת הגהות.

128. סה"מ שם (עמ' תשיר). אוה"ת דברים (עמ' תקפג) בשינויים ובתוספת הגהות.

129. סה"מ שם (עמ' תשטו).

130. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' יח"כד) בתאריך ככפנים. אוה"ת שה"ש (עמ' מר). וראה ד"ה זה במאמרי אדה"א נ"ך (עמ' רב) — נדפס בחלקו גם בסה"מ

שנת תקס"ד

האזינו השמים ואדברה (ש"פ האזינו ושבת שובה).¹
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.²
 יתבררו ויתלבנו.³
 גדולה תשובה (בשבת שובה).⁴
 להבין שרש ענין הסוכות (ליל ב' דסוכות).⁵
 ביום השמיני עצרת תהי' לכם (שמח"ת).⁶
 להבין שרש כל הדברים הנ"ל.⁷
 להבין בענין הזיווג שקשה קי"ס.⁸
 להבין פי' דברי הזהר כו' ויכן נח מזבח.⁹
 בזהר פ' לך ע"פ ומלכי צדק (פ' לך).¹⁰
 להבין ענין ארץ אוכלת יושביה.¹¹
 להבין ענין יש מאין למעלה.¹²
 לעולם יהא אדם רך כקנה.¹³
 להבין בברכת חתנים מה שכברכת יוצר האדם.¹⁴

כי הנה יוצר הרים.¹⁵
 להבין שרשי הדברים.¹⁶
 להבין שרש ענין יוצר הרים.¹⁷
 להבין הטעם שבדורו של אחאב.¹⁸
 להבין פי' מא' הזהר כו' ויהיו חיי שרה (ש"פ חיי שרה).¹⁹
 להבין ענין זיווג נשמות בג"ע.²⁰
 להבין ענין המצות.²¹
 להבין ענין מי שתורתו אומנתו.²²
 ויתן לך האלקים (ליל פ' תולדות).²³
 הרחיבי מקום אהלך (פ' תולדות).²⁴
 לסוסי ברכי פרעה (חתונה).²⁵
 נאוו לחייך בתורים (חתונה הנ"ל).²⁶
 להבין שרשי הדברים.²⁷
 אם לא תדעי לך (חתונה הנ"ל).²⁸

מאמרי שנה זו מהנחות אדמו"ר האמצעי מפורשים בכ"י 757, 93, 373, 78, 1146. ונראה שאצל אדמו"ר מוהרש"ב הי' גם כרך מאמרי שנה זו בכ"י אדמו"ר האמצעי, כמ"ש במכתבו (אג"ק ח"ד עמ' לב): "הס' יתבררו הוא כ"י אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נ"ע ויש בו מאמרי מלקו"ת כמו ביום שמע"צ בן חכם ישמח אב, אמנם הוא פאר ווענד וקשה למצא בו הסדר וכפה"נ ג"כ חסר. ויש בו מאמרים קצרים" — ונראה שכ"י זה כלל מאמרים מסוף תקס"ג ותחילת תקס"ד, כפי שהם בכ"י 757.

הנחות מהרי"ל כסדר השנה מצויות בכ"י 737, אך כה"י אינו שלם. באוה"ת דברים (עמ' ב' שיג) נזכרת הנחה של הר"מ בן רבינו הזקן: "ע' סוף ביאור ואתחנן תקס"ד (בכ"יה)" — שכן מציין אדמו"ר להנחות הר"מ — ראה דברינו בפתיחה הכללית. מעתה לא נפרט את כה"י, ובד"כ ימצא המעיין בגוף סה"מ את מקורותיו. באם לא מפורש אחרת — הרי שהמאמר נדפס מהנחותיו של אדמו"ר א.

1. סה"מ תקס"ג (עמ' תשנו). לקו"ת (דברים עא, ג) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תרו).
2. סה"מ שם (עמ' תשסג). 3. שם (עמ' תשסח). 4. שם (עמ' תשסט) בהנחת מהרי"ל(?).
5. שם (עמ' תשעב). סידור (רנט, ד).
6. שם (עמ' תשעה). לקו"ת (דברים פג, א) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תחב).
7. שם (עמ' תשפ).
8. סה"מ מארז"ל (עמ' צ). מאה שערים (לא, ב).
9. בה"ז (ז, א). 10. שם (ט, א). 11. סה"מ פרשיות (עמ' תריט). 12. סה"מ ענינים (עמ' קפז).
13. סה"מ מארז"ל (עמ' פט).
14. סידור (קלב, ג). תו"א (ו, א) בנוסח אחר, ונאמר "על חתונת מוהר"א"ס" [מוה"ר אברהם סענדר?] — אוה"ת לסידור (עמ' רנו).
15. סידור (קלג, ד). סה"מ מארז"ל (עמ' תפט) בנוסח אחר ובפתיחה: שמח תשמח כו' כתיב יוצר הרים.
16. סידור (קלד, ג).
17. שם (קלה, ג).
18. סה"מ ענינים (עמ' פו).
19. בה"ז (יב, א).
20. סה"מ ענינים (עמ' קנא).
21. שם (עמ' רכד).
22. שם (עמ' נו).
23. סה"מ פרשיות (עמ' קסא).
24. סה"מ תקס"ד (עמ' א). מהנחת מהרי"ל(?). כ"י 581 בכותרת "פ' תולדות", כ"י 633 בכותרת "תקס"ד".
25. שם (עמ' ג). בלקו"ת שה"ש (יא, ד) בנוסח אחר. כ"י 385 בנוסח אחר (וחסרה ההתחלה). בסה"מ תקס"ד (עמ' רמט) ובמאמרי אדמו"ר א' דרושי חתונה (עמ' כט) מאמר אדמו"ר א' המיוסד על מאמר זה מכ"י 1194, וכותרתו: "חתונת ר' מענדיל משנת... [התאריך קרוע]. והיא חתונת אדמו"ר הצ"צ.
26. סה"מ תקס"ד (עמ' ז). אוה"ת שה"ש (עמ' קלט). לקו"ת שה"ש (יב, ד) בשינויים קלים ועם הגהות אחרות. כ"י 385 בשינויים, בהנחת מהרי"ל. הקטע המתחיל צווארך בחרוזים בכ"י הנ"ל נדפס בסה"מ כתובים ח"ב (עמ' פט).
27. אוה"ת שה"ש (עמ' קמח).
28. סה"מ תקס"ד (עמ' יא). תו"א (ב, כג) בנוסח אחר.

- וישכם לבן בבקר (ש"פ ויצא).²⁹
 שוש תשיש ותגל העקרה.³⁰
 שמח תשמח רעים האהובים.³¹
 חמרא וחיי לפום רבנן.³²
 קול ה' יחולל אילות.³³
 ענין רב שמואל בר רב יצחק (חתונה הנ"ל).³⁴
 כפירים רשו ורעבו (חתונה הנ"ל).³⁵
 נכנס יין יצא סוד (פ' וישלח).³⁶
 לסוסתי ברכבי פרעה (חתונה הנ"ל).³⁷
 להבין שרשי הדברים.³⁸
 עם לבן גרתי (פ' וישלח).³⁹
 ולא ידע איש את קבורתו.⁴⁰
 להבין בתוס' ביאור ענין לסוסתי.⁴¹
 הודו לה' כי טוב (שבת חנוכה).⁴²
 להבין שרשי הדברים.⁴³
 זהר ת"ח מאי כתיב ויברך יעקב את פרעה.⁴⁴
 אוסרי לגפן עירה (ש"פ ויחי).⁴⁵
 להבין שרשי הדברים.⁴⁶
 והיה מדי חודש בחדשו (ש"פ וארא ר"ח שבט).⁴⁷
 להבין שרשי הדברים.⁴⁸
 וירא ישראל את היר הגדולה (ש"פ בשלח).⁴⁹
 להבין שרשי הדברים.⁵⁰
 ענה דודי ואמר לי (ליל שבת משפטים. שקלאב).⁵¹
 להבין שרשי הדברים.⁵²
 גן נעול אחותי כלה (ש"פ תרומה. שקלאב).⁵³
 להבין שרשי הדברים.⁵⁴
 חייב אינש לבסומי (פורים).⁵⁵
 מהר קח את הלבוש.⁵⁶
 קימו וקבלו.⁵⁷
 ליהודים היתה אורה.⁵⁸
 מי כמוך בעל גבורות (ליל ש"פ ויקהל).⁵⁹
 אין מוסרין רזי תורה (ליל שבת הנ"ל).⁶⁰
 ראו קרא ה' בשם בצלאל (ש"פ ויקהל).⁶¹
 להבין שרשי הדברים.⁶²
 ששת ימים תאכל מצות (יום שביעי של פסח).⁶³
 להבין שרשי הדברים.⁶⁴

29. סה"מ שם (עמ' יד). תו"א (כג, ד) בנוסח אחר. כ"י 996 בנוסח אחר.
 30. סידור (קלו, ג). 31. שם (קלו, ב). סה"מ הקצרים (עמ' ו).
 32. סה"מ תקס"ד (עמ' יז). 33. שם (עמ' יז).
 34. סידור (קכח, א).
 35. סה"מ תקס"ד (עמ' יח).
 36. שם (עמ' כא). נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 2014): ד"ה נכנס יין יצא סוד פ' וישלח תקס"ד.
 37. שם (עמ' כג). לקו"ת שה"ש (יא, ב) ותו"א דלעמבערג תרי"א (כט, ג) בנוסח אחר.
 38. סה"מ שם (עמ' כה).
 39. אוה"ת בראשית (עמ' רכז). נזכר בסה"מ תרס"ה (עמ' צה): ד"ה עם לבן גרתי ותקס"ד. ובהגות וקיצורים לתניא מהצ"צ (עמ' מט): ד"ה עם לבן גרתי ותקס"ה (וראה בהע' שם עמ' קנא).
 40. סה"מ תקס"ד (עמ' כז). 41. שם (עמ' לב). 42. שם (עמ' לה). נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'שסט). במדבר (עמ' תשח). יהל אור (עמ' שצח).
 43. שם (עמ' מב).
 44. בה"ז (קלה, ב). בה"ז צ"צ ח"ב (עמ' תשכה) בהנחת מהרי"ל. שם (עמ' תשכו) בתוספת הגהות. נזכר בסוף הביאור לד"ה יהודה אתה יודוך אחיך תקס"ו (תו"א מו, א): וכוונדע ממ"ש כמ"א בענין ויברך יעקב את פרעה מה ההוא סטרא וכו'. ובהנחת אדמו"ר האמצעי מביאור הנ"ל (מאמרי אדמו"ר, בראשית, עמ' תקכא): הנה ענין זה יוכן בהקדם ענין המבואר כמ"א ע"פ ויברך יעקב את פרעה בביאור מאמ' הוהר ע"ז דמה ההוא ס"א קטיל וכו'.
 45. תו"ח ויחי (צה, א). תו"א (מו, א) בהנחת מהרי"ל. 46. תו"ח ויחי (צו, א).
 47. סידור (ריא, א). סה"מ נביאים (עמ' קצו) בקיצור ובשינויים מכ"י"ק הצ"צ. לקו"ת דברים (צו, ד) בהנחת מהרי"ל.
 48. סידור (ריב, ד).
 49. סידור (ל, ג) בצורה חלקית שפתיחתה: להבין ענין תרומת הרשן. אוה"ת שמות (עמ' תלב) בשלימות ועם הגהות הצ"צ. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תרפז): בסידור כד"ה להבין ענין תרומת הרשן והוא מהדרוש וירא ישראל את היר הגדולה כפ' בשלח תקס"ד.
 50. סידור (לא, ד) בצורה חלקית. אוה"ת שמות (עמ' תמר) בשלימות ועם הגהות הצ"צ.
 51. סה"מ תקס"ד (עמ' מג) [נכ"י 976 נרשם בסיום המאמר: "הועתק מגוף כתי"ק"]. כ"י 581 בנוסח אחר.
 52. שם (עמ' מח). ושם (עמ' ער) בנוסח אחר.
 53. שם (עמ' מט).
 54. שם (עמ' נו).
 55. סידור (רפא, א). תו"א (צה, א) בנוסח אחר. כ"י 387 בנוסח אחר.
 56. סה"מ שם (עמ' נט).
 57. שם (עמ' סא).
 58. שם (עמ' סב). נזכר ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שח).
 59. סידור (פח, ג). 60. סה"מ שם (עמ' סד).
 61. שם (עמ' סה). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שט).
 62. שם (עמ' עכ). 63. סידור (רפד, א). 64. שם (רפי, ג).

- כמים הפנים לפנים (יום שביעי ש"פ).⁶⁵
 להבין כתוס' ביאור (ליל אסרו חג).⁶⁶
 להבין שרשי הדברים הנ"ל בענין כמים הפנים (ליל אסרו חג).⁶⁷
 להבין כתוס' ביאור (ליל אסרו חג).⁶⁸
 מצה זו.⁶⁹
 ענין ט"ו ווי"ן באמת ויציב.⁷⁰
 להבין ענין הילולא דרשב"י (ל"ג בעומר).⁷¹
 להבין כתוס' ביאור.⁷²
 להבין מ"ש בזהר כו' מאן פני האדון.⁷³
 בשרש התפלה.⁷⁴
 אם בחקותי תלכו (ש"פ בהר"ב).⁷⁵
 להבין שרשי הדברים.⁷⁶
 להבין מצות אהבה.⁷⁷
 שאו את ראש (ש"פ במדבר).⁷⁸
 וידעת היום.⁷⁹
 זהר פנחס רב המנונא סבא אמר.⁸⁰
 וספרתם לכם (חג השבועות).⁸¹
 להבין שרשי הדברים.⁸²
 אסור לאדם שיטעום (חג השבועות).⁸³
 ויאמר גו' לך אל העם וקדשתם.⁸⁴
 והר סיני עשן (חג השבועות).⁸⁵
 להבין שרשי הדברים (שבת שאחר החג).⁸⁶
 הנך יפה רעיתי (ליל ש"פ שלח. לעפלי).⁸⁷
 להבין שרשי הדברים.⁸⁸
 ועשו להם ציצית (יום ש"פ שלח).⁸⁹
 להבין שרשי הדברים.⁹⁰
 כי כאשר השמים החדשים (ש"פ קרח).⁹¹
 להבין שרשי הדברים.⁹²
 אני ישנה (ליל ש"פ חקת. פאלצק).⁹³
 להבין שרשי הדברים.⁹⁴
 אז ישיר ישראל (יום ש"פ חקת).⁹⁵
 להבין שרשי הדברים.⁹⁶
 לא הביט און ביעקב (ש"פ בלק. אולע).⁹⁷

65. סה"מ שם (עמ' צא). ובאוה"ת תנ"ך (עמ' תרלד): אדמ"ו ז"ל אמר דרוש ארוך על כמים הפנים לפנים בחוהמ"פ תקס"ה.
 66. סידור (רפז, ב).
 67. סה"מ שם (עמ' צה). סה"מ כתובים ח"א (עמ' רכא) בנוסח אחר.
 68. סה"מ תקס"ד (עמ' צז). סה"מ כתובים ח"א (עמ' רכד) בנוסח אחר.
 69. סידור (שא, א).
 70. סה"מ תקס"ד (עמ' קא).
 71. שם (עמ' קא).
 72. שם (עמ' קד).
 73. שם (עמ' קו).
 74. שם (עמ' קו).
 75. שם (עמ' קז). לקו"ת ויקרא (מה, א) בנוסח אחר.
 76. שם (עמ' קיד). לקו"ת ויקרא (מה, ד).
 77. דרך מצותיך (קצט, א) [בכ"י 78 ו-1146 נרשם "חסר הסיום", אך בדרמ"צ איתא בשלימות].
 78. אוה"ת במדבר (עמ' כט). סה"מ הקצרים (עמ' פ) בנוסח אחר, ופתיחתו: להבין ענין הרגלים. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תפד): במדבר תקס"ד בענין הרגלים. במדבר (עמ' שכד): שאו כו' לגולגולתם דתקס"ד שלא נדפס בלק"ת.
 79. סה"מ תקס"ד (עמ' קכ). בכ"י 1114: קין תקס"ד לפני שבועות.
 80. בה"ז (קיג, ב). בה"ז צ"צ (עמ' תקנו) בתוספת הגהות, ובכותרת: קודם שבועות תקס"ה [ע"כ נרשם גם במאמרי תקס"ה]. נזכר באוה"ת נ"ך (עמ' א'שע): והוא דברי אדמ"ו ז"ל בקין תקס"ד על מאמר הזהר דפ' פנחס רב המנונא סבא. ומסתברא טפי שהוא משנת תקס"ד, שכן אינו נמצא במאמרי תקס"ה, לא בכ"י הנחות אדמוה"א ולא בכ"י הנחות הר"מ.
 81. סידור (שו, ג). לקו"ת במדבר (י, א) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תרפג).
 82. סידור (שט, א). לקו"ת במדבר (יא, ב) בשינויים.
 83. לקו"ת ויקרא (מט, ב). כ"י 93 ו-239 בנוסח אחר. כ"י 396 בשינויים ובקיצור. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תרפג) עיי"ש.
 84. סה"מ פרשיות (עמ' תתקיט). לקו"ת ויקרא (ג, א) בנוסח אחר.
 85. סה"מ תקס"ד (עמ' קכה). כ"י 93 ו-239 בנוסח אחר. כ"י 396 בקיצור. כ"י 1213 בנוסח אחר ונרשם עליו: תקס"ד. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תרפג).
 86. סה"מ שם (עמ' קכז). אוה"ת בראשית (עמ' 1296) — רוב המאמר, בתוספת הגהות.
 87. שם (עמ' קלד). לקו"ת שה"ש (יג, א) בשינויים, מהנחת מהרי"ל.
 88. שם (עמ' קלט).
 89. סידור (ג, ג). כ"י 1064 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת דברים (עמ' שצט).
 90. שם (ה, א).
 91. סה"מ תקס"ד (עמ' קמד). לקו"ת שה"ש (מח, ד) נוסח אחר בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תקלא).
 92. סה"מ שם (עמ' קמט). סה"מ נביאים (עמ' קצד) בנוסח אחר ובלקו"ת שה"ש (ג, ג) בשינויים.
 93. סה"מ תקס"ד (עמ' קנה). נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תקכח). מג"א (עמ' ג).
 94. שם (עמ' קנט). סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קסא. קסז). כנראה שאליו הכוונה באוה"ת תנ"ך (עמ' א'לד): ביאור יונת' תקס"ד מענין ג"ר דעתיק.
 95. סה"מ תקס"ד (עמ' קסד). תו"א דלעמבערג תרי"א (טו, א) נוסח אחר בהנחת מהרי"ל. כ"י 1211 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תרפח): ד"ה או ישיר ישראל עלי באר דתקס"ד שלא נדפס בת"א.
 96. סה"מ תקס"ד (עמ' קע). כ"י 1211 בנוסח אחר.
 97. שם (עמ' קעד). בכ"י נוסח אחר בהנחת מהרי"ל ונדפס בלקו"ת במדבר (ע, ג) בשינויים.

- להבין שרש ענין ראי' ושמיעה.¹⁰⁸
אחרי ה' אלקיכם תלכו (ש"פ ראה).¹⁰⁹
להבין שרשי הדברים.¹¹⁰
כי ההרים ימושו (ש"פ כי תצא).¹¹¹
להבין שרשי הדברים.¹¹²
באתי לגני (ליל ד"פ כי תבא. שקלאב).¹¹³
להבין שרשי הדברים.¹¹⁴
אשר ברא ששון ושמחה.¹¹⁵
תקעו בחודש שופר (שבת שלפני ר"ה).¹¹⁶
להבין שרשי הדברים.¹¹⁷

שנת תקס"ה

- בכחמה יבנה בית (ליל שבת שובכה).¹
 כנשר יעיר קנו (האזינו שבת שובכה).²
 להבין ענין איסור אכילה ביוה"כ (יום כיפור).³
 להבין ענין צמצום ומקום פנוי (ליל ב' דסכות).⁴
 ושאתם מים בששון (ליל מוצאי שבת חוהמ"ס).⁵
 אל ה' ויאר לנו (שמע"צ).⁶
 ה' לי בעוזרי (ליל שמח"ת).⁷
 ה' לי בעוזרי, הנה ידוע שהנשמה כו'.⁸
 להבין שרשי הדברים.⁹
 טוב לחסות בה' (ליל הנ"ל).¹⁰
 כל גוים סבבוני (שמח"ת).¹¹
 ביאור ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי טוב לחסות.¹²
 ואני אראה בשונאי (שמח"ת שחרית).¹³
 להבין שרשי הדברים.¹⁴
 באדרו"ק תאנא בשעתא דעתיקא (ש"פ נח).¹⁵
 ונשב בגיא (ליל ש"ק פ' לך).¹⁶
 בזהר (פ' וירא) ר' יצחק פתח והוא מסיבות.¹⁷
 להבין ענין הצמצום.¹⁸
 בזהר"ק (פ' חיי"ש) ר"א שאיל לר"ש (ש"ק פ' חיי שרה).¹⁹
 בזהר (פ' חיי"ש) ר' חייא פתח גל עיני.²⁰
 ראה ריח בני (ליל ש"ק פ' תולדות).²¹
 להבין מארז"ל כל הנהגה מסעודת חתן (ליל ב' פ' ויצא
 בסעודת חתן).²²
 קול מצהלות חתנים מחופתם.²³
 ובהעטיפי הצאן (יום השבת פ' ויצא).²⁴
 ה' יחתו מריביו (יום השבת הנ"ל).²⁵

מאמרי שנה זו מהנחותיו של אדמו"ר האמצעי נמצאים בכ"י 78 [כ"י ד], 1146 [כ"י ה], 1052 [נח"א הנחות אדה"א. ח"ב הנחות הר"מ ולא נודע למי. כ"י ו], כ"י 2076 [כ"י יג], 1001 [כ"י ז], כ"י 1194 [כ"י א]. הנחות מהרה"ל לתורות שנאמרו ברבים, בכ"י 737 [כ"י יב], כ"י 1052 [כ"י יד], כ"י 1824 [כ"י טו]. הנחות הר"מ בן אדה"א בכ"י 1030 [כ"י ב] וכ"י 2058 [כ"י ג], ובכ"י 1149 [כ"י ח], 620 [כ"י טז], 1042 (דרושי הזוהר — [כ"י יז]), 398 [כ"י יא].

1. סה"מ תקס"ד (עמ' ריו) ובקונטרס בפ"ע (קה"ת תשכ"ב). כ"י ד ה.
2. שם (עמ' ריט) מכ"י ד ה. לקו"ת דברים (עז, ג) ככ"י יב. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' סב): וז"ל מכ"י הרי"ל.
3. סידור (רנ, ד) ככ"י ד ה.
4. סה"מ ענינים (עמ' שכה). אוה"ת דברים (עמ' א'תשכח) בנוסח אחר (ככ"י ד ה) ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תרעא).
5. סידור (רסח, א) ככ"י ד ה. לקו"ת דברים (עט, ד) בשינויים.
6. סה"מ תקס"ד (עמ' רכז). כ"י 239 בשינויים קלים.
7. שם (עמ' רכט) מכ"י ד ה. לקו"ת דברים (פח, ב) ככ"י יב.
8. כ"י טו, 385, 941.
9. סה"מ שם (עמ' רלד) מכ"י ד ה. אוה"ת דברים (עמ' א'תכג) בהנחת מהרי"ל. נזכר בבה"ז צ"צ ח"ב (עמ' תתיט).
10. סה"מ שם (עמ' רלז) מכ"י ד ה. לקו"ת דברים (צ, ד) בהנחת מהרי"ל.
11. סה"מ שם (עמ' רמ) מכ"י ב בכוונת כפנים. שם (עמ' רלט) מכ"י ד ה.
12. סה"מ כתובים ח"א (עמ' קג) בהנחת מהרי"ל.
13. סה"מ תקס"ד (עמ' רמא) מכ"י ד ה. תו"א דלעמבערג תרי"א (כט, ב) בנוסח אחר ככ"י יב ובלקו"ת דברים (צא, ד) בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' שצח).
14. סה"מ שם (עמ' רמה) מכ"י ד ה. כ"י טו בהנחת מהרי"ל. אוה"ת בראשית (עמ' תרעה) בתוספת הגהות. אוה"ת דברים (עמ' א'תכח) בשינויים ובתוספת הגהות.
15. סה"מ תקס"ה (עמ' א) מכ"י ב.
16. שם (עמ' ד) מכ"י ב. סה"מ ענינים (עמ' סב) בנוסח אחר. סה"מ נביאים (עמ' רכב) בנוסח אחר.
17. סה"מ תקס"ה (עמ' ט) מכ"י ב.
18. שם (עמ' יא) מכ"י ב.
19. שם (עמ' טו) מכ"י ב. כ"י 361 בשינויים.
20. סה"מ מארז"ל (עמ' רו) מכ"י ח ט.
21. סה"מ תקס"ה (עמ' יז) מכ"י ח ט. שם (שם) נוסחא שני' מהנחת אדה"א בכ"י ו. תו"א (ב, ב) בנוסח אחר (בהנחת מהרי"ל?) — ובא' מכה"י נרשם עליו: "תורת אדמו"ר שאמר לבניו". נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתפ): תורה כריח השדה תולדות תקס"ה.
22. סה"מ שם (עמ' מג) מכ"י ו ח"ב. באוה"ת שמות (עמ' תתקסא): מה שאמר אדמו"ר נ"ע על החתונה בפ' ויצא תקס"ה להבין ענין ה' קולות כו'. באוה"ת דברים (עמ' תשיג): מאמר כל המשמח את החתן כו' תחילת חורף תקס"ה.
23. שם (עמ' מו) מכ"י ו ח"ב.
24. שם (עמ' מז) מכ"י ו ח"ב. סה"מ פרשיות (עמ' קסט) בהנחת אדה"א.
25. סה"מ תקס"ה (עמ' נ) מכ"י ו ח"ב. לקו"ת במדבר (כה, א) בשינויים ובתוספת הגהות.

בעצם היום הזה (ביום השבת הנ"ל בסעודת שחרית).⁵²
 זה שמי לעלם (בסעודה הנ"ל).⁵³
 ה' יחתו מריביו.⁵⁴
 אז תשמח בתולה במחול (אור ליום ג' פ' בשלח בסעודת ערבית).⁵⁵
 המגיד מראשית אחרית (תורה ברכים אור ליום ג' פ' בשלח [תנאים]).⁵⁶
 להבין שורשן של הדברים (יום ג' בבקר ביאור רחב על התורה הנ"ל).⁵⁷
 אני חומה (ליל ש"ק פ' בשלח סעודה ראשונה).⁵⁸
 אז ישיר משה (יום השבת הנ"ל [סעודה שני]).⁵⁹
 ראו כי ה' נתן לכם את השבת.⁶⁰
 להבין שרש הדברים.⁶¹
 זהר יתרו ברזא דשמא קדישא (ליל ש"פ יתרו).⁶²
 ואלה המשפטים (ש"פ משפטים).⁶³
 להבין שרש הדברים.⁶⁴
 ולתוספת ביאור (ביאור שני בליל ש"ק פ' תרומה).⁶⁵

להבין מאמר ה' ליהושע וכי דילטור אני.⁶⁶
 שניך כעדר הרחלים (ליל ש"פ תצוה).⁶⁷
 אין קדוש כהו'.⁶⁸
 ועשית בגדי קודש (ש"פ תצוה).⁶⁹
 להבין שרשי הדברים.⁷⁰
 סדין עשתה ותמכור (ש"פ תשא).⁷¹
 ויקהל משה (ש"פ ויקהל).⁷²
 להבין שרש הדברים.⁷³
 להבין מא' הזהר פ' ויקהל רזא דרזין (יום השבת הנ"ל).⁷⁴
 להבין מאמר הזהר תרי זמנין אינון.⁷⁵
 להבין מאה"ז בפ' ויקרא בהתחלתו ר"א פתח (יום ש"ק פ' ויקרא ופ' זכור בבקר).⁷⁶
 זכור את אשר עשה לך עמלק (ש"פ ויקרא).⁷⁷
 להבין שרשי הדברים (יום א' פ' צו).⁷⁸
 להבין הטעם שלא נזכר שם הוי' בכל מגלת אסתר (פורים).⁷⁹
 ובבואה לפני המלך (תורה ברכים, פורים בסעודה).⁸⁰
 להבין שרשי הדברים.⁸¹

52. סה"מ תקס"ה (עמ' רו) מכ"י ת. תו"א (ס, א). כ"י יג בהנחת אדה"א. כ"י 931 בהנחת מהרי"ל (?).
53. סה"מ שם (עמ' רי) מכ"י ת. תו"א (נב, ג) — וראה מאמרי אדה"א נ"ך (עמ' נה). כ"י 931 בהנחת מהרי"ל (?), בתוך ד"ה ויהי בעצם היום הזה.
54. סה"מ שם (עמ' ריב) מכ"י ת. מאה שערים (כו, ב). וראה להלן הע' 66.
55. סה"מ שם (עמ' ריד) מכ"י ת.
56. סה"מ שם (עמ' רכב) מכ"י ת. עבורת הלוי (לקוטים קו, א) בנוסח אחר. כ"י 113 בנוסח אחר.
57. סה"מ שם (עמ' רכו) מכ"י ת. וראה בה"ז צ"צ (עמ' תתכר"ז).
58. אוה"ת שה"ש (עמ' תשמח) ככ"י ת. שם (עמ' אג"א"ב) בחוספת הגהות.
59. סה"מ שם (עמ' רלו) מכ"י ת. סה"מ פרשיות (עמ' רפב) בנוסח אחר. ככ"י 47 רישומי דברים, ובסופם: (כ"ז הם אותיות פורחות) ובצלאל יודע לצרף.
60. לקר"ת בשלח (א, א).
61. סה"מ תקס"ה (עמ' רמא) מכ"י ת. סה"מ פרשיות (עמ' רפז) נוסח אחר בהנחת אדה"א. לקר"ת בשלח (ב, ג אות ו') בצורה חלקית.
62. תרו"ח שמות (ת, א) בהנחת אדה"א ככ"י ז.
63. סה"מ תקס"ה (עמ' רמז) ותרו"ח שמות (תט, א) בהנחת הר"מ ככ"י ת. תו"א (ער, ג) בשינויים. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א ככ"י ז.
64. סה"מ שם (עמ' רסב) ותרו"ח שמות (תיב, א) בהנחת הר"מ ככ"י ת. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' בהנחת אדה"א ככ"י ז. תו"א (עו, ב) בשינויים.
65. סה"מ שם (עמ' רפז) מכ"י ת.
66. שם (עמ' רצד) מכ"י ז. מגדל עז (עמ' רמא). כנראה נוסח אחר מד"ה ה' יחתו מריביו (מס' 54).
67. סה"מ שם (עמ' רצה) מכ"י ז. לקר"ת שה"ש (לו, ד) בשינויים.
68. שם (עמ' שג) מכ"י ז. סה"מ תקס"ו (עמ' קז) מהנחת הר"מ, בפתחה: והכל יאמרו אין קדוש כהו', בהמשך לד"ה הטוב שמך (רשימת מאמרי תקס"ו מס' 38).
69. שם (עמ' דש) מכ"י ז. תו"א (פב, א) ותו"א דלעמבערג תרי"א (ט, ג) בהנחת מהרי"ל ככ"י יב. אוה"ת שמות (עמ' א'תקפז) בחוספת הגהות. כ"י יא.
70. סה"מ שם (עמ' שיב) מכ"י ז. [הנחת הר"מ ככ"י ג?].
71. שם (עמ' שיט) מכ"י ז. בה"ז צ"צ (עמ' רנו) בשינויים ובחוספת הגהות. סה"מ שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י' וחסר בראשו.
72. שם (עמ' שלה) מכ"י ז. תו"א (פו, ג) בשינויים. כ"י ג וכ"י יא.
73. סה"מ שם (עמ' שרמ) מכ"י ז. כ"י ג וכ"י יא. סה"מ פרשיות (עמ' תז) בנוסח אחר. נוכר באוה"ת כמדרב (עמ' שמש).
74. שם (עמ' שנב) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י.
75. בה"ז (קלו, ג) ככ"י ז.
76. סה"מ שם (עמ' שסח) מכ"י א וכ"י ז. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י.
77. שם (עמ' שפא) מכ"י א וכ"י ז. תו"א (פד, ב) ותו"א דלעמבערג תרי"א (כג, ג) בהנחת מהרי"ל. כ"י ג.
78. סה"מ שם (עמ' שפז) מכ"י א וכ"י ז. תו"א (פה, ב) בהנחת מהרי"ל. כ"י ג וכ"י יא.
79. סה"מ שם (עמ' שצז) מכ"י א וכ"י ז. כ"י ג וכ"י יא (בסוד"ה ובבואה). תו"א (ק, ב). שו"ה ע"י — והנה, כהגה"ה לד"ה חייב אינש.
80. שם (עמ' שצח) מכ"י א וכ"י ז. תו"א (צו, א) בנוסח אחר ככ"י יב. כ"י ג וכ"י יא. המאמר וביאורו נזכרים ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שו, וראה גם עמ' שח).
81. סה"מ שם (עמ' תה) מכ"י א וכ"י ז. כ"י ג וכ"י יא.

ושרש ענין שית אלפי שני.⁸²
 בהפטורה דפ' זכור ויאמר שמואל אל שאול (ביאור שני לת' דפ' זכור).⁸³
 בזהר פ' תזריע וכה תעשה להם לטהרם (ביום ש"ק פ' תזריע).⁸⁴
 והגדת לבנך (יום ב' דפסח).⁸⁵
 בזהר פ' בשלח ויסע מלאך האלקים (אחרון של פסח).⁸⁶
 להבין שרש הדברים (ביאור על התוספתא באופן אחר).⁸⁷
 בזהר פ' קדושים פתח ר' אלעזר (ש"פ קדושים).⁸⁸
 בר"מ (פ' אמור) והניף הכהן את העומר (יום ש"ק פ' אמור).⁸⁹
 ולתוספת ביאור (יום ב' פ' בהר בדרך הנסיעה לשקלאב).⁹⁰
 מי יתנך כאח (ליל ש"פ בהר שקלאב. תורה ברכים).⁹¹
 להבין שרשי הדברים (ביום השבת הנ"ל).⁹²
 בזהר פ' בחקתי פתח ר"י ואמר דומה דודי לצבי (ביום ש"ק פ' בחקתי).⁹³
 והי' מספר בניי (ש"פ במדבר. תורה ברכים).⁹⁴

להבין שרש ענין פלג אלקים (מש"ק הנ"ל. ביאור על הנ"ל).⁹⁵
 רב המנונא סבא א' (קודם שבועות).⁹⁶
 להבין מאה"ז ר"א שאיל לר"ש אבוהי (שבת שלפני חגה"ש).⁹⁷
 וכל העם רואים (חג השבועות).⁹⁸
 להבין בתוס' ביאור (כו ביום, בסעודה הנ"ל).⁹⁹
 ואת ההר עשן (כו ביום, בסעודה הנ"ל).¹⁰⁰
 ומברכין אותך יתברך שמך (כו ביום בסעודה הנ"ל).¹⁰¹
 וברכך ה' אלקיך (יום א' פ' שלח, מפי השמועה).¹⁰²
 להבין שרשי הדברים (ביאור לתורה דחגה"ש, ש"פ שלח).¹⁰³
 והי' לכם לציצית.¹⁰⁴
 להבין שרשי הדברים.¹⁰⁵
 בזהר פ' קרח ויקומו לפני משה (ש"ק פ' קרח).¹⁰⁶
 וידבר ה' גו' זאת חקת התורה (ש"פ חקת).¹⁰⁷
 להבין שרשי הדברים.¹⁰⁸
 [בענין עליית שם ב"ן לע"ל וקבלתו מע"ב] (אחר ש"פ חקת).¹⁰⁹

82. שם (עמ' תיא) מכ"ק א וכ"י ז. כ"ק ג וכ"י יא.
83. שם (עמ' תיד) מכ"ק א וכ"י ז. כ"ק ג וכ"י יא.
84. שם (עמ' חכג) מכ"י י. בה"ז (עב, א) כככ"י ז. לקו"ת ויקרא (כד, ג) בנוסח אחר, ופתיחתו: זאת תהי' תורת המצורע.
85. סה"מ שם (עמ' תלה) מכ"י י. סידור (רצו, ג) מכ"ק א.
86. סה"מ שם (עמ' תמה) מכ"י י (ובכ"י 284 בשינויים). בה"ז (מג, ד) מכ"ק א.
87. סה"מ שם (עמ' תנו) מכ"י י. בה"ז (מו, ג) מכ"ק א.
88. סה"מ שם (עמ' חטט) מכ"י י. בה"ז (קלח, ד) מכ"ק א.
89. סה"מ שם (עמ' תעד) מכ"י י. בה"ז (קמ, ג) מכ"ק א.
90. סה"מ שם (עמ' תפג) מכ"י י. בה"ז (קמב, א) מכ"ק א.
91. סה"מ שם (עמ' תפז) מכ"ק א וכ"י ז. לקו"ת שה"ש (מר, ב) בנוסח אחר, ובשינויים מכה"י. כ"ק ג וכ"י יא בכותרת: ליל שבת ק' פ' בהר תורה ברכים (פה שקלאב). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתעז).
92. סה"מ שם (עמ' תצז) מכ"י ז. כ"ק ג וכ"י יא (ובכותרת ככפנים).
93. שם (עמ' תקיב) מכ"י י. בה"ז (קמב, ג) כככ"י ז.
94. סה"מ שם (עמ' תקעט) מכ"י ז. סה"מ הקצרים (עמ' קעז) רק הקטע המתחיל ונקבצו כו'. תו"א דלעמבערג תרי"א (ו, ב) כככ"י יב. לקו"ת במדבר (וה, א) בתוספת הגהות. כ"ק ג בכותרת: ש"ק פ' במדבר תורה ברכים. כ"י יא. בכ"י ירושלים 3542 (עמ' 112) שנאמר בלארי.
95. סה"מ תקס"ה (עמ' תקפט) מכ"י ז. לקו"ת במדבר (ו, ד) בתוס' הגהות. כ"ק ג בכותרת ככפנים. כ"י יא. סה"מ שם (עמ' תרכ) נוסח אחר — בהנחת מהרי"ל (?) — ופתיחתו: ביאור ענין ונקבצו בניי.
96. בה"ז (קיג, ב). בה"ז צ"צ (עמ' תקנז) בתוספת הגהות (ובכותרת ככפנים). באוה"ת נ"ך (עמ' א"שע): והוא דברי ארמ"ז ו"ל בקין תקס"ד וולכן נרשם גם ברשימת מאמרי תקס"ד מס' 80, ועיי"ש בהע' דהכי מסתברא טפ"י.
97. סה"מ שם (עמ' תרט) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שניי מכ"י י (בכותרת: ש"ק פ' נשוא).
98. שם (עמ' תרכח) מכ"י ז. תו"א (עג, ג) ותו"א דלעמבערג תרי"א (ו, א) כככ"י יב. כ"ק ג וכ"י יא.
99. סה"מ שם (עמ' תרלז) מכ"י ז. תו"א (עד, א) [שו"ה יומשך: אך להבין כו'] — עד, ב [עד ד"ה ונתוור]. תו"א דלעמבערג תרי"א (ו, ג) שו"ה א"ס ב"ה: אך להבין כו']. כ"ק ג (בכותרת ככפנים). כ"י יא.
100. סה"מ שם (עמ' תרמב) מכ"י ז. תו"א (עד, ג) בהנחת מהרי"ל. כ"ק ג (בכותרת ככפנים). כ"י יא.
101. סה"מ מארז"ל (עמ' תנא). כ"ק ג בכותרת ככפנים. סה"מ תקס"ה (עמ' תרמו) בהנחת אדה"א כ"י ז — בהמשך לד"ה ואת ההר עשן. תו"א (עד, ד, שו"ה ממשלה — וזהו) — בהמשך לד"ה ואת ההר עשן.
102. סה"מ תקס"ה (עמ' תרמח) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שניי מכ"ק ב בפתיחה: להבין מארז"ל מזונותיו של אדם קצובות לו. נזכר באוה"ת דברים (עמ' איתנ) ובבה"ז צ"צ (עמ' תיז): בכ"ה עש"ק שלח תקס"ה.
103. סה"מ שם (עמ' תרנז) מכ"י ז. כ"ק ג וכ"י 398. אוה"ת שמות (עמ' תתקצו) בנוסח אחר (?).
104. סידור (פ, א) כככ"י ז. לקו"ת במדבר (מד, ג) כככ"י יב. כ"י יא.
105. סידור (פכ, א) כככ"י ז. לקו"ת במדבר (מה, ב) בהנחת מהרי"ל. כ"י יא.
106. סה"מ תקס"ה (עמ' תרטו) מכ"י י. בה"ז (צב, ד) כככ"י ז.
107. סה"מ שם (עמ' תערב) מכ"י ז — נזכר בדרך מצותיך (עמ' 198): תורה ע"פ וירבר ה' אל משה כו' זאת חוקת התורה וביאורה שנת תקס"ה כ"י כרו"ח הרב שי'. לקו"ת במדבר (נו, א) בשינויים. כ"י יא.
108. סה"מ שם (עמ' תרפ) מכ"י ז. לקו"ת במדבר (נו, ג) בשינויים. כ"ק ג וכ"י יא. כ"י טו בהנחת מהרי"ל.
109. בה"ז צ"צ (עמ' תתכח): כן אמר רבינו פא"פ להר"פ משקלאב אחר שבת פ' חוקת תקס"ה.

- בוהר פתח ואמר המלאך הגואל (ש"ק פ' בלק).¹¹⁰
 צו את בני ישראל (פ' פנחס).¹¹¹
 להבין שרשי הדברים.¹¹²
 להבין מאמר הידוע אנת הוא חד (יום א' פ' מסעי).¹¹³
 כה אמר ה' השמים כסאי (שבת ר"ח מנחם אב).¹¹⁴
 להבין שרשי הדברים.¹¹⁵
 וידעת היום (שבת נחמו).¹¹⁶
 להבין שרשי הדברים.¹¹⁷
 להבין מה שארז"ל בירבעם.¹¹⁸
 להבין בתוס' ביאור (ש"פ ואתחנן — ביאור שני לש"פ פנחס).¹¹⁹
 להבין שרשי הדברים (ש"פ עקב).¹²⁰
 להבין בתוס' ביאור (ביאור שני להתורה דשבת נחמו).¹²¹
- אחרי ה"א תלכו (פ' ראה).¹²²
 להבין שרשי הדברים.¹²³
 בר"מ פ' שופטים לא יקום (ליל ש"ק פ' שופטים).¹²⁴
 שלש ערים תבדיל (בלילה ההוא ליל ש"ק הנ"ל).¹²⁵
 כי תצא (ש"פ כי תצא).¹²⁶
 להבין שרשי הדברים.¹²⁷
 ענין קין והבל (ליל ש"ק פ' תבא, ביאור על ד"ה ואם ירחיב דליל ש"ק שופטים).¹²⁸
 להבין בתוס' ביאור (ביאור שני לתו' דפ' כי תצא).¹²⁹
 להבין מ"ש בפע"ח דפנימיות אבא הוא פנימיות עתיק (ליל שבת פ' נצבים, תוספת ביאור על התורה דפ' תצא).¹³⁰
 כי המצוה הזאת (ש"פ נצבים).¹³¹
 להבין שרשי הדברים.¹³²

110. סה"מ שם (עמ' תרצב) מכ"י י. בה"ז (קמו, ג) ככ"י ז.
 111. לקו"ת במדבר (עה, א) ככ"י יב. סידור (לא, ג) בהנחת אדה"א. בדרך מצותיך (עמ' מ): ע"פ צו את בני" כו' את קרבני... בתורה ושני ביאורים התקס"ה יעו"ש, אך קיצור ושרש הענין נביא כאן.
 112. סידור (לד, א) בהנחת אדה"א. לקו"ת במדבר (ער, ג) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תתצ).
 113. סה"מ תקס"ה (עמ' תרצב) מכ"י ז וחסר בראשו. סידור (קסא, א) בשלימות. לקו"ת דברים (יא, ד) ותו"א דלעמבערג תרי"א (כ, ב) ככ"י יב וכפתיחה: להבין ענין ק"ש אחד ואהבת. (התאריך ככ"י 414).
 114. סה"מ שם (עמ' תשה) מכ"י ז. תו"א (א, א) בהנחת מהרי"ל. כ"י יא. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תשיג).
 115. סה"מ שם (עמ' חשטו) מכ"י ז. כ"י יא.
 116. שם (עמ' תשכח) מכ"י ז. לקו"ת דברים (ד, א) ככ"י יב. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תתסב): וידעת היום תקס"ה שבת נחמו. ובמכתב רבינו (אג"ק עמ' קבג): והנה ביאור הפסוק וצדיק באמונתו יחיי' נתבאר יפה בשבת נחמו דהאי שתא.
 117. סה"מ שם (עמ' תשלח) מכ"י ז. כ"י"ק הצ"צ 1116. לקו"ת דברים (ה, א) בשינויים ובתוס' הגהות.
 118. סה"מ שם (עמ' תשמו) מכ"י ז. מאה שערים (מג, ב).
 119. סה"מ שם (עמ' תשמח) מכ"י ז.
 120. שם (עמ' חשנט) מכ"י ז. כ"י"ק ג וכ"י יא.
 121. שם (עמ' תשסז) מכ"י ז. לקו"ת דברים (ו, א) בשינויים. בכמה כ"י בנוסח אחר.
 122. סה"מ שם (עמ' תשעו) מכ"י ז. לקו"ת דברים (יט, ב) ותו"א דלעמבערג תרי"א (כב, ב) בהנחת מהרי"ל. כ"י"ק ג וכ"י יא. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ג"סג): וכו' תדבקון דאחרי כו' ראה תקס"ה.
 123. סה"מ שם (עמ' תשפו) מכ"י ז. לקו"ת דברים (כ, ג) בשינויים. כ"י"ק ג וכ"י יא.
 124. סה"מ שם (עמ' תתיב) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י.
 125. שם (עמ' תשצח) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י בפתיחה: ואם ירחיב.
 126. שם (עמ' תתכ) מכ"י ז. לקו"ת דברים (לה, ג) ככ"י יב. כ"י"ק ג וכ"י יא. נזכר באוה"ת מארז"ל (עמ' עג).
 127. סה"מ שם (עמ' תתלא) מכ"י ז. כ"י"ק ג וכ"י יא. לקו"ת דברים (לו, ג) בשינויים.
 128. סה"מ שם (עמ' תתמג) מכ"י ז ועוד. תו"ת שמות (תב, ב). סה"מ שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י 1018, בפתיחה: ולהבין מ"ש בלקו"ת ע"פ ואם ירחיב גו' בדרוש של קין והבל.
 129. שם (עמ' תתנכ) מכ"י ז — וחסר בסופו. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י יא.
 130. שם (עמ' תתסה) מכ"י ז. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י י בפתיחה: כי תצא גו' הנה נז' בע"ח כו' שפנימית אבא כו'. נזכר בדרך מצותיך (עמ' מ) ובאוה"ת במדבר (עמ' שמט): ביאור הג' ע"פ כי תצא תקס"ה.
 131. שם (עמ' תתעו) מכ"י ז — וחסר בסופו. כ"י"ק ג, ומהעתקתו ככ"י יא נרפס קטע הסיום (בעמ' תתפב). לקו"ת דברים (מה, ב) ככ"י יב.
 132. סה"מ שם (עמ' תתפג) מכ"י ז. כ"י"ק א.

שנת תקס"ו

- להבין ענין הנסירה — זוהר פ' אמור (ליל א' דר"ה).¹
 להבין כללות ענין עשרה עומקים (ליל שבת שובה).²
 שובה ישראל (שבת שובה).³
 בראשית ברא גי' שתחלה עלה במח לפניו (פ'?).⁴
 להבין שרשי הדברים (יום א' פ' (וילך) [האזינו]).⁵
 להבין בתוס' ביאור (ליל יוה"כ).⁶
 להבין שרשי הדברים (ביאור שני לתו' דפ' נצבים).⁷
 להבין שרשי הדברים (ליל ב' דסוכות ביאור שני לתו' דפ' כי תצא).⁸
 ביום השמיני עצרת (תורה ברכים שמע"צ בסעודה).⁹
 להבין בתוספת ביאור (יום שמע"צ).¹⁰
 ולתוספת ביאור (בו ביום בסעודה הנ"ל).¹¹
 עוטה אור כשלמה (בו ביום בסעודה הנ"ל).¹²
 להבין שרשי הדברים (ליל שמח"ת).¹³
 צדקת פרזונו בישראל (תורה ברכים שמח"ת).¹⁴
 אני חומה (בו ביום הנ"ל).¹⁵
 בראשית ברא (בו ביום הנ"ל).¹⁶
 להבין שרשן של דברים הנ"ל (ליל ש"ק בראשית).¹⁷
 שמע ישראל (ליל ש"ק פ' נח).¹⁸
 תניא בספרי כו' אליו ולא למדותיו (יום א' פ' וירא).¹⁹

מאמרי שנה זו — הנחות אדמו"ר האמצעי — נמצאים בכ"י 1001 (כ"י א.), כ"ק 1025 (כ"ק ב.), ומעט בכ"ק 1194 (כ"ק ג.) הנחות הר"מ בן רבינו הזקן בכ"י 1042 (כ"י ד.) ומקצתם בכ"ק 2058 (כ"ק ח.) וכ"י 398 (כ"י ה.) כמה מהנחות מהר"ל (מהתורות שנאמרו ברבים) בכ"י 737 (כ"י ו.) וכ"י 1034 (כ"י ז.)

1. הנחת אדמו"ר האמצעי בכ"י א כפתיחה: להבין ענין הנסירה. בה"ז ח"ב (פ' אמור). בה"ז צ"צ (עמ' שצו) מכ"י 1055 שבו שינה הצ"צ בכ"ק ורשם את הפתיחה: להבין ענין המבואר בזהר פ' אמור דצ"ט בסדר תקיעת שופר (ושם עמ' תה ואילך נוספו הגהות וקיצורים מהצ"צ). סה"מ תקס"ה (עמ' תתפה) מכ"י ד ובפתיחה: בזהר (פ' אמור ד' צ"ט ע"ב) סדרא קדמאה. הנחות הר"פ (עמ' קפו) בנוסח אחר ובפתיחה: כבוד מלכותך. וראה הפקסימיליא בעמ' קפג שם, ונרשם בכ"ק הצ"צ שם: דרוש של כ"ק אאומ"ר נ"ע בג"מ המחליל להבין ענין הנסירה שבבין תקס"ה נכתב מצעטיל זה של הר"פ ז"ל ונלכאורה כוונתו שאדה"א כתב את רשימתו מהמאמר (גם?) ע"פ הצעטיל של הר"פ. ובשיחת יום ב' דר"ה תשי"ב (אות י'): עס איז פאראן ר' פנחס רייזעס א רשימה פון דעם אלטן רבי'נס א מאמר משנת תקס"ו, דער מאמר איז דארט דברים מקטעים, ווייס איך ניט צי ער האט דארטן אזוי גערעדט, אדער ר' פנחס האט מערניט פארשריבן ווי ראשי פרקים [עיי"ש]. וברשימות ר' יואל ש"י הכהן מיום ב' פ' נח תשי"ב בשם הר"ש לויטין: ששמע כליוכאויטש ואינו זוכר ממי, שכ"ק אדה"ו אמר פעם מאמר ד"ה כבוד מלכותך, ואח"כ לא זכר מהמאמר, וביקש מהר"פ רייזעס שיחזור לפניו המאמר, וכשחזר לפניו אמר רבינו הזקן: א פיינער מאמר, א פיינער מאמר. ע"כ. ובשיחת ליל ב' דתגה"פ תשי"ב שאדה"ו הי' מבקש מר' פנחס הנ"ל שיחזור לפניו המאמר, ואירע לפעמים שאדה"ו הי' אומר על כך "א גישמאקער ענין". ובילקוטי ספורים "לח"מ פערלאוו (כפ"ח תשכ"ו, עמ' מט) ללא נקיבת שם הדרוש, שאחר שחזר אותו הר"פ באוני אדה"ו אמר אדמו"ר: באמת אנוטער אמסודרדיק דרוש].
2. סה"מ תרכ"ו (קה"ת תשמ"ט עמ' רלד) ככ"י א. סה"מ תקס"ה (עמ' תתצו) מכ"י ד ובכותרת ככפנים.
3. סה"מ תקס"ה (עמ' תתקח) מכ"י א. לקו"ת דברים (סד, ב) בהנחת מהר"ל. הנחת הר"מ בכ"ק ח, וכותרת: ליל ב' דסוכות תקס"ו. כ"י ה. כנראה שאילוי הכוונה באוה"ת דברים (עמ' אחיקי): הדרוש שובה הנ"ל דרשו שבת שובה תקס"ה.
4. כתיבת מעתיק בכ"ק ח, אחרי המאמר דשבת שובה. בכ"ק 1042-אחר-ד"ה בראשית-ברא רשמח" (להלן מס' 16). וכ"י פ' יואל, ולכאורה צ"ל פ' האזינו. כ"י ה.
5. סה"מ שם (עמ' תתקטז) מכ"י א. לקו"ת דברים (סה, ג) בנוסח אחר. כ"ק ח בכותרת: יום א' פ' וילך, ולכאורה צ"ל פ' האזינו. כ"י ה.
6. סה"מ שם (עמ' תתקפה) מכ"י א. הנחת הר"מ בכ"ק ח. כ"י ה. כנראה שאילוי הכוונה באוה"ת דברים (עמ' אחיקי): ביאור ב' דשובה ישראל תקס"ה.
7. שם (עמ' תתקלה) מכ"י א. כ"י ה. הנחת מהר"ל בכ"י 1824.
8. שם (עמ' תתקנא) מכ"י א. הנחת הר"מ בכ"ק ח, וכותרת: תקס"ו לפ"ק תורה ברכים (שבת [שובה]). כ"י ה.
9. שם (עמ' תתקט) מכ"י א. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד. לקו"ת דברים (פד, ד) בהנחת מהר"ל (כ"י ו ז).
10. סה"מ שם (עמ' תתקפה) מכ"י א.
11. סה"מ שם (עמ' תתקצו) מכ"י א. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד.
12. שם (עמ' תתקפ) מכ"י א. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד. לקו"ת דברים (פו, א) בנוסח אחר.
13. סה"מ שם (עמ' תתקפה) מכ"י א. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד. סה"מ תקס"ו (עמ' א) מכ"י ד כנ"ל.
14. סה"מ תקס"ה (עמ' תתקפט) מכ"ק ג (שאינו שלם) ומכ"י א. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד.
15. שם (עמ' א' אָלף) מכ"י א. שם (שם) מכ"י ד.
16. שם (עמ' א' ג) מכ"י ד. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י א. סה"מ תקס"ו (עמ' א) מכ"י ד כנ"ל.
17. סה"מ תקס"ה (עמ' א' ד) מכ"י א. וחסיוס מכ"ק ג. שם (שם) נוסחא שני' מכ"י ד. סה"מ תקס"ו (עמ' ב) מכ"י ד כנ"ל.
18. סה"מ פרשיות (עמ' תשח) מכ"ק ג וכ"י א. סה"מ תקס"ו (עמ' יב) מכ"י ד. לקו"ת דברים (יב, ד) בנוסח אחר. סה"מ פרשיות (עמ' תשח) מכ"ק הצ"צ 1116. כ"י 943 בנוסח אחר. נזכר בדרך מצותיך (קב, ב): "כן שמענו מפה ק' כאאומ"ר נ"ע בליל ש"ק פ' נח שנת תקס"ה באריכות בעת היות משולחי הרב הק' ר' אהרן מטוטיאב נכד הבעש"ט ז"ל אצל כ"ק, ועמדם יחד שמענו מאמר הנ"ל". וכך גם באוה"ת במדבר (עמ' שמח): ע"ס שמע ישראל בפ' נח תקס"ה.
19. סידור (פה, ב), ככ"ק ג (בכותרת: יום א' פ' לך לך) ובכ"י א. סה"מ תקס"ו (עמ' כא) מכ"י ד.

- פתח ואמר אנת הוא חד (יום השבת פ' וירא).²⁰
- שמע ישראל (ליל ה' פ' חיי שרה).²¹
- ויהיו חיי שרה (ליל ש"ק פ' חיי שרה).²²
- תוס' ביאור (ליל ש"ק הנ"ל).²³
- אני הנה בריתי (יום חמישי פ' תולדות. תורה ברבים. בסעודת מצוה בכרית מילה).²⁴
- להבין שרשן של דברים הנ"ל (ש"ק פ' תולדות. ביום השלישי למילה).²⁵
- זוהר ויפגע במקום ההוא (ליל ש"ק פ' ויצא).²⁶
- זוהר ויאבק איש עמו (ליל ש"ק פ' וישלח).²⁷
- למה נסמכה פ' מרים.²⁸
- זוהר ר"ש פתח אך אל הפרוכת (ליל ש"ק פ' וישב).²⁹
- וידבר כו' קדש לי (יום א' ערב חנוכה בסעודת פדיון הבן).³⁰
- מזמור שיר חנוכה הבית (ליל א' דחנוכה בחנוכה הבה"מ).³¹
- רבת את ריכם (כלילה היא הנ"ל).³²
- מזמור שיר (עש"ק דחנוכה).³³
- רני ושמחי (שבת חנוכה).³⁴
- ביאור ענין רני ושמחי.³⁵
- יהודה אתה יודוך אחיך (שבת ויחי).³⁶
- ביאור על הנ"ל.³⁷
- הטוב שמך (ליל ש"ק פ' בשלח).³⁸
- אשירה לה.³⁹
- להבין שרשי הדברים.⁴⁰
- יונתי בחגוי הסלע (משפטים. שקלאב).⁴¹
- להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁴²
- ענין ברכת הזימון.⁴³
- להבין פ' ראשונה דק"ש (ליל שבת פ' תצוה).⁴⁴
- והיו הדברים האלה.⁴⁵
- ועשית ציץ (ש"פ תצוה).⁴⁶
- ביאור על הנ"ל.⁴⁷
- וקבל היהודים (פורים).⁴⁸
- ויקח המן את הלבוש.⁴⁹
20. סה"מ פרשיות (עמ' צז) מכ"ק ג וכ"י א. סה"מ תקס"ו (עמ' כט) מכ"י ד. תו"א (יג, ג) בנוסח אחר.
21. סה"מ תקס"ו (עמ' מב) מכ"י ד.
22. שם (עמ' מח) מכ"י ד. סה"מ פרשיות (עמ' קלא) וכה"ז ח"ב מכ"י א. כנראה שאליו הכוונה באוה"ת בראשית (עמ' 2024): ביאור מאמר זוהר ויהיו חיי שרה מאה שנה דתקס"ה.
23. שם (עמ' נג) מכ"י ד. סה"מ פרשיות (עמ' קמ) מכ"י א.
24. שם (עמ' נה) מכ"י ד. סידור (קמה, א) כבכ"י א. תו"א (יב, א) בנוסח אחר.
25. שם (עמ' סא) מכ"י ד. סידור (קמו, א) כבכ"י א. תו"א (יב, ג) בנוסח אחר.
26. שם (עמ' עב) מכ"י ד. כה"ז (קלב, א) כהנחת אדה"א. כה"ז צ"צ (עמ' קא) קיצור מהנ"ל.
27. שם (עמ' פ) מכ"י ד. תו"א (כו, א) בנוסח אחר.
28. אגה"ק שבחנניא סי' כח בכותרת: מה שכתב למחותנו הרה"ג המפורסם... מו"ה לוי יצחק נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד מו"ה מאיר נ"ע. בכ"י ד בסופו: הועתק אות באות מגוף הכתב קודש.
29. סה"מ שם (עמ' צ) מכ"י ד. סה"מ מארז"ל (עמ' רטו) כהנחת אדה"א. כ"י 633 בנוסח אחר. כ"י 412 בנוסח אחר.
30. סה"מ תקס"ו (עמ' צח) מכ"י ד. סה"מ פרשיות (עמ' רנב) בנוסח אחר.
31. סה"מ תקס"ו (עמ' ק) מכ"י ד. סידור (ערה, ג) כהנחת אדה"א. לקו"ת דברים (צז, ד) כהנחת מהרי"ל (כ"י ו).
32. סה"מ שם (עמ' קו) מכ"י ד.
33. שם (עמ' קג; קד) מכ"י ד. לקו"ת דברים (צח, ג; ד). סידור (רעז, ג; ד) בנוסח אחר.
34. סידור (רעה, ג) כהנחת אדה"א. תו"א (לו, ד) כהנחת מהרי"ל (כ"י ו ז).
35. תו"א (לו, ד) כהנחת מהרי"ל. עבודת הלוי ח"ב (כט, א) בכותרת: כ"ק בעת ששמע מאדמו"ר הזקן.
36. תו"א (מה, א) כהנחת מהרי"ל. הנחת(?) אדמו"ר האמצעי במאמרי אדמוה"א בראשית (עמ' תצו).
37. כ"ק הצ"צ 1116 (וחסר הסיום). אוה"ת בראשית (עמ' 2280) בתוספת הגהות. תו"א (מה, ד) בשינויים. כ"י 1824 בשלימות, כהנחת מהרי"ל. מאמרי אדמוה"א בראשית (עמ' תקיב) כהנחת(?) אדמוה"א.
38. סה"מ תקס"ו (עמ' קז) מכ"י ד. סה"מ תקס"ה (עמ' שג) מכ"י א, כהנחת(?) אדמוה"א, מהקטע המתחיל: והכל יאמרו אין קדוש כהוי' (רשימת מאמרי תקס"ה מס' 68).
39. תו"א (סב, ד). כ"ק מהרי"ל 1052. באחד מכהי"י נרשם: בשבת שירה תקס"ו. וראה ס' מאמרי אדה"א שמות (עמ' קח).
40. סה"מ פרשיות (עמ' תתקיא) כהנחת אדה"א, בכותרת: ביאור מאדמו"ר על התורה שע"פ אשירה לה' כי גאה גאה, בשלח תקס"ו. וראה ס' מאמרי אדה"א שם (עמ' קכב).
41. לקו"ת שה"ש (טז, ג) כהנחת מהרי"ל. בכמה כ"י הכותרת ככפנים. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תקכח). חלק הסיום בכ"ק ב.
42. סה"מ תקס"ו (עמ' קט) מכ"ק ב. לקו"ת שם (יז, ג) בשינויים.
43. סידור (קב, א) כבכ"ק ב.
44. שם (עה, ד) כבכ"ק ב.
45. שם (עו, ר) כבכ"ק ב.
46. תו"ח שמות (תקכה, ב) כבכ"ק ב. תו"א (פג, א) כהנחת מהרי"ל.
47. תו"ח שמות (תקל, א) כבכ"ק ב. תו"א (פג, ד) כהנחת מהרי"ל. אוה"ת שמות (עמ' א'תשיו) בתוספת הגהות וביאורים.
48. סה"מ תקס"ו (עמ' קכ) מכ"ק ב. תו"א (צז, ג) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתקסא) וברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שו, ובעמ' שח: תקס"ו, ביאור שני ע"פ וקבל היהודים שלא נדפס).
49. תו"א (קיט, ב) כבכ"ק ב. נזכר ברשימת הצ"צ שם (עמ' שז-שח).

אם ישים אליו לבו.⁵⁰
 אלה פקודי המשכן (ש"פ ויק"פ).⁵¹
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁵²
 להבין זוהר פ' שמות ר"ש (ליל שבת פ' ויקרא).⁵³
 להבין בתוס' ביאור ענין ברכת הזימון (יום שבת פ' ויקרא).⁵⁴
 ביאור שני לדרוש דפ' משפטים ד"ה יונתי (ליל שבת פ' צו).⁵⁵
 הראיני את מראיך (יום שבת פ' צו).⁵⁶
 ביאור שני לדרוש דועשית ציץ (יום א' דחג הפסח).⁵⁷
 ביאור שני לתורה דואלה פקודי המשכן (יום א' דפסח).⁵⁸
 וירא ישראל את היר הגדולה (שביעי של פסח).⁵⁹
 ויסע משה את ישראל.⁶⁰
 רפאות תהי' לשרך (שביעי של פסח).⁶¹
 ביאור שני לדרוש פורים וקבל היהודים (שבת פ' נ'!).⁶²
 להבין ענין אין אדם עובר עבירה.⁶³
 מאמר הזוהר תאנא אתעברת (ליל ש"פ אח"מ קדושים).⁶⁴
 מאמר הזוהר ת"ח בשעתא דישאל (ליל שבת פ' אמור).⁶⁵

50. שם (קכא, ב) כבכ"ק ב. נזכר ברשימת הצ"צ שם (עמ' שח).
51. תו"ח שמות (תרנה, ב) כבכ"ק ב. לקו"ת פקודי (ג, א) בשינויים.
52. תו"ח שמות (תרס, א) כבכ"ק ב. לקו"ת שם (ו, א) בשינויים.
53. בה"ז (לו, ב) כבכ"ק ב.
54. סידור (קד, א) כבכ"ק ב.
55. סה"מ תקס"ו (עמ' קכו) מכ"ק ב. לקו"ת שה"ש (יט, ב) בשינויים.
56. סה"מ שם (עמ' קלה) מכ"ק ב. לקו"ת שם (כ, ב) וסה"מ כתובים ח"ב (עמ' קיט) בהנחת מהרי"ל.
57. תו"ח שמות (תקלב, ב) כבכ"ק ב.
58. שם (תרפד, א) כבכ"ק ב.
59. סה"מ תקס"ו (עמ' קמג) מכ"ק ב. תו"א (סא, ד) בנוסח אחר.
60. סה"מ שם (עמ' קנ) מכ"ק ב.
61. תו"א (קכד, ב) כבכ"ק ב. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תרג) ושם התאריך.
62. סה"מ תקס"ו (עמ' קנב) מכ"ק ב. תו"א (צז, א) בנוסח אחר. נזכר ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שח): ביאור שני ע"פ וקבל היהודים שלא נדפס.
63. סה"מ שם (עמ' קסא) מכ"ק ב.
64. בה"ז (עד, ד) כבכ"ק ב.
65. סידור (ריז, א) כבכ"ק ב.
66. שם (ריט, ד) כבכ"ק ב.
67. שם (שג, א) כבכ"ק ב. אוה"ת נ"ך (עמ' תתקמו) כתוספת הגהות. ובס' לקוטים יקרים (ריגא תרצ"ט, עמ' ה) נדפסה "הגה"ה מאדמו"ר הוקן... מכ"ק" לדרוש זה (נעתקה משם גם ב'כרם חב"ד' גל' 1 עמ' 12 הע' 1).
68. שם (דש, ג) כבכ"ק ב.
69. שם (שה, א) כבכ"ק ב.
70. שם (רכ, ב). כבכ"ק ב.
71. סה"מ תקס"ו (עמ' קסג) מכ"ק ב.
72. שם (עמ' קעט) מכ"ק ב. לקו"ת ויקרא (מו, ג) בנוסח אחר.
73. סה"מ שם (עמ' קפט) מכ"ק ב.
74. בה"ז (קמד, ב) כבכ"ק ב. הנחות הר"פ (עמ' נב) בנוסח אחר, וכתרתו: אייר תקס"ו לאדי. סה"מ תקס"ו (עמ' קסה) בנוסח אחר, וכתרתו: דרוש תק"סוין לפ"ק פה ק"ק לאדי.
75. סה"מ תקס"ו (עמ' קצ) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' תתפא).
76. שם (עמ' קצו) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תרעג): בענין לא יוח החושן בכרך דו"ח במדבר תקס"ו.
77. שם (עמ' קצח) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תתצא).
78. בה"ז (עח, ג) כבכ"ק ב.
79. סה"מ תקס"ו (עמ' רד) מכ"ק ב. תו"א (סז, ד) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת שמות (עמ' כ'תרפג).
80. סה"מ שם (עמ' ריב) מכ"ק ב. תו"א (סט, ב) בנוסח אחר.
81. סה"מ שם (עמ' רטו) מכ"ק ב. תו"א (סח, ג) בנוסח אחר. שם (סח, ד) בהנחת מהרי"ל.

להבין מאמר הזוהר באד"ר פ' נשא (ליל שבת פ' [!]).⁸²
 כה חברו את בני" (שבת פ' נשא).⁸³
 להבין שרשי הדברים.⁸⁴
 זוהר פ' בהעלותך ויהי בנסוע הארון.⁸⁵
 בהעלותך את הנרות (שבת פ' בהעלותך).⁸⁶
 זוהר פ' שלח והי' ביום ההוא (ש"פ שלח לך).⁸⁷
 ועתה יגדל נא (ש"פ שלח לך).⁸⁸
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁸⁹
 זוהר פ' קרח ועבד הלוי (ש"פ קרח).⁹⁰
 ויאמר ה' אל אהרן (ש"פ קרח).⁹¹
 זהר חוקת זאת חוקת (ש"פ חקת).⁹²
 אז ישיר ישראל (ש"פ חקת ובלק).⁹³
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁹⁴
 זוהר בלק פתח ר' אלעזר (ש"פ פנחס).⁹⁵
 ברוך שאמר והי' העולם (ליל שבת פ' מטו"מ).⁹⁶
 זוהר פנחס פתח ר' חייא (שבת פ' מטו"מ).⁹⁷
 החלצו מאתכם (שבת פ' מטו"מ).⁹⁸
 להבין שרש הדברים.⁹⁹
 זוהר פנחס פתח ר"ש שמע.¹⁰⁰
 זוהר תנא כו' בספרא דצניעותא (פ' ואתחנן).¹⁰¹
 וידעת היום (שבת נחמו).¹⁰²
 ביאור הנ"ל.¹⁰³
 זוהר פ' בלק פתח ההוא ינוקא (שבת פ' ראה).¹⁰⁴
 כי תשמע בקול (שבת פ' ראה).¹⁰⁵
 ביאור הנ"ל.¹⁰⁶
 זוהר לא יקום (שבת פ' שופטים).¹⁰⁷
 ולא אבה ה"א (ש"פ כי תצא).¹⁰⁸
 ביאור להנ"ל.¹⁰⁹
 להבין שרש ענין הקללות שבתוכה (ש"פ כי תבא).¹¹⁰
 זוהר פ' וילך ר' אבא אמר את דברי השירה הזאת (ש"פ נצבים וילך).¹¹¹
 כי כארץ (שבת פ' נצבים).¹¹²
 ביאור הנ"ל.¹¹³

82. בה"ז (פח, א) כבכ"ק ב.
83. סה"מ שם (עמ' רכח) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (כו, א) בנוסח אחר.
84. סה"מ שם (עמ' רלה) מכ"ק ב. לקו"ת שם (כו, א) בשינויים.
85. בה"ז (פט, ד) כבכ"ק ב.
86. סה"מ שם (עמ' רמב) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שנד).
87. בה"ז (צ, ד) כבכ"ק ב.
88. סה"מ שם (עמ' רמה) מכ"ק ב. לקו"ת שם (לח, ג) בנוסח אחר.
89. סה"מ שם (עמ' רנב) מכ"ק ב. לקו"ת שם (לט, ג) בשינויים.
90. בה"ז (צד, ד) כבכ"ק ב.
91. סה"מ שם (עמ' רס) מכ"ק ב. נזכר ביהל אור (עמ' סג).
92. בה"ז (צו, א) כבכ"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' תפו).
93. סה"מ שם (עמ' רסט) מכ"ק ב. לקו"ת שם (סב, ב) בנוסח אחר.
94. סה"מ שם (עמ' רעז) מכ"ק ב. לקו"ת שם (סג, ב) בשינויים.
95. בה"ז (צח, א) כבכ"ק ב.
96. סידור (לט, ג) כבכ"ק ב. סה"מ מארז"ל (עמ' שמב) מכ"ק הר"מ 237. שם (עמ' תכט) בנוסח אחר.
97. סה"מ תקס"ו (עמ' שא) מכ"ק ב.
98. שם (עמ' רפה) מכ"ק ב. לקו"ת שם (פה, ד) בשינויים. כ"י 1824 בהנחת מהרי"ל, ופתיחתו: לתת נקמת הוי'.
99. סה"מ שם (עמ' רצב) מכ"ק ב. לקו"ת שם (פז, א) בשינויים, מהנחת מהרי"ל.
100. סידור (עו, ב) כבכ"ק ב.
101. שם (ו, ג) כבכ"ק ב.
102. סה"מ תקס"ו (עמ' שיא) מכ"ק ב. לקו"ת רברים (ז, ד) בנוסח אחר. המאמר וביאורו נזכרים באוה"ת דברים (עמ' שצח).
103. סה"מ שם (עמ' שיו) מכ"ק ב.
104. בה"ז (ק, א) כבכ"ק ב. הנחות הר"פ (עמ' לח) בנוסח אחר ובכותרת: זוהר בלק תקס"ו. אלול. לאדי.
105. סה"מ תקס"ו (עמ' שכב) מכ"ק ב. לקו"ת שם (כב, ד) ותו"א דלעמבערג תרי"א (סא, א) בנוסח אחר.
106. סה"מ שם (עמ' שכט) מכ"ק ב. לקו"ת שם (כג, ד) בשינויים.
107. בה"ז (קכא, ד) כבכ"ק ב.
108. סה"מ שם (עמ' שלד) מכ"ק ב. לקו"ת שם (לח, ג) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שמח).
109. סה"מ שם (עמ' שלט) מכ"ק ב. לקו"ת שם (לט, ב) בהנחת מהרי"ל.
110. אוה"ת דברים (עמ' תרצ) כבכ"ק ב.
111. בה"ז (קכד, ג) כבכ"ק ב.
112. סה"מ תקס"ו (עמ' שמו) מכ"ק ב. תו"א דלעמבערג תרי"א. לקו"ת שם (נ, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
113. סה"מ שם (עמ' שנג) מכ"ק ב. לקו"ת שם (נב, א) בשינויים.

שנת תקס"ז

- אד' שפתי תפתח.¹
 זוהר פ' האזינו מצחא כו' (ליל שבת שובה).²
 יסובבנהו יבוננהו (שבת שובה).³
 להבין שרש ענין יו"כ (יו"כ).⁴
 זוהר פ' אמור ר' אלעזר פתח (ליל ב' דסוכות).⁵
 הקדמת זוהר ר' חזקי' פתח (יום שמע"צ).⁶
 תורה צוה לנו (שמח"ת — ברבים בסעודה).⁷
 ביאור להנ"ל (אסרו חג).⁸
 זוהר בראשית גוונא דאתיחד יחו"ת (שבת בראשית).⁹
 זוהר נח ר' חייא פתח (ש"ק פ' נח).¹⁰
 ויאמר ה' אל אברם (ליל שבת פ' לך).¹¹
 תוס' ביאור הנ"ל (יום ב' פ' וירא).¹²
 זוהר וירא וה' פקד את שרה (שבת פ' וירא).¹³
 זוהר חיי שרה פתח ר' יוסי (ליל ש"ק פ' חיי שרה).¹⁴
 זוהר בראשית לא טוב היות האדם (ליל ש"ק פ' תולדות).¹⁵
 זוהר ויצא ויצא יעקב ר"ח פתח (ליל ש"ק פ' ויצא).¹⁶
 להבין ההפרש בין ק"ש לשמו"ע (ליל ב' פ' וישלח).¹⁷
 זוהר וישלח ר' יהודה פתח כי ישרים (יום א' — י"ט כסלו — פ' וישב).¹⁸
 זוהר וישב פתח ר"ש ואמר הנה ישכיל עבדי (שבת פ' וישב).¹⁹
 זוהר מקץ וליוסף יולד (שבת פ' מקץ).²⁰
 מי כה' אלקינו המגביהי לשבת (שבת חנוכה).²¹
 להבין ביאור הדברים.²²
 מזמור לתורה [חורף].²³
 מזמור שיר ליום השבת [חורף].²⁴
 השמים מספרים כבוד אל.²⁵
 זוהר ויגש פתח ואמר כה אמר ה' (יום השבת הנ"ל [פ' ויגש] בשחרית).²⁶

מאמרי שנה זו נמצאים בכ"ק אדמו"ר האמצעי 1025 (כ"ק א) ו-1196 (כ"ק ב) הנחות הר"ח בן רבינו בכ"ק 1066 (כ"ק ג) ו-237 (כ"ק ד) וראה ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שז) (פוריט) תקס"ז לא דרש. (ובעמ' שח) תקס"ז כדומה לא היה דרוש בפורים

1. סידור (רלו, ג). כ"ק א.
2. בה"ז (קבר, ג). כ"ק א.
3. סה"מ תקס"ו (עמ' שס) מכ"ק א. שם (עמ' שצב) בתוס' הגהות וקיצורים מהצ"צ. נדפס בקונטרס בפ"ע (קה"ת תשכ"ב).
4. סידור (רמט, ג). כ"ק א.
5. שם (רנו, א). כ"ק א. בה"ז צ"צ (עמ' תלא) ואוה"ת דברים (עמ' א'תשמב) הגהות למאמר זה.
6. סה"מ תקס"ו (עמ' שפג) ובה"ז ח"ב מכ"ק א. כ"ק ג.
7. שם (עמ' שסז) מכ"ק א. כ"ק ג ככותרת כפנים. המאמר וביאורו נזכרים ביהל אור (עמ' קעא): ד"ה תורה צוה לנו משה דתקס"ז שלא נדפס... ובהביאור. נזכר גם באוה"ת בראשית (עמ' תקעד. תשמא).
8. שם (עמ' שעז) מכ"ק א. כ"ק ג ככותרת כפנים.
9. סה"מ תקס"ז (עמ' א) ובה"ז ח"ב מכ"ק א. כ"ק ג.
10. סה"מ מארז"ל (עמ' קעא) ובה"ז ח"ב מכ"ק א. בה"ז צ"צ (עמ' יב) בתוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' קפא) מכ"ק ג. כ"י 20 בנוסח נוסף. ואליו הכוונה באוה"ת ויקרא (עמ' קפג): אלה תולדות נח דתקס"ו.
11. כ"ק א. לקר"ת לג' פרשיות (עז, א) ואוה"ת בראשית (עמ' תתרעב) בתוספת הגהות. תו"א (יא, א) בנוסח אחר — הנחת מהר"ל. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' ה) בנוסח אחר (בכותרת כפנים). כ"ק ג.
12. כ"ק א. לקר"ת לג' פרשיות (פה, ג) ואוה"ת בראשית (עמ' 2154) בתוספת הגהות. תו"א (יא, ד) וסה"מ הנחות הר"פ (עמ' ז) בנוסח אחר. כ"ק ג בהנחת הר"מ (בכותרת כפנים).
13. סה"מ מארז"ל (עמ' קפט) ובה"ז ח"ב מכ"ק א. בה"ז צ"צ (עמ' נו) בתוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' קצט) מכ"ק ג.
14. בה"ז (קצט, ג). כ"ק א. כ"ק ג.
15. שם (א, ד). כ"ק א. סה"מ מארז"ל (עמ' קסד) מכ"ק ג ככותרת כפנים. כ"י 284 שני נוסחים אחרים נוספים.
16. בה"ז (טז, ג). כ"ק א. כ"ק ג.
17. סידור (עג, ג). כ"ק א. כ"ק ג.
18. בה"ז (יט, ב). כ"ק א ככותרת: פ' וישלח. כ"ק ג.
19. שם (כב, ב). כ"ק א. כ"ק ג.
20. שם (לא, ג). כ"ק א. כ"ק ג.
21. תו"א (לח, ב) — הכותרת בכמה כ"י. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'שנר).
22. תו"א (לט, א). נמצא בכ"ק הצ"צ.
23. סידור (מד, א). כ"ק א. סה"מ מארז"ל (עמ' שנו) מכ"ק ד. אוה"ת נ"ך (עמ' תחקעג) בנוסח אחר.
24. סידור (קפח, ג). כ"ק א. סה"מ שם (עמ' שסא) מכ"ק ד. אוה"ת נ"ך (עמ' תחקעא"ב) בנוסח אחר.
25. סידור (קעח, א). כ"ק א. כ"ק ג.
26. בה"ז (כה, ג). כ"ק א. כ"ק ג ככותרת כפנים.

אמר אל"ף אבא (ש"פ ויחי שקלאב).²⁷
 זוהר ויחי נפתלי אילה שלוחה (ש"פ ויחי).²⁸
 שימני כחותם (ליל ש"ק ויחי פ"ק שקלאב — ברבים).²⁹
 להבין שרש הדברים הנ"ל כו' והחיות רצו"ש (שבת ויחי שקלאב ט"ז טבת).³⁰
 מזמור שיר חנוכת הבית (יום ג' פ' שמות בחנוכת בית חומה של מהר"פ דשקלאב).³¹
 אנא אוקיר.³²
 אם את כל דגי הים (בסעודה הנ"ל).³³
 אני בצדק אחזה פניך.³⁴
 אשר לקחתי מיד האמורי.³⁵
 להבין ענין אור א"ס (פ' שמות).³⁶
 כי כאשר השמים החדשים (שבת פ' וארא).³⁷
 להבין שרש הדברים הנ"ל.³⁸
 תורת ה' תמימה [חורף].³⁹
 לסוסי ברכבי פרעה (שבת פ' בשלח שקלאב).⁴⁰

27. סידור (קפ, ד) כ"ק א. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' ג) בנוסח אחר. כ"ק ג בנוסח אחר.
28. סה"מ תקס"ז (עמ' יא) ובה"ז ח"ב מכ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' א) בנוסח אחר. כ"ק ג.
29. לקו"ת שה"ש (מה, א) בהנחת מהרי"ל. כ"י 284 בכותרת: תקס"ז פ' וארא. סידור (טו, א) בהנחת אדה"א [כנרשם במפתח לכ"ק ב]. בכ"ק ג רק התחלת המאמר — והכותרת ככפנים.
30. סידור (טז, ד) בהנחת אדה"א. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' פב) — בכותרת ככפנים. לקו"ת שם (מו, א) בתוספת הגהות. כ"י 1824 בהנחת מהרי"ל, ואחריו: ביאור ב' על הנ"ל.
31. סידור (יט, ד). כ"ק ב. כ"ק ג בכותרת ככפנים. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' עט) בנוסח אחר. לקו"ת דברים (צח, ד) בהנחת מהרי"ל. עבודת הלוי (לקוטים פו, ב) בנוסח אחר, בכותרת: כ"ק בעת ששמע מרבו בעת חנוכת הבית.
32. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' פא). מאה שער: (לה, א) ולקו"ת דברים (ק, ב) — בהמשך לד"ה מזמור שיר חנוכת) בהנחת מהרי"ל.
33. סה"מ תקס"ז (עמ' קצא) מכ"ק ג ובפתיחה: להבין טעם למנהג ישראל לאכול דגים קודם בשר. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' פב) בנוסח אחר. לקו"ת במדבר (לג, ב) בנוסח אחר. כ"י 1824 בהנחת מהרי"ל, ופתיחתו: ענין בשר ודגים. בסופו: ממזמור שיר חנוכת ע"כ בשקלאב בחנוכה [בת] הבנית].
34. סידור (כא, ד). כ"ק ב.
35. שם (כג, ב). כ"ק ב.
36. סה"מ תקס"ז (עמ' כב) מכ"ק ב. שם (עמ' תכג) בתוספת הגהות הצ"צ. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תתפט). וביהל אור (עמ' תקנד): חורף תקס"ז.
37. סה"מ שם (עמ' כז) מכ"ק ב. תו"א (ג, א) בשינויים.
38. סה"מ שם (עמ' לב) מכ"ק ב. תו"א (ב, ד) בנוסח אחר.
39. סידור (קפג, ד). כ"ק א.
40. סה"מ שם (עמ' מ — פתיחת הדרוש) מכ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' ח) בנוסח אחר. תו"א (סג, ד) בהנחת מהרי"ל.
41. סה"מ תקס"ז (עמ' מ) מכ"ק ב. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' פז) בשינויים. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' יג) בנוסח אחר. תו"א (סד, ג) בהנחת מהרי"ל.
42. סידור (קפו, ג). כ"ק א בכותרת: שבת פ'. כ"ק ג בכותרת: ליל ש"ק.
43. תו"ת שמות (שצג, ב). בה"ז ח"ב מכ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' טז) בנוסח אחר. כ"ק ג.
44. סידור (קעג, א. קצט, ג. רד, ג). כ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' יט) בנוסח אחר. כ"ק ג.
45. סה"מ תקס"ז (עמ' מח) מכ"ק ב. כ"ק ג.
46. סה"מ שם (עמ' נח) מכ"ק ב. כ"ק ג. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תרנג).
47. סה"מ שם (עמ' סה) מכ"ק ג.
48. שם (עמ' מז) מכ"ק ג.
49. בה"ז (נא, ג). כ"ק ב. כ"ק ג.
50. סידור (רכ, ג). כ"ק ב. תו"א (טו, ג) בנוסח אחר. כ"ק ג.
51. סה"מ תקס"ז (עמ' טו) מכ"ק ב. תו"א (פא, א) נוסח אחר בהנחת מהרי"ל.
52. סה"מ שם (עמ' עג) מכ"ק ב. תו"א (קי, א). סה"מ פרשיות (עמ' שנא) מכ"ק הצ"צ בנוסח אחר. כ"י 1824 בהנחת מהרי"ל. אוה"ת שמות (עמ' ג'סב) הגהות כו' "עד כאן הגיע הקיצור ושרשי הדברים מהביאור מאדמו"ר נ"ע, ועתה נבוא לעורר ע"ז ולהרחיב הענין מדבריו ז"ל בדרושים אחרים".
53. סידור (קלט, א). כ"ק ב בכותרת: בעזרה (ברית מילה) תורה וביאור כאחד (פדיון הבן). לקו"ת ויקרא (כ, ג) בנוסח אחר — נמצא בכ"י 467 בכותרת: על ב"מ אצל ב"ד ר' ברוך שי.
54. בה"ז (נב, ד). כ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' לב). כ"ק ג.
55. סידור (נו, ב). כ"ק ב. סה"מ מאדו"ל (עמ' שפג) מכ"ק ד. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' ל) בנוסח אחר. סה"מ כתובים ח"א (עמ' קסז) בנוסח אחר.

- זוהר ויקהל ד"א מי עלה שמים.⁵⁶
 ויקהל משה (שבת פ' ויקהל).⁵⁷
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁵⁸
 זוהר ויקרא ר"א פתח שאל לך (פ' ויקרא).⁵⁹
 אדם כי יקריב.⁶⁰
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁶¹
 זוהר שמיני תו שמענא (ש"פ שמיני).⁶²
 להבין מ"ש בע"ח בהיכל הו' (פ' שמיני).⁶³
 זוהר פ' תזריע ר"ח פתח ואמר (ש"פ תזריע. מאהליב).⁶⁴
 ועבר ה' לנגוף (ליל שבת חוהמ"פ).⁶⁵
 ששת ימים (שביעי של פסח — מפה"ש למדנו).⁶⁶
 ששת ימים (אחרון של פסח).⁶⁷
 זוהר אח"מ פתח ר"ש ואמר כאיל (שבת שאחר הפסח פ' אח"מ).⁶⁸
 א"ר שמעון אמר קוב"ה הביאו עלי כפרה.⁶⁹
56. בה"ז (נה, ד). כ"ק ב.
 57. סה"מ תקס"ז (עמ' עח) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תשכד). דברים (עמ' תתמו. תתסג).
 58. שם (עמ' פ) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת תנ"ך (עמ' א'לד).
 59. בה"ז (סא, ד). כ"ק ב. כ"ק ג.
 60. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תתא).
 61. סה"מ תקס"ז (עמ' פט) מכ"ק ב. סה"מ פרשיות (עמ' תקי) בנוסח אחר. נזכר ביהל אור (עמ' שנח).
 62. בה"ז (סו, ב). כ"ק ב. כ"ק ג בפתיחה: ר' יהודה ור"מ הו' אולי באורחא.
 63. סה"מ שם (עמ' צה) מכ"ק ב. סה"מ ענינים (עמ' לג) בשלימות.
 64. סה"מ תקס"ז (עמ' צח) ובה"ז ח"ב מכ"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' תתצא) בתוספת הגהות הצ"צ. סה"מ שם (עמ' קב) בנוסח אחר מכ"י 953, וכתרתו: ליל שבת פ' תזריע תקס"ז. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' לה) בנוסח אחר.
 65. סה"מ תקס"ז (עמ' קי) מכ"ק ב. אוה"ת שמות (עמ' ב'תרגל) בשלימות ובתוספת הגהות הצ"צ. סה"מ שם (עמ' קיד) מכ"ק ג ופתיחתו: משא מצרים.
 66. סה"מ שם (עמ' קיז) מכ"ק ג. לקו"ת ויקרא (טו, ד) בתוספת הגהות.
 67. סה"מ שם (עמ' קיח) מכ"ק ב. סידור (רפט, א). כ"ק ג. עבודת הלוי, דרושים לקי"ס (לו [צ"ל: כו], ד) בנוסח אחר, בכתרת: כ"ק בעת ששמע מאדמו"ר הזקן נ"ע, ופתיחתו: להבין ענין פסח וקי"ס.
 68. סה"מ שם (עמ' קכג) ובה"ז ח"ב מכ"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' שמב) בתוספת הגהות הצ"צ. סה"מ שם (עמ' קכה) מכ"ק ג.
 69. בה"ז (עו, ג). כ"ק ב. סה"מ מארז"ל (עמ' ערב) בנוסח אחר מכ"ק הצ"צ. כ"י 207 בנוסח אחר.
 70. סידור (נח, ד). כ"ק א (ער ד"ה מעורר ענוים). סה"מ שם (עמ' שפט) מכ"ק ד.
 71. לקו"ת ויקרא (לה, ב) בהנחת מהרי"ל. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' מ).
 72. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' מב). כ"ק הצ"צ 1122 בשינויים. כ"י 866 הנחת אדה"א (?) בנוסח אחר (בכתרת: לכניו שי' כמאהליב) [גרשם במפתח לכ"ק ב]. לקו"ת ויקרא (לו, א). וראה ס' מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב (עמ' תרמג. תרנ).
 73. סה"מ תקס"ז (עמ' קכח). סידור (סג, ג) בנוסח אחר. סה"מ מארז"ל (עמ' תב) מכ"ק ד.
 74. סה"מ תקס"ז (עמ' קמו) מכ"ק ב. תו"א (סו, ג) בנוסח אחר.
 75. סה"מ שם (עמ' קנג) מכ"ק ב. תו"א (קח, ג).
 76. בה"ז (פה, א). גרשם במפתח לכ"ק ב. בה"ז צ"צ (עמ' תנא) בהנחת מהרי"ל (כ"ק 1055). לקו"ת במדבר (לא, ב) — קטע — בוח"ג פ' במדבר.. [ערך]. (שבכריאה). שם (צד, א ואילך) — כמה קטעים, בד"ה לבאר הדברים בענין וירד הגבול.
 77. סה"מ תקס"ז (עמ' קמג).
 78. שם (עמ' קנח).
 79. שם (עמ' קסא).
 80. שם (עמ' קע) מכ"ק ב. לקו"ת שה"ש (כד, ד) בתוספת הגהות.
 81. סה"מ שם (עמ' קעט) מכ"ק ב. לקו"ת שם (כו, ד) בנוסח אחר ובתוספת הגהות.
 82. סה"מ שם (עמ' רז) — כ"י 864 הכותרת כפנים).
 83. סידור (קלח, ב). כ"ק ב. תו"א (מד, ד) ועבודת הלוי (לקוטים פו, א) בהנחת מהרי"ל. כ"ק ג. וראה הנעתק במגדל-עז (עמ' קסה) מכ"י: כהית רבינו על החתונה (בבא"ד) [ובלאבין] ה' בלילה דרוש מהרה ישמע שבסוד, ולמחר בבקר ה' דרוש נשא הראשון שבלקו"ת, וביום א' ה' דרוש כיצד מרקדין, והי' הסיום צדיק ה' בכל דרכיו וסיים הקב"ה צדיק למעלה ור' לוי"צ בארדיטאווער צדיק למטה. וכ"י ירושלים 3542: וזאת אשר דיבר בעת החתונה של נכדו עם ב"ג נכד הרב המאה"ג נ"י מ"ו מ' לוי יצחק אב"ד דק"ק בארדיטשוב בעת שהי' הרב הנ"ל בק"ק (לאדי) [ולאבין] עם בנו אב"ד דק' פיקאו על החתונה הנ"ל.
 84. סידור (קכח, ד). כ"ק ב. לקו"ת שה"ש (מו, ב) בהנחת מהרי"ל. וכ"י 1824 בכתרת: חתונה זלאבין. כ"ק ג.

- ואכלתם אכול (ביום השבת הנ"ל בסעודת שחרית).⁸⁵
 נשא את ראש בני גרשון (יום שבת פ' נשא).⁸⁶
 להבין שרש הדברים הנ"ל.⁸⁷
 ת"ר כיצד מרקדין (חתונה ולאבין — יום ב' פ' בהעלותך).⁸⁸
 ביאור כי על כל כבוד חופה (בשקלאו, יום ג' כ"ד סיון).⁸⁹
 צאנה וראינה (ליל שבת פ' בהעלותך — בוחאור).⁹⁰
 להבין שרש הדברים הנ"ל.⁹¹
 בהעלותך את הנרות (יום שבת פ' בהעלותך).⁹²
 הללוי הללו את ה'.⁹³
 הללוי שירו לה' שיר חדש.⁹⁴
 הללוי הללו אל בקדשו.⁹⁵
 ויהם כלב (ש"פ שלח לך — מאהליב).⁹⁶
 ויאמרו אל כל עדת בניי (ש"פ שלח לך — מאהליב).⁹⁷
 — ביאור).⁹⁸
- שמע ישראל (אור ליום ד' פ' קרח).⁹⁹
 מי כה' אלקינו (פ' קרח).¹⁰⁰
 להבין מ"ש בע"ח כשעלה ברצונו (ש"פ קרח).¹⁰¹
 ואכלתם אכול (יום ב' פ' חוקת).¹⁰²
 נעשה נא עליית קיר קטנה.¹⁰³
 להבין ענין כללות התפלה (פ' חו"ב).¹⁰⁴
 על כן יאמרו המושלים (ש"פ חוקת ובלק).¹⁰⁵
 להבין שרש הדברים הנ"ל.¹⁰⁶
 להבין מ"ש בע"ח ג' מיני אדם.¹⁰⁷
 זוהר בלק פתח ואמר המלאך.¹⁰⁸
 להבין מ"ש בע"ח בענין המילויים (בסעודה ג' ביום השבת הנ"ל).¹⁰⁹
 מי כמוך (שבת פ' פנחס).¹¹⁰
 זוהר פנחס כל אשר תמצא ידך לעשות.¹¹¹
85. סה"מ תקס"ז (עמ' רנא) מכ"ק ב. כ"ק ג. בכותרת ככפנים. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' סא) בנוסח אחר. אוה"ת ויקרא (עמ' תתקסב) בתוספת הגהות. כ"י 1824, 931 בהנחת מהרי"ל. לקו"ת ויקרא (ז, א) בנוסח אחר — שילוב הנחת הר"פ והנחת מהרי"ל — ובתוספת הגהות.
 86. סה"מ תקס"ז (עמ' קצב) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (כ, א) בשינויים. בס' הר אפרים (אדעססא תרנ"ז, עמ' 17) בנוסח אחר, נכתב בעיר סמילא בשנת תק"ע ע"י הר"ר אפרים זלמן ראזומנע [תלמיד מובהק למו"ה יעקב מסמילא, ואח"כ אב"ד ניקאלאייב] "כפי ששמע יוצאים מפיו הקדוש במקלות, שהתקבצו ובאו אז מכל המקומות אלפי חסידים ואנשי מעשה לשמוע, כבני אדם שהתקבצו ובאו לראות במזמוטי חתן וכלה (ה' אז יום החתונה) בעיר ולאבין". כ"י 115 בנוסח אחר. באוה"ת בראשית (עמ' 2192): תורה ע"פ גרשון קהת ומררי שהי' בולאבין שנת תקס"ז. אוה"ת שמות (עמ' ג'סג). וראה לעיל הע' 83.
 87. סה"מ שם (עמ' קצו) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (כא, ב) וסה"מ הנחות הר"פ (עמ' מו) בנוסח אחר. כ"ק ג. כ"י 931 בהנחת מהרי"ל(?).
 88. סה"מ תקס"ז (עמ' קפו) מכ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' מה) — בכותרת: חתונה ולאבין ולקו"ת שה"ש (מח, ב) בנוסח אחר. כ"ק ג. הכותרת יום ב' פ' בהעלותך בכ"י 918. וראה לעיל בהע' 82, ושם: ביום א'.
 89. סידור (קטט, ד). כ"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' מט). סה"מ נביאים (עמ' לד) בנוסח אחר. לקו"ת שה"ש (מז, ג) בשינויים. כ"ק ג. בכותרת: ביאור על התורה דאשר ברא כו' קול חתן כו' ועל התורה דכי על כל כבוד וכוללם ביחד. הכותרת שבפנים בכ"י ירושלים 1085.
 90. סה"מ תקס"ז (עמ' רי) מכ"ק ב. וחסר הסיום. תו"א (ז, ד) בשינויים. כ"י 1824 בשלימות. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תקכח).
 91. סה"מ שם (עמ' רטו) מכ"ק ב.
 92. אוה"ת במדבר (עמ' שלב) בתוספת הגהות (ונזכר שם עמ' שכג). כ"ק ב.
 93. סידור (סה, ב). סה"מ שם (עמ' תח) מכ"ק ד.
 94. סידור (סז, ב). סה"מ שם (עמ' תיד) מכ"ק ד.
 95. סידור (סט, ד). סה"מ שם (עמ' תכ) מכ"ק ד.
 96. סה"מ שם (עמ' רכג) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (לו, ג) בהנחת מהרי"ל. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תפה): שלח תקס"ז.
 97. סה"מ שם (עמ' רכז) מכ"ק ב. לקו"ת שם (לז, ב) בהנחת מהרי"ל.
 98. סה"מ שם (עמ' רלה).
 99. שם (עמ' רמו).
 100. שם (עמ' רמ).
 101. סה"מ נביאים (עמ' רמו). התאריך בכ"י 953, 2223.
 102. שם (עמ' יט). ס' שלושה ספרים נפתחים (לר"י מנדלקרן, ירושלים תשכ"א, חלק דברי יוסף עמ' י') בכותרת (מאת המבלכה"ד): מכ"ק הגה"ק מרן רבי שניאור זלמן מלאדי זצוק"ל [וראה עוד שם בחלק שבלי"הלקט עמ' פד לאות י"ד].
 103. סה"מ תקס"ז (עמ' רנה). שלושה ספרים נפתחים (הנ"ל, עמ' יג) בשינויים קלים, ובכותרת (מאת המבלכה"ד): ביאור מכנו כ"ק הגה"ק מרן רבי רובער זצוק"ל.
 104. שם (עמ' רנט) מכ"ק ב. לקו"ת במדבר (סד, ד) בתוספת הגהות.
 105. סה"מ שם (עמ' רסה) מכ"ק ב. לקו"ת שם (סו, ד) בשינויים. סה"מ פרשיות (עמ' תרעו) בנוסח אחר.
 106. סה"מ ענינים (עמ' יב) מכ"י 866. שם (עמ' א) בנוסח אחר. נרשם במפתח לכ"ק ב.
 107. סה"מ תקס"ז (עמ' רעא) מכ"ק ג. הנחת ארה"א רשומה במפתח לכ"ק ב.
 108. שם (עמ' עדר) מכ"ק ג. סה"מ ענינים (עמ' קלד) נוסח אחר בהנחת ארה"א (מכ"י 866) בפתיחה: להבין ענין התלכשות הפרצופין. נזכר במפתח לכ"ק ב. באוה"ת ויקרא (עמ' תסו): דרוש המילויים שאמר בקיץ תקס"ז.
 109. סה"מ תקס"ז (עמ' רפג).
 110. בה"ז (ק, א). נרשם במפתח לכ"ק ב.

זכר רב טובך (אלול).¹²²

כבוד מלכותך (ליל שבת פ' תצא).¹²³

אימתי זיווגא (ליל ש"ק פ' תצא).¹²⁴

אני לדודי (תורה ברבים ש"ק תצא).¹²⁵

להבין שרש הדברים הנ"ל (יום א' פ' תבא).¹²⁶

זוהר עקב ואכלת ושבעת (ש"ק פ' תבא).¹²⁷

זוהר וילך וענתה השירה הזאת (שבת שלפ

— פה באבינאוועץ).¹²⁸

— זה היום תחילת מעשיך (שבת שלפני ר"ה פ' נצבים —

באבינעוץ [ביום השבת הנ"ל בסעודה ג' תורה ברכים].¹²⁹

להבין שרשי הדברים.¹³⁰

111. שם (קייב, א). נרשם במפתח שם.

112. סידור (קצא, א). כ"ק א.

113. סה"מ תקס"ו (עמ' רפט) מכ"ק ב. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'שסח).

114. שם (עמ' רצו) מכי"ק ב.

115. סידור (קצב, ג). כ"ק א בכותרת כבפנים.

116. סה"מ שם (עמ' דש) מכ"ק ב. בכ"י 1146 בנוסח אחר ובפתיחה: הנה כו' בפרשה ראשונה.

117. שם (עמ' שיא) מכי"ק ב.

118. שם (עמ' שיט) מכ"ק ב. שערי תשובה לאדה"א ח"א (עב, ג). לקו"ת דברים (כט, א) בתוספת הגהות. כ"י 931 בנוסח אחר. נזכר ברשימת הצ"צ

(אג"ק עמ' תב. פס"ד עמ' תמב), ובאזה"ת שמות (עמ' ב'תקנז).

119. סה"מ שם (עמ' שכד) מכי"ק ב. לקו"ת שם (לא, א) בשינויים. כ"י 931 בשינויים. סה"מ נביאים (עמ' קסו) בשינויים.

120. סה"מ שם (עמ' של) מכי"ק ב. כי"ק ג בכותרת כבפנים.

121. סידור (מו, א). כ"ק א. סה"מ תק"ע (עמ' קלא) בנוסח אחר. סה"מ מארז"ל (עמ' שסב) מכ"ק ד.

122. סידור (מז, ד-מח, א. נא, ד). כ"ק א. סה"מ מארז"ל (עמ' שסה) מכ"ק ד. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' יא) בנוסח אחר ובכותרת כבפנים. סה"מ תק"ע (עמ' 122).

קלדר) בנוסח אחר.

123. סידור (נב, ג). כ"ק א. סה"מ תק"ע (עמ' קלז) בכותרת כפנים. סה"מ מארז"ל (עמ' שעא) מכ"ק ד.

124. בה"ז (פ, ג). נזכר במפתח לכי"ק ב. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' כג) בנוסח אחר. כי"ק ג בכותרת כבפנים.

125. סידור (רכה, ג). כ"ק ב. לקו"ת דברים (לג, א) בהנחת מהרי"ל. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' כה) בנוסח אחר. כ"ק ג בכותרת כבפנים. כנראה אליו

הכוונה באוה"ת דברים (עמ' א'תת): ביאור ע"פ אני לדודי אלול [תקס"ג]. ביאור על זה בכ"י 1824.

126. סידור (רכז, ד). כ"ק ב. לקו"ת שם (לג, ד) בהנחת מהרי"ל. סה"מ הגזחות הר"פ (עמ' כח) בנוסח אחר. כ"ק ג בכותרת כבפנים.

127. סה"מ תקס"ז (עמ' שלו) מכ"ק ג. בה"ז (ק"ח, א) בהנחת אדה"א. בכ"י 1157 ו-549 בנוסח אחר.

128. סה"מ שם (עמ' שנב) מכי"ק ג.

129. שם (עמ' שמ) מכ"ק ב. כ"ק ג בכותרת: ביום השבת הנ"ל בסעודה ג' תורה ברכים.

130. שם (עמ' שמז) מכי"ק ב. כי"ק ג.

[illegible]

דרוש משנת תקס"ז, בכי"ק אדמו"ר האמצעי

שנת תקס"ח

- האזינו השמים (ש"פ האזינו).¹
 להבין שרש הדברים הנ"ל.²
 להבין מ"ש בע"ח דבחי' הקו והחוט (ליל א' דסוכות).³
 תורה צוה (שמחת תורה, תורה ברבים).⁴
 ביום השמיני עצרת וגו' והקרכתם עולה (כו ביום הנז"ל).⁵
 להבין הטעם שאין תקיעת שופר ונטילת לולב בשבת.⁶
 ביאור ע"פ תורה צוה (אסרו חג).⁷
 והארץ היתה תהוה (שבת בראשית).⁸
 מים רבים (פ' נח, שקלאב).⁹
- ביאור על הנ"ל.¹⁰
 להבין המאמר אי אנת תסתלק מינייהו.¹¹
 ששים המה מלכות (ליל ש"ק פ' ויצא, תורה ברבים — חתונה של נכד אדמו"ר שי' האברך מ' ברוך נ"י).¹²
 להבין בתוס' ביאור (ליל ש"ק הנ"ל).¹³
 וידר יעקב נדר (ביום השבת הנ"ל).¹⁴
 להבין שרשי הדברים.¹⁵
 ונערים ממשחה נגיתם (ליל יום ב' על חתונה הנ"ל).¹⁶
 והיה כמשוש חתן על כלה (ליל הנ"ל אחר הסעודה).¹⁷

מאמרי שנה זו (ענף ש"פ בשלח) רשומים בכ"י 1196 בכ"ק אדמו"ר האמצעי (כ"ק א). אך כה"י אינו שלם. בראשו נשתייר מפתח המאמרים וממנו ניתן ללמוד איזה דרושים היו בו, וכן סדרם של הדרושים. הנחות הר"מ בן רבינו הזקן בכ"ק מצויות בכ"י 1066 (כ"ק ב). גם כ"י זה אינו שלם ומסתיים באמצע ד"ה אלה מסעי דתקס"ח. הדרושים מש"פ בשלח ואילך נמצאים בכ"י 632 (כ"י ג) בהנחת אדמו"ר האמצעי, ונדפסו בסה"מ תקס"ח ח"א.

1. סה"מ תקס"ז (עמ' שנה) מכ"ק א. לקו"ת דברים (עג, ד) בנוסח אחר.
2. סה"מ שם (עמ' שם) מכ"ק א. כ"י 1039 בנוסח אחר (כ"ק מהרי"ל?).
3. סה"מ ענינים (עמ' שלו) מכ"ק א. שם (עמ' שנו) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תלול: בד"ה להבין מ"ש בע"ח דבחי' הקו, ליל א' דסוכות תקס"ח, כתי"י מו"ח ז"ל). ויקרא (עמ' תתפח): בד"ה להבין מ"ש בע"ח דבחי' הקו והחוט ליל סוכות תקס"ח. ובסה"מ שם (עמ' שנה): קיצור מר"ה להבין מ"ש בע"ח דרוש ליל א' דסוכות תקס"ח. והוא "ד"ה להבין ענין אור א"ס סוכות תקס"ח" (אוה"ת שמות עמ' ב'תקכג). ובאוה"ת בראשית עמ' 1482: "דרוש להבין ענין אור א"ס סוכות תקס"ז או תקס"ח".
4. לקו"ת דברים (צג, ד). כ"ק ב בכותרת כפנים. כ"י 13 בכותרת: בעז"ה ש"ע. ובכ"י 223: ליל ש"ע. נרשם במפתח כ"ק א.
5. לקו"ת דברים (צב, ד). סה"מ הקצרים (עמ' צה). כ"ק ב בכותרת כפנים. נרשם במפתח כ"ק א.
6. אוה"ת דברים (עמ' ב'קט פ"א). נרשם במפתח כ"ק א.
7. לקו"ת דברים (צה, א) בהנחת אדה"א. כ"ק ב בכותרת כפנים. נרשם במפתח כ"ק א.
8. סה"מ תקס"ח (עמ' א) בהנחת אדה"א. בקונטרס לעצמו (קה"ת תשכ"ג). בכ"י 721 בכותרת כפנים. סה"מ שם (עמ' תרא) בנוסח אחר ובפתיחה: להבין ענין עקורים. כ"ק ב בכותרת: יום השבת בראשית ש' תקס"ח, ופתיחתו: להבין שרש ענין הו' מלכים שמתו. באוה"ת בראשית (עמ' לא) הגהות הצ"צ, ובסה"מ שם (עמ' תקעז) בכותרת: קיצור מהדרוש והארץ היתה תהו שא' שבת בראשית תקס"ח. באוה"ת שם (עמ' 62) ובסה"מ שם (עמ' תקעז תתקכ): שייך לד"ה והארץ היתה תהו שא' פ' בראשית תקס"ח בענין תהו ותיקון. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'שנח).
9. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' טט) בכותרת: פ' נח שקלאב. תו"א (ח, ג) בהנחת מהרי"ל (?) ככ"י 866 (ושם בכותרת: תורה שאמר אדמו"ר בשקלאב). נזכר במפתח לכ"ק א (וראה ד"ה אלה תולדות נח במאמרי אדה"א עמ' ק).
10. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' נח). תו"א (ט, ג) בהנחת מהרי"ל. נזכר במפתח לכ"ק א.
11. נזכר במפתח לכ"ק א: להבין המאמר אי אנת תסתלק מינייהו. מאמר בפתיחה זו נדפס בסידור (קסד, ב).
12. סה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תרה) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכ"ק א: ששים המה מלכות. כ"ק ב בכותרת: ליל ש"ק ויצא תורה ברבים (ביום חתונה). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' סה) בנוסח אחר ובכותרת: ליל שבת הנ"ל. לקו"ת שה"ש (לה, ב) בהנחת מהרי"ל (ובכ"י 866 בכותרת: תורה על חתונה נכד אדמו"ר בלאדי). כ"י 576 ו' 581 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 386): ועמ"ש מזה בלק"ת כשה"ש בד"ה ששים המה מלכות דרוש הראשון (עיי"ש). וראה להלן מס' 15.
13. סה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תריא) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכ"ק א: תוס' ביאור ומעין בבית ה'. כ"ק ב בפתיחה: והי' ביום ההוא יצא מעין. לקו"ת שה"ש (לט, א) בנוסח אחר (ובהמשך למאמר). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' סו) בנוסח אחר (וגם שם בהמשך למאמר).
14. סה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תרכו) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכ"ק א: וידר יעקב נדר. תו"א (כא, א) בהנחת מהרי"ל, ובתוספת הגהות (ובכ"י 866 בכותרת: ביום שבת על חתונה הנ"ל, ובפתיחה: ושכתי בשלום). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' סז) בכותרת: שבת הנ"ל, ובפתיחה: ושכתי בשלום. כ"ק ב בפתיחה: ויקח את האבן, ובכותרת: ביום השבת הנ"ל.
15. סה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תרלד) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכ"ק א: ביאור על הנ"ל והאבן הזאת. סה"מ הקצרים (עמ' יג) נוסח מקוצר מהנ"ל. תו"א (כא, ד) ותו"א דלעמבערג תרי"א (ב, ג) בנוסח אחר בהנחת מהרי"ל, ובכ"י 931 בכותרת: תורת שבת חתונה של נכד אדמו"ר שי' האברך מ' ברוך נ"י, ופתיחתו: והי' ה' לי לאלקים. כ"ק ב.
16. סה"מ שם (עמ' תרכב) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכ"ק א: ונערים ממשחה נגיתם. כ"י 866 בנוסח אחר (הנחת מהרי"ל?). בכותרת כפנים, ובפתיחה: מהרה ישמע. כ"ק ב בפתיחה: מהרה ישמע. נזכר בסה"מ תקס"ח (עמ' תשל"א). ובאוה"ת סידור (עמ' רצו בשוה"ג מכ"ק הצ"צ): קיצור ד"ה ונערים ממשחה נגיתם בוך מו"ח ז"ל, ויצא תקס"ח. ובאוה"ת שם (עמ' רחצ): קיצור ממ"ש בכרך דו"ח תקס"ז ע"פ ונערים ממשחה נגיתם והוא מה שדרש אדמו"ר נ"ע על חתונה ב"ד מ' ברוך ז"ל בשנת הנ"ל.
17. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' סג) בכותרת: חתונה ש"פ ויצא. סה"מ נביאים (עמ' קפה) בנוסח אחר (הנחת מהרי"ל?) ובכותרת: גם זה כליל הנ"ל אחר

ועשית ציץ. (ביאור) הנה תלת חללי דגלגלתא (מוצש"ק ויצא?).¹⁸

ביאור ששים המה מלכות (ליל שבת חנוכה).¹⁹

כי אתה נרי (שבת חנוכה).²⁰

להבין שרשי הדברים.²¹

זוהר ויגש כי אתה אבינו (ליל ש"ק פ' ויגש).²²

זוהר ויגש כו' תקרובתא דעלמא.²³

זוהר ויחי ויקרא אל משה אלף זעירא (ליל ש"ק פ' ויחי).²⁴

בן פורת יוסף (תורה ברבים ש"ק פ' ויחי).²⁵

להבין שרשי הדברים.²⁶

זוהר ויחי ויבואו עד גורן האטר (ש"פ שמות).²⁷

זוהר וארא ר"א פתח בטחו בה' (ליל ש"ק פ' וארא).²⁸

וידבר ה' וגו' ויצוום (וארא).²⁹

להבין שרשי הדברים הנ"ל.³⁰

אני ישנה (ליל ש"פ בשלח על החתונה).³¹

להבין שרשי הדברים.³²

ויאמר משה אכלוהו היום (יום ש"פ בשלח על חתונה הנ"ל).³³

להבין שרשי הדברים.³⁴

הסעודה. שם (עמ' קפט) בנוסח אחר. אוה"ת סידור (עמ' רכו) בתוספת הגהות. הנחת אדמו"ר האמצעי נזכרת במפתח לכי"ק א: כמשוש חתן (וראה ד"ה זה במאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"א עמ' טו).

18. הנחת אדמו"ר האמצעי בכי"ק 1025 (מש"פ תצוה תקס"ו) — נרשם לעיל בדרושי תקס"ו מס' 45. בכי" 611 בכותרת: מוצאי ש"ק ויצא תקס"ח (וחסר הסיום). ביאור על הנ"ל נמצא בכי" 864 בפתיחה: הנה תלת חללי דגלגלתא, ובכותרת: תורה ביחידות מאדמו"ר נ"ע בק"ק לאדי תקס"ח. ובכ"י 1146 בין מאמרי תקס"ח. ואולי חזר רבינו על המאמר והביאור (ביחידות) בשנת תקס"ח.

19. סה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תריד) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: ביאור ע"פ ששים המה מלכות. לקו"ת שה"ש (לט, ג) בנוסח אחר. כי"ק ב בכותרת: ביאור על התורה דליל ש"ק פ' ויצא (ביאור ליל שבת חנוכה).

20. סה"מ שם (עמ' תרמג) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: כי אתה נרי. תו"א (מ, ב) בנוסח אחר ובתוס' הגהות, ונמצא בכי"ק הצ"צ 1035 בכותרת: שבת חנוכה תקס"ח. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'שנט): ועי' ביאור ע"פ כי אתה תאיר נרי חנוכה תקס"ח איך בארוממך יש ב' פי' (ע' ביכעל על פערטיל שהעתיק חיים בן המגיד), ושם (עמ' א'תא): וד"ה כי אתה נרי כו' חנוכה תקס"ח.

21. סה"מ שם (עמ' תרנ) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: ביאור על הנ"ל. תו"א (מא, א) בנוסח אחר.

22. סה"מ שם (עמ' תרס) ובה"ז ח"ב בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: זהר ויגש כי אתה אבינו. בה"ז צ"צ (עמ' תשיג) בתוספת הגהות. כי"ק ב בכותרת כפנים.

23. בה"ז צ"צ (עמ' תשכד) ובה"ז ח"ב בהנחת אדה"א(?). כי"ק ב — בהמשך לד"ה זוהר ויגש כי אתה אבינו.

24. סה"מ שם (עמ' תרסח) ובה"ז ח"ב בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: זוהר ויחי ויקרא אל משה אלף זעירא. שם (עמ' תרעז) בנוסח שני (בהנחת מהרי"ל?) מכי"ק הצ"צ 1116 (ולא נגמר). בה"ז צ"צ (עמ' קעו) בשלימות ובתוספת הגהות. כי"ק ב (בכותרת כפנים).

25. סה"מ שם (עמ' תרעז) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: בן פורת יוסף. אוה"ת בראשית (עמ' 770; שצה) בשינויים ובתוספת הגהות. כי"ק ב בכותרת כפנים.

26. סה"מ שם (עמ' תרפד) בהנחת אדה"א. נזכר במפתח לכי"ק א: ביאור על הנ"ל. אוה"ת בראשית (עמ' שפח) בתוספת הגהות. כי"ק ב. אוה"ת בראשית (עמ' 2294) בנוסח אחר(?) ובתוספת הגהות.

27. בה"ז (לג, ג). נזכר במפתח לכי"ק א: זוהר ויחי ויבואו עד גורן האטר. כ"י 757 בכותרת כפנים. כי"ק ב (לפני ד"ה בן פורת יוסף).

28. בה"ז (לז, ד). נזכר במפתח לכי"ק א: זהר ר"פ וארא בטחו בה'. כי"ק ב בכותרת כפנים.

29. אוה"ת שמות (עמ' קצו) בהנחת אדה"א ובתוספת הגהות הצ"צ. נזכר במפתח לכי"ק א: וידבר אל משה ויצוום אל בני". נוסח אחר בגליון בורד שתח"י (וחסר סיום). נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תקעו): דרוש וארא תקס"ח. שם (עמ' א'תקפג): ד"ה ויצוום אל בני" ווארא תקס"ז. סה"מ פ"ת (עמ' לט): ובהב"י דויצוום דתקס"ח ובהגהות לשם. במפתח לכי"ק הנ"ל נרשם ע"ג בכי"ק אדמו"ר מוהרש"ב: קיצור הנ"ל — קפ"ה א'.

30. אוה"ת שמות (עמ' קמו) בהנחת אדה"א ובתוספת הגהות הצ"צ. נזכר במפתח לכי"ק א: ביאור על הנ"ל שרש ענין ושמ"ה. ושם בדף נפוד בכי"ק הצ"צ בכותרת: ביאור וארא תקס"ח (ובכ"י אדמו"ר מוהרש"ב נרשם שם: הגהות לביאור ויצוום לס' תקס"ז). כי"ק ב בכותרת: כעז"י ביאור על התורה הנז"ל [אך העמוד שלפניו פנוי, וגוף המאמר לא נכתב]. כ"י 953 בנוסח אחר שפתיחתו: הנה ידוע דעיקר התלכשות אוא"ס הוא בחכמה, וכתורתו: ביאור על התורה פ' וארא תקס"ח. כ"י 864 בכותרת: שייך לוארא תקס"ז. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תשלז). שה"ש (עמ' תשסט).

31. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' יד) בכותרת כפנים. לקו"ת שה"ש (לג, ג) בנוסח אחר (בהנחת מהרי"ל?), ובכ"י 931 כותרת: תורת שבת חתונה נכדית הרב בת הרב מוהר"ד שי'. וראה בהע' 37: חתונה... גיסי ר"ז. ובכ"י 864: תורת אדמו"ר בש"פ בשלח תקס"ח. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' פט) בנוסח אחר ובכותרת: חתונה חצי שבת. כ"י 866 בנוסח אחר, מקוצר, וכתורתו: על חתונה בן הרב שי'. [וראה מ"ש הרשד"ב לזין שי' בקובץ הערות וביאורים אהלי תורה (גל' סה פ' תבא תש"מ) שהיא חתונת הרבנית ברכה בת אדמו"ר האמצעי עם הרה"ח ר' יונה]. דרוש זה והדרוש ויאמר משה אכלוהו היום נזכרים באוה"ת שמות (עמ' תקצח) שנאמרו שניהם כאותה שבת. ולדרושים אלו הכוונה במ"ש באוה"ת דברים (עמ' א'תרמח) שהדרוש שבלקו"ת ושבת"א נאמרו בשבת אחת.

32. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' כ). נזכר במפתח לכי"ק א (בכ"י אדמו"ר מוהרש"ב?): ביאור אני ישינה. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' צב) בנוסח אחר. לקו"ת שה"ש (לה, א) בנוסח אחר (בהנחת מהרי"ל?). כ"י 866 בנוסח אחר, מקוצר.

33. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' כח) בכותרת כפנים. תו"א (סה, א) בנוסח אחר. כ"י 866 בהנחת מהרי"ל ובכותרת: תורה גם על חתונה ביום השבת. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' עב) בכותרת: חתונה הנ"ל. כ"י 735 בנוסח אחר. אוה"ת שמות (עמ' תקצה) בנוסח המורכב מנוסח התו"א והנחות הר"פ, בתוספת הגהות. [נראה שנוסח התו"א מורכב מהנחותיהם של מהרי"ל ומהר"פ גם יחד]. וראה המובא בסוף הע' 31 מאוה"ת.

34. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' לה). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' עה). בכ"י 953, 864, 735 בנוסח אחר, ובאחרון בכותרת: ביאור מאדמו"ר על התורה פ' בשלח דשנת תקס"ח. הנחת מהרי"ל בכ"י 1824, ופתיחתה: ויאמר משה אכלוהו היום.

- אל יתהלל (ביאור על הנ"ל).³⁵
- ועשה לי מטעמים.³⁶
- להבין שינוי הברכות כו' חתן עם הכלה (ליל יום ב' על החתונה).³⁷
- להבין שרשי הדברים.³⁸
- עיני כל אלך ישברו (ליל יום ג' על החתונה).³⁹
- להבין שרשי הדברים.⁴⁰
- ויראו את אלף ישראל (ש"פ משפטים).⁴¹
- להבין שרשי הדברים.⁴²
- וזהר פ' תרומה כו' ר"א פתח כי יעקב בחר לו.⁴³
- על כן קראו לימים האלה פורים.⁴⁴
- להבין למה לעתיד יתבטלו כל הנביאים (בו ביום).⁴⁵
- וקראת לשבת עונג.⁴⁶
- להבין ענין מ"ש בעיני דבחי הנקודים.⁴⁷
- קחו מאתכם תרומה (שבת פ' ויקהל).⁴⁸
- להבין שרשי הדברים.⁴⁹
- וזהר פ' פקודי כו' והנה איש מראהו.⁵⁰
- וזהר פ' ויקרא ר"ח פתח באחי לגני (ש"פ ויקרא).⁵¹
- וזהר פ' תרומה כנוונא (שבת שלפני חג הפסח).⁵²
- וידבר וגו' אלה מועדי ה' (שבת חה"מ פסח).⁵³
- יגיע כפיך כי תאכל (שבת חה"מ פסח).⁵⁴
- ויהי הענן והחושך.⁵⁵
- להבין כל הנ"ל בתוס' ביאור.⁵⁶
- וזהר פ' שמיני כו' עלה אלי הרהר (ש"פ שמיני).⁵⁷
- וזהר פ' תזריע כו' תנא מן בוצינא דקדוניתא (ש"פ תזריע).⁵⁸
- בוזהר פ' אמור כו' כתיב כשמן הטוב (ש"פ פ' אמור).⁵⁹
35. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' מא). שם ח"ב (עמ' תשכ"ה) בתוספת הנהגות מכיוון הצ"ע. שה"מ הנחות דריש (עמ' ע"ח) בנוסח אחר ובכותרת: תתנו הנ"ל. שה"מ פרשיות (עמ' תר"ד) בנוסח אחר ובהנחת מהר"ל (ו) ובפתיחה: וברית דט"ל.
36. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' מג) בכותרת: גם זה שם.
37. שם (עמ' מד) בכותרת כפנים. שה"מ הנחות דריש (עמ' פז) בנוסח אחר ובכותרת: תתנו הנ"ל. שה"מ פרשיות (עמ' תר"ד) בנוסח אחר ובכותרת: על החתונה הנ"ל בלארי שנת תקס"ח. נזכר בכ"ק הצ"ע 1113 (בהנחה על ת"א סק' כב. כו') ובתלמוד חורף תקס"ח גי' ר"י וראה לעיל מס' 31).
38. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' מז).
39. שם (עמ' נב) בהנחת אדמו"ר האמצעי (בכותרת כפנים). שה"מ הנחות דריש (עמ' פז) בנוסח אחר ובכותרת: תירד על החתונה בער"ה שלהי (ז) שנת תקס"ח. לקרית במדבר (פה. ב) בשינוי קלם ובתוספת הנהגות. הנוסח הנרשם בשה"מ הנחות דריש מוכא באורית שרשים (עמ' לר) בריה לריח שמניך. בתוספת קיצורים (ומש"ס 'מדברי מריח נ"ע. צ"ע). כ"ז 951 בכותרת: תירד על החתונה בער"ה שנת תקס"ח בלארי גרסא בסוף קונטרס אשרי יושבי ביתך (קריית תשל"א) ובאורית שרשים (עמ' לו). אורית ויקרא (עמ' תשכ"ה) בתוס' הנהגות.
40. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' נד).
41. שם (עמ' סד). תירא (עמ' ד) בנוסח אחר. בהנחת מהר"ל. נמצא בכ"ק הצ"ע 1113 בכותרת: בער"ה תירא שבת פ' פסחיים תקס"ח.
42. שה"מ שם (עמ' ע). תירא (עמ' כ) בנוסח אחר. כ"ז 1824 בהנחת מהר"ל. ובפתיחה: יתחת ילדיו כ"ק ב.
43. שה"מ שם (עמ' עט). כ"ז ג בכותרת: בער"ה פ' תרומה. כ"ז 333 בכותרת: בער"ה שבת פ' תעור. כ"ז 940 בכותרת: תקס"ח אלול דרש בכלאבחה (ז) בנשיעתו מהאמיל לפאריטש. בה"ז (פח. ד). כ"ק ב. כ"ז 864 בנוסח אחר. כ"ז 951 (בנוסח אחר) בכותרת: תירא מאדמו"ר בשבת קורם פורים (ש"פ תעור) דשנת תקס"ח.
44. שה"מ שם (עמ' פכ). תירא (קכב. א) בתוספת הנהגות. כ"ק ב בכותרת: תירא כרכים פורים (תקס"ח). נזכר ברישית הצ"ע באורית פניא (עמ' שד"ש).
45. שה"מ שם (עמ' פט). תירא (קטו. א) בשינויים ובתוספת הערות. שה"מ תקס"ח ח"ב (עמ' תרעב) בנוסח אחר ובפתיחה: הנה להבין מעלת ועדל הנס. כ"ק ב בכותרת כפנים ובפתיחה: על כל על כל דברי האגרת הוא. כ"ז 864 בנוסח אחר ובכותרת: תירא מאדמו"ר בפורים דשנת תקס"ח. כ"ז 953 בכותרת כ"ל ובפתיחה: הנה להבין למה מבורא שלעתיד יתבטלו כל המניחות והנביאים. ברישית הצ"ע באורית פניא (עמ' שז): תקס"ח. כל הנביאים עתידים להבטל כו' (ושם עמ' שח): דרוש שני המתחיל להבין ענין ועדל הנס של פורים.
46. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' קיא). 47. שם (עמ' קיד). בקונטרס בפ"ע (קריית תשל"א).
48. שם (עמ' קכה). תירא (פח. ד) בנוסח אחר. נזכר באורית במדבר (עמ' איתעז): בויקהל תקס"ח (ובעמ' א העמ' ע"פ קחו מאתכם תרומה תקס"ח).
49. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' קלב). תירא (קין. א) בתוספת הנהגות.
50. בה"ז (נו. א). בה"ז צ"ע (עמ' רעב) בתוספת הנהגות ובכותרת: תקס"ח בערך.
51. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' קמא) בכותרת כפנים. בה"ז (נס. ג).
52. שה"מ שם (עמ' קסט) בכותרת כפנים. סידור (קסח. א). נזכר באורית שפוט (עמ' יטטו). בכתבי מריח ויל מאדמו"ר ג"ע בתקס"ח שבת הגדול (וכן נזכר שם בעמ' שכג).
53. שה"מ שם (עמ' קנט) בכותרת כפנים. אורית ויקרא (עמ' תתמא). כ"ק ב בפתיחה: תחת אשר לא עבדת.
54. שה"מ שם (עמ' קסה) בכותרת כפנים. כ"ק ב בכותרת כ"ל ובפתיחה: להבין מאדמו"ר מזונותיו של אדם. פאסר זר נאמר גם ביחודות י"ב א' פ' שלח תקס"ה (מס' 99) ונרשם אז מפי השמיעה.
55. שה"מ שם (עמ' קצא). והתאריך חתך. לקרית ויקרא (טו. ב) בכ"ק ב ובפתיחה: שיש ימים.
56. שה"מ שם (עמ' קצח).
57. שם (עמ' קצב) בכותרת כפנים. בה"ז ח"ב. כ"ק ב בכותרת: ש"ק פ' שמיני. שה"מ כתיבים ח"א (עמ' יחח). קטע מנוסח אחר ובפתיחה: כתיב הנה סיגים מכסף.
58. שה"מ תקס"ח ח"א (עמ' קצא). בה"ז ח"ב. כ"ק ב בכותרת כפנים.
59. שם (עמ' רא) בכותרת: ש"פ תזריע. בה"ז ח"ב. כ"ק ב בכותרת: ש"ק פ' אמור.

- זוהר פ' בחוקותי כו' דא אתר דגזירין (ש"פ בהר בחוקותי).⁶⁰
 רפאני ה' וארפא (ש"פ בהר בחוקותי).⁶¹
 להבין שרשי הדברים.⁶²
 וידבר אלקים וגו' אנכי (תורה ברכים, חג השבועות).⁶³
 להבין שרשי הדברים.⁶⁴
 והניף אותם על לחם הביכורים (תורה שניה בחג השבועות).⁶⁵
 זוהר פ' בלק כי מראש צורים.⁶⁶
 למען תזכרו (שבת שמברכין ר"ח תמוז).⁶⁷
 להבין שרשי הדברים (שבת פ' בלק).⁶⁸
 להבין ענין עגולים ויושר (ש"פ מו"מ).⁶⁹
 להבין שרשי הדברים הנ"ל ע"פ והניף (ש"פ מסעי).⁷⁰
 אלה מסעי (ש"פ מו"מ, תורה ברכים).⁷¹
60. בה"ז (פג, א). כ"ק ב בכותרת: ש"פ פ' ב"ב.
 61. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' רטו) בכותרת כפנים. אוה"ת ויקרא (עמ' תרצ) ונ"ך (עמ' שמו) בהנחת מהרי"ל ובתוספת הגהות. כ"י 614 בכותרת: ש"פ במדבר. כ"ק ב.
 62. סה"מ שם (עמ' רט) וחסר קטע הסיום. שם ח"ב (עמ' תרצו) בנוסח אחר מכ"ק הצ"צ 1116. כ"ק ב.
 63. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' רכד) בכותרת: חג השבועות. לקו"ת במדבר (טו, ג) בנוסח אחר. כ"ק ב בכותרת: תורה ברכים חג השבועות תקס"ח לפ"ק. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' רנו), דברים (עמ' שצח, תשיב).
 64. סה"מ שם (עמ' רלד). לקו"ת במדבר (יו, א) בנוסח אחר. סה"מ פרשיות (עמ' תתה) בנוסח אחר, ופתיחתו: ועשית חג שבועות. שם (עמ' תתטז) בנוסח אחר (ובפתיחה כנ"ל). שם (עמ' תתט) בנוסח אחר (ובפתיחה כנ"ל).
 65. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' רמו) בכותרת כפנים. לקו"ת ויקרא (לו, א) ושני המאות (כט, א) בנוסח אחר. כ"י 1213 בכותרת: שבועות תקס"ח. כ"ק ב.
 66. סה"מ שם (עמ' רסט). בה"ז (קג, א).
 67. סה"מ שם (עמ' של). אוה"ת במדבר (עמ' תרכו) בתוספת הגהות. כ"ק ב בכותרת: שבת שמברכין תמוז פ' שלח לך, ובפתיחה: ויאמר ה' גו' ועשו להם ציצית.
 68. סה"מ שם (עמ' שמא). שם ח"ב (עמ' תרצח) בנוסח אחר. קונטרס מאמרי חורש אלול תשכ"ג (בתוספת הערות ומ"מ מכ"ק אדמו"ר שליט"א). אוה"ת תנ"ך (עמ' תרעא) — קטע, בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת שם (עמ' תרסט). כ"ק ב בכותרת: באור על התורה הנ"ל ש"ק פ' בלק. סה"מ פרשיות (עמ' תרמר) בנוסח אחר. שם (עמ' תרמו) בנוסח אחר.
 69. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' שיט). כ"י 2018 בכותרת כפנים.
 70. שם (עמ' רנד). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' צו) בנוסח אחר ובכותרת: שבת פ' מסעי ביאור על תורה והניף. לקו"ת ויקרא (לו, ג) ובשינויים ובתוס' הגהות. כ"ק בכותרת: ביאור לתורה דתג השבועות ע"פ והניף אותם על לחם הביכורים וגו' על ב' הכבשים וגו'. כ"י 1213 בנוסח אחר (בהנחת המהרי"ל?) ובכותרת: ביאור והניף שבועות תקס"ח.
 71. עבודת הלוי ח"ב (עא, ג). כ"י 953 בהנחת מהרי"ל (?) ובכותרת: תורה מאדמו"ר דשנת תקס"ח פה ק"ק לאדי. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קו) בנוסח אחר ובכותרת: שבת הנ"ל. כ"י 223 בכותרת: תורה של אדמו"ר נ"ע אשר הועתק מהביכעל של ר' פינחס ז"ל אותיות כהווייתן מה ששמע מאדמו"ר עצמו בלי תוס' ומגרעת כלל. לקו"ת במדבר (פח, ג) בשינויים (בהרכבת שני הנוסחים הנ"ל). כ"ק ב בכותרת: ש"ק פ' מו"מ, תורה ברכים (וחסר הסיום).
 72. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' שנד). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קו) בנוסח אחר. לקו"ת במדבר (פט, ב) בשינויים ובתוספת הגהות — בככ"ק הצ"צ 1102. כ"י 735, 629 בנוסח אחר. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' רכב) בנוסח אחר ובפתיחה: לך ה' הגדולה. שם (עמ' ריג) בנוסח אחר.
 73. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' שע) לא בשלימות. שם ח"ב (עמ' תש) בשלימות. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' רכו) בנוסח אחר. שם (עמ' רכט) בנוסח אחר.
 74. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' שפ). לקו"ת דברים (ט, א) בנוסח אחר בהנחת מהרי"ל בתוספת הגהות. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תסז): נחמו תקס"ח. [כרשימת מאמרי שבת נחמו שבסוף הפס"ד להצ"צ נדפס: "תקס"ז וזאת המצוה. תקס"ח וכל בניך למודי ה'" אולם ע"פ הנסמך בכה"י (ראה בס' אג"ק אדה"צ"צ עמ' תב) נראה דיש להחליף ולומר: "תקס"ז וכל בניך למודי ה', תקס"ח וזאת המצוה". וצ"ע באוה"ת שמות (עמ' ב'תקנ"ז): ממ"ש ע"פ וכל בניך כו' תקס"ח. ובכ"י 1824 נעתק ביאור וכל בניך ונרשם בסופו: יום ה' ב' אלול תקס"ח לפ"ק. ואולי זה תאריך ההעתקה].
 75. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' שפז). לקו"ת דברים (י, ב) בנוסח אחר ובתוספת הגהות, ובפתיחה: למען תירא.
 76. סה"מ שם (עמ' תב). כ"י 279, 694 בנוסח אחר. נזכר בקיצורים והערות לתניא (עמ' סא): ברה"ה ועבדתם את ה' אלקיכם דרוש פ' עקב תקס"ח.
 77. סה"מ שם (עמ' תו). 78. אוה"ת דברים (עמ' תרמב) בתוספת הגהות.
 79. סה"מ שם (עמ' שעב). אוה"ת שם (עמ' תרמח) בתוספת הגהות. כ"י 1213, 2005 בנוסח אחר ובפתיחה: אדם נותן מלא עמסו. אוה"ת שם (עמ' תרמו) בפתיחה: ולתוס' ביאור.
 80. סידור (ט, ד). בה"ז (קנג, כ). כ"י ג בכותרת כפנים — קטע ההתחלה בלבד. כ"י 611 בשלימות ובכותרת כנ"ל. וראה ד"ה זה בסה"מ מארו"ל (עמ' שז, שיב).
 81. סה"מ תקס"ח ח"א (עמ' רצא). בה"ז ח"ב. בה"ז צ"צ (עמ' תקיג) — חלק בלבד ובתוספת הגהות. (הכותרת שבפנים ע"פ אחת מרשימות כה"י).
 82. סה"מ שם (עמ' תיד). לקו"ת דברים (נד, ד) בנוסח אחר מהנחת מהרי"ל.
 83. סה"מ שם (עמ' תיח). נזכר באוה"ת נ"ך (עמ' שלא): בכרך כרו"ח זצ"ל תקס"ח כביאור ע"פ תקעו כחודש שופר.

שנת תקס"ט

- שובה ישראל (שבת שובה).¹
 להבין שרשי הדברים.²
 להבין ענין הלולב ומינוי (ליל ב' דסוכות).³
 זוהר פ' בלק כו' ה' בוקר תשמע קולי.⁴
 זוהר בראשית יקוו המים (ש"פ נח).⁵
 זוהר נח כו' ועמך כולם צדיקים.⁶
 זוהר וירא ר"א פתח.⁷
 שמאלו תחת לראשי (ש"פ תולדות).⁸
 ואתה מרבבות קודש.⁹
 ויאמר לו יהונתן מחר חודש (יום ש"פ תולדות).¹⁰
 ותלד עדה את יכל.¹¹
- המגיד מראשית אחרית (חנאים למו"ט יום ב' פ' ויצא).¹²
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.¹³
 להבין שרש ענין חמר מרינה.¹⁴
 זוהר פ' בלק כו' ובגפן שלשה שריגים.¹⁵
 להבין שרשי הדברים הנ"ל. הנה להבין ההפרש שבין שבת
 לר"ח (ליל שבת פ' וישב).¹⁶
 ראיתי והנה מנורת זהב (שבת חנוכה).¹⁷
 להבין שרשי הדברים.¹⁸
 צדקת פרונו.¹⁹
 מקול מחצצים.²⁰
 מים רבים.²¹

הנחות אדמור"ה האמצעי ממאמרי שנה זו עד שבת חנוכה נמצאים בכ"ז 632 יומיו נדפסו חלקם בספריו תקס"ח ינו"ו יתרו יא"ק בנ"י 1852 שחמנו
 נדפסו רוב המאמרים שבספרים תקס"ט דפים בודדים נמצאים בכ"ז אדמור"ה האמצעי 1854

1. סה"מ תקס"ח (עמ' תכו). לקו"ת דברים (סו, ב) בהנחת מהרי"ל (?). נזכר באוה"ת דברים (עמ' א' הקידו). בדרוש השני (בלקו"ת) שובה ישראל שדרשו שובה תקס"ט.
2. סה"מ שם (עמ' תל). באוה"ת דברים (עמ' א' חקב) רוב המאמר בתוס' הנהגות. כ"ז 634 בנוסח אחר ובכותרת: ביאור על תורה של שבת שובה רש"ת תקס"ט ממוהר"ד שיחי. [כס' אג"ק מוהרש"ב ח"ב עמ' תרנח] כותב לבנו: "בספר תקס"ח פונתים דפים כ"ק כ"ק אדמור"ה [הצ"ע] נ"ע וצוקללה"ה הנהגות על הבי' דשובה ישראל שבספ' הנ"ל. תשלח לי הדפים הנ"ל (ואולי הן ההנהגות שנדפסו באוה"ת הנ"ל)].
3. סה"מ שם (עמ' תמב). סידור (סג, ג).
4. סה"מ שם (עמ' תנא). בה"ז (קח, א).
5. סה"מ שם (עמ' תסא). בה"ז ח"ב. בה"ז צ"ע (עמ' תרב) בשינויים ובתוספת הנהגות.
6. סה"מ שם (עמ' תסו). בה"ז (ד, א).
7. סה"מ שם (עמ' תפא). בה"ז ח"ב. נזכר בה"ז צ"ע (עמ' תרלו).
8. סה"מ שם (עמ' תקטו). תר"א (ז, א) בנוסח אחר ובפתיחה: ואלה תולדות יצחק. בכ"ז 1118 בכותרת: שבת תנאים עם הרב מטשערנאביל חורף תקס"ט. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' רלא): שמאלו כו' תולדות תקס"ט.
9. סה"מ שם (עמ' תקכו). לקו"ת דברים (צג, א) בנוסח אחר ובתוספת הנהגות.
10. סה"מ שם (עמ' תקכה) בכותרת כפונים. כ"ז 115 בכותרת: מברכין כסלו תקס"ט. סה"מ נביאים (עמ' ט) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת מאור"ל (עמ' שלה): מחר חדש כו' בהיות הר"ם מטשערנאביל.
11. סה"מ תקס"ח (עמ' תקנ). תר"א (ז, ג) ותר"א דלעמבערג תר"א (ב, ב) בהנחת מהרי"ל ובפתיחה: יכל הוא אבי יושב אוה"ת בראשית (עמ' תקפה) בתוספת הנהגות. סה"מ מאור"ל (עמ' כב) בנוסח אחר (?).
12. סה"מ תקס"ח (עמ' תקמה). תר"א דלעמבערג תר"א (ב, א) בנוסח אחר (הנחת מהרי"ל (?). אוה"ת שבות (עמ' א' רצו) בתוספת הנהגות. כ"ק הצ"ע 1116 בנוסח אחר ובפתיחה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע.
13. סה"מ שם (עמ' תקסא). אוה"ת שמות (עמ' א"ט) בתוספת הנהגות. כ"ק הצ"ע 1116 בנוסח אחר.
14. סה"מ שם (עמ' תקעא). מאה שערים (לב, ב) בנוסח אחר.
15. סה"מ שם (עמ' תצ). בה"ז ח"ב פ' בלק.
16. שם (עמ' תקלו). רש"י (עמ' תקעב) הנהגות הצ"ע.
17. לקו"ת במדבר (לג, ב) בתוספת הנהגות. בכ"ק הצ"ע 1102 עם הנהגות אחרות. כ"ז 953 ללא הנהגות ובכותרת: תורת אדמור"ה שיחי בק"ק לאר"י.
18. סה"מ שם (עמ' תק). לקו"ת שם (לה, ד) בתוספת הנהגות. כ"ז 127 בנוסח אחר (?). נזכר באוה"ת שמות (עמ' קס). ביאור דבטרת זהב כולה תקס"ט.
19. נזכר בסה"מ תקס"ט (עמ' רפא). והיינו אוה"ת נ"ך עמ' א' קסו): להדרוש צדקת פרונו בביכעל מרח פ"ן הקס"ט.
20. תר"ח שמות (שטט, ב) בכותרת: ביאור על צדקת פרונו. נזכר באוה"ת שמות (עמ' תרפה): בדרוש צדקת פרונו דתקס"ט. ובס' אור תורה להרה"ק ר' שלום ב"ר אהרן — אחיו של הרב בעל הפמ"ג — תאומים (כ"ז ירושלים 442, פ' משפטים דף פט, א) איחא וז"ל: "פלפול ארוך שכתב אחר שבחכמי הדור בספ"י. מקול מחצצים בין משאבים כו' על טאלת פלוסוף אחר, שהונד לו שהיא טאלת הקיסר כו' ורשיב לו בדברי נפתרים [בענין זמן חצות לפי שינוי מהלך השמש באקלימים שונים] (הובא ע"י הרה"ח ר"א אוסיבל, "במחנה החרדי" גל' פסח תשנ"א).
21. סה"מ תקס"ט (עמ' א). כ"ז 2023 בכותרת: ליל שבת פ' ? בחזו"ת כ"א מוהר"א. בכ"ז 561 בנוסח אחר, בהנחת מהרי"ל. ובכותרת: תורה הנאמרה שבת שלפני פורים על חזו"ת נכדו תקס"ט. תר"א (ז, ד) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת שמות (עמ' תתיר): עיין בהביאור ע"פ מים רבים לא יוכלו כו' (דחתונת כ"ד ר' בער) (והיא חזו"ת ר' דובער בהר"ר חיים אברהם). ובכ"ק הצ"ע 1114: מים רבים יתרו תקס"ט.

- להבין שרשי הדברים.²²
זכור את יום השבת.²³
וקבל היהודים.²⁴
קול דודי וגו' מדלג על ההרים (פ' ויקהל).²⁵
להבין שרשי הדברים.²⁶
ולהבין בתוס' ביאור.²⁷
ענין ספירה (ל"ג בעומר בדרך).²⁸
והניף הכהן אותם.²⁹
יונתי בחגוי הסלע (פ' אמור, מינסק).³⁰
להבין שרשי הדברים.³¹
והתהלכתי בתוכם (ש"פ בהו"ב, מינסק).³²
קמפלגי במתיבתא דרקי (יום ה' דשלשה ימי הגבלה בדרך).³³
זכור את יום השבת (חג השבועות).³⁴
הנה להבין שרש ענין מ"ת.³⁵
להבין שרשי הדברים.³⁶
ואולם חי אני (שבת מברכין תמוז).³⁷
להבין שרשי הדברים.³⁸
להבין שרש ענין יונתי.³⁹
עולת תמיד (שבת מברכין אב).⁴⁰
להבין שרשי הדברים.⁴¹
ר' חנינא בר פפא רמי (שבת נחמו).⁴²
שוש אשיש בה' (שבת שלפני ר"ה).⁴³

22. סה"מ שם (עמ' יב). ככ"י 1084 בנוסח אחר ובכותרת: ביאור על התו' דמים רבים שהי' בעת החתונה. תו"א (יט, א) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 82): בהביאור דמים רבים תקס"ט. שמות (עמ' ב'תרעד).
23. סה"מ שם (עמ' לב). תו"א (סט, ג) בנוסח אחר.
24. נזכר ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שח): תקס"ט וקבל היהודים הנדפס (בתו"א צוג), וכבר נרשם לעיל במאמרי תקס"ו.
25. סה"מ שם (עמ' מ). לקו"ת שה"ש (יד, ב) בנוסח אחר (בהנחת מהרי"ל?).
נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 80), ויקרא (עמ' תתקצב).
26. סה"מ שם (עמ' נד). אוה"ת שה"ש (עמ' רנח) — קטע בתוספת הגהות.
27. סה"מ שם (עמ' עב). לקו"ת שה"ש (טו, ד) בנוסח אחר, מהנחת מהרי"ל.
28. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' נה) בכותרת: ל"ג בעומר תקס"ט בדרך. אוה"ת ויקרא (עמ' תתקפד) בתוספת הגהות. אוה"ת במדבר (עמ' א'תל). סה"מ תרכ"ז (עמ' רלה). בה"ז צ"צ (עמ' שצב) — קטע: וכן מצאתי בכ"י הר"פ משקלאב ז"ל מה ששמע מאאמ"ר נ"ע בדרך כל"ג בעומר כמדומה שנת תקס"ט או תקע"א.
29. סה"מ פרשיות (עמ' תתקעב). בכמה כ"י, ובכ"י 284 בכותרת: תקס"ט.
30. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קס) בכותרת כפנים. אוה"ת שה"ש (עמ' שיב) בתוספת הגהות (ועמ' שלו). שם (עמ' של) קיצור. סה"מ תקס"ט (עמ' פג) מכ"ק אדה"א, בכותרת: מינסק. כ"י 554 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תחלח).
31. סה"מ תקס"ט (עמ' צד) מכ"ק אדה"א ועוד.
32. שם (עמ' קלא). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קנו) בנוסח אחר.
33. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קנד) בכותרת: ס"ט, יום דשלשה ימי הגבלה בדרך. הנחת אדמו"ר האמצעי ככ"ק הצ"צ 1116, ובכ"י 791 בכותרת: בס"ד שבת תוריע מצורע ה.. קטעים נעתיקו בדרך מצוותיך (דפים קג"קד) בשינוי הסדר קמעא. וראה גם אוה"ת סידור (עמ' קפב). ד"ה זה מאדה"א נדפס בס' מאמרי אדה"א (ויקרא ח"ב ע' תנו). לקו"ת ויקרא (כב, ג) בנוסח אחר המורכב משני הנוסחים הנ"ל. כ"י 929 בנוסח אחר. כ"י 624 בנוסח אחר. ס' מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב (עמ' תמג).
34. סה"מ תקס"ט (עמ' קמד). תו"א דלעמבערג תרי"א (יט, א) בהנחת מהרי"ל — נמצאת בכ"י 1052 בכ"ק(?) תו"א (ע, ד) בשינויים [ושם (עא, ד) נוסף: ולתוס' ביאור מ"ש אנכי ה' אלקיך וכו']. כ"י 586 בשינויים.
35. תו"א (עב, א) בהנחת מהרי"ל. סה"מ תקס"ט (עמ' קמו) — בתוך ד"ה זכור — בהנחת אדה"א.
36. סה"מ שם (עמ' קסג) בכותרת: ביאור שני לדרוש דשבועות. תו"א (עב, ד) בהנחת מהרי"ל. נזכר בה"ז צ"צ (עמ' תנח): וז"ל הרי"ל מ"ר [מפי רבינו].
37. סה"מ שם (עמ' קפג). אוה"ת במדבר (עמ' תקי) בתוספת הגהות (ובכ"י אחד מופיע בכותרת: הגהות לד"ה ואולם חי אני מו"ח ז"ל מתקס"ט). דרך מצותיך (קעח, א) בשינויים. סה"מ פרשיות (עמ' תרכז) בנוסח אחר. שם (עמ' תרלב) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תש): לדרוש ואולם חי אני נאום ה' שאמר רבינו ז"ל בתקס"ט.
38. סה"מ תקס"ט (עמ' קצא). דרך מצותיך (קפב, א) בשינויים.
39. סה"מ תקס"ט (עמ' קיא) בכותרת: ביאור שני לתורה יונתי בחגוי הסלע. עבודת הלוי שה"ש (כא, א) בכותרת: כתיבת יד קודש שכתב שם בעת ששמע מאדמו"ר הזקן נ"ע. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קטז) בנוסח אחר מכ"י 269, ובכותרת: (נכתב אחר דרוש ואולם וביאורו תתן אמת ליעקב) וחסר סיום.
40. סה"מ תקס"ט (עמ' רה). אוה"ת במדבר (עמ' א'קכה) בתוספת הגהות. ככ"י 962 בכותרת כפנים, ובכ"י 1052 בכותרת: שבת מברכין תמוז. כ"י 735 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת שם (עמ' א'קנג. א'תרעז): ע"פ עולת תמיד כו' בפי פינחס תקס"ט. אוה"ת דברים (עמ' א'תג), ובכ"מ במאמרי אדמו"ר הרשב"י נ"ע.
41. סה"מ שם (עמ' ריז). המשך מים רבים תרל"ו (פרקים קד"קח) — קטע מהמאמר. כ"י 735 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת מארז"ל (עמ' רסג): בביאור דעולת תמיד פ' פנחס תקס"ט.
42. כ"י 2068 בפתיחה: בגמרא רמי. עבודת הלוי דברים (ח, ג) בנוסח אחר(?), בכותרת: כ"ק בעת ששמע מאדמו"ר הזקן נ"ע, ופתיחתו: ואספת דגניך. ברשימת הצ"צ בסוף הפס"ד: תקס"ט ר"י(?) רמי. ובאוה"ת דברים (עמ' ב'תקעג): ר"ח רמי נחמו תקס"ט.
43. תו"א דלעמבערג תרי"א (כד, ב). לקו"ת דברים (מו, א) בתוספת הגהות (חלק מההגהות נמצאות בכתי"ק הצ"צ 1101, ובראשם: הגהות על ד"ה שוש אשיש, שבת שלפני ר"ה). כ"י 260 (הנחת אדה"א?) בכותרת: תורה שאמר אדמו"ר שבת תשובה תקע"י. בכ"ק הצ"צ 1125 בכותרת: שבת שלפני ר"ה. ד"ה זה מאדה"א בס' מאמרי אדה"א (דברים ח"ג עמ' תתלח).

קריעת ים סוף.⁴

רחל מבכה על בניה.⁴¹

- [illegible]

- 402 -

שנת תק"ע

- תקעו בחודש שופר.¹
 כי ביום הזה יכפר (שבת שובה).²
 ביאור הדברים כו' הנה חיי צער תחיי.³
 ביאור הדברים ע"פ כי ביום הזה יכפר.⁴
 הללו את ה' כל גוים (שמע"צ).⁵
 להבין שרשי הדברים (ביאור לתורה דשמע"צ).⁶
 ת"ר מגין לברכת המזון מן התורה.⁷
 והקומות את בריתי (בכרית מילה).⁸
 להבין שרשי הדברים הנ"ל (חורף).⁹
 נר חנוכה (חנוכה).¹⁰
 להבין שרש ענין מזוזה מימין.¹¹
 הבאים ישרש יעקב.¹²
 ולהבין שרשן של דברים הנ"ל.¹³
 תוספת ביאור.¹⁴
 ששים המה מלכות (ש"פ יתרו ראהטשאב).¹⁵
 להבין שרשי הדברים.¹⁶
 ויקחו לי תרומה (בארדיטשוב).¹⁷
 אשריכם זורעי על כל מים (רעציע).¹⁸
 ונוגשיך צדקה (בארדיטשוב).¹⁹
 וקבל היהודים (מאהילוב דניסטער).²⁰

אין בידנו כ"י שבו רשומים מאמרי שנה זו כסדרם בדרך מצותיך (צט. ב) כותב הצ"צ. ביאור הדברים צריך להעתיק א"ה מכתב ידי בביכעל המתחיל כי ביום הזה יכפר כו' את התורה שחמנו פ' פנחס על המשנה דמס' פרה הכל כשרים לקדש כו' [ראה להלן מס' 2 ומס' 40]. [נראה שהיה זה כרך של הנחות הצ"צ ממאמרי שנה זו הגיעונו דפים אחדים בכ"ק הצ"צ 1101 ו' 1004. ואולי הם מכה"י הנ"ל כמורכב יש בידנו דפים אחדים מהנחות הצ"צ בכ"ק 1052 (דרוש דשבת נחמו ודרוש דשבת מברכין אלול) הביאור לתורה כי ביום הזה יכפר נמצא בכ"ק הצ"צ 1116

1. סה"מ כתובים ח"א (עמ' עו). אוה"ת דברים (עמ' א'שלד) בנוסח אחר ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תרג, ב): בד"ה תקעו בחודש דתק"ע. וכן נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'פ).
2. לקו"ת ויקרא (כו, ד) בתוספת הגהות. כ"י 260 ככותרת כפנים. כך כ"י הפותח בדרוש זה נזכר בדרך מצותיך (צט, ב).
3. לקו"ת ויקרא (כו, ד) בתוספת הגהות. ד"ה זה מאדה"א בס' מאמרי אדה"א (ויקרא ח"ב עמ' תצא).
4. כ"ק הצ"צ 1116 (בהנחת אדה"א?). לקו"ת ויקרא (כח, ג) בשינויים (נוסח אחר?). מאמרי אדה"א (ויקרא עמ' תפד) בנוסח אחר(?). ד"ה זה מאדה"א נדפס שם (עמ' תקטו).
5. סה"מ תקס"ט (עמ' רלח). אוה"ת דברים (עמ' א'חשנה) בתוספת הגהות. כ"י 284 בנוסח אחר ובכותרת כפנים.
6. סה"מ שם (עמ' רג). מאמרי אדה"א (דברים עמ' א'חסו). נזכר במאמרי אדה"א שם (עמ' יד).
7. סידור (קו, ג) בהנחת אדה"א. לקו"ת דברים (יד, א) בנוסח אחר ובתוספת הגהות, ופתיחתו: ואכלת ושבעת. כ"י 349 בנוסח אחר. סה"מ הקצרים (עמ' מ) — חלק הסיים בלבד. תו"א (סה, ד) בהנחת מהר"ל ובפתיחה: להבין ענין לחם משנה (ושם סו, ד הגהה ממהר"ל ובחתימתו).
8. סידור (ק"א, א) בהנחת אדה"א. לקו"ת דברים (טז, ג) בנוסח אחר, בתוספת הגהות ובפתיחה: ולהבין שרש טעם קישור וחיבור ושייכות ברית תורה לכה"מ. כ"י 349 בנוסח אחר, בכותרת כפנים, ופתיחתו: בכה"מ ועל ברייתך שחתמת.
9. סידור (קיד, ג). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שני): בדרוש דביה"מ חורף תק"ע מענין שולחן של אדם במקום מוכח.
10. תו"א (מא, ד). כ"י 284 ככותרת כפנים. כ"י 270 בנוסח אחר.
11. סידור (ער, א). תו"א (מב, ד) בנוסח אחר.
12. סה"מ נביאים (עמ' פג). תו"א (נג, ב) בנוסח אחר. אוה"ת שמות (עמ' ב'תתנד) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר בכ"ק הצ"צ 1004 (ביאור לפ' שלח תק"ע): וכמ"ש במ"א ע"פ הבאים ישרש יעקב כו' ע"ש. ובסה"מ הנחות הר"פ (עמ' קעט, ד"ה ונוגשיך צדקה בארדיטשוב): כפי שמבואר באריכות בתורה הבאים ישרש יעקב. וככ"ק הצ"צ 1004 (ד"ה והי' אור הלכנה תקע"א): וכמ"ש במ"א באריכות בענין הבאים ישרש יעקב כו' ע"ש.
13. סה"מ נביאים (עמ' פט). תו"א (נר, ב) בנוסח אחר.
14. תו"א (נד, ג).
15. סה"מ תק"ע (עמ' א) בהנחת אדה"א. כ"י 965 ככותרת כפנים. כ"י 70 ככותרת: הועתק והוגה מכ"ק של אדמו"ר נבג"מ זי"ע. לקו"ת שה"ש (מ, ב) בנוסח אחר ובתוספת הגהות. כ"י 260 ככותרת: תורה שאמר בראהטשוב תק"ע. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קסד) בנוסח אחר.
16. סה"מ שם (עמ' יב) בהנחת אדה"א. לקו"ת שה"ש (מב, ב) בנוסח אחר ובפתיחה: הנה ענין מדלג על ההרים. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קפח) בנוסח אחר. באוה"ת שה"ש (עמ' כח) נזכר ביאור קול דודי דארדיצוב, ואולי כוונתו לביאור זה (שנאמר בדרך לברדיצוב) שבו מבאר הפס' קול דודי וגו' מדלג על ההרים. וראה אוה"ת ויקרא (עמ' תשד).
17. כ"י 2223 ככותרת: תורת אדמו"ר שי' שאמר כשהי' בק"ק בארדיטשוב. אוה"ת שמות (עמ' א' שנה. א' שסה) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת שם (עמ' א'תפו. א'תצה): בד"ה ויקחו לי תרומה דתק"ע. ובהגהת הצ"צ בסה"מ תקס"ב (עמ' רצא): רר"ש בתרומה ברדיצוב.
18. סה"מ תק"ע (עמ' כו).
19. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קצו) ככותרת: בארדיצוב (ומתוכן המאמר נראה שנאמר בסמיכות לפורים).
20. סה"מ תק"ע (עמ' לא). אוה"ת מג"א (עמ' קנו) בתוספת הגהות. נזכר ברשימת הצ"צ באוה"ת מג"א (עמ' שז"שח): תק"ע במאהילוב דניסט' וקבל היהודים... תק"ע דרוש וקבל היהודים במאהילוב דניסטער, ושם ענין שני כתרים. ובאוה"ת מארז"ל (עמ' שלה).

להבין שרשי הדברים.²¹
 ענין שמינית שבשמינית (בארדיטשוב).²²
 ענין וסדר העבודה בעסק החסידות (ליל ש"פ פקודי,
 בארדיטשוב).²³
 ענין לשון הקודש.²⁴
 בענין חכמת הקבלה (בארדיטשוב).²⁵
 איתא בזוהר כרוזא נפיק (בארדיטשוב).²⁶
 ברח דודי וגו' על הרי בשמים (בארדיטשוב).²⁷
 להבין שרשי הדברים.²⁸
 ששת ימים תאכל מצות (בארדיטשוב).²⁹
 להבין שרשי הדברים.³⁰
 עבדים היינו (בארדיטשוב).³¹

את שבתותי תשמרו (תורה ברכים, ש"ק בהר. ביחאב ישן).³²
 להבין שרשי הדברים (מש"ק בהר בק"ק הנ"ל).³³
 שאו את ראש (פ' במדבר).³⁴
 להבין שרשי הדברים.³⁵
 גדול אדונינו ורב כח (ש"פ בהעלותך).³⁶
 אני ה' אלקיכם (פ' שלח).³⁷
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.³⁸
 ושרש ענין ואשא אתכם על כנפי נשרים.³⁹
 זאת חקת התורה (ליל ש"ק פ' חקת ובלק).⁴⁰
 וידבר משה וגו' איש כי ידור (שבת שמברכין מנחם אב).⁴¹
 בזוהר פ' פנחס ובחרש הראשון ר"א פתח (כיום השבת פ'
 מר"מ).⁴²

21. סה"מ שם (עמ' מב) — וחסר הסיום. סה"מ תק"ע (הוצאה שני' עמ' קפג) — הסיום.
22. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' יכ), ובהערות וצינונים שם: "נדפס בשינויים בתו"א (צא, ב. קט, ג) — בתוך ד"ה יביאו לבוש וד"ה ויקח המן".
23. סה"מ תק"ע (עמ' מד). מאה שערים (מ, ב). נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תרכו). ובאג"ק מוהרש"ב ח"ב (עמ' תשנר): בכתבים ישנים נמצא ענין העבודה ע"ד החסידות, ובא' מהעזקות ענין הנ"ל רשום בכתב יושר כי"ק כ"ק אאומ"ר זצוקללה"ה נ"ע על כל ענין וענין בצידו תוכן הענין. כ"י 111 ככותרת: ליל ש"פ פקודי. כ"י 586 ככותרת: פ' ויקהל תק"ע בשקלאב. כ"י 629 ככותרת: בחורף תק"ע בק"ק בארדיטשוב. כ"י 1374 ככותרת: תורת אדמו"ר שליט"א נאמר בבארדיטשוב תק"ע לפ"ק לשון ר' שלמה פריידעס.
24. סה"מ שם (עמ' נג). מאה שערים (לב, ב) בשינויים קלים.
25. סה"מ שם (עמ' נג). כ"י 1052 ככותרת: מאמר מאדמו"ר נ"ע בהיותו בבארדיטשוב עפ"י העתק מוהר"פ ומוהר"ש משקלאור. סה"מ ענינים (עמ' שלה) בנוסח אחר.
26. סה"מ הקצרים (עמ' שפז). כ"י 371 ככותרת: נאמרה שנת תק"ע בבארדיטשוב. סה"מ פרשיות (עמ' תתקיב) בנוסח אחר ובפתיחה: מחה תמחה. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תתשז). [נראה סה"מ ענינים (עמ' רסו) ד"ה איתא בזוהר, ובהנמסר שם בעמ' תקלא].
27. סה"מ תק"ע (עמ' נד). אוה"ת שה"ש (עמ' תשעט. תשפד) בשינויים ובתוספת הגהות, ובפתיחה: היושבת בגנים. נזכר בהגהת הצ"צ בסה"מ תקס"ג (עמ' תשל): היושבת בגנים בדריצוב.
28. סה"מ שם (עמ' ס).
29. סה"מ שם (עמ' סה). לקו"ת ויקרא (יג, א) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת ויקרא (עמ' תתקצב): תק"ע בדריצוב ששת ימי' כו'. בבואו פ' פנחס דרוש הנ"ל.
30. סה"מ שם (עמ' עג).
31. סידור (רצג, ג). כ"י 549 ככותרת: ס' חג הפסח בארדיצוב.
32. סה"מ שם (עמ' פא). אוה"ת ויקרא (עמ' תריא) — חלק בלבד, בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 114): בד"ה את שבתותי תשמרו ותק"ע שלא נדפס בלק"ת. ויקרא (עמ' תתקטו): ד"ה את שבתותי תשמרו ותק"ע בבוחאב ישן. רברים (עמ' ביתקסט): שבתותי תק"ע. ואולי לכך הכוונה באוה"ת דברים (עמ' שכג): בד"ה את שבתותי תשמרו ותק"ע.
33. סה"מ שם (עמ' פח). כ"י 661 ככותרת כפנים. כ"י 552 בשינויים. אוה"ת ויקרא (עמ' תריו) בתוספת הגהות.
34. סה"מ שם (עמ' צה). תו"א דלעמבערג תרי"א (יא, ג). כ"י 697 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'תקית): בד"ה שאו את ראש כו' במדבר תק"ע. ובכ"ק הצ"צ 1004 (ביאור דפ' שלח תק"ע): וכמ"ש מזה באורך למעלה ע"פ שאו את ראש כו'. (ד"ה זה מאדה"א נדפס בס' מאמרי אדה"א במדבר (עמ' כה).
35. סה"מ שם (עמ' קו). כ"י 697 בנוסח אחר ובכותרת: ביאור הדברים הנ"ל משבת מברכין ד"ה סיון.
36. סה"מ שם (עמ' קטו). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'תרסז): שמענו מפ"ק ע"פ גדול אדונינו ורב כח כו' בקיץ ותק"ע שבת פ' בהעלותך.
37. סה"מ שם (עמ' קית). כ"י 1101 ככותרת: פ' ציצית תק"ע לאד"י. לקו"ת במדבר (מו, ד) בנוסח אחר. כ"י 260 ככותרת: פרשת שלח... שנת תקע"ן לפ"ק. נזכר באוה"ת דברים (עמ' ב'ק"ג): בתורה וביאור אני כו' דפ' ציצית בשנת תק"ע.
38. כ"י 1004 בהגהת הצ"צ לקו"ת שה"ש (כו, א שו"ה התענוגים — כמ"ש במ"א) — קטע בלבד, בהג"ה לביאור צאינה וראינה דחגה"ש תקס"ו. אוה"ת דברים (עמ' ב'קנט) — קטע נוסף, בענין ג' כתרם. כ"י 1084 בהנחת אדמו"ר האמצעי. סה"מ נביאים (עמ' רטו) בנוסח אחר ובפתיחה: הבן יקיר לי אפרים. נזכר באוה"ת דברים (עמ' ב'ק): וע' ביאור דשלח תק"ע מהרכבת המדות. ד"ה זה מאדה"א נדפס במאמרי אדה"א במדבר ח"ב (עמ' שעז).
39. כ"ק הצ"צ 1004. וראה לקו"ת במדבר (סא, ג) ד"ה והזה הטהור, סה"מ נביאים (שם וכעמ' רכב).
40. סה"מ פרשיות (עמ' תרטו) בהנחת אדה"א. שם (עמ' תרעה) מכ"ק הצ"צ 1101 בנוסח אחר, ופתיחתו: במס' פרה הכל כשרים לקדש. לקו"ת במדבר (ס, א) בנוסח אחר ובתוספת הגהות, ובפתיחה: ויקחו אליך פרה אדומה. בכ"י 1101 בשינויים קלים ובכותרת: פ' בלק תק"ע בק' לאד"י. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תקלא): ועמ"ש בתורה דפ' בלק תק"ע בבואו מבארדיטשוב.
41. סה"מ תק"ע (עמ' קנג). כ"י 983 ככותרת: בשבת שמברכין מנחם אב תק"ע לפ"ק בלאד"י. אוה"ת דברים (עמ' כ'מה יב'מח, בתוך ד"ה אני לדודי מהצ"צ) וש"ת דברי נחמיה סוף או"ת בנוסח אחר [נראה גם סה"מ תרנ"ה עמ' רלג וד"ה אני לדודי דש"מ אלול תקע"א]. דרך מצותיך (מב, ב) ורשום בסיומו: כ"ז מתורה שנת תק"ע בבואו מבארדיצוב כבהמ"ד דחעמינאער [הוא ביהמ"ד של ר' יצחק חעמינאער מעדת האשכנזים שבלאד"י. העורך].
42. כה"ו (קיד, ג) בהנחת אדה"א. כה"ז צ"צ (עמ' תקמד) בתוספת הגהות. כ"י 1111 ככותרת כפנים.

ביאור הדברים.⁴⁷

ושמתי כדכד.⁴⁸

ויקהל משה.⁴⁹

להבין ענין (אחד) ועד בחילופי אתוון דאחד (ביאור שני).⁴⁵

⁵⁰. (חדשים).

43. סה"מ מארז"ל (עמ' ב). שם (עמ' ה) בנוסח אחר ובפתיחה: כל המאריך באחד.

44. מאמרי אדה"א דברים (עמ' רכז) בהנחת אדה"א. סה"מ פרשיות (עמ' תשסד) בנוסח אחר ובפתיחה: להבין פ' מלת אחר שהוא אלף חית רלית וגם ועד בחילופי אתון. נזכר ברשימת הצ"צ בפס"ד (עמ' תמב): (שכת נחמו) תק"ע אחד בחילופי אתון ועד.

45. מאמרי אדה"א רבירים (עמ' רנג) בהנחת אדה"א. כ"י 269 בכותרת: ביאור שני לתו' דאחד ועד כחילופי אתון. כ"י 603 בכותרת: יום שהוכפל בו כי טוב. סה"מ מאדז"ל (עמ' יב) בנוסח אחר ובפתיחה: כל המאריך.

46. סה"מ תק"ע (עמ' כז) בהנחת הצ"צ כ"ק 1052. כ"י 983 בכותלת: שבת מברכין אלול תק"ע. לקו"ת דברים (סד, ד) בשינויים קלים ובחוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' קפה) ומאמרי אדה"א דברים (עמ' תכ) ד"ה זה מאדה"א.

47. סה"מ שם (עמ' קכט). בגליון כ"ק הצ"צ 1052. נתבאר בארוכה באוה"ת בראשית (עמ' 2218) ד"ה ויפול על צוארי בנימין.

48. לקו"ת דברים (כו, ג.) סה"מ נביאים (עמ' קנט) בנוסח אחר(?) סה"מ חק"ע (עמ' ירד) ומאמרי אדה"א דברים (עמ' תנה) ד"ה זה מאדמו"ר האמצעי, בכותרת: ביאור ב' לדרוש כדכד. אוה"ת דברים (עמ' רפח) – חלק בלבד, בשניוים קלים.

49. מאמרי אדה"א שמות (עמ' תרס). [ד"ה זה מאדה"א נדפס בתו"ח שמות (תקעג, ב), ובכ"י 2041 בכותרת: תק"ע].

50. סה"מ תק"ע (הוצאה שני' עמ' קפד).

[illegible]

דרוש משנת תק"ע, בכתי"ק הצ"צ

שנת תקע"א

- להבין הטעם בדין המשנה דיו"ט של ר"ה.¹
שבת שבתון הוא לכם (שבת שובה).²
ביאור הדברים שבת שבתון.³
להבין מעט מזעיר ענין שעיר המשתלח (ליל יוה"כ"פ).⁴
ביום השמיני עצרת.⁵
ביאור.⁶
לא טוב היות האדם לבדו (ליל שבת בראשית).⁷
כיצד מרקרין (ויצא יעקב).⁸
להבין ענין הצמצום באו"ס שנז' בע"ח (ליל ש"ק פ' וישלח).⁹
להבין ענין ההפרש בין הגס דפסס (י"ט כסלו).¹⁰
כה אמר ה' צבאות (שבת חנוכה).¹¹
- ממאמרי שנה זו נמצאים שני מאמרים בכ"ק אדה"א 1194, כמה מאמרים בכ"ק מהרי"ל 1052?, 1101, וכ"ק הצ"צ 1004 [כ"ק א], 82 [כ"ק ב], 1122 [כ"ק ג], 1116 [כ"ק ד], 1135 [כ"ק ח].
1. סידור (רמ, ג) בכ"ק אדה"א. לקו"ת דברים (נו, א) בתוספת הגהות.
  2. סה"מ תק"ע (עמ' קמה) חלקו מכ"ק אדה"א. שם (עמ' קסא) בנוסח אחר. לקו"ת שם (סת, ד) בשינויים ובתוספת הגהות. נזכר באוה"ת דברים (עמ' ב'תכר).
  3. סה"מ שם (עמ' קנז) מכ"ק ד. שם (עמ' קסו) בנוסח אחר.
  4. שם (עמ' קעז).
  5. ד"ה זה נזכר באוה"ת בראשית (רמט, א) ואוה"ת דברים (עמ' א'תשעט. ושם עמ' א'תי: בתו' שמ"ע תק"ע). חלקו נדפס באוה"ת במדבר (עמ' א'קצ) בתוספת הגהות הצ"צ. סה"מ נביאים (עמ' קטו) בנוסח אחר (ופתיחתו: והי' אמונת עתיד).
  6. באוה"ת דברים (עמ' א'תשעט): בהביאור דהנ"ל נת' ענין אתרוג הדר באילנו וכו' [אך שמא הכוונה לביאור דשמע"צ תקע"ב]. סידור (רסא, ג) ופתיחתו: להבין שרש ענין הלולב ומיניו.
  7. סה"מ פרשיות (עמ' מד). תו"א (ד, ד). סה"מ פרשיות (עמ' מז) בנוסח אחר.
  8. כ"ק ה. נזכר באוה"ת שמות (עמ' קב, רצה). בה"ז צ"צ ח"א (עמ' קפז) ח"ב (עמ' תתקטט). כנראה אליו הכוונה באוה"ת שמות (עמ' תתקכב): ר"ה כיצד מרקרין לפני הכלה דתקע"ב.
  9. סה"מ ענינים (עמ' שיח). לקו"ת ויקרא (נא, ב) בנוסח אחר (וראה ס' מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב עמ' תתקא). נזכר באוה"ת ענינים (עמ' רלח).
  10. עבודת הלוי ח"א (עט, ג). בכמה כ"י בכותרת כפנים, וככ"י 936: י"ט כסלו חקנ"ח.
  11. תו"א (ל, א).
  12. בכמה כ"י בהנחת אדה"א. באוה"ת בראשית (תתקח, א) רוב הדרוש בתוספת הגהות הצ"צ. נזכר באוה"ת שמות (עמ' קפא). קטע בהנחת מהרי"ל נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'רפ. ושם: עכ"ל מכת"י דו"ז הרה"ג מהרי"ל ז"ל אות באות כפי אמרי קודש נ"ע ז"ע). בכ"ק ד בנוסח אחר. בנוסח אחר ובשינויים נמצא בכ"י נוספים, ונדפס בתוספת הגהות הצ"צ באוה"ת בראשית (עמ' 1852), בנוסח המורכב מהנחת מהרי"ל והנוסח שכ"ק ד הנ"ל.
  13. סה"מ הנחת הר"פ (עמ' קכב) בכותרת כפנים. תו"א (לב, ד). נוסחים אחרים נמצאים בכ"י 1052 [הנחת אדה"א?] ו-661. וראה אוה"ת במדבר (עמ' א'תצ).
  14. תו"א (לג, ב) ופתיחתו: ולתוספת ביאור. כ"ק א בנוסח אחר ופתיחתו כפנים.
  15. כ"ק א בכותרת כפנים.
  16. אוה"ת נ"ך (עמ' א'שכח). כ"ק א בכותרת כפנים. תו"א (ה, ב) — קטע, בתוך ד"ה לא טוב היות האדם לבדו. סה"מ כתובים ח"א (עמ' קנז) בנוסח אחר. שם (עמ' קל) בנוסח אחר. נזכר באוה"ת דברים (עמ' תשיג).
  17. סה"מ נביאים (עמ' רנח). נוסח אחר בכ"ק א.
  18. כ"ק א וחסר הסיום. כ"י 661 בשלימות.
  19. סה"מ כתובים ח"א (עמ' א) מכ"ק ד. בכ"ק א בנוסח אחר וחסר הסיום. לקו"ת ש"ה (א, א) בנוסח אחר — והתאריכים שבפנים ע"פ כמה כ"י מאותו נוסח. סה"מ הנחת הר"פ (עמ' קלח) בנוסח אחר ובכותרת: חתונה שבט תקע"א. (חתונה זו היא נשואי של הרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס בן המגיד ר"מ מטשערנאביל, עם הרבנית מרת דבורה לאה בת אדמו"ר האמצעי, יום ה' ו' שבט בלאדי — אג"ק, מילואים, עמ' לד).
  20. אוה"ת ויקרא (עמ' תתקסה). כ"ק א בשינויים קלים. לקו"ת ויקרא (ח, ד) בנוסח אחר עם הגהות הצ"צ. כ"ק ד.
  21. לקו"ת שם (ט, ב) בכ"ק ד. כ"ק א בנוסח אחר.
  22. תו"א (עט, ג). הנחת מהרי"ל בכ"ק 1052 — בלתי גמורה — בשינויים, כ"ק א בשלימות ובשינויים קלים מהנחת מהרי"ל. כ"י 491 ו-200 הנחת אדה"א בכותרת כפנים.

- להבין שרשי הדברים הנ"ל (אור ליום ב' תצוה. שקלאב).²³
- ביאור לענין הכרובים — כ"ק הרב שי.²⁴
- ויבא אהרן (שקלאב אור ליום ב').²⁵
- להבין מה שהי' המשכן עצי שטים עומדים.²⁶
- להבין מה שגעוש שאלו כו' המעשה דעמלק.²⁷
- חייב אינש לבסומי (פורים יום א' תשא).²⁸
- ובזה הנערה באה.²⁹
- מור שהוא דם חי.³⁰
- להבין מפני מה נשתנה יו"ט דפסח (יום א' דפסח).³¹
- הים ראה ויגוס (ז' של פסח).³²
- לוי'תן זה יצרת.³³
- להבין שרש ענין הים ראה.³⁴
- להבין בתוספת ביאור ענין הים ראה (שבת פ' תזריע מצורע בסעודה שלישית).³⁵
- את שבתותי תשמרו.³⁶
- להבין שרש של הדברים הנ"ל.³⁷
- ענין יו"ט שני של גליות (יום ג' פ' בהר בחקותי).³⁸
- אתהלך לפני ה' (שב"ק במדבר).³⁹
- ואהי' אצלו אמן (חג השבועות).⁴⁰
- להבין שרש ענין דם נעכר ונעשה חלב (אור ליום פ' בהעלותך).⁴¹
- אני ה' אלקיכם.⁴²
- ביאור הדברים הנ"ל.⁴³
- והנה פרט מטה אהרן.⁴⁴
- פזר נתן לאבינונים (ה' תמזו, שקלאב).⁴⁵
- שמעו נא המורים (שבת פ' חוקת).⁴⁶
- ר' בנאה הוה מציין מערתא (קין, שבת פ' בלק).⁴⁷
- ולתוס' ביאור להבין (יום א' פ' פנחס).⁴⁸

23. שם (פ, ד). כ"ק א בכותרת כפנים. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קפה) מכ"ק ד בנוסח אחר. כ"י 491 ו-200 בהנחת אדה"א.
24. תו"א (פא, א). כ"ק א בכותרת כפנים. בס' מגדל-עז (כפ"ח חש"מ עמ' קפ) מביא מכ"י בזה"ל: "שמעתי מכ"ק אדמו"ר [הרש"ב] שליט"א כ"ט כסלו עת"ר, כי על מאמר מי יתנך כאח לי שבשה"ש ביקשו החסידים ביאור, כי לא הבינו אותו. ובקשו זאת בצעטיל, ויקח אדמו"ר ויכתוב על צד השני מהצעטיל את 'לשון אדמו"ר בעצמו' הנמצא כתו"א, ולא הבינו עוד החסידים, כי מה שייך זה אל המאמר הנ"ל, ויאמרו כי גם עתה אינם מבינים, ויאמרו להם שילכו אל אדמו"ר וימסרו לו את הצעטיל והוא יאמר להם הביאור". וראה שם בהע' כי במקום מש"ש 'לשון אדמו"ר בעצמו' כנראה צ"ל 'כ"ק אדמו"ר נ"ע' — ביאור לענין הכרובים שבתו"א פא, א (אחר ד"ה מי יתנך).
25. סה"מ הקצרים (עמ' מז). כ"ק א בשינויים ובכותרת כפנים.
26. שם (עמ' תקמא). כ"ק א בנוסח אחר. וראה אוה"ת שמות (עמ' א'תקח).
27. סה"מ ענינים (עמ' שצב) בהנחת אדה"א(?). כ"ק א בנוסח אחר.
28. תו"א (צח, א). אוה"ת מג"א (עמ' רפט) מכ"ק א בנוסח אחר ובכותרת כפנים. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'תקח).
29. תו"א ק, ב-ג נומ"ש שם בהמשך כי אם את אשר יאמר הגי' — ראה ד"ה זה בסה"מ חס"ג (עמ' רז), סה"מ פרשיות ח"א (עמ' שפג), אוה"ת מג"א (עמ' לא-לב). כ"ק א.
30. יגד"ת נ"י. גל' כה (עמ' תשנו) מכ"ק א. תו"א (צט, א) בתוך ד"ה חייב אינש לבסומי.
31. לקו"ת ויקרא (טז, א) בקיצור. כ"ק א בכותרת כפנים.
32. שם (טז, ב). כ"ק א בנוסח אחר ובכותרת כפנים.
33. שם (יח, א). כ"ק א בשינויים. סה"מ מאד"ל (עמ' קמר) בהנחת אדה"א.
34. כ"ק א. וראה לקו"ת שם (טז, ג).
35. לקו"ת שם (טז, ב) — וראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"א עמ' שפז). כ"ק א בכותרת כפנים.
36. אוה"ת ויקרא (עמ' תתק). לקו"ת שם (מא, א) בשינויים ובתוספת הגהות. כ"י 207 בשינויים. נזכר באוה"ת שמות (עמ' א'שנד), ויקרא (עמ' א'קנו).
- וואלי אליו הכוונה באוה"ת בראשית (עמ' 2192): ע"פ שבתותי תשמרו תקע"ב.
37. אוה"ת ויקרא (עמ' תתקח). חלק הסיום בכ"ק ב. לקו"ת שם (מג, ב) בשינויים ובתוספת הגהות.
38. דרך מצותיך (עמ' קיד). בכ"ק ב בכותרת כפנים. וראה לקו"ת דברים (צב, ג).
39. אוה"ת בראשית (עמ' 432). תו"א (כב, ד) בשינויים קלים ובפתיחה: וללכן שתי בנות. [קטע הסיום מנוסח אחר בכ"ק ר. וראה מאמרי אדה"א נ"ך עמ' קצר ואילך]. בכתבי רח"א ביהובסקי (עמ' קנג): שנת תקע"א שב"ק במדבר.
40. לקו"ת במדבר (יז, ד). בכמה כ"י בכותרת: שבועות תקע"א. סה"מ כתובים ח"א (עמ' ר) בנוסח אחר. כ"י 2068 בנוסח אחר ובכותרת: תורת אדמו"ר ש' שבועות תקע"א לפ"ק. נזכר באוה"ת במדבר (עמ' א'תצט), דברים (עמ' תתקל). וכנראה אליו הכוונה באוה"ת במדבר (עמ' תתפא): בתו' ואהי' אצלו אמן שבועות תקע"ב.
41. סה"מ כתובים ח"א (עמ' רז). בכמה כ"י בכותרת כפנים. עבודת הלוי ח"ב (יא, א) בנוסח אחר ובכותרת: כ"ק ששמע מאדמו"ר הזקן. לקו"ת שם (ט, א) בשינויים ובתוספת הגהות. [כ"ק ג]. נזכר בדרך מצותיך (עמ' כח): ביאור לתורה ע"פ ואהי' אצלו אמן תקע"א.
42. לקו"ת שם (מח, ב). כ"י 416 בשינויים וללא ההגהות שבלקו"ת. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תתסד), דברים (עמ' תתקל). ב"ק. נ"ך (עמ' א'יד).
43. לקו"ת שם (מט, ג).
44. שם (נה, ג). נזכר בדרך מצותיך (סד, ב).
45. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' נז).
46. נמצא בשני כ"י, בכ"י א' בתאריך כפנים (ונרשם שם שהוא העתקה מהעתקה מכ"י הצ"צ מבוך מאמרי אדמו"ר הזקן דשנת תקע"א-ע"ב), וכשני: בשנת תקע"א ותחי' תקע"ב.
47. אוה"ת בראשית (עמ' 238). התאריך בפנים מכ"ק הצ"צ בכ"י 200. אוה"ת בראשית (עמ' תמב) בשינויים.
48. אוה"ת בראשית (עמ' קכא). התאריך בפנים מכ"ק הצ"צ בכ"י 200. אוה"ת בראשית (עמ' תמה) בשינויים. כ"י 1157 ו-817 בהנחת אדה"א. וראה בתו"ת בראשית (קכא, א) דרוש זה מאדורה"א.

ביאור הדברים ע"פ שחורה אני (שבת פ' עקב וויטעפסק)
 [חתונה].⁵⁶
 אני לדודי ודודי לי (שבת שמברכים ר"ח אלול).⁵⁷
 כתיב לך ה' הגדולה (יום ש"ק פ' תצא).⁵⁸
 הנה בלק"א לא נת' כו'.⁵⁹
 והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול (שבת שלפני ר"ה).⁶⁰
 כתפוח בעצי היער (קודם ר"ה).⁶¹

לכבתי אחותי כלה (ליל ש"ק פ' פנחס וויטעפסק).⁴⁹
 להבין שרשי הדברים הנ"ל.⁵⁰
 אלה מסעי (יום א' פ' דברים תורה ברכים — וויטעפסק).⁵¹
 ביאור.. [ענין המסעות].⁵²
 ציון במשפט תפדה (אור ליום ב' ערב תשעה באב, וויטעפסק).⁵³
 שחורה אני ונאורה.⁵⁴
 שחורה אני ונאורה (שבת נחמו וויטעפסק).⁵⁵

49. לקו"ת שה"ש (כח, ג). התאריך בכ"י 1101. תו"א דלעמבערג תרי"א (ל, ד) בהנחת אדה"א. באוה"ת שה"ש (עמ' תקכח): ובתורה לכבתי שבת נחמו תקע"א. וראה מאמרי אדה"א שמות ח"א (עמ' רסו) ד"ה ויקחו לי תרומה, בעמ' ערבירעג.
50. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קלב). כ"י 811 בהנחת אדה"א. כ"י ג קטע מהמאמר בנוסח אחר, בשלימות ובשינויים בכ"י 491. לקו"ת שה"ש (כט, ד) בתוספת הגהות. כ"י 17 ר"ר 791 בנוסח אחר. בכ"י נוסף בנוסח אחר ובפתיחה: ביאור ענין דעת עליון שאינו מתפשט במדות וירא און ולא התבונן דלכאורה אינו מובן למה לא יתהווה התפעלות מבחי' דעת עליון (לקו"ת שם ל, ב), ומסיים: ולכן קצר הדעה יתפעל עליו וד"ל.
51. לקו"ת במדבר (צא, א). בכמה כ"י בנוסח אחר (ובכ"י אחר הכותרת ככפנים). נזכר באוה"ת שמות (עמ' ב'תפר) שה"ש (עמ' רד). באוה"ת ענינים (עמ' רלח) נזכר: כפ' אלה מסעי תקע"ע — ואולי צ"ל תקע"א.
52. לקו"ת שם (צב, א). אוה"ת במדבר (עמ' א'תתקסו) מכ"י הצ"צ 1102 בשינויים. כ"י 570 בנוסח אחר. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 2192) דברים (עמ' א'תנו. א'תתפט). [וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ד (עמ' א'תתעב)].
53. אוה"ת דברים (עמ' ב'קעג). בקונטרס בפ"ע (ק"ה"ת תשט"ו). לקו"ת דברים (א, א) בשינויים ובתוספת הגהות.
54. לקו"ת שה"ש (ו, ג). סה"מ פרשיות ח"א (עמ' רצה) בנוסח אחר, ופתיחתו: מקדש [אד' כוננו] ידיך. אוה"ת שה"ש (עמ' פט) בנוסח אחר ובתוספת הגהות. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' מז) בנוסח אחר.
55. לקו"ת שם (ז, ב). כ"י מהר"ל 1101. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' עג) בהנחת אדה"א. נזכר ברשימת המאמרים בכ"י הצ"צ (פס"ד עמ' תמב), אוה"ת שה"ש (עמ' תחל). וראה בהע' 48 מאוה"ת שה"ש (עמ' תקכח).
56. לקו"ת שם (ז, ד). סה"מ הנחות הר"פ בכותרת ככפנים. מאמרי אדה"א נ"ך (עמ' רכג) הנחת (?) אדה"א. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' נד) בשינויים ובכותרת: פה חצר אשימקע על החתונה, דרוש ב' דשחורה כו'. אוה"ת שה"ש (עמ' תחל) בשינויים ובתוספת הגהות מכ"י הצ"צ.
57. כ"י ד (ובסופו הגהות הצ"צ).
58. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' רכד). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קלד) בנוסח אחר, ופתיחתו: מדת חסדו של אברהם אבינו. (וראה לקו"ת דברים (ז', ד"יח, א) בהג'ה לר"ה ארץ הרים ובקעות). אוה"ת בראשית (עמ' צ ואילך) בהנחת אדה"א בתוספת הגהות הצ"צ.
59. כ"י ד. לקו"ת ויקרא (ד, ב) בשינויים קלים ובתוספת הגהות. אוה"ת ענינים (עמ' רפח) בנוסח אחר עם הגהות אחרות — נאמר ע"י הצ"צ בפ' תבא תקפ"ח — ופתיחתו: ענין העבודה ומצות ת"ת. נזכר באוה"ת שם (עמ' רצג): שייך לתורה דביכעל תקע"א ענין העבודה ומצות ת"ת. ובדרך מצותיך (עמ' 130): מצות ת"ת נחבאר בתורה על ענין זה הסמוכה לדרוש דמטה אהרן הנ"ל [מס' 44 לעיל].
60. לקו"ת דברים (נה, א). חלק מהנחת מהר"ל בכ"י 1101. בכ"י 2068 בנוסח אחר ובכותרת: תורה שנאמרה שבת שלפני ר"ה שנת תקע"א לפ"ק.
61. אוה"ת שה"ש (עמ' קפח) בכותרת: כמדומה בשנת תקע"א קודם ר"ה. בכ"י 113 (ועוד) בהנחת אדה"א.

תקע"א יום ג' פ' בהר בחקתי, בעזר"ה

ענין יו"ט שני של גליות, שבא"י עושי' יו"ט ראשון ואחרון של כסח וזכות ויו"ט של
 עלות הכל יום ח' ובח"ל עושים שני ימים, ויוזן עפמ"ש בס' חור נערב
 ל:דמ"ק ז"ל שח"ל להיותו גשמי אינו יכול לקבל ההארה ביום ח' כמו שמקבלת ח"י
 אלא מתחלקת לשני ימים כו', ופי' כי כל יו"ט הוא המשכת והתגלות קדושה עליונה
 מלמעלה מהזמן בבחי' זמן (כמ"ש במ"א ע"פ מארז"ל ישראל אינוה דקדשינה לזמני
 משא"כ שבת הוא למעלה מהזמן כי הוא בחי' עליו' העולמו' ולכן אינו משהנה לפי
 המקום וח"ל וא"י שוים זו) ולכן עושי' אותו היום יו"ט,
 והנה בא"י שהיא ארץ אשר ה' דורש אותה שקרובה לאלקות ומזוככת במעלה
 ומדרגה אזי יכולים לקבל ביום ח' אות' ההארה המאירה ומתגלה, משא"כ
 בח"ל אין הארה זו מתיישבת ביום ח' ולא יכולים להכילה כלל ביום ח'
 מלד ריחוק מעלתה ח"ל מאלקות ולכן עושי' ב' ימים שבמשך ב' ימים יכולה
 היא שמהקבל כמו שבא"י ביום ח' כו' ויוזן ערמו' חור וזיו המאיר ומזהיר
 מאיזה מחור שהוא מקור להאור והזיו כמו זיו השמש המתפשט מהשמש או הברקת
 הארת חזי' אכן טוב המצריק מן האבן וכיוצא בשאר דברים המאירים אזי
 אנו רואי' שבעוד הזיו מאיר במקום קרוב וכמוך לגוף המאור אזי נרא' מעט הכמות,

דרוש משנת תקע"א, מרשימות הצ"צ ב'דרך מצותיך'

שנת תקע"ב

- האזינו השמים ואדברה (שבת שוכה).¹
 בשם הה"ק ר' מענדיל בארער (יום ב' י"ב תשרי).²
 המצנפת של כה"ג.³
 צדיקים מה הם עושים (יום ב' דחווה"מ סוכות).⁴
 ביום השמיני עצרת (שמע"צ).⁵
 ביאור ענין שהמול מכה.⁶
 להבין שרשי הדברים.⁷
 הן האדם ה' כאחד ממנו [שבת בראשית].⁸
 בלק"ת מהאריז"ל וכו' שאדה"ר ה' הולך (שבת בראשית).⁹
 זאת אות הברית (פ' נח).¹⁰
 סלח לנו אבינו.¹¹
 למרבה המשרה.¹²
 ענין ראש חודש.¹³
 ענין חיבת נח (אור ליום ג' פ' לך לך).¹⁴
 מחלוקת בין רש"י ורמב"ם בענין המבול.¹⁵
 ויראו אותה שרי פרעה (מוצאי שבת לך לך).¹⁶
 ביאור שחורה אני ונאווה (ליל ש"ק פ' וירא — וויטעפסק).¹⁷
 שלום שלום לרחוק ולקרוב (וויטעפסק).¹⁸
 בנימין זאב יטרף.¹⁹
 השתחוו לה' בהדרת קדש.²⁰
 ביאור לפ' מסעי ענין מוצאיהם למסעיהם.²¹
 ארדה נא ואראה.²²
 ענין כי שנואה לאה.²³
 ענין שנא' באמהות שהיו יפ"ת.²⁴
 ענין מארז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפלין.²⁵
 אכלו רעים שתו ושכרו דודים.²⁶

הנחות הצ"צ למאמרי החורף של שנה זו נמצאות בכ"ק 1116 [כ"ק א]. אצל הרה"ח רח"א ביחובסקי ה' ט' מאמרי תקע"א תקע"ב בכתי"ק הצ"צ [כ"ק א]. והערתה ממנו בספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א בשם 'והנה כמ"כ — אה"ק' [כ"ק א].

1. לקו"ת דברים (עד, ב) בהנחת אדה"א (?) [ראה דרוש זה בס' עטרת ראש לז, ב]. נזכר באוה"ת דברים (עמ' ב"ח). בכ"י ג הכותרת כפנים. בס' מאמרי אדה"א דברים ח"ב (עמ' א"ר) ביאור על דרוש זה.
2. דרך מצותיך (עמ' 224) מכ"ק ב ככותרת כפנים.
3. אוה"ת דברים (עמ' א'שטו). בכ"ק א כשינויים. תוכן דרוש זה במאמרי אדה"א דברים ח"ד (עמ' א'רכו).
4. כ"ק א. אוה"ת בראשית (עמ' 56) ופתיחתו: להבין מאמרז"ל בחלק — והוא מכ"ק ב. נזכר ביהל"אור לתהלים (עמ' תשכא) ומשם התאריך. תוכן דרוש זה במאמרי אדה"א בראשית (עמ' עז).
5. כ"ק א. אוה"ת דברים (עמ' א'שעט) כשינויים ובתוספת הגהות וקיצורים. וראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד (עמ' א'רפג). נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תשמא), ענינים (עמ' רט), דרך מצותיך (עמ' 128).
6. לקו"א תניא אגה"ק (ס' כ') בצירוף מ"מ וכו' (קה"ת תשנ"ב, עמ' תפה) מכ"ק א. כ"י 869 בנוסח אחר.
7. כ"ק א (ושם גם הגהות אדמו"ר מוהר"ש לדרוש זה — וראה סה"מ תרל"ו ח"ב עמ' שנח). וראה אוה"ת דברים (עמ' א'שעט) וד"ה ולקחתם לכם תרל"ב. סידור (רסא, ג) בהנחת אדה"א, ופתיחתו: להבין שרש ענין הלולב ומיניו. וראה מאמרי אדה"א דברים ח"ד (עמ' א'שט).
8. כ"ק א. בתו"א (ה, ג) בתוספת הגהות. 9. תו"א (ו, א). כ"ק א. נזכר באוה"ת בראשית (עמ' 2170).
10. סה"מ פרשיות (עמ' נו). נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תרגג): פ' נח תקע"ב בכת"י שלי על ביכעל פערטיל.
11. סה"מ מארז"ל (עמ' תמח) מכ"ק א.
12. סה"מ נביאים (עמ' ס) מכ"ק א. שם (שם) נוסח אחר מכ"ק 126. שם (עמ' טט) בנוסח אחר.
13. סה"מ ענינים (עמ' שפג) מכ"ק א. אוה"ת שמות (עמ' א'תקפה) כשינויים ובתוספת הגהות. סה"מ שם (עמ' שפד) בנוסח אחר.
14. אוה"ת בראשית (עמ' 134) מכ"ק ב. כ"י ג ככותרת כפנים. כ"י 606 בנוסח אחר.
15. שם (עמ' טט) מכ"ק ב.
16. שם (עמ' 144) מכ"ק ב. כ"י ג ככותרת כפנים. בכ"ק אדה"א 1194 ותו"ת בראשית (צא, א) בנוסח אחר. עבודת הלוי ח"א (יד, ב) בנוסח אחר.
17. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' סב) ככותרת כפנים (ע"י"ש). לקו"ת שה"ש (ח, ג, י, ג"ד). נזכר בדרך מצותיך (עמ' קעח). אוה"ת במדבר (עמ' שמט): וויטעפ"ק תקע"ב.
18. סה"מ נביאים (עמ' קסט). בכ"י 654 ככותרת: פה וויטעפסק, ביאור דלמרבה המשרה.
19. סה"מ פרשיות (עמ' ריח) מכ"ק א. אוה"ת בראשית (עמ' תשכא) מכ"ק הצ"צ. בה"ז (כו, ב) בהנחת אדה"א.
20. סה"מ כתובים ח"א (עמ' ו) מכ"ק א. וראה לקו"ת ויקרא (ה, א"ב).
21. לקו"ת במדבר (צה, א). כ"ק א.
22. סה"מ פרשיות (עמ' קכד) מכ"ק א. שם (עמ' קר) נוסח אחר בהנחת אדה"א. תו"א (יד, ד) נוסח אחר בהנחת מהרי"ל.
23. סה"מ פרשיות (עמ' קסט) מכ"ק א.
24. שם (עמ' קסח) מכ"ק א. שם (הוספות, עמ' 6) נוסח אחר בהנחת אדה"א, ופתיחתו: ורחל היתה יפ"ת.
25. סה"מ מארז"ל (עמ' כח) מכ"ק א. אוה"ת מארז"ל (עמ' ג) כשינויים ובתוספת הגהות. לקו"ת במדבר (מא, ג) בהנחת אדה"א (וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג עמ' א'קפח ואילך). נזכר בדרך מצותיך (עמ' 186).
26. סה"מ כתובים ח"ב (עמ' קמו) מכ"ק א (וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג עמ' א'ריב ואילך). אוה"ת שה"ש (עמ' תצב) בנוסח אחר מכ"ק הצ"צ, ופתיחתו: אני ישנה. אוה"ת שם (עמ' תתקיג) קיצור מנוסח אחר בהנחת ר"ש פריידיש, גם הוא בפתיחה אני ישנה.

- ענין יוסף ואחיו.²⁷
וארא אל אברהם (פ' וארא).²⁸
ענין מ"ע שהזמן גרמא (פ' בא).²⁹
ענין שאמרז"ל על ידך נטרד דואג האדומי.³⁰
ענין היום לעשותם (דובראוונא בחדש שבט).³¹
להבין למה נסמכה השבת לפ' המן (מוש"ק פ' בשלח).³²
להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם (אור ליום ועש"ק).³³
להבין שרשי הדברים הנה להבין ענין העבודה בחומר וכלבנים (פ' יתרו).³⁴
ענין יתרו (מוש"ק פ' יתרו).³⁵
וידבר גו' כי תשא את ראש.³⁶
להבין בתוס' ביאור ענין וייצר אלקים.³⁷
זהר תרומה קל"ב ע"א ואחזרו חברים.³⁸
כי מחה אמוה.³⁹
צאנה וראינה (ליל שבת פ' תצוה).⁴⁰
27. אוה"ת בראשית (עמ' 680). סה"מ פרשיות (הוספות, עמ' 18) בהנחת אדה"א. אוה"ת שם (עמ' 2210) בקיצור, בכותרת: תקע"ב, ושם: ענין יוסף ואחיו — צריך להעתיק מן ביכעל שלי המתחיל ביום השמיני עצרת.
28. כ"ק א בכותרת כפנים. אוה"ת וארא (עמ' ב'תקמט) בשינויים ובתוספת הגהות (מכ"ק הצ"צ 1135). נזכר באוה"ת נ"ך (עמ' תקנז), בראשית (עמ' 394), שמות (עמ' תקח, תקלה, א'תקטט), ויקרא (עמ' תקסו), דברים (עמ' תקכט, א' תכ, כ'עד).
29. כ"י ג. נזכר בתו"א (קמב, א [בהוצאה החדשה: קמ, ג]): ונת' זה בפ' בא תקע"ב.
30. כ"י ג.
31. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קלה) בכותרת כפנים. נזכר בבה"ז צ"צ (עמ' לט): כ"י הר"פ ממה שאמר רבינו ז"ל טבת תקע"ב בדובראוונא. כסה"ש תשי"ד (עמ' 29) ע"פ רשימת הצ"צ: שנאמר בכ"ד טבת תקע"ב [בשקלאור].
32. סה"מ פרשיות (עמ' רצה). שם (עמ' רצו) בנוסח אחר.
33. תו"א (ג, ד). כ"ק א. סה"מ פרשיות (עמ' טו) בהנחת אדה"א. עבודת הלוי ח"א (ב, א) בנוסח אחר, ובכותרת: כ"ק שרשם בעת ששמע מפה קודש אדמו"ר הוקן נ"ע.
34. מאמרי אדה"א שמות ח"א (עמ' כה). כ"י 284 בכותרת כפנים. אוה"ת שמות (עמ' ב'תקנו) בנוסח אחר ובכותרת: ביאור ע"פ וארא — דתקע"ב.
35. סה"מ פרשיות (עמ' ש) מכ"ק א.
36. נרשם בכ"ק א בסיום ד"ה ענין יתרו (ראה התצלום בסוף סה"מ פרשיות ח"ב). [והוא התחלת הדרוש רפ' שקלים?].
37. תו"א (ד, א). כ"ק א. סה"מ פרשיות (עמ' כב) בהנחת אדה"א.
38. כ"ק א — רק ההתחלה, וראה בה"ז צ"צ (עמ' תתכ). לקו"ת ויקרא (יז, א — בהג"ה לר"ה והניף).
39. כ"י 1049. נעתק בכ"ק א וחסרה ההתחלה. נזכר בכ"מ. קטע נעתק באוה"ת נ"ך (עמ' תשא). וראה מאמרי אדה"א שמות ח"ב (עמ' תלה), ושם (עמ' תקמג) דרוש זה בהרחבת הביאור.
40. לקו"ת שה"ש (כא, ב) [נראה מאמרי אדה"א נ"ך (עמ' רמט)]. נזכר באוה"ת שמות (עמ' ג'עד). במדבר (עמ' א'תקנג). מארז"ל (עמ' ע).
41. אוה"ת שמות (עמ' א'תרג. א'תרנו). תו"ת שמות (תקי, א) בהנחת אדה"א, ופתיחתו: ולקחת את שתי אבני גו'. נזכר באוה"ת שה"ש (עמ' תתצח).
42. סה"מ מארז"ל (עמ' תצר). מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"ב (עמ' תצט) בהנחת (?) אדה"א.
43. סה"מ מארז"ל (עמ' תצב). מאמרי אדה"א שם (עמ' תפו) בהנחת (?) אדה"א.
44. כ"י 477. לקו"ת ויקרא (כ, א) בשינויים ובתוספת הגהות. חלק הסיום בכ"ק א. כ"י 943 בנוסח אחר. מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א (עמ' שיו) בהנחת (?) אדה"א. נזכר בדרך מצותיך (עמ' 274): בחורף תקע"ב בחתונת גיסי וכ"ד ר' נחום נ"י [בן אדמו"ר האמצעי].
45. לקו"ת שה"ש (כב, ב). כ"ק א בשינויים קלים. נזכר באוה"ת מארז"ל (עמ' נו): אלו הן הדברים הנאמרים מפ"ק רבינו ז"ל בחורף תקע"ב. אוה"ת במדבר (עמ' תתפא).
46. תו"א (צ, א) — בהנחת אדה"א (?). כ"י 284 בכותרת כפנים. כ"ק א בהנחת הצ"צ (לא גמור). סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קכה) — קטעים מנוסח אחר — ופתיחתו: כל הנביאים עתידים ליבטל, ושם (עמ' רכ) ופתיחתו: המצווה מניח תפילין. עבודת הלוי (ליקוטים, כח, ג) בנוסח אחר.
47. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קמד). תו"א (צא, ב) בנוסח אחר.
48. תו"א (צב, ב). נזכר באוה"ת מארז"ל (עמ' סט): אמ"מ [=אמר מנחם מענדל], ואנחנו שמענו מפ"ק כאאזמור"ר נ"ע בשלהי אדר תקע"ב [עיי"ש].
49. סה"מ מארז"ל (עמ' פו) מכ"ק א. קובץ יגדי"ת נ"י. גל' לו (עמ' רסה).
50. סה"מ פרשיות (עמ' תקו). אוה"ת ויקרא (עמ' תשא) בשינויים ובתוספת הגהות. לקו"ת ויקרא (ב, ב).
51. סה"מ פרשיות (עמ' תקה) מכ"ק א. לקו"ת ויקרא (א, א) בתוספת הגהות.
52. סה"מ פרשיות (עמ' תקנ) בהנחת אדה"א.
53. סה"מ נביאים (עמ' מג) בהנחת הצ"צ כ"ק א. שם (עמ' מז) בהנחת אדה"א. אוה"ת נ"ך (עמ' תשסז) בתוספת הגהות.
54. סה"מ פרשיות (עמ' רעא) מכ"ק א.
55. שם (עמ' רנד) בהנחת אדה"א. שם (עמ' רסו) מכ"ק א. לקו"ת ויקרא (טז, ד) בשינויים ובתוספת הגהות, ופתיחתו: והניף ידו על הנהר.

להבין שרש ענין השבת [ביאור הדברים ע"פ מקושש עצים].⁶⁰
 צו את בניי גר' את הכבש אחד (מברכים אב).⁶¹
 הגה גלות ישראל באוה"ע.⁶²

עולם לאכסדרה הוא דומה.⁵⁶
 ענין חבלי משיח (ח' אייר שקלאב).⁵⁷
 ענין והתהלכתי בתוככם (בק"ק אולע).⁵⁸
 ויהיו בניי במדבר גר' מקושש עצים.⁵⁹

56. לקו"ת ויקרא (יט, ד). נזכר באוה"ת במדבר (עמ' שמח).
57. סה"מ הנחות הר"פ (עמ' קבא) בכותרת כפפנים. מאמרי אדה"א קונטרסים (עמ' רכג) בהנחת (?) אדה"א (ועיי"ש עמ' רלח).
58. כ"י 2068. וראה סה"מ פרשיות ח"ב (עמ' תרג).
59. אוה"ת במדבר (עמ' א'תתיד). נזכר באוה"ת בראשית (עמ' תקמא. תקפב. תרו), שמות (עמ' א'תתקנה), ויקרא (עמ' קפב. א'קנה), דברים (עמ' א'רכה. א'תקנה). סה"מ מים רבים תרל"ו (פ' קעח). וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג (עמ' א'רמ).
60. סה"מ פרשיות (עמ' יא) מכ"ק א. אוה"ת במדבר (עמ' א'תרג) בשינויים ובתוספת הגהות. ושם (עמ' א'תרג) נוסף: וכזה יוכן ענין התחברות ב' העצים כו'. וראה מאמרי אדה"א במדבר ח"ג (עמ' א'רנד).
61. לקו"ת פנחס (עו, ג). נזכר ברשימת הצ"צ בסוף הפס"ד: תקע"ב מברכים אב את הכבש א' כו' סיום על תורות בלאדי.
62. מגדל עז (עמ' תנר). סה"מ ענינים (עמ' קה) בכותרת: בשבת שברח אדמו"ר מצרפת שנת תקע"ב בלאדי בשעת מלחמה עם מלך רוסיא. וראה בס' אגרות קודש (עמ' תב): כיום ו' ער"ה אלול נסע עכ"ב לקראסנא. עיי"ש.

יום ב' י"ב תשרי תקע"ב

בשם הה"ק ר' מענדיל בארער נ"ע. שהי' נוהג א"ע שלא הי' אומר ד"ת כ"א במקום שנותנים לו נדבה, וסמך הדבר ע"פ שלא תשלח את האל ואת הבנים תקח לך, פי' תורה ומצוות נק' בנים, ובחי' אס הוא בחי' הסיבה ע"י מה שהתמל' באלים וגמשים, ובזמן שבהמ"ק הי' קיים היתה הסיבה מלמעלה כמו בנביאים שהי' ית' ליוה אותם מלמעלה כמו הלוח וקראת כו' וכיוצא, מפני שבחי' אס העליונה לא היתה בבחי' גלות ומחנה הוא שנמשך להיות בחי' בנים אבל משחרב בהמ"ק ואזי סוכת דוד הנופלת מטה מטה ונחלשה בגשמיות, לכן גם הסיבה לתורה ומצוות הוא בבחי' סיבות גשמי' שהמוכיח והדורש לריך לפרנסה ומוכרח להיות מקבל מההמון ועי"ז לריך להיות מוכיח ודורש להם, והיינו מפני שבחי' אס שהיא הסיבה להבנים ירדה מטה מטה ודל, ומ"מ כתיב שלא תשלח את האל כו' שלא יעשה עיקר ח"ו מן הסיבה שהוא לקיחת המזון ול"ל שלא תשלח כו' כי באמת אין זה חללית הכוונה רק שהכוונה שעי"ז יכול להיות אח"כ ואת הבנים תקח לך שהוא בחי' התורה ומצוות שיוכיח וילמד להעס וד"ל, (אבל בלא סיבה אין ראוי מעלמו להגיד לעם ולהוכיחם מכמה טעמים שיש בדבר חדא דכתיב התקוששו וקושו קשטו עלמך כו' ועוד והוא העיקר שאין מהלך להחיל מלחמה עם הס"מ שהרי להוליא יקר מזולל, היינו להוליאם מבחי' שכנגדו הנק' זולל, וזהו ענין מלחמה ויש חשש בדבר כ"א כשהוי' ית' ליוה להנביאים ואמר להם הלוח וקראת כו' וגם עתה כשיש סיבה בדבר שעי' אותו סיבה לריך הוא להגיד להם (ולכן הר' מענדיל נ"ע הגיל אחרת) נסע בעיר א' שלא הי' להם מה ליחן לו רק שהעבירו סחורה עניש שהי' מוליך בלא מכס אזי דרש להם שם הגס שהדורש שלו הוא ענינים שטומדים ברומו של עולם) כי אז יודע שבמקום זה ראו לו להוליא ההבל והאומות הקדושים, ואפשר ששם יש מי שמתפעל מזה ואז יש לורך בזה וד"ל.

דרוש משנת תקע"ב, מרשימות הצ"צ ב'דרך מצותיך'

שנת תקע"ג

1. איהו וחיוהי חד.
 2. נפש השפילה.
 3. בחלום אדכר בו.
 4. בשם הר"א בן הה"מ (יום ועש"ק)
 להבין ענין ק"ש ותפלה ותורה.⁵
 בענין האכילה בשבת.⁶
 אודות ר"א בן הה"מ.⁷
 בשם הה"מ עה"פ כמראה אדם כו'.⁸

1. אגה"ק שכתבניא סי' כ' (ובסופו: ע"כ מצאנו מגוף כ"ק). נזכר בדרך מצותיך (עמ' קצ): "ועל מאמר הנ"ל יש לסמוך יותר כי הוא מגוף כ"ק דמור. נ"ע אשר כ' בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא". ובס' קיצורים והערות לחניא (עמ' מ): "מכ"ק אדמו"ר הרב ז"ל בעצמו ולשונו לשון הזהב שכתב באמת שבוע לפני חליו ואינו כי לקח אותו אלקים ונתבקש בישיבה של מעלה במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג". אג"ק זו נדפסה גם בס' עבודת הלוי (לקוטרים לו, א ואילך) בתוספת "ביאור איהו וחיה" מהמחבר.
2. ס' אג"ק אדה"ז סי' סה (ועיי"ש במקורות בעמ' תנה). בכ"י 94 נרשם: "מאמר זה מצאו כתוב אצל כ"ק נ"ע ואומרים שכ' זה בשבוע שלפני הסתלקותו. וכתב זה נגד עצמו .. וכו'. הר"י ש"י שמע זה מאדמו"ר נ"ע". בסר"ס שבחי הרב (ובלקו"ד עמ' תקצז): "אחר הבדלה איזה רגעים אחרים קודם אשר מסר נשמתו כטהרה לחי העולמים לקח עט וכתב על הגליון המאמר נפש השפלה באמת לאמיתה כו". ובס' בית-רבי (ח"א עמ' סח) כתב: גם על המאמר נפש השפלה שכתב רבינו לפני הסתלקותו נמצא ביאור ממנו נמהרה"ק ר"א הלוי מסטראשעליע בעהמח"ס עבודת הלוי' בכת"י באריכות. [ובס' שבחי הרב (לנוד ר"א הלוי) נאמר שם: והוא מאמר סתום וחתום לעין הקורא, ומעט מזה ביאר תלמידו הראא"ה הנ"ל. ע"כ. וצ"ע שאותו נכד לא הדפיס זאת בס' עבודת הלוי, וגם לא נמצא עד היום].
3. מגדל עז (עמ' תצא). כ"ק 1004. נזכר בלקו"ת דברים (נג, ג): אמר לפני הסתלקותו שכך חלם לו בחלום אז ואמר שהתירץ פשוט והקושיא טוב.
4. מגדל עז (עמ' שצ). כ"ק 1004. נזכר בכ"ק הצ"צ (ראה מגדל עז שם): שמעתי מפה ק' כאדמו"ר נ"ע בפיינעא כמדותה לי ביום ועש"ק שלפני הסתלקותו שאמר לי בשם הרב הקדוש ר' אברהם בהמגיד נ"ע ממועזיטש. (וראה לקו"ת דברים [ה], א] בד"ה הנה ע"ס דקדושה, ביאור הדברים ע"פ וידעת).
5. סה"מ ענינים (עמ' שפא). נזכר באוה"ת דברים (עמ' א'תקמו): בדרוש האחרון שאמר בכפר פייענא.
6. נזכר בדרך מצותיך (עמ' צ): וכמו ששמעתי מפיו הקדוש של מוריני ורבינו נ"ע בכפר פייענא בימים שלפני הסתלקותו.. ושאלתי ממנו אז.. והשיבני..
7. בס' החקירה להצ"צ (ג, א): והאריז"ל והבעש"ט והה"מ שראו מסוף העולם עד סופו, כאשר שמעתי מרבינו ז"ל לפני הסתלקותו שכנו ר"א ה"י בא אליו מחוואסטעוו לראונוע בעש"ק וביום א' ה"י נוסע לביתו וה"י הה"מ מלה אוהו ע"י ראייה מביתו עד כניסתו לביתו בחוואסטעוו.
8. באג"ק הצ"צ (עמ' שכה): כמו ששמעתי מפה קדוש של כאדמו"ר ז"ל נ"ע בפיינעא שא' בזה"ל אשר כך ה"י הה"מ או' ע"פ כמראה אבן ספיר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם כס', שכפי המדה שאדם מראה מלמטה מראין לו מלמעלה, ולכן מנע אותי מלשורר ניגון שיש בו מ"ש [=מדה שחורף], כי התפלתי המעריב שקודם מיתחו בניגון שיש בו מ"ש, והמתין לי עד שסיימתי את התפילה ואמר לי זאת. (ועיי"ש במקורות). שם (עמ' שכה) בנוסח אחר: וכן שמעתי מאדמו"ר ז"ל שכן ה"י הה"מ נ"ע אומר ע"פ כמרא"ד עליו מלמעלה, שכפי המדה שהאדם מראה מלמטה כך מראין לו מלמעלה, ולכן מנע אותי מלשורר ניגון שיש בו מ"ש בחפ"ע, והמתין לי עד שסיימתי את תפילתי ואח"כ אמר לי בשם הה"מ ז"ל.

מקום יובל צד חם
מקום יובל צד הים
מקום וואט היסטה
מקום ופ בניק אונזר
מקום דו רוי
מקום אחר בחילוף אמותן וצד
מקום ויטערפון שורה אפ וואר
מקום יבקים אפ אט הככא אר
יום א מרח באמי ביום זאגין אזאל

רשימת הצ"צ אודות אחרית ימיו של רבינו הזקן:

ביום ו' ער"ח אלול נסע ענכ"ב לקראסנע, וביום ו' עש"ק שלאחריו ברחו מצרפתים, והי' מטולמל עד ביאתו לפיענא ע"ש וישלח תקע"ג. ושם במוש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד מבת כחצות שעה י"א נשבה ארון הקודש מאור ישראל משיה ה', ונבקש בישיבה של מעלה.

ויהי ביאת גואלינו והקיצו ורגנו שוכני עפר והוא בתוכם, ששמענו נפלאות מתורת ה' חמימה משיבת נפש בגוף, כי טל תורה מחי'. אכ"ה בענלא ויבנו קריב.

מפתח קצר, לענינים נבחרים

- אביגדור מפינסק: 23. 85. 93. 99. 204. 216-217. 249-255
 ר' אברהם קאליש (ה'מגן אברהם'): 136
 ר' אברהם דאנציג (ה'חיי אדם'): 152
 ר' אברהם מקאליסק: 84. 125. 189. 199. 269-277. 284. 285
 287. 290-291. 295. 300. 308. 310. 313-314
 ר' אהרן מקארלין: 33-34. 53. 84. 117. 125. 183
 ר' אליהו מוילנא (הגר"א): 34. 96-97. 104-105. 113. 117-
 125. 157-152 (מנהגיו). 155 (יחסו ללימוד החכמות). 160-
 161. 182-221. 249
 ר' אלכסנדר זיסקינד מהוראדנא ('יסוד ושוש העבודה'): 183
 אמונת חכמים: 161
 ר' אריה לייב (ה'שאגת אריה'): 305
 ר' אריה לייב עפשטיין מקניגסברג (בעל ה'פרדס'): 118. 125.
 136
 ארץ ישראל ('שד"רים, מגביות וכד'): 26. 43. 51-53. 64. 73.
 84. 92-93. 97. 161. 200. 267-315
 ר' אשר מסטאָלין: 18-19
 בחירה חפשית: 90
 בית-כנסת ובית-מדרש: 46
 בראָד: 53
 ר' ברוך משקלוב: 155
 ר' ברוך מרדכי מבאברויסק: 37
 ר' דב בער ממזריץ': 4. 5. 33. 50. 82. 84. 88. 111-112.
 117-123. 130
 ר' דוד ('הט"ז'): 136
 הוראדנא: 66
 הסתפקות במועט: 51
 הרב מוואָלפּאָ: 34. 53. 202. 129-133
 השגחה פרטית: 89
 השתלשלות הספירות והעולמות: 89-90
 וידוי — ראה: תשובה
 וידז: 114. וראה עוד בערך: מלשינות ויד
 וילנא (תכונות אנשיה): 47-48. 96-97. 163
 ר' זוסיא מאניפולי: 119-122
 ר' חיים מוולוז'ין: 152. 154. 158-159. 192. 219
 ר' חיים חייקא מאמדור: 33-34
 חכמה: 89-90 (השתלשלותה מהאיין-סוף עד לשכל האדם)
 חסידים, חסידות: 34 (וידוי בפני הצדיק). 45 (נסיעה לצדיק).
 47 (שם חסידים וקרלינים). 48 (דרשות חסידות). 49 (נסיעה
 לצדיק). 94-95 (נסיעה לצדיקים). 95 (שם ח. וקרלינים). 136
 (היחס לגדולי הרבנים בדורות האחרונים). 158-161 (סילוף
 ספרי ח.). 220-221 (זיוף תעודות התנגדות). 225-236 (חסידים
 ומתנגדים — שתי דרכים בעבודת ה'. ביאור שם 'חסיד'). 241
 (עיקר החסידות: להוסיף דעת במוח ומכאוב בלב)
 טבילת מקוואות: 188. 196
 ר' יהושע (ה'פני יהושע'): 136
 ר' יואל סירקיש ('הב"ח'): 136
 ר' יוסף שטיינהארט מפירדא: 182
 ר' יוסף תאומים (ה'פרי מגדים'): 136
 ר' יעקב יוסף מפולנאה: 145
 ר' יעקב שמשון משפיטיווקע: 84
 יראת ה', יראה גשמית, יראת המלך: 89-91. 94
 יראת העונש: 239-240
 ר' ישראל בעש"ט: 4. 5. 24. 33. 82. 84. 88. 182. וראה עוד
 בערך: צוואת הריב"ש
 ר' ישראל מוויטבסק: 124
 ר' ישראל מפאלאצק: 118-119
 ר' ישראל משקלוב: 152. 218
 כיבוד אב ואם: 85. 98
 כתות ואגודות: 21-23 (פרנק-מסונים, מרטיניסטים, דאיסטים,
 אילומינטיסטים)
 לבושי החסידים: 84. 97. 103-105
 ר' לוי יצחק מברדיצ'וב: 18. 122. 191. 201-202. 249
 ר' לייב מטערקישן-מאהליב: 12
 לימוד התורה: 46. 153-154. 158-159. 242-243
 ר' מאיר רפאליס: 35-36
 ר' מאיר מרגליות: 182
 מגידים: 48-51. 94. 99
 מורה הוראה: 94
 מהפכה הצרפתית: 21-22
 מינסק: 45. 54. 207-211
 מלשינות וידז: 69-70. 74. 96. 215-216
 מנהגי ישראל: 151-157 (שינויים)
 ר' מנחם מענדל מהוראדאק-ויטבסק: 11. 84. 194. 197-199
 ר' מנשה מאיליא: 124-125

קבלה: 49-50 (הדפסת ספרי ק. וסידורים בדרך הק. חכמת הק. השבעות). 81 (תחילת זמן לימוד הק.). 95 (סידורים בדרך הק.)

קבלת עול מלכות שמים: 244-245
קהל, קהל גובערסקי: 48-49. 162 ואילך
קרלינים: 47. 84. 95

רבנות, רבנים: 46-47. 93-95. 134-147
רוּדף הנעלם: 97. 101-102. 212
ר' רפאל הכהן מהאמבורג: 116-123

שבתאות: 85. 99. 153-154. 188. 210
ר' שבתי כהן ('הש"ך'): 136
שלום, גרשם: 194. 221
ר' שלמה מקארלין: 33-34. 53. 84. 130-132. 202
ר' שמואל (מהרש"א): 136
ר' שמואל מאמדור: 18. 39. 67-68
שמתה ועצבות: 88. 195-196. 240. 244
ר' שניאור זלמן (רבינו הזקן): 4-5. 7. 25. 42-43. 48-53. 64. 72-74. 79-81. 85. 92. 99. 104-106. 111. 116. 129. 197-199. 247-256. 307. 347-412 (רשימת מאמריו)

שקלוב: 187. 189. 199. 202-203. 211

תפילה: 34. 43. 45-50. 82. 88. 95-97. 114. 116. 157. 160-161. 196. 242-243

תשובה, בעלי תשובה: 35. 227-236 (וצדיקים)

ר' מרדכי מטשערנאביל: 18-19
ר' מרדכי מלעכוויץ': 18-19
ר' משה מייזילש: 37
מתנגדים, התנגדות: 47-48. 111-116. 151-221. 161 (אמונת חכמים). 225-236 (מתנגדים וחסידים: שתי דרכים בעבודת ה'. ביאור שם 'מתנגד')

ר' נחום מטשערנאביל: 130
ר' נחמן מברסלב: 254
ר' נתן מברסלב: 161

ספר השחור: 96-97
סלוצק: 100

ערויות שקר: 163 ואילך. 188-189
עלילות דם: 100

פדיון נפש: 81
פולין: 46. 48. 93. 97. 100
פינסק: 191. 201-202
ר' פנחס מקאריץ: 12

צדיקים: 227-236 (ובעלי תשובה). ראה עוד בערך: חסידים, חסידות

צוואת הריב"ש: 88. 183. 204-205
צילען: 48
צמר, בגדי צמר — ראה: לבושי החסידים

תו ש ל ב " ע